

Hoe wordt het inburgeringsbeleid geapprecieerd?

Evaluatie vanuit het perspectief van de nieuwkomers

Johan Geets, Steven Van den Eede, Johan Wets,
Miet Lamberts & Christiane Timmerman

Een onderzoek in opdracht van de Vlaamse minister van Werk, Onderwijs en Vorming en van de Vlaamse minister van Binnenlands Bestuur, Stedenbeleid, Wonen en Inburgering in het kader van het VIONA-onderzoeksprogramma

Met ondersteuning van het departement Werk en Sociale Economie en het ESF
ESF: de Europese bijdrage tot de ontwikkeling van de werkgelegenheid door inzetbaarheid, ondernemerschap, aanpasbaarheid en gelijke kansen te bevorderen en door te investeren in menselijke hulpbronnen

KATHOLIEKE UNIVERSITEIT
LEUVEN

www.hiva.be

CeMIS
CENTRUM VOOR MIGRATIE
EN INTERCULTURELE STUDIES

CIP Koninklijke Bibliotheek Albert I

Geets, Johan

Hoe wordt het inburgeringsbeleid geapprecieerd? Evaluatie vanuit het perspectief van de nieuwkomers / Johan Geets, Steven Van den Eede, Johan Wets, Miet Lamberts & Christiane Timmerman. - Leuven: Katholieke Universiteit Leuven. Hoger instituut voor de arbeid, 2007, 236 p.

ISBN 978 90-5550-434-3.
D/2007/4718/9.

Omslagontwerp: Koloriet

verbonden aan HIVA - K.U.Leuven

Miet Lamberts
Johan Wets

verbonden aan OASeS/CeMIS

Johan Geets
Christiane Timmerman
Steven Van den Eede

Copyright (2007) Hoger instituut voor de arbeid (K.U.Leuven)
Parkstraat 47, B-3000 Leuven
hiva@kuleuven.be
<http://www.hiva.be>

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this book may be reproduced in any form, by mimeograph, film or any other means, without permission in writing from the publisher.

INHOUD

Inleiding	1
1. Overzicht	1
2. Onderzoekspopulatie	2
3. Theoretisch kader	3
4. Onderzoeksvragen	4
4.1 Gebruikers	5
4.2 Niet-gebruikers en afhakers	6
DEEL 1/ DE INBURGERAARS IN CIJFERS	7
Hoofdstuk 1/ Personen in een traject	11
1. De leeftijd	11
2. De genderverdeling	12
3. Het type relatie	12
4. De ruimtelijke verspreiding	13
5. Doelpubliek of niet: de INB code	14
6. De Regio van herkomst	16
7. Het statuut van de nieuwkomers	17
8. De samenhang tussen de achtergrondkenmerken	17
Hoofdstuk 2/ Beschrijving van de personen met een inburgeringscontract	21

Hoofdstuk 3/ Personen met een inburgeringsattest	23
1. Beschrijving van de groep vergeleken met het totale publiek in een traject	23
2. Kruisverbanden	26
Hoofdstuk 4/ De uitval (de drop outs)	31
Hoofdstuk 5/ Capita selecta: de Belgiëroute	35
Hoofdstuk 6/ Samenvatting en besluit	39
DEEL 2/ GEBRUIKERS-SURVEY (SYNTHESERAPPORT)	41
Hoofdstuk 1/ Methodologie	43
1. Inburgeringscursisten in longitudinaal perspectief	43
Hoofdstuk 2/ Responsanalyse	47
1. In functie van het aantal uitgedeelde vragenlijsten	47
2. In functie van representativiteit	49
3. In functie van 'item non-respons'	51
Hoofdstuk 3/ Achtergrondkenmerken	53
Hoofdstuk 4/ Afgelegd traject en algemene evaluatie	57
1. In functie van verblijfsmaanden	57
2. Algemene evaluatie en benchmarking van de inburgeringsregio	58
2.1 Nuancering 'tevredenheidsresultaten'	58
2.2 Algemene evaluatie van het inburgeringstraject	59
2.3 Algemene evaluatie naargelang de inburgeringsregio	59
3. Bij wijze van besluit	61

Hoofdstuk 5/ Trajectbegeleiding	63
1. Onderzoeksresultaten in functie van persoonsgebonden factoren	63
2. Onderzoeksresultaten in functie van organisatorische factoren	69
2.1 Verstedelijkingsgraad	69
2.2 Inburgeringsregio	70
3. Bij wijze van besluit	73
Hoofdstuk 6/ Maatschappelijke oriëntatie	75
1. Onderzoeksresultaten in functie van persoonsgebonden factoren	75
2. Onderzoeksresultaten in functie van organisatorische factoren	78
2.1 Verstedelijkingsgraad	78
2.2 Inburgeringsregio	80
3. Aanbevelingen respondenten	84
4. Bij wijze van besluit	85
Hoofdstuk 7/ Nederlands voor anderstaligen	87
1. Onderzoeksresultaten in functie van persoonsgebonden factoren	87
2. Onderzoeksresultaten in functie van organisatorische factoren	92
2.1 Taalinstituut	92
2.2 Verstedelijkingsgraad	94
2.3 Inburgeringsregio	95
3. Aanbevelingen respondenten	97
4. Bij wijze van besluit	98
Hoofdstuk 8/ Loopbaanoriëntatie	99
DEEL 3/ DIEPTE-INTERVIEWS BIJ "GEBRUIKERS", "DROP-OUTS" & "NIET-STARTERS" (SYNTHESE-RAPPORT)	101
Hoofdstuk 1/ Selectie respondenten	103
1. Onderzoekspopulatie	103

2. Selectiecriteria	103
2.1 Nationaliteit	104
2.2 Geslacht	105
2.3 Leeftijd	105
2.4 Rechthebbend versus verplicht	105
2.5 “Niet-starter” versus “afhaker”	106
2.6 Rekruteringsgebied van de onthaalbureaus	106
2.7 Specifieke risicogroepen	106
Hoofdstuk 2/ “Gebruikers” bevraagd	109
1. Respondentenprofiel en selectiecriteria	109
2. Evaluatie van het inburgeringsprogramma door inburgeringscliënten: wat weten we uit voorafgaandelijk onderzoek...?	110
3. Evaluatie van het inburgeringsprogramma door inburgeringscliënten... wat wisten we nog niet...?	111
3.1 Over het inburgeringsaanbod in het algemeen.	111
3.2 Over trajectbegeleiding	114
3.3 Over maatschappelijke oriëntatie (inhoudelijk)	120
3.4 Over maatschappelijke oriëntatie (organisatorisch)	125
3.5 Over Nederlands voor anderstaligen	128
3.6 Over loopbaanoriëntatie	132
Hoofdstuk 3/ “Drop-outs” & “Niet-starters” bevraagd	137
1. Inleiding	137
2. Achtergrondgegevens	137
3. Beschrijving van de respondentengroep	139
3.1 Diverse groep?	139
3.2 Focus op casussen	140
4. Gecontacteerde personen die niet wensten deel te nemen	141
5. Resultaten uit interviews	142
5.1 Reden van afhaken of niet starten	142
5.2 Sfeer “De nieuwkomer”: persoonsgebonden factoren	143
5.3 Sfeer “Leefomgeving”: Familiale en gezinsgebonden factoren	145
5.4 Sfeer “Leefomgeving”: socio-economische factoren	147
5.5 Sfeer Inburgeringsbeleid: cursusgebonden factoren	148
5.6 Combinatie van factoren	150
5.7 Bij wijze van besluit: een opmerkelijke vaststellingen	151

6. Bijkomende bevindingen met betrekking tot het Inburgeringstraject	151
6.1 Hoe in contact gekomen met het onthaalbureau?	151
6.2 Ervaringen met het inburgeringstraject en het onthaalbureau	152
7. Taal	158
7.1 Motivatie om Nederlands te leren	158
7.2 Taalkennis als hinderpaal	160
7.3 Nederlands leren: niet willen of niet kunnen?	163
8. Focus op mogelijke "risicogroepen"	163
8.1 Vrouwelijke huwelijksmigranten	164
8.2 Huisknechten	169
8.3 Tsjetsjeense vluchtelingen	170
8.4 Joods-orthodoxe gemeenschap	172
8.5 Analfabeten	172
9. Bevindingen uit kwalitatief onderzoek	172
9.1 Reden van afhaken of niet starten	173
9.1 Mogelijke risicofactoren:Persoonsgebonden factoren	174
9.2 Mogelijke risicofactoren:Leef-omgevingsgebonden factoren	176
9.3 Mogelijke risicofactoren:Trajectgebonden factoren	179
9.4 Inburgeringstraject een prioriteit?	180
10. Interpretatie in een breder betekenis kader	181
10.1 Interpretatiemodel	181
10.2 Afhaken en niet starten volgens ons model	182
10.3 Niet starten, afhaken of volhouden: enkele belangrijke aspecten	183
11. Evaluatie van de hypothese	189
11.1 Lagere intrinsieke motivatie nieuwkomer	189
11.2 Het inburgeringstraject kan onvoldoende bijdragen tot belangrijke noden of verwachtingen in de perceptie van de nieuwkomer en/of (leef-)omgeving	189
11.3 Het traject biedt onvoldoende meerwaarde in de perceptie van de nieuwkomer en/of (leef-)omgeving	189
11.4 Alternatieven verhogen de kans op afhaken en niet-starten	190
11.5 Een combinatie van bovenvermelde hypothesen	190
ALGEMEEN BESLUIT EN BIJLAGEN	191
Algemeen besluit	193

Bijlagen	205
Bijlage 1 / Synthesetabel gebruikerssurvey naar inburgeringsregio	207
Bijlage 2 / Vragenlijsten: wie, wat, wanneer, hoeveel?	215
Bijlage 3 / Overzicht bevroagde respondenten	219
Bijlage 4 / Overzicht bevroagde respondenten afhakers en niet starters	221
Bibliografie	225

INLEIDING

1. Overzicht

Dit is het derde deelrapport van het evaluatieonderzoek betreffende het Vlaamse inburgeringsdecreet. In een eerste deelrapport (Wets J., 2006) wordt het concept ‘inburgering’ verder uitgewerkt. Dit evaluatieonderzoek diende te starten met een inventarisatie, analyse en operationalisering van de gestelde doelen van het inburgeringsbeleid. Een specificatie van de doelstellingen van het inburgeringsbeleid is noodzakelijk voor een kwaliteitsvol evaluatie-onderzoek en voor een bruikbare effectmeting. Een tweede deelrapport heeft betrekking op de institutionele evaluatie (De Cuyper P. & Wets J., 2007). In dit deelrapport wordt het inburgeringsbeleid in Vlaanderen geschetst, wordt de onderzoeksopzet beschreven en worden de resultaten met betrekking tot de institutionele analyse en evaluatie besproken. In dit derde deelrapport (Geets J., Van den Eede S., Timmermans C. & Wets J., 2007) komt de evaluatie van het inburgeringsbeleid vanuit de gebruikers zelf aan bod.

Een evaluatie van het inburgeringsbeleid kan immers niet plaatsvinden zonder de doelgroep, de nieuwkomers zelf, aan het woord te laten. Aangezien het inburgeringsbeleid “maatwerk” voorop stelt als een belangrijke doelstelling, rijst de vraag in welke mate cliënten dit ook zo ervaren? In hoeverre zijn de inburgeringstrajecten voldoende gediversifieerd om te kunnen spreken van een kwalitatief, effectief en efficiënt inburgeringsbeleid?

We onderscheiden twee kwantitatieve en één kwalitatief onderzoeksgedeelte. Een eerste kwantitatieve analyse is gebaseerd op de gegevens uit de Matrix-databank. Hierover wordt gerapporteerd in deel 1 (Wets). Daarnaast voeren we eveneens statistische analyses uit op de bevindingen van het surveyonderzoek (Geets). In het kwalitatief gedeelte gaan we dieper in op het persoonlijke verhaal van de nieuwkomer met betrekking tot het inburgeringstraject (Van den Eede, Geets, Lambert). Deze analyse wordt gesynthetiseerd in deel 2.

Eenderde deel bestaat uit de bevraging van de gebruikers. We bevragen niet enkel de nieuwkomers die deelnemen aan het inburgeringstraject, maar ook “afhakers” en “niet-starters”. Deze groep doet immers belangrijke vragen rijzen. Waarom gaan mensen niet op het aanbod in of waarom stoppen ze met het traject? Duidt dit op bepaalde onvolkomenheden in het programma of de organisatie of zijn er persoonlijke elementen die het verschil maken? Welke factoren beïnvloeden de beslissing om al of niet in te stappen?

Het onderzoeksluik van het gebruikersperspectief is opgebouwd uit een 4 grote onderdelen. In een eerste deel vatten we de context samen. Na een korte toelichting met betrekking tot de onderzoekspopulatie schetsen we het theoretisch kader bij dit onderzoek om vervolgens de onderzoeksvragen voor elke van de volgende delen te formuleren.

Het tweede deel omvat een beschrijving van de groep nieuwkomers die geheel of gedeeltelijk een inburgeringstraject doorlopen hebben. Op basis van het administratieve databestand (M@trix) zullen we de doelgroep omschrijven. Hierbij gaan we ook na in hoeverre we bepaalde “deelnemersprofielen” kunnen onderscheiden en in welke mate een risicoanalyse kunnen maken. De kwantitatieve analyse houdt tevens een evaluatie in van de bestaande gegevensbestanden als een ondersteunend beleidsinstrument. Welke informatie kunnen we verkrijgen en hoe accuraat is die informatie.

In het derde en vierde deel laten we de nieuwkomers zelf aan het woord. Het derde deel is een syntheserapport aangaande de bevindingen van een surveyonderzoek bij nieuwkomers die in de eerste helft van 2006 deelnamen aan één van de modules van het inburgeringstraject. Het vierde deel omvat de synthese van de bevindingen uit diepte-interviews bij zowel nieuwkomers die in de eerste helft van 2006 aan het traject hebben deelgenomen als nieuwkomers die in de loop van het traject afhaakten of niet eens gestart zijn.

Tenslotte vatten we de voornaamste bevindingen samen en formuleren we enkele aanbevelingen op basis van de gebruikersperspectieven.

2. Onderzoekspopulatie

De groep nieuwkomers die tot de doelgroep behoren van het inburgeringstraject zijn niet onder één noemer te vatten. In dit onderzoek maken we een onderscheid tussen mensen die deel uitmaken van de doelgroep en verplicht zijn én mensen die rechthebbenden zijn. Voor rechthebbende personen is het inburgeringsprogramma een vrijblijvend aanbod. Tot de doelgroep van het inburgeringstraject behoren, in principe, alle meerderjarige nieuwkomers die minder dan 1 jaar in België verblijven en zich voor het eerst in een Vlaamse of Brusselse gemeente hebben ingeschreven. Het inburgeringsbeleid is beperkt tot Vlaanderen en het Brussels hoofdstedelijk gewest (initiatieven vanuit Vlaanderen). Nieuwkomers die zich in het Waalse landsgedeelte vestigen behoren niet tot de doelgroep. In principe

verplicht de Vlaamse overheid iedereen tot het volgen van een inburgeringstraject, maar sommige groepen worden vrijgesteld van deze verplichting. Het betreft:¹

- Nieuwkomers van 65 jaar of ouder;
- Nieuwkomers die ernstig ziek zijn of personen met een handicap;
- Nieuwkomers ingeschreven in een Brusselse gemeente;
- Nieuwkomers afkomstig uit een EER-land (EU + IJsland, Noorwegen, Liechtenstein).
- Gezinsvormers of gezinsherenigers die zich met een Belg of een EER-onderdaan in Vlaanderen of Brussel vestigen.
- Nieuwkomers die over voldoende vaardigheden beschikken om in het secundaire traject in te stappen.

Het huidige decreet wordt echter aangepast.² Eén van de belangrijkste wijzigingen betreft de uitbreiding van de verplichte doelgroep. Het nieuwe decreet van de Vlaamse overheid maakt het traject eveneens voor alle gezinsvormers en gezinsherenigers (ook als ze met een Belg huwen) van buiten de Europese Unie. Ook bepaalde groepen onder de oudkomers zullen verplicht worden. Met andere woorden in de nabije toekomst zullen er meer potentiële gebruikers zijn.

3. Theoretisch kader

In onze interpretatie vertrekken we van de “theory overlapping spheres of influence” (Epstein, 1987). Epstein verdedigt het belang van drie contexten of sociale instituties die het leerproces en de ontwikkeling van kinderen en jongeren beïnvloeden: het gezin, de school en de lokale gemeenschap. De drie contexten staan met elkaar in relatie en verhouden zich op een bepaalde wijze tot elkaar. Het kind heeft het meeste baat bij partnerschappen tussen deze contexten. In dit onderzoek nemen we de centrale idee over, maar we benoemen de drie contexten anders. Vertaald naar ons onderzoek onderscheiden we: de nieuwkomer als persoon, de leefomgeving en het Inburgeringstraject. De vraag of iemand participeert aan, afhaakt of niet start met het inburgeringstraject is volgens ons te begrijpen vanuit persoonsgebonden factoren gelinkt aan de nieuwkomer zelf, factoren verbonden met de (leef-)omgeving en factoren bepaald door de eigenheid van het Inburgeringstraject. Met de (leef-)omgeving vatten we zowel de familiale als de socio-economische invloeden samen. Volgens deze theorie zal de kans op een volgehouden traject toenemen naarmate er partnerschappen kunnen ontstaan tussen de nieuwkomer, de (leef-)omgeving en het inburgeringsbeleid, waarbij iedereen meebouwt aan de kansen voor de nieuwkomer.

Deze theorie linken we met bevindingen uit de motivatiepsychologie. De motivatiepsychologie biedt een betekenis-kader om de beslissing van een persoon te

---

¹ Vlaams Minderhedencentrum: <http://www.vmc.be/thema.aspx?id=344>.

² Vlaams Minderhedencentrum: <http://www.vmc.be/thema.aspx?id=3374>.

conceptualiseren. Ze helpt ons begrijpen waarom een persoon X kiest voor alternatief 1 i.p.v. 2 of 3. In de eerste plaats maken we een onderscheid tussen intrinsieke en extrinsieke motivatie. Intrinsieke motivatie betreft de eigen gedrevenheid, de eigen wil om iets te leren. Mensen met een grote intrinsieke motivatie voor een bepaald gegeven, kiezen vaker voor een de "beloning" of "bevrediging" op langere termijn. Extrinsieke motivatie verwijst naar de factoren die een persoon van buitenaf beïnvloeden. Het betreft factoren uit de omgeving of de context(en) waarin iemand zich bevindt. De kans voor een bepaalde keuze hangt volgens motivatiepsychologen ook af van volgende factoren: de waarde van die keuze en de kans op slagen in verhouding tot de te leveren inspanningen en de tijdsinvestering. De perceptie van een persoon is erg belangrijk. Met "succes" bedoelen we een positief resultaat voor deze nieuwkomer. De concrete invulling ervan is afhankelijk van iemands persoonlijke verwachtingen. De mate waarin het volgen van het traject een bijdrage kan leveren om deze verwachting in te vullen, is van cruciaal belang voor een al dan niet volgehouden deelname. Verschillende (leef-)omgevingsgebonden als trajectgebonden factoren beïnvloeden de (gepercipiëerde) kans. Ook de waarde van het traject wordt mede door deze factoren bepaald. De eerder aangehaalde theorie van Epstein (1987) laat ons toe om deze factoren te identificeren.

Indien de nieuwkomer moet kiezen tussen het volgen van het inburgeringstraject en een ander alternatief, dan biedt deze theorie een model om het resultaat te voorspellen.

Concreet leiden we volgende hypothesen af:

De kans op een volgehouden traject daalt:

- als de nieuwkomer zelf minder intrinsiek gemotiveerd is om deel te nemen;
- als het inburgeringstraject in de ogen van de nieuwkomer en/of de (leef-)omgeving onvoldoende kan bijdragen tot belangrijke noden of verwachtingen van de nieuwkomer;
- naarmate de waarde van het traject door de nieuwkomer en/of de (leef-)omgeving lager ervaren wordt;
- indien zich een andere alternatief voordoet dat zowel de omgeving als de nieuwkomer positiever percipiëren naar kans op succes en/of relatieve waarde ten opzichte van het inburgeringstraject.

4. Onderzoeksvragen

We kunnen de hypothese naar voor schuiven dat nieuwkomers omwille van een specifieke migratiecontext zich onderscheiden in economische en socio-culturele profielen en ondermeer daardoor verschillen vertonen in de wijze waarop en met welke scholing en competenties zij onze samenleving betreden. Daarbij aanslui-

tend kunnen we eveneens de hypothese formuleren dat zij verschillende trajecten afleggen.

Aangezien het inburgeringsbeleid 'maatwerk' vooropstelt als een belangrijke doelstelling, is het de vraag in welke mate vanuit cliëntenperspectief de verschillende inburgeringstrajecten voldoende gediversifieerd zijn om te kunnen spreken van een kwalitatief, effectief en efficiënt inburgeringsbeleid.

Onze belangrijkste onderzoeksvraag betreft in welke mate de trajecten op maat zijn van de nieuwkomer en de tevredenheid van de nieuwkomer met het aangeboden inburgeringstraject. De twee onderzoekluiken trachten een antwoord te formuleren op de vraag welke nieuwkomer welk traject krijgt aangeboden met welk effect en resultaat en de rol van andere hulpverlenings- en begeleidingsinstanties (zoals familie, OCMW en zelforganisaties) hierin.

De 'effectiviteitsvraag' wordt benaderd vanuit:

- de 'tevredenheid' en 'bruikbaarheid' van trajectbegeleiding en de diverse cursussen (MO, LO, NT2) (kwantitatief onderzoeksluik).
- de vergelijking tussen 'inburgeraars' en 'niet-inburgeraars' (kwalitatief onderzoeksluik)

4.1 Gebruikers

Voor wat betreft de eerste kwantitatieve bevragingronde (breedtecases) van de cursisten MO en LO zijn de voornaamste onderzoeksvragen:

- In welke mate is de nieuwkomer tevreden over zijn inburgeringstraject (trajectbegeleiding, cursus Maatschappelijke Oriëntatie, cursus Nederlands voor Anderstaligen niveau 1.1, cursus Loopbaanoriëntatie) en dit zowel over de inhoudelijke (bv. geboden hulp, verstaanbaarheid en volledigheid van het cursusmateriaal) als de organisatorische aspecten (bv. bereikbaarheid, compatibiliteit met andere cursussen, aantal lessen) van de cursussen en trajectbegeleiding.
- Welke thema's vinden de cursisten belangrijk en welke onderwerpen komen te weinig aan bod? Is er een verschil naar persoonsgebonden (bv. verblijfstatuut, geslacht, leeftijd, ...) en organisatorische variabelen (bv. tussen onthaabu-reau's onderling, tussen Centra voor Basiseducatie (CBE's) en Centra voor Volwassenonderwijs (CVO's) of Universitaire talencentra)?
- Welke aanbevelingen doen de cursisten?

4.2 Niet-gebruikers en afhakers

De kern van dit deel in het evaluatieonderzoek betreft de vraag naar het perspectief van de “afhaker” of “niet-starter”. Het fenomeen van “afhakers” en “niet-starters” werpt een hele reeks vragen op:

- Wie zijn deze personen? Wie wordt er bereikt of wie niet? Kunnen we “risicogroepen” onderscheiden?
- Waarom wensen mensen niet in te gaan op het aanbod of waarom haken mensen af?
- Wat zijn de gevolgen?
- Hebben we zicht op factoren die het beslissingsproces beïnvloeden?
- Op welk moment in het traject haken mensen af?

Deze, door de respondenten zelf gerapporteerde motieven en redenen om niet te starten of af te haken, zijn ongetwijfeld niet specifiek voor deze doelgroep. We kunnen zelfs veronderstellen dat de nieuwkomers die het traject wel beëindigen eveneens met dezelfde problemen geconfronteerd kunnen worden. Een belangrijke vraag die zich op dit punt stelt is welke factoren dan mediëren en eventuele verschillen tussen “blijvers” en “afhakers” of “niet-starters” verklaren. Wat maakt dat sommige mensen toch blijven volhouden en andere afhaken of niet starten?

DEEL 1

DE INBURGERAARS IN CIJFERS

In dit deel wordt een beschrijving gemaakt van de personen die een inburgeringstraject doorlopen. Als basis werd de Matrix database genomen. Men kan er van uitgaan dat die personen die een intake gekregen hebben de inburgeraars zijn. Dit is de groep die geselecteerd werd voor deze beschrijving: iedereen die vanaf 2004 tot en met einde 2006 een intake gekend heeft. De groep bestaat verder voor een klein deel uit personen die voor 2004 ingestroomd zijn (0.4%). 78% van de hier beschreven profielen slaan op personen die of in 2005 of in 2006 in een traject gestapt zijn.

Tabel 1 Aantal personen in de analyse naar jaar intake

Jaar Intake	Aantal	Percent	Cumulatief aantal	Cumulatief percent
2004	5 800	21,98	5 800	21,98
2005	10 549	39,98	16 349	61,96
2006	9 925	37,61	26 274	99,57
voor 2004	114	0,43	26 388	100,00

Bron: Matrix

Omdat niet alle profielen een gelijkaardige loopbaan kennen, worden de profielgegevens apart beschreven voor personen die een *contract* ondertekend hebben (paragraaf 2) en personen die hun traject hebben afgelegd en een *attest* behaald hebben (paragraaf 3). Daarna wordt er aandacht besteed aan diegene die uitvallen. In een vijfde paragraaf wordt ingegaan op een specifieke subgroep onder de hoofding 'Belgiëroute'.

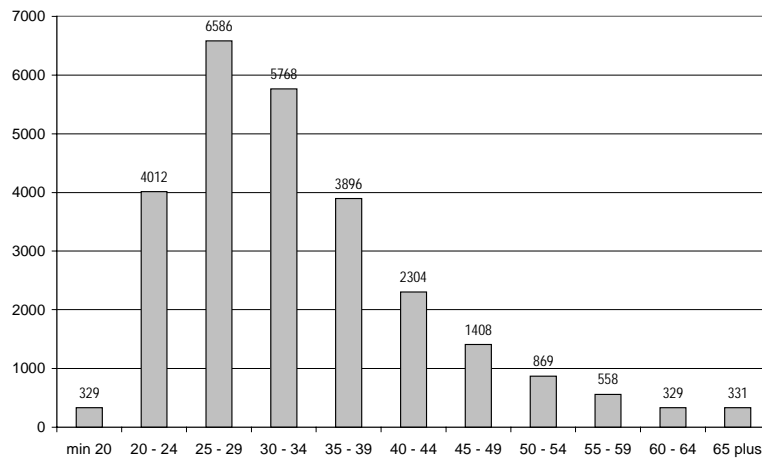

HOOFDSTUK 1

PERSONEN IN EEN TRAJECT

1. De leeftijd

De nieuwe migranten zijn eerder jong. Zij zijn door de band achteraan de twintig, vooraan de dertig jaar. De gemiddelde leeftijd van de personen die een traject volgen is 33 jaar. De jongeren jonger dan 35 maken twee derde uit van de groep van de nieuwkomers. Opvallend is wel, ondanks het feit dat de getallen bescheiden zijn, dat er ook bejaarden en zelfs hoogbejaarden mee in de statistieken zitten. De groep van de zestigplussers vertegenwoordigt iets meer dan 2% van de totale groep. Gezien de aard van het databestand waarop de analyses gebeurd zijn – het cliëntvolgsysteem – is dit voor de hand liggend. Voor de 65-plussers geldt er geen verplichting om aan het inburgeringsbeleid deel te nemen. Wat betreft de hoogbejaarden is het raadzaam na te gaan of het werkelijk hoogbejaarden betreft of het gaat om een registratiefout. De verdeling van de verschillende leeftijdsklassen wordt weergegeven in onderstaande figuur.

Bron: Matrix

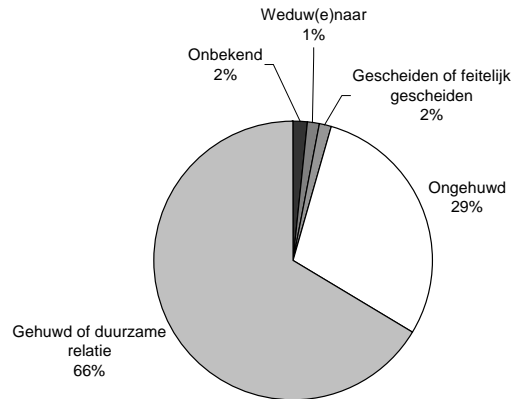
Figuur 1.1

2. De genderverdeling

In de internationale literatuur is er als enige tijd sprake van een feminisering van de migratie. Ook in Vlaanderen is migratie al lang geen 'mannelijke' aangelegenheid meer. De verdeling tussen beide seksen is zo goed als gelijk. Licht meer dat de helft van alle nieuwkomers in het datasysteem zijn vrouwen (51%).

3. Het type relatie

De personen die instromen bij de onthaalbureaus zijn in belangrijke mate gehuwden of personen met een duurzame relatie. Twee derde van de groep vertoef in een dergelijke situatie. Negenentwintig procent van de groep betreft ongehuwde personen. De gescheiden personen (wettelijk gescheiden of feitelijk gescheiden personen), de weduwen en weduwnaars en de personen van wie niet geweten is wat hun burgerlijke staat is, vormen samen een groep van nog eens 5 procent.

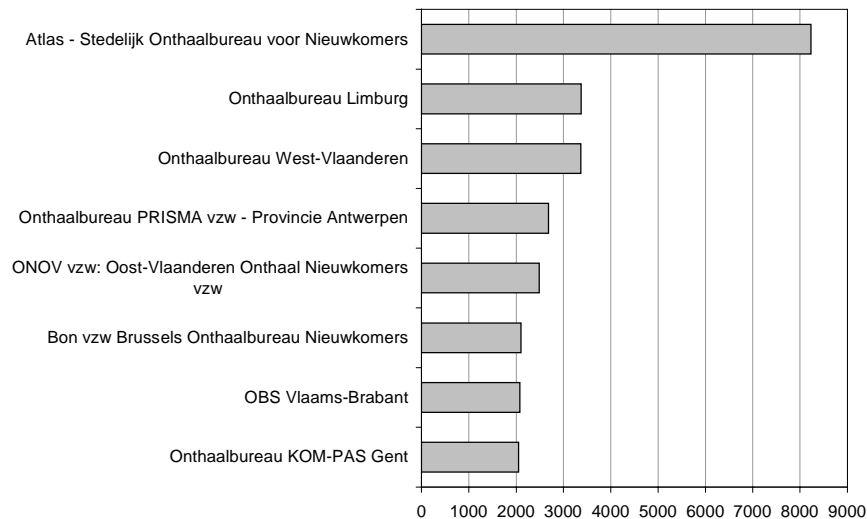
Bron: Data Matrix

Figuur 1.2 De onderzoekspopulatie naar burgerlijke staat

4. De ruimtelijke verspreiding

We weten dat de nieuwkomers bijzonder sterk geconcentreerd in enkele Vlaamse gemeenten wonen. Meer dan de helft van alle nieuwkomers wonen in Antwerpen, Gent of Leuven. Antwerpen alleen huisvest bijna vier op de tien van alle nieuwkomers. Dit wordt gereflecteerd in de volgende figuur die het aantal personen per onthaalbureau weergeeft.

Atlas, het Antwerpse stedelijke onthaalbureau heeft duidelijk een andere dimensie dan de andere onthaalbureaus (zie figuur 1.2). Het is niet de bedoeling in dit hoofdstuk een analyse te maken van de onthaalbureaus. In de volgende paragrafen wordt daarom maar sporadisch een opdeling gemaakt naar de onthaalbureaus, in zover dit relevant is voor de profielen van de inburgeraars. Een diepgaandere analyse van het aantal personen per onthaalbureau, de impact op de werking van de bureaus en de trajectbegeleiders is te vinden in de institutionele analyse die deel uitmaakt van dit onderzoek, maar een apart deelrapport vormt.

Bron: Matrix

Figuur 1.3

5. Doelpubliek of niet: de INB code

Eén van de knelpunten van het inburgeringsbeleid is de vraag wie nu al dan niet moet 'inburgeren' en of deze persoon verplicht is om aan een inburgeringstraject te beginnen of het recht heeft dit te doen. Tijd brengt raad en inzichten. In het nieuwe inburgeringsdecreet is er bijvoorbeeld gesleuteld aan deze categorieën. Om het voor de administratie en de bureaus handelbaar te maken zijn een aantal administratieve codes ingevoerd die aan de dossierbeheerders aangeven of de persoon tot de doelgroep behoort of niet en of de betreffende persoon verplicht is om een inburgeringstraject te volgen of rechthebbende is.

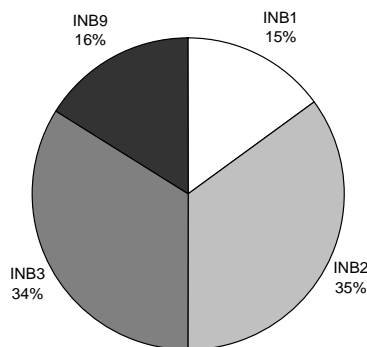
- INB1:** nieuwkomers die verplicht zijn tot het volgen van een inburgeringstraject
- INB2:** nieuwkomers die recht hebben op een inburgeringstraject (en vrijgesteld van de verplichting)
- INB3:** nieuwkomers die tot de doelgroep behoren maar waarover nog niet met zekerheid kan gezegd worden of ze rechthebbend of verplicht zijn.
- INB9:** nieuwkomers waarvan nog niet helemaal vast staat of zij tot de doelgroep van het inburgeringsbeleid behoren
- INBM:** minderjarige nieuwkomers
- INBX:** nieuwkomers die een datum van een verblijfstitel hebben die dateert van vóór de inwerkingtreding van het decreet (vóór 1 april 2004.)

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de verhouding tussen de verschillende groepen. Let wel, de variabele werd niet vanaf het begin van de registratie gebruikt en dossiers zijn niet retroactief aangepast. Het aantal ontbrekende waarden – het aantal dossiers waarvoor geen INB-code werd ingevoerd – bedraagt hier 10 940.

Tabel 1.2 Verdeling van de codes die aangeven of cliënten rechthebbend zijn, verplicht of dat hun situatie niet duidelijk is.

	INB-CODE	Aantal	Percent	Cumulatief Aantal	Cumulatief Percent
Verplicht	INB1	2 333	15,10	2 333	15,10
Rechthebbende	INB2	5 385	34,85	7 718	49,95
Recht of plicht =?	INB3	5 217	33,77	12 935	83,72
Doelgroep =?	INB9	2 506	16,22	15 441	99,94
Minderjarig	INBM	9	0,06	15 450	100,00

Bron: Matrix

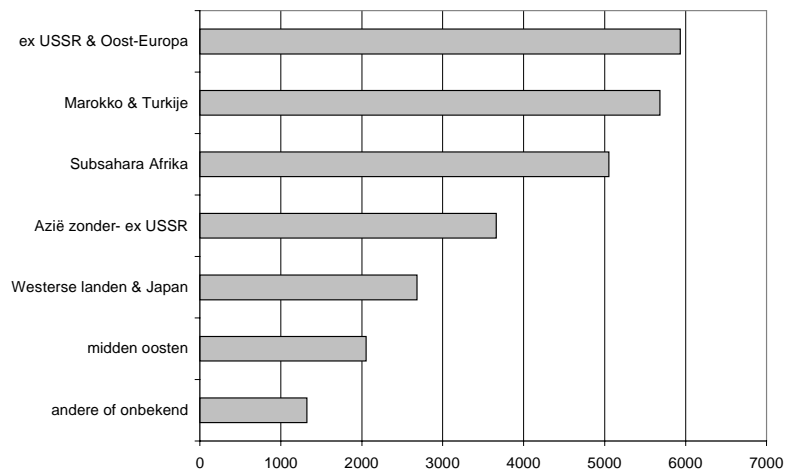
Bron: Matrix

Figuur 1.4 Verdeling van de codes die aangeven of cliënten rechthebbend zijn, verplicht of dat hun situatie niet duidelijk is.

6. De Regio van herkomst

De nieuwkomers die zich aanbieden bij de onthaalbureaus komen uit zowat alle uithoeken van de wereld. Zelfs personen die afkomstig zijn uit kleine of microstaten in de Stille Zuidzee of het Caraïbisch gebied, vinden hun weg naar België. Als we de verschillende nationaliteiten apart bekijken, blijkt dat de voor België en Vlaanderen 'traditionele' migrantengroepen, de Marokkaanse en Turkse staatsburgers (bij) de belangrijkste groepen blijven. De Marokkanen blijven de omvangrijkste groep. De Turken worden van de tweede plaats gehouden door ingezetenen uit de Russische federatie. Andere omvangrijke groepen zijn de Iraniërs, de Kongolezen (DRC) en de Chinezen. Personen met de Nederlandse Nationaliteit zijn eveneens sterk in het bestand vertegenwoordigd.

Als we alle nationaliteiten in verschillende 'nationaliteitsclusters' samenvoegen, blijkt dat de meest omvangrijke groep de cluster Oost-Europa en ex-USSR word. De tweede meest omvangrijke groep is de groep 'traditionele' migranten, die de Marokkaanse en Turkse gemeenschappen combineert. Daarachter volgen Subsahara Afrika, Azië (zonder de ex-USSR en zonder Japan). Na deze groep en voor de groepen personen uit het Midden Oosten of de groep 'Anders of onbekend', waar Latijnsamerikaanse immigranten in ondergebracht zijn, is de groep Westerse landen en Japan te vinden. Het is een groep personen die afkomstig is uit de geïndustrialiseerde wereld. Hoewel de groep klein is in vergelijking met de andere groepen, vormt zij toch 10% van het totale aantal personen die een intake bij een onthaalbureau hebben gekregen.

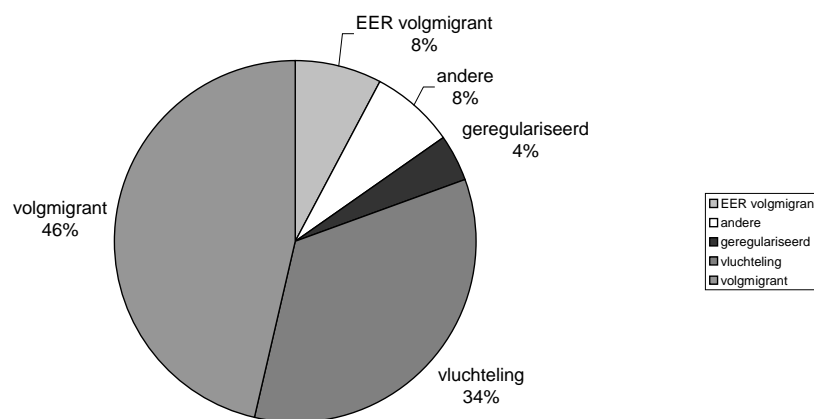

Bron: Matrix

Figuur 1.5 Regio van herkomst van de personen in een inburgeringstraject

7. Het statuut van de nieuwkomers

De wijze waarop de nieuwkomers binnenkomen, het kanaal dat ze gebruikt hebben en hun regio van herkomst bepalen het statuut dat ze hebben. In de onderstaande figuur worden deze samengebracht in een aantal overkoepelende categorieën. Ruim de helft van de nieuwkomers die een traject gestart zijn, zijn “volgmigranten”. In de figuur wordt een onderscheid gemaakt tussen volgmigranten die niet uit de EER (Europese Economische Ruimte) komen en volgmigranten uit de EER regio. De categorie die het label ‘vluchtelingen’ heeft meegekregen, is een groep die uit vluchtelingen en (voornamelijk) asielzoekers bestaat. De geregulariseerden vormen 4% van het totaal, alle andere categorieën samen 8%.

Bron: Data Matrix

Figuur 1.6 Verdeling nieuwkomers naar statuut

8. De samenhang tussen de achtergrondkenmerken

In de vorige paragraaf werden de nationaliteiten naar *herkomstregio* gegroepeerd. Hieruit blijkt dat de migranten uit de voor Vlaanderen ‘traditionele’ immigratieregio’s met ruim één vijfde van de totale groep nieuwkomers belangrijk blijven. De migranten uit Noord Afrika en Turkije vertegenwoordigen samen 21,5% van de nieuwkomers, waarmee ze proportioneel iets inboeten vergeleken met voorgaande analyses (Geets, Pauwels, Wets, Lamberts en Timmerman, 2006). Een ver-

dere analyse van de data toont dat er een statistisch verband bestaat tussen deze regio van herkomst en enkele andere variabelen zoals het onthaalbureau waar ze terecht komen, het geslacht, de burgerlijke staat en de INB-code (voor zover deze data bekend zijn). Het gaat met uitzondering van het verband met de INB-code (Cramers' $V = .38$), telken om een zwak (Cramers' $V =$ tussen 0,11 en 0,18) maar significant ($p < 0,0005$) verband.

De verschillende nationaliteitsgroepen zijn niet gelijk **regionaal verdeeld**. Burgers uit Subsahara Afrika zijn bijvoorbeeld veel sterker dan gemiddeld bij BON terug te vinden. Zij vormen 19% van het totale cliënteel, maar bijna 50% van het BON-cliénteel. Personen uit de traditionele immigratiegebieden zijn veel sterker dan gemiddeld in het Onthaalbureau Limburg terug te vinden en merkelijk minder in de onthaalbureaus West-Vlaanderen en Vlaams Brabant. De Oost-Europeanen zijn dan weer lichtjes meer terug te vinden bij PRISMA en ONOV en merkelijk meer in West-Vlaanderen. Daar vormen zij bijna één derde van het totale nieuwkomersbestand dat een intake gehad heeft. In Brussel (BON) is deze groep dan weer sterk ondervertegenwoordigd.

Ongeveer de helft van de nieuwkomers zijn mannen en de helft zijn vrouwen. Deze algemene verdeling verbergt dat er grote verschillen zijn naargelang de nationaliteitscluster. De groep uit het Midden Oosten bijvoorbeeld, bestaat voor 70% uit mannen. De groepen uit Azië, uit Oost Europa en de groep 'Andere' waar o.a. Latijns Amerika in vertoeft, hebben een lichte oververtegenwoordiging van de vrouwen (respectievelijk 56%, 56% en 58%). De genderverdeling bij de immigranten uit de traditionele immigratieregio's is vrij gelijk verdeeld.

Op het gebied van de burgerlijke staat van de personen die nieuw aangekomen zijn in Vlaanderen, kan een onderscheid gevonden worden naargelang het geslacht. De grote meerderheid is getrouwd of heeft een duurzame relatie. Deze situatie geldt meer voor de vrouwen dan voor de mannen. Drie kwart van de vrouwen is gehuwd of heeft een duurzame relatie, tegenover 57% van de mannen.

De immigranten uit de traditionele migratieregio's zijn voor 86% gehuwd en maar voor 10% ongehuwd. Daarmee wijken zij sterk af van het gemiddelde. De personen uit het Midden Oosten, maar vooral uit Subsahara Afrika zijn significant minder dan het gemiddelde gehuwd. Van de ingezetenen uit landen uit Subsahara Afrika is 64% ongehuwd. Het algemeen gemiddelde is 29%.

Ook tussen de INB-code en het geslacht kan een statistisch verband gevonden worden. Vrouwen zijn sterker vertegenwoordigd in de klassen waar zekerheid over bestaat. Zij zijn meer dan gemiddeld vertegenwoordigd bij de groep die verplicht is een inburgeringstraject te volgen (INB1), maar ook bij de groep die gerechtigd is een traject te volgen (INB2). De mannen zijn dan weer meer dan gemiddeld te vinden bij de groep waar nog bepaald moet worden of de betrokken persoon verplicht of rechthebbend is (INB3).

De achterliggende verklaring moet waarschijnlijk niet bij het geslacht maar bij de nationaliteit gezocht worden. Tussen de nationaliteitsgroepen het de INB-code bestaat een sterk en significant verband. Van de traditionele migrantengroepen is men door de band (voor meer dan 80%) zeker of ze doelpubliek zijn of niet en of ze gerechtigd of verplicht zijn. Dit geldt niet voor de groepen uit Subsahara Afrika en het Midden Oosten, waarvan twee derde de labeling INB3 meegekregen heeft, wat wil zeggen dat het nog niet uitgemaakt is of ze rechthebbende zijn of verplicht. Bijna de helft van de INB9 cliënten, die personen zijn waarvan men nog moet uitmaken of ze tot het doelpubliek behoren of niet, behoort tot de groep van personen uit de ex-USSR of Oost-Europa.

De hypothese die geformuleerd kan worden met betrekking tot het verband tussen de burgerlijke staat en het statuut van de nieuwkomers wordt door de cijfers bevestigd. Vluchtelingen en asielzoekers vormen twee derde van alle ongehuwden (66%). De volgmigranten vormen bijna twee derde van de gehuwden (64%).

De volgmigranten zijn voor 61% vrouwelijk en voor 39% mannelijk. Ook de categorie van volgmigranten uit de EER is vrouwelijker dan het gemiddelde. Van deze subgroep is 57% van het vrouwelijke geslacht. Bij de vluchtelingen zijn de mannen dan weer in de meerderheid: zij vormen 65% van de populatie asielzoekers en vluchtelingen.

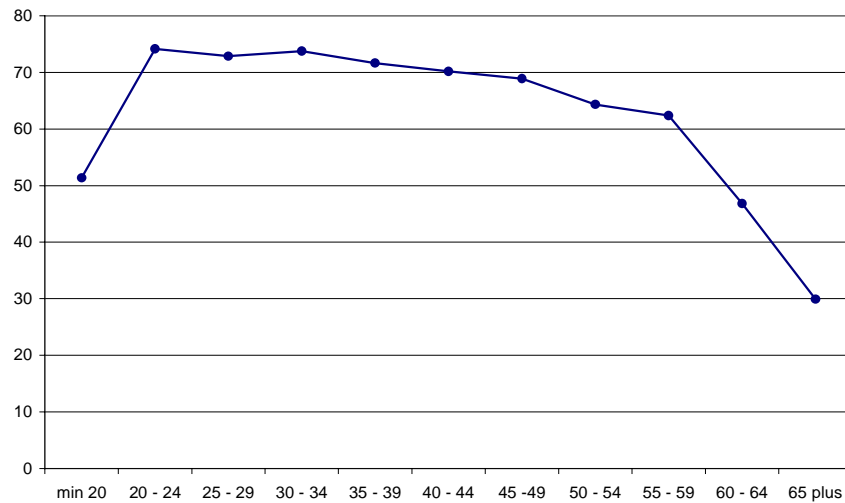

HOOFDSTUK 2

BESCHRIJVING VAN DE PERSONEN MET EEN INBURGERINGSCONTRACT

Een eerste vaststelling is dat er een statistisch verband kan gevonden worden tussen het al dan niet hebben van een contract en de regio van herkomst. Gemiddeld heeft 71% van de groep die hier beschreven wordt een contract. Twee subgroepen springen hier in het oog. In eerste instantie de groep uit Subsahara Afrika en ten tweede de groep met immigranten uit de westerse landen. De eerste in positieve zin, de tweede in negatieve zin. De nieuwkomers uit Subsahara Afrika hebben voor 82% een inburgeringscontract. De nieuwkomers uit de Westerse landen maar voor 44%. Een mogelijke verklaring is dat deze beslissen dat dit niet nodig is in hun specifieke situatie en dus na de intake maar in beperkte mate een contract tekenen.

Een vergelijking van de leeftijdscategorieën die een inburgeringscontract getekend hebben met de totale groep leert dat er een bijna lineair verband bestaat. Enkel de min 20 jarigen vormen daar een uitzondering op. We stellen vast dat het aandeel van de groep 20 tot 24 jarigen met 74% de grootste is en dat dit aandeel voor elke leeftijdsgroep gestadig daalt, tot de 55-59 jarigen, waar nog 62% een contract van tekent. Dat neemt de curve een scherpe bocht. Toch is het verbazingwekkend dat nog 29% van de personen die als ouder dan 65 geregistreerd staan nog een contract tekenen. Let wel, het gaat hier om een bescheiden groep van 99 personen.

Bron: Matrix

Figuur 2.1 Aandeel van de personen met intake die een contract tekenen per leeftijdcohort.

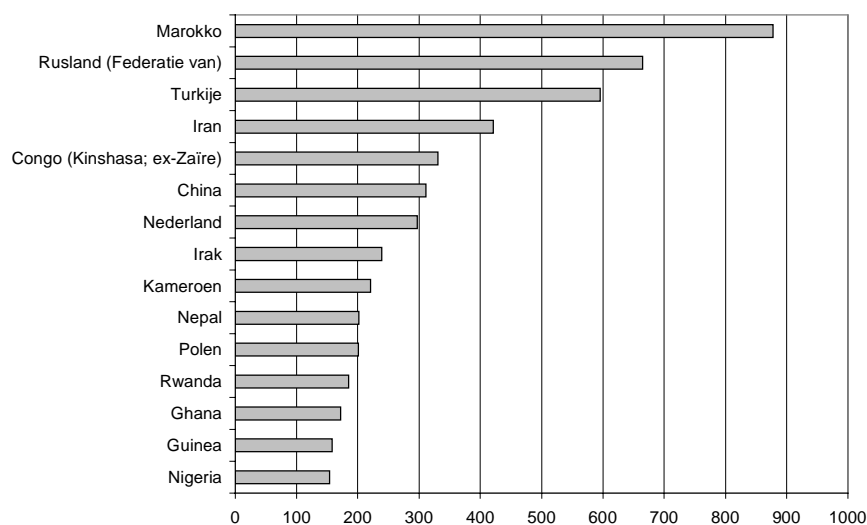
Vluchtelingen tekenen met 81% meer dan gemiddeld een contract. Geregulariseerden (64%), EER-volgmigranten (58%) en vooral de categorie 'andere' (50%) tekenen merkelijk minder dan gemiddeld een contract. Het significante verschil dat tussen het tekenen van een contract en het statuut gevonden wordt, verzwakt als er naar de attesten gekeken wordt. Dit betekent dat de 'extremen' bij het tekenen van het contract afgevlakt worden op weg naar het behalen van een attest. M.a.w. de categorieën die het minst vertegenwoordigd zijn bij het ondertekenen van het contract, halen relatief iets meer hun attest (zie figuur 1.11). Een van de redenen kan zijn dat als personen uit categorieën die minder vaak een contract tekenen, beslissen dit toch te doen, zij mogelijk iets sterker gemotiveerd zijn.

HOOFDSTUK 3

PERSONEN MET EEN INBURGERINGSATTEST

1. Beschrijving van de groep vergeleken met het totale publiek in een traject

De personen die een inburgeringsattest zijn een afgeleide van diegenen die aan een traject beginnen. Dit blijkt o.a. aan de lijst van de *nationaliteiten* die een attest halen. De grote groepen blijven de Marokkanen en de Turken. De Turken worden ook hier van de tweede plaats gehouden door ingezetenen uit de Russische federatie. De top 5 wordt opnieuw vervolledigd door de Iraniërs, de Kongolezen (DRC) en de Chinezen.

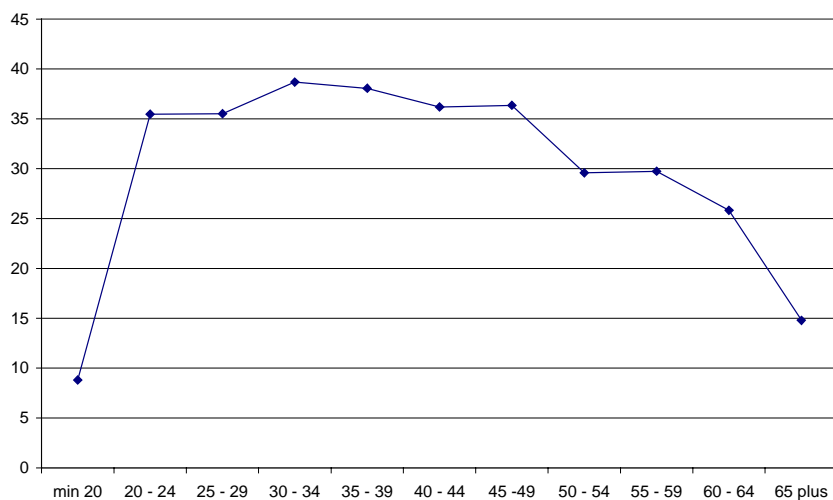
Bron: Matrix

Figuur 3.1 Top 15 van de nationaliteiten van de personen die een inburgeringsattest hebben gehaald

Er is vrijwel geen *sekseverschil* vast te stellen als het op het behalen van een attest aankomt. De verdeling tussen mannen en vrouwen blijft in de verschillende fasen vrijwel gelijk.

Een beschrijving van de trajecten naar de *burgerlijke staat* leert voornamelijk dat er een klein verschil is in het behalen van de attesten als we de gehuwden en personen in een duurzame relatie vergelijken met de ongehuwden. Personen die gehuwd zijn halen proportioneel iets minder hun attest dan de ongehuwden. Mogelijke verklaringen kunnen gezocht worden in zowel de familiesituatie (met jonggehuwden moeders die voor kinderen zorgen) en de verblijfssituatie (meer ongehuwden zijn asielzoekers).

Een vergelijking van de *leeftijdscategorieën* die een inburgeringscontract getekend hebben met de totale groep leerde al dat een (lineair) verband bestaat. Dit verband wordt opnieuw teruggevonden als we kijken naar wie uiteindelijk een attest haalt van de totale potentiële doelgroep. Vergeleken met diegenen die een contract tekenen, blijven de min dertig jarigen iets achterwege. Schijnbaar is deze groep, vergeleken met de totale groep, iets vlotter in het aangaan van het engagement dan het vervullen hiervan. Ook hier zien de curve sterk dalen vanaf de leeftijd van 54.

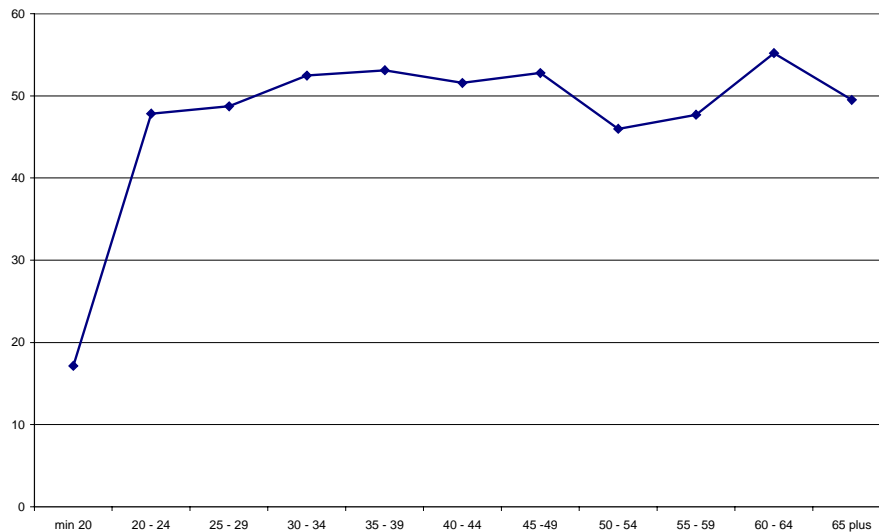

Bron: Data Matrix

Figuur 3.2 Het aandeel van het potentiële doelpubliek dat een attest haalt per leeftijdscategorie

Dezelfde oefening kan opnieuw gedaan worden, waarbij het aantal attesten vergeleken worden met het aantal afgesloten inburgeringscontracten, en dit per leeftijdscategorie. De figuur die hiervan het resultaat is, is niet langer een dalende

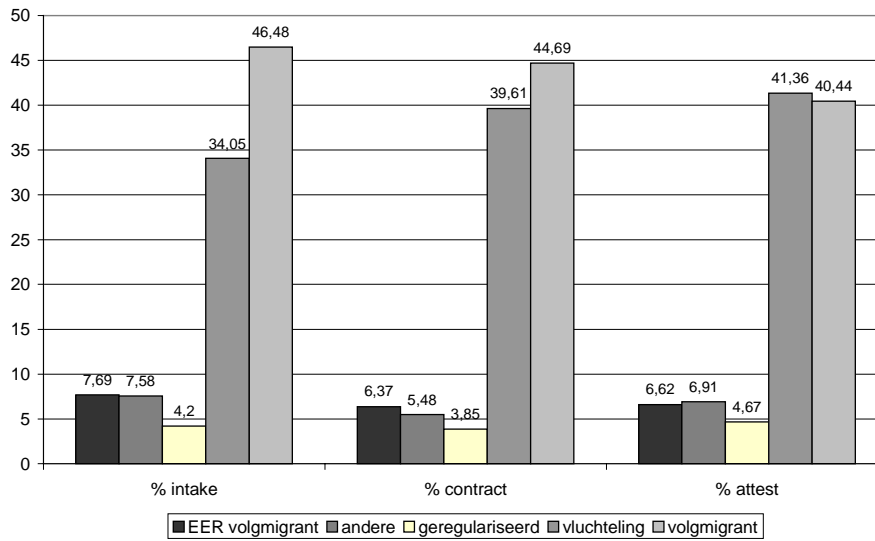
curve, maar een eerder grillige lijn die grosso modo een opwaartse trend weergeeft. Enkel de vijftigers vormen hierop een uitzondering. Met andere woorden: hoe ouder de inburgeraars die een inburgeringscontract tekenen, hoe vaker zij een attest halen. Er zijn merkkelijk minder ouderen die een inburgeringscontract tekenen, maar als zij een contract tekenen, blijken ze in verhouding succesvoller. Het betreft hier een groep die deels gevormd is uit personen die niet verplicht zijn aan een traject te beginnen en die mogelijk ook minder verplichtingen naar de arbeidsmarkt toe hebben. Het lijkt een leeftijdscategorie die moeilijk te mobiliseren is, maar die eens ze aan het traject begint, goed volhoudt.

Bron: Matrix

Figuur 1.7 Het aandeel van de personen met een inburgeringscontract dat een attest haalt per leeftijdscategorie.

De onderstaande figuur geeft het aandeel van de verschillende statuutcategorieën in de verschillende fasen weer: (1) de intake, (2) het tekenen van het contract en (3) het behalen van een attest. Het zijn procentuele weergaven van de verhouding tussen de verschillende groepen. In absolute termen is er tussen elke fase een uitval. De absolute waarden achter deze percentages nemen dus af. De percentages zelf, die de *verhouding* weergeven, kunnen dus zowel stijgen als dalen.

Bron: Data Matrix

Figuur 3.3 Aandeel intake, contracten en attestaten per statuutcategorie

2. Kruisverbanden

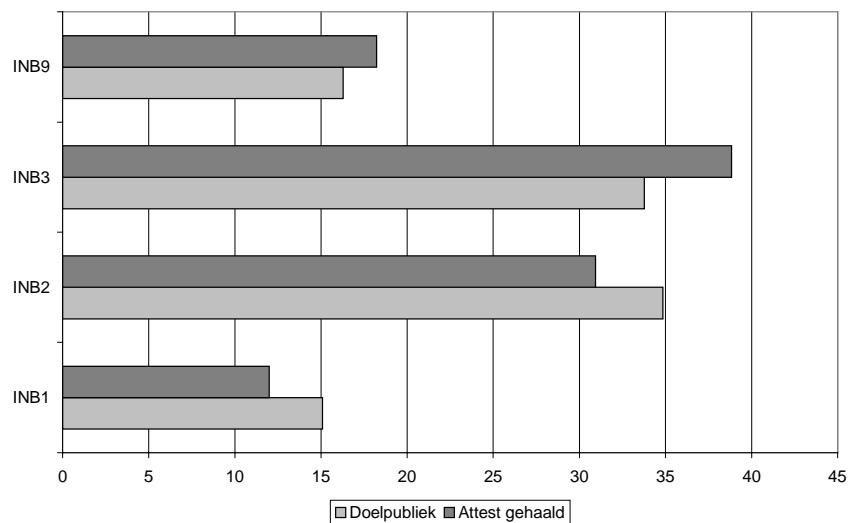
De inburgeraars die aan een traject beginnen zijn voor de helft vrouwen en voor de helft mannen. Ook de verdeling van diegene die een attest halen, ligt in dezelfde lijn.

In paragraaf 2 werd al vermeld dat ingezetenen uit Subsahara Afrika merkelijk meer een contract tekenen, en deze uit de Westerse wereld merkelijk minder. Het is niet verbazingwekkend dat zich dat ook vertaalt in het aantal attesten dat gehaald wordt. Van heel de behandelde populatie (diegene die een intake gehad hebben), heeft ruim meer dan één derde een attest behaald. Ook hier vinden we een zacht, doch statistisch significant verband. Slechts 29% van de groep uit 'het westen' haalt een attest tegenover 42% van de personen uit Subsahara Afrika en 44% van de groep uit het Midden Oosten. In deze analyse werd iedereen op delfde voet behandeld. In de dataset zitten dus ook personen die mogelijk laat in 2006 zijn ingestroomd en die nog geen volledig parcours hebben afgelegd.

Het verband dat al beschreven werd tussen de *onthaalbureaus* en de *regio van herkomst* wordt opnieuw teruggevonden bij het kruisen van de bureaus met de regio van herkomst van de personen die een attest halen. De verschillende nationaliteitsgroepen zijn evident ook hier niet gelijk regionaal verdeeld. De burgers uit

Subsahara Afrika zijn sterker dan gemiddeld bij BON terug te vinden. Zij vormen 19% van de totale potentiële doelgroep, maar 22% van diegene die een attest halen. Zij vormen 54% van het BON-cliënteel dat een attest haalt. Personen uit de traditionele immigratiegebieden waren veel sterker dan gemiddeld in het Onthaalbureau Limburg terug te vinden en merkkelijk minder in de onthaalbureaus West-Vlaanderen en Vlaams Brabant. De Oost-Europeanen waren dan weer meer terug te vinden bij PRISMA en ONOV en West Vlaanderen. In deze drie onthaalbureaus vormen zij 30% tot één derde van het totale aantal personen dat een inburgeringsattest haalt.

Een analyse van de verschillende groepen naargelang hun *INB-code* brengt schijnbaar aan het licht dat de codes 3 en 9 proportioneel vaker een attest halen. We moeten hierbij opnieuw vermelden dat de registratie van deze codes niet systematisch gebeurd is, en dat zelf voor 2006 ongeveer een kwart van het doelpubliek geen code gekregen heeft. Dit heeft als gevolg dat voor de personen die een attest gehaald hebben (waar personen uit de vroegere periode bij zijn, waarvoor deze code niet ingegeven werd) de cijfers maar betrekking hebben op de helft van de onderzoeksbevolking. Bovendien lijkt het evident dat personen die de registratie meegekregen hebben dat het nog niet duidelijk is of ze tot de doelgroep behoren en de categorie waarvan nog niet bepaald is of de verplicht of rechthebbend zijn in een latere fase van categorie veranderen. Als de INB-codes niet worden aangepast is een deel van diegene die in de statistieken INB9 hebben gekregen of die als INB3 geregistreerd staan, mogelijk INB1 (verplicht) of INB2 (gerechtigd).

Bron: Data Matrix

Figuur 3.4 Procentuele verdeling van de totale doelgroep en personen die een inburgeringsattest gehaald hebben over de INB-codes

Een kruising van de *nationaliteitsclusters* en het al dan niet behalen van een attest leerde dat de groepen 'Subsahara Afrika', 'ex-USSR en Oost Europa' en 'Midden Oosten' meer dan gemiddeld een attest halen. De personen uit de traditionele migratielanden minder. Het zijn net die groepen die oververtegenwoordigd zijn in de categorieën INB3 ('Subsahara Afrika' en 'Midden Oosten') en INB9 ('Subsahara Afrika', 'ex-USSR en Oost Europa' en 'Midden Oosten'). Het verband tussen de INB-code en de regio van herkomst is sterk en significant (Cramers $V = .38$; $p < .0001$). De hoger geopperde bedenking blijft hier gelden: van de helft van de populatie hebben we geen gegevens over deze variabele.

Ook het verband tussen de *INB-code* en het *geslacht* wordt behouden als we enkel de personen die een attest halen, afzonderen. Vrouwen zijn sterker vertegenwoordigd in de klassen waar zekerheid over bestaat. Zij zijn meer dan gemiddeld vertegenwoordigd bij de groep die verplicht is een inburgeringstraject te volgen (INB1), maar ook bij de groep die gerechtigd is een traject te volgen (INB2). De mannen zijn dan weer meer dan gemiddeld te vinden bij de groep waar nog bepaald moet worden of de betrokken persoon verplicht of rechthebbend is (INB3).

Het verband dat we vinden tussen de *leeftijd* en de *regio van herkomst* is iets sterker voor de groep die een attest haalt, dan voor de personen die aan een traject beginnen. Het verband is zwak (Cramers $V = .11$, $p < .0001$). Er zijn particulariteiten voor de verschillende nationaliteitsclusters vast te stellen. De Oost-Europeanen vormen 23% van de hele populatie die een attest haalt. Zij zijn echter niet gelijk over de leeftijdscategorieën verdeeld. Van de groepen 'oudere nieuwkomers' met name de categorieën vanaf 45 jaar en ouder, vormen zij steeds één derde tot 40% van de hele populatie in die leeftijdscategorie. Hetzelfde geldt, maar dan voornamelijk voor de groepen ouder dan 55, voor de nieuwkomers uit de Westerse landen. Zij vormen maar goed 8% van de populatie, maar zijn vormen respectievelijk 23% 32% en 33% van de leeftijdscategorieën 55-59, 60-64 en 65plus. Goed de helft tot twee derde van deze categorieën bestaat uit "Europese" nieuwkomers. Let wel, de aantallen in deze leeftijdscategorieën zijn erg bescheiden vergeleken met de jongere categorieën (zie figuur 1.1). Hoewel de leeftijdsgroepen tussen 25 en 34 ook voor één vijfde uit personen uit het voormalige Oostblok bestaan, is en blijft een belangrijk aandeel van de 'jongere' migratie het werk van nieuwkomers uit Subsahara Afrika en de traditionele immigratielanden. Ruim twee derde van de nieuwkomers uit Subsahara Afrika (69,9%) en goed drie kwart van de inburgeraars uit Marokko en Turkije (77,4%) is tussen de 20 en de 35 jaar.

Het hele parcours dat gevolgd wordt hangt – evident af van het *juridische statuut* van de nieuwkomers (Volgmigrant, vluchteling of asielzoeker, andere ...). Omdat de INB-codes onder meer bepaald worden door dit statuut, is het evident dat er tussen het statuut en de INB-code een erg sterk statistisch verband bestaat.

Bij de intake liggen de man vrouwverschillen van geregulariseerden op het gemiddelde. Anders dan bij de vluchtelingen en volgmigranten is er geen overwicht van één van de seksen. Bij de geregulariseerden die een contract tekenen, verschil dit beeld lichtjes. Vrouwelijke geregulariseerden lijken iets meer geneigd dan de mannen met hetzelfde statuut om een contract te tekenen. Zij blijken echter dan weer moeilijker het hele traject af te werken. Bij het uiteindelijke halen van een attest is de verdeling weer gelijk en exact 50-50.

Dit deel van de analyse leert ook iets over de registratie zelf. Er werd reeds melding gemaakt van de soms onvolledige registratie. Voor 'slechts' 88% van de personen die een attest halen, staat ook geregistreerd dat ze een contract hebben. Schijnbaar hangt dit deel registratie sterk samen met het statuut. Voor de asielzoekers en vluchtelingen loopt dit percentage op tot 93%. M.a.w. slechts 7% van de personen met een attest zou geen contract hebben. Voor categorieën 'andere' en 'geregulariseerde' bedraagt dit 69% (31% geen contract) en 71% (29% geen contract).

HOOFDSTUK 4

DE UITVAL (DE DROP OUTS)

Een eerste groep die als drop out kan beschouwd worden, is de groep die er niet toe komt een inburgeringscontract te tekenen na de intake. Om dit te operationaliseren werden enkel de inburgeraars geselecteerd die wel een intake hebben gehad, maar geen contract hebben getekend. Dat deze groep niet zuiver is, en dat de ruis te danken is aan de registratie, blijkt als het al dan niet tekenen van het inburgeringscontract gekruist wordt met het behalen van een inburgeringsattest. Tien procent van diegene die geregistreerd staan als personen die geen integratiecontract getekend hebben, zijn wel de gelukkige bezitters van een integratieattest. Voor dit deel van de statistische analyse werden ook de personen die een inburgeringsattest gehaald hebben uit de subgroep geweerd. In dit bestand bestaat er tussen het al dan niet hebben van een integratiecontract en een aantal variabelen een significant verschil. Met een aantal andere variabelen hangt het al dan niet hebben van een inburgeringscontract statistisch niet samen – zoals de burgerlijke staat of het geslacht – al stellen we vast dat er bij de uitvallers een lichte verhoging is van het aandeel van de vrouwen.

Variabelen waar wel een significant verband gevonden wordt als we de uitval bekijken, zijn het onthaalbureau waar de nieuwkomers hun traject volgen, de leeftijd en de regio van herkomst. Dit is het omgekeerde beeld van wat al hoger beschreven werd. De uitval dient bekeken te worden vanuit het perspectief dat hoe succesvol een score van 75% bereik ook kan lijken, dit nog steeds impliceert dat een kwart van het potentiële doelpubliek nog steeds niet bereikt wordt.

De uitval is niet gelijk verdeeld over alle onthaalbureaus. Het verschil tussen de bureau met het grootste percentage contracten en het bureau met het laagste aantal contracten bedraagt 15%. De stedelijke onthaalbureaus, die gemakkelijker te bereiken zijn, hebben de kleinste uitval. De intergemeentelijke onthaalbureaus hebben de grootste uitval, maar sommige van deze bureaus hebben een even hoge succesratio als de stedelijke centra.

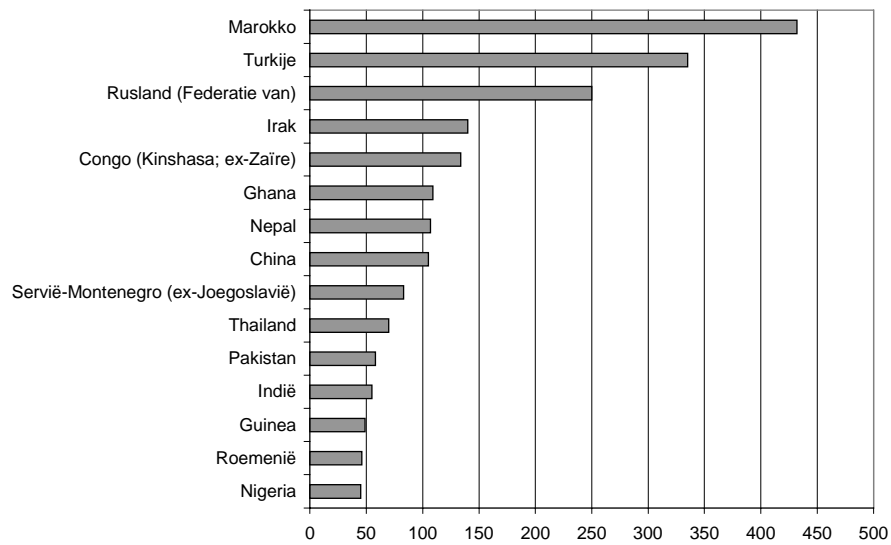
Ook het verband met de leeftijd is het omgekeerde van wat hoger beschreven wordt: hoe hoger de leeftijd, hoe groter de uitval. Ook wat de nationaliteiten betreft, zijn de vaststellingen die gedaan worden bij de analyse van de uitval, het

omgekeerde van de succesratio. Vooral de Westerse nationaliteiten vallen uit. Slechts 44% tekent een contract. De vraag kan gesteld worden in welke mate zij ook nood hebben aan een traject. Het aantal getekende contracten ligt voor de andere nationaliteitsgroepen veel hoger. Na de Westerse nationaliteiten tekenen respectievelijk de Oost-Europeanen (69%), de traditionele immigratielanden (70%), de groep anderen (72%), Azië (72%), het Midden Oosten (75%) en Sub-Sahara Afrika (82 %) het meeste contracten, of hebben zij in de omgekeerde volgorde het minste uitval in deze fase.

Ook tussen de 'rechthebbenden' en 'verplichten' bestaat er een verschil. De rechthebbenden (INB2) vallen met een uitval van 35% merkkelijk meer uit dan de verplichten (INB1) die een bereik hebben van 79%. Dit hoge bereik impliceert echter wel dat toch nog steeds 1 op de 5 van de verplichte inburgeraars er niet toe komt om een inburgeringscontract te tekenen.

De vraag is nu wie de personen zonder contracten zijn. Zij zijn door de band meer terug te vinden bij sommige onthaalbureaus die in een intergemeentelijke context werken. Naarmate de leeftijd stijgt, neemt het aantal getekende inburgeringscontracten af. Wat de regio van herkomst betreft, lijkt het of zelfs de geografische afstand van de landen van herkomst een significante factor is. Van 'hoe verder' de nieuwkomers lijken te komen, des te meer zijn ze geneigd om een contract te tekenen, en omgekeerd, hoe dichter hun land van herkomst, hoe meer uitval er is. Met de toename van de afstand neemt waarschijnlijk ook de kennis van de gastmaatschappij af en neemt de gepercipieerde nood aan een integratietraject toe.

De uitval kunnen we ook definiëren als personen die wel een contract tekenen, maar die in de voorziene tijd geen attest halen. Voor deze analyse hebben we personen afgezonderd die in 2005 een intake gehad hebben, die een inburgeringscontract getekend hebben en die geen attest gehaald hebben. De grootste uitval situeert zich bij de meest omvangrijke groepen. De tot 15 van nationaliteiten die het meest uitvallen, ligt in dezelfde lijn als de top 10 van personen die een intake gehad hebben. In deze rangschikking springen de Turken echter over de Russen. Sommige nationaliteiten kennen schijnbaar verhoudingsgewijs minder uitval. Veel nationaliteiten die de grootste groepen vormen bij de behaalde attesten, zijn ook de grote groepen bij de uitval. De meest omvangrijke groepen kennen door de band ook in absolute cijfers de meeste uitval. Toch zijn er uitzonderingen. De Iraanier bijvoorbeeld zijn de vierde groep in de rangschikking van de nationaliteiten die een attest behaald hebben, maar zijn pas op de 25ste plaats te vinden op de rangschikking naar uitval.

Bron: Matrix

Figuur 4.1 Top 15 van de nationaliteiten van personen die in 2005 aangekomen zijn, een contract getekend hebben en geen attest bereikt hebben

---

HOOFDSTUK 5

CAPITA SELECTA: DE BELGIËROUTE

Een interessante groep om apart te bekijken zijn de personen die een Europese nationaliteit hebben en meer bepaald de Nederlanders. In Antwerpen werd vastgesteld dat steeds meer Nederlanders van buitenlandse afkomst zich in de regio kwamen vestigen om zo te ontkomen aan de strengere regels met betrekking tot gezinshereniging in Nederland. Zodra Nederlanders een tijdje in België hebben gewoond met hun partner hoeven ze niet meer te voldoen aan de relatief streng ingeschatte regels in Nederland. De basis daarvan is de mogelijkheden die Nederlanders (net als andere Europeanen) hebben om zich in een ander land te vestigen en daarmee gemeenschapsrechten te verwerven. Met betrekking tot gezinshereniging of gezinsvorming houdt dit in dat ze gebruik maken van de Europese regels met betrekking tot vrij verkeer van personen en hun gezinnen binnen de gemeenschap. Dit mechanisme – het zich tijdelijk in België (of een ander EU land) vestigen om te ontsnappen aan de Nederlandse regels met betrekking tot gezinshereniging – wordt de *Belgiëroute* genoemd. EU-route zou een eveneens gepaste naam zijn, maar België is het meest gebruikte land om de Nederlandse regels te ontvluchten.

Dit fenomeen heeft de pers gehaald nadat enkele politici, zowel aan Nederlandse als aan Belgische zijde, zich uitlieten over de website die opgericht werd (www.buitenlandsepartner.nl). Deze website beschrijft de hele regelgeving en de ‘tips en tricks’ om daaraan te voldoen en is een handleiding van hoe de Nederlandse wetgeving kan omzeild worden.

In het Matrix databestand wordt niet geregistreerd hoe lang partners van de nieuwkomers al in het land zijn. Waarover we wel beschikken is de nationaliteit van de partners van de nieuwkomers. De hypothese die we hier kunnen formuleren is dat een deel van de Nederlanders mogelijk naar België gekomen is om te genieten van de liberalere wetgeving met betrekking tot huwelijksmigratie. In eerste instantie hebben we een subset gecreëerd van alle nieuwkomers die gehuwd zijn met een Nederlander of Nederlandse. Deze subset bevat 859 personen. Dat het hierbij in de eerste plaats gaat om huwelijksmigratie kan geschat worden als naar de burgerlijke stand gekeken wordt. 99% van iedereen die een Nederlands

staatsburger als partner heeft is getrouwd of heeft een duurzame relatie. Van 103 personen kenden we de burgerlijke staat niet.

Zevenenvijftig procent (57%) van deze nieuwkomers is jonger dan 35, en vergeleken met de totale populatie is deze groep iets vrouwelijker. De onthaalbureaus waar ze terug te vinden zijn is voor 36% Atlas (Antwerpen) en voor 37% het Onthaalbureau Limburg. Voor meer dan 93% worden deze nieuwkomers ingedeeld bij de categorie rechthebbende (INB2). 31% van deze groep heeft (reeds) een attest gehaald. Het is opvallend dat het groeiend fenomeen is. 500 personen of bijna 60% van onze subset in aangekomen in 2006.

Uit een kruising van het geslacht en de regio van herkomst van de nieuwkomers in deze subset blijkt dat de migratie uit de traditionele immigratielanden (Turkije en Marokko) voor 68% mannen betreft. Het zijn dus vooral Nederlandse vrouwen die in België gevestigd zijn die een partner uit het buitenland laten overkomen. De nieuwkomers uit de regioclusters Andere (o.a. <Latijns Amerika), Azië en ex-USSR en Oost Europa zijn voor meer dan 75% van het vrouwelijke geslacht. In dit geval zijn het voornamelijk Nederlandse mannen die een Aziatische, Oost-Europese of Latijnsamerikaanse vrouw laten overkomen. Ook de subgroep uit Subsahara Afrika is voor 62% vrouwelijk.

Of we met deze subset echt de kern van de Belgiëroute beschrijven is niet zeker. Een analyse van de regio van herkomst leert dat 'slechts' 34% van deze Nederlanders huwt met iemand uit de traditionele immigratiegebieden. 31% heeft ook een partner uit een westers land. Daarom hebben we in een tweede fase een tweede subgroep gemaakt met enkel die personen die afkomstig zijn uit Marokko of Turkije en die met een Nederlander of Nederlandse huwen. Deze groep bestaat uit 188 personen die uitsluitend de Marokkaanse nationaliteit hebben en die allemaal gehuwd zijn. Slechts van 20 personen ontbreken gegevens met betrekking tot de burgerlijke staat.

Twee verschillen met de beschrijving van de vorige groep vallen hier op. Ten eerste is deze subgroep veel sterker een Antwerpse aangelegenheid. Van deze nieuwkomers staat 62% geregistreerd bij Atlas. Onthaalbureau Limburg vangt nog 23% van deze inburgeraars op. Zoals hoger beschreven is in deze groep de genderverdeling sterk verschillend van de algemene 50-50 verdeling. Deze nieuwkomers zijn vooral (relatief jonge) mannen (68%). Deze groep is 'nieuw'. De grote meerderheid (69%) van deze nieuwkomers zijn pas in 2006 ingestroomd. Vijfenzestig procent van deze groep, die vrijwel uitsluitend uit rechthebbenden bestaat, heeft een contract getekend en 20% ervan heeft al een attest op zak.

Tabel 5.1 Korte synthese van de inburgeraars in de Belgiëroute

Variabele		
Onthaalbureau	Atlas: 62,23%	Onthaalbureau Limburg: 23,94%
Leeftijd	Tussen 20 en 29 jaar: 30%	Tussen 30 en 34 jaar: 33%
Geslacht	Mannelijk: 68%	Vrouwelijk: 32%
Burgerlijke staat	Gehuwd: 99,40%	Duurzame relatie: 0.06%
Instroomjaar	2006: 69%	2005: 27%
Contract	Ja: 67%	
Attest	Ja: 20%	
Land van herkomst	Marokko: 100%	
Nationaliteit partner	Nederlandse: 100%	

Bron: Matrix

HOOFDSTUK 6

SAMENVATTING EN BESLUIT

Dit hoofdstuk tracht aan de hand van de matrixgegevens een beeld te schetsen van de inburgeraars. Wie zijn ze, wat zijn hun achtergrondkenmerken en vooral welke personen met welke profielgegevens onderscheiden zich, zowel ten goede als in negatieve zin.

Samengevat zijn de nieuwkomers evenveel mannelijk als vrouwelijk, al kan de genderbalans behoorlijk verschillen naargelang de regio van herkomst. Zij zijn in belangrijke mate jong en door de band gehuwd. Hun burgerlijke staat, hun statuut, hun leeftijd en de regio van herkomst houden allemaal – rechtstreeks of onrechtstreeks verband met het feit of ze recht hebben op een integratietraject, of verplicht zijn er een te volgen. Zij zijn vaker rechthebbend dan verplicht. De traditionele migrantengroepen (Marokkanen en Turken) blijven sterk vertegenwoordigd bij de nieuwkomers, maar de Oost-Europeanen en de ingezetenen uit landen uit Subsahara Afrika vormen grote en belangrijker wordende groepen. Naargelang de nieuwkomers ouder zijn, zijn ze ook moeilijker te overtuigen om aan een traject te beginnen.

We vinden vrijwel geen selectieve uitval naargelang het geslacht eens het traject gestart is. Ook wat betreft de burgerlijke staat betreft kan er nauwelijks van een selectieve uitval gesproken worden, al haalt een klein de groep van gehuwde personen en personen in een duurzame relatie verhoudingsgewijs iets minder een attest dan de ongehuwden. Uit een analyse van het verband dat er bestaat tussen de nationaliteit (geoperationaliseerd in nationaliteitsclusters) en het al dan niet behalen van een attest, blijkt dat de groepen uit het Midden Oosten, Subsahara Afrika en de ex-USSR en Oost Europa iets succesvoller zijn dan de traditionele migrantengroepen (de Marokkanen en de Turken).

Op basis van de cijfermatige analyse van de inburgeraars kan geconcludeerd worden dat er geen buitensporige zaken kunnen vastgesteld worden en dat er geen spraakmakende uitspraken gedaan kunnen worden. Het beleid lijkt zo geconcipteerd te zijn, of de doelgroep lijkt zo op het beleid te reageren dat er geen grote verschillen te zien zijn wat betreft de doelpopulatie. Uit de analyse kunnen wel een aantal aandachtspunten naar voor gehaald worden.

Ten eerste de databank zelf. Nog voor te veel variabelen zijn er ontbrekende waarden en /of zijn de ingevoerde gegevens niet betrouwbaar. Een meer systematische invoer en een al dan niet geautomatiseerde controle zou hier soelaas kunnen brengen. Analyses zoals de analyse van de Belgiëroute tonen aan dat het systeem niet alleen een beheerssysteem is, maar dat het ook een potentieel heeft om bepaalde maatschappelijke discussies statistisch en cijfermatig te analyseren en verborgen deelproblemen aan de oppervlakte kan brengen. De kwaliteit van de ingevoerde data lijkt wel te verbeteren naarmate het systeem langer gebruikt wordt.

Wat betreft de doelgroep zelf kan voornamelijk onthouden worden dat er verschillen zijn naargelang de leeftijd en de nationaliteit. Het bereik lijkt over de verschillende subgroepen die voor de analyse geconstrueerd werden te verschillen. Het kan overwogen worden in welke mate een leeftijdsspecifieke benadering of een specifieke benadering naargelang de herkomstregio meer aandacht moet krijgen.

Een blijvend aandachtspunt is het bereik van de verplichte categorieën. Een uitval van één op vijf lijkt hoog. In de kwalitatieve analyse van deze groep wordt dieper ingegaan op het profiel en op de motivaties.

Het verschillende bereik in de verschillende onthaalbureaus wordt nader belicht in de institutionele analyse.

DEEL 2

GEBRUIKERS-SURVEY (SYNTHESERAPPORT)

HOOFDSTUK 1

METHODOLOGIE

1. Inburgeringscursisten in longitudinaal perspectief

Meer dynamisch en longitudinaal onderzoek, zoals benaderd vanuit het levensloopperspectief, is vereist om bestaande inzichten aan te vullen. Zo veranderen migranten niet alleen van woonplaats, maar ook van socio-economische positie. Een dynamische en longitudinale benadering kan relevante dynamieken en bewegingen zichtbaar maken zoals bijvoorbeeld de impact van een veranderd verblijfstatuut op de socio-economische positie. (Knights, 1996).

Zoals in het onderzoeksvoorstel vermeld, lagen er twee opties open: we selecteren voor het primair en secundair traject telkens nieuwe respondenten die het inburgeringstraject niet, gedeeltelijk of geheel doorlopen of we doen een vervolgonderzoek (longitudinaal) met dezelfde respondent. We prefereren de longitudinale methode. De verschillende interviewmomenten garanderen dat we bij een 'nulmeting' (geheel of gedeeltelijk voorafgaandelijk aan het traject) zicht krijgen op de 'oorspronkelijke' verwachtingen en behoeftes ten opzichte van het inburgeringstraject en de mate hoe deze gewijzigd zijn doorheen het traject.

We opteren ervoor om binnen het onderzoek, telkens belangrijke beslissingsmomenten te bevragen. Meer bepaald zijn dit de trajectbepaling, het afsluiten van het primair traject, de overgang naar het secundair traject en het afsluiten van het secundair traject. We bevragen de nieuwkomers over verschillende aspecten: de toeleiding, de intake, het programma, de trajectbegeleiding, de overdracht naar het secundair traject en het secundair traject. Vandaar dat wordt geopteerd voor een cohorte-onderzoek. Dit betekent dat een lichte groep nieuwkomers vanaf de aanmelding en de intake wordt gevolgd tot op het einde van het primair traject.

Met betrekking tot de wijze waarop de eerste bevraging plaatsvindt, heeft sinds de laatste VIONA-visiegroepvergadering van 16 november 2005 een methodologische 'shift' plaatsgevonden: van een volledig kwalitatieve naar een deels kwantitatieve benadering van de onderzoeksvragen. Om een zo groot mogelijke diver-

siteit van respondenten na te streven zijn we genoodzaakt om zeer veel diepte-interviews te doen. Volgens het Vlaams Minderhedencentrum bleek uit overleg met de onthaalbureaus dat het door de onderzoeksequipe vooropgestelde aantal diepte-interviews (tweemaal twintig interviews in de vijf geselecteerde onthaalbureaus) niet voldoende is om die diversiteit te waarborgen.³ Belangrijker was dat we geen toestemming van de onthaalbureaus kregen (omwille van privacyredenen) om uit hun matrixdatabestand kandidaat-respondenten te selecteren voor een diepte-interview. Ze stelden voor dat de MO-docent tijdens de MO-lessen de cursisten zelf zou aanspreken. Dit leek ons methodologisch geen goede keuze gezien de uniformiteit van de wervingacties en diversiteit van de respondenten hierdoor in het gedrang zou kunnen komen.

We hebben nog een aantal bijkomende redenen om deze 'methodologische shift' te verantwoorden. Zo zijn we in staat om minder 'interviewereffecten' te genereren en kunnen we meer respondenten bereiken binnen hetzelfde tijdsbestek. Een andere belangrijke motivatie is dat het reconstrueren van een traject (plaats, tijdstip, aard van contact, enz.) de grote lijnen van de levensloopbaan dreigt te verdringen. Het is quasi onmogelijk om beide aspecten in één gesprek aan bod te laten komen. De respondent aansporen/dwingen om heel concrete en precieze informatie te verstrekken gaat al snel op een 'kruisverhoor' lijken in plaats van een diepte-interview. Daarbij komt dat het contact sowieso al bemoeilijkt wordt door de taalbarrière. Vanuit praktisch oogpunt zijn vertalers ook gemakkelijker inzetbaar dan tolken.

We opteren voor een schriftelijke bevraging van de inburgeringscursisten die in het begin van hun primair inburgeringstraject (namelijk de MO-cursus nagenoeg beëindigd hebben) of op het einde van het primair inburgeringstraject zijn (namelijk de korte of de lange versie van de LO-cursus ('Kiezen') nagenoeg beëindigd hebben). De vragenlijst is met andere woorden verspreid in het onthaalbureau of de VDAB en niet in de Nederlandse taalinstututen. De voornaamste reden hiervoor ligt in een groot/groter aandeel 'oudkomers' (volgens een medewerker van het Antwerps Huis van het Nederlands loopt dit op tot 70%).

De eerste versie van de vragenlijst is begin 2006 uitgetest bij een 25-tal nieuwkomers. Op basis hiervan is de vragenlijst grondig herwerkt. Een groot deel van de 'open vragen' werden herwerkt op een 'gesloten' manier (Cf. vragenlijst in Bijlage).

Bij een aantal analfabeten en laaggeletterden wordt de vragenlijst face-to-face afgenomen samen met een tolk. De andere respondenten mogen de vragenlijst invullen in hun moeder- of contacttaal.

---

³ Cf. een mailbericht van het VMC op 23/01/2006 gericht naar de onderzoeksequipes.

Een cruciaal element in het welslagen van dit onderzoeksluik is beschikken over een grote diversiteit van kwalitatief goede vertalers/tolken. We beschikken over vertalers/tolken voor het Arabisch, Berbers, Turks, Russisch, Pools, Spaans, Perzisch, Pastoens, Bulgaars. Het zijn zowel allochtone studenten, als buitenlandse studenten die minstens reeds enkele jaren in Vlaanderen studeren. Het gehanteerde rekruteringskanaal is een advertentie op Jobweb (<http://www.studentjobweb.be>). Verder namen we contact op met gediplomeerde vertalers-tolken en 'native speakers' met een uitstekende kennis van het Nederlands. Ook werd er gebruik gemaakt van de professionele Stedelijke Tolkendienst van Antwerpen en het sociaal vertaalbureau in Brussel voor de vertalingen van de vragenlijst.

Tabel 1.1 Profiel vertalers van vragenlijst

Talen	Profiel
Arabisch	Native speaker
Chinees	Stedelijke Tolkendienst Antwerpen
Engels	Vertaler/tolk
Farsi	Stedelijke Tolkendienst Antwerpen
Frans	Vertaler/tolk
Pools	Native speaker
Servo-kroatisch	Stedelijke Tolkendienst Antwerpen
Spaans	Vertaler/tolk
Thai	Native speaker/beëdigd vertaler
Turks	Native speaker
Urdu/Hindi	Native speaker

De begeleidende uitleg over het onderzoek en een bespreking van de vragenlijst wordt klassikaal verschaft door een onderzoeker en tolk (veelal de MO- of LO-docent). Er wordt ruimte geboden voor het stellen van vragen en er wordt steeds melding gemaakt van de mogelijkheid om bijstand te krijgen van de onderzoeksmedewerker en tolk voor het invullen van de vragenlijst. De vragenlijsten worden in principe de voorlaatste MO-les (onthaalbureau) of LO-les (VDAB) uitgedeeld. De respondenten krijgen meestal één week de tijd om deze in te vullen en in gesloten briefomslag aan de MO- of LO-docent te bezorgen. Voor 38 respondenten werden postzegels voorzien omdat de cursusreeks beëindigd was.

HOOFDSTUK 2

RESPONSANALYSE

We bespreken de respons in functie van het aantal uitgedeelde vragenlijsten, in functie van representativiteit en item non-respons.

1. In functie van het aantal uitgedeelde vragenlijsten

Het overgrote merendeel van de uitgedeelde en ontvangen vragenlijsten komt van de MO-cursisten in zes onthaalbureaus.⁴ We merken dat zowel goede als minder goede respons voornamelijk klasgebonden is. (Cf. gedetailleerd overzicht in bijlage). Hiervoor kunnen diverse redenen aangehaald worden. Zo is de (MO- of LO-)docent een zeer belangrijke schakel tussen onderzoeker en respondent, zowel als vertrouwenspersoon, maar ook organisatorisch-praktisch voor het verzamelen van de uitgedeelde vragenlijsten. In sommige klassen, niet zelden met relatief veel asielzoekers, kreeg de onderzoeker vragen van wantrouwige cursisten (waarvoor? van wie? Waarom?). Er werd steeds klaar en duidelijk gesteld dat het absoluut géén evaluatie is van de respondent (in verband met inspanningen die hij/zij levert om zich te integreren) maar wél een evaluatie van het beleid (in welke mate slaagt de overheid erin om een kwalitatief inburgeringsprogramma aan te bieden).

In totaal werden er in de periode tussen 10 februari 2006 en 30 juni 2006 670 vragenlijsten uitgedeeld in 71 verschillende MO-klassen (onthaalbureau) en werden er in de periode tussen 11 april 2006 en 4 september 2006 148 vragenlijsten uitgedeeld in 15 verschillende LO-klassen (VDAB) verspreid over Vlaanderen en

---

⁴ Tijdens een informeel overleg tussen de onderzoeksequipe, het VMC en de algemeen coördinatoren van de onthaalbureaus (op 09/03/2006) werd overeengekomen om tevens het onthaalbureau Prisma op te nemen in de lijst van de geselecteerde onthaalbureaus. Vele problemen die men op microniveau kan vaststellen situeren zich, volgens de coördinatoren, op het meso-niveau van de organisatie. Volgens de coördinatoren is dit extra problematisch bij de provinciale onthaalbureaus. Eén van de provinciale onthaalbureaus, namelijk Prisma, waar de implementatie van het inburgeringsdecreet iets vlotter verloopt, is niet geselecteerd. Om een vertekening van de onderzoeksresultaten te vermijden, stelden de algemeen coördinatoren voor om ook dit onthaalbureau op te nemen.

Brussel. We kregen de meeste respons terug van cursisten uit de LO-klassen (76% ten opzichte van 67% bij de MO-klassen). Globaal genomen brengt dit ons op een respons van 69%.

Tabel 2.1 Respons per organisatie

	Aantal uitgedeelde vragenlijsten	Aantal ontvangen vragenlijsten	Respons (%)
Onthaalbureaus	670	448	66,9
VDAB-inburgeringsdienst	148	113	76,4
Totaal	818	561	68,6

Het uitdelen en ophalen van de vragenlijsten verliep in het algemeen gesproken zeer vlot. Alleen in Vlaams-Brabant (voornamelijk regio Leuven, Hageland) verliep dit soms wat minder vlot. Dit weerspiegelt zich ook in een slechtere respons (55% ten opzichte van gemiddeld 67% in de andere onthaalbureaus).

Tabel 2.2 Respons per onthaalbureau

	Aantal uitgedeelde vragenlijsten	Aantal ontvangen vragenlijsten	Respons (%)
Antwerpen (stad)	231	170	73,6
Antwerpen (provincie)	56	39*	69,6
Brussel	76	44*	57,9
Limburg	112	72*	64,3
Vlaams-Brabant	86	47*	54,7
West-Vlaanderen	109	76*	69,7
Totaal	670	448	66,7

* Antwerpen (provincie) = Antwerpen (11), Mechelen (15), Turnhout (13); Brussel = Molenbeek (44); Limburg = Beringen (2), Genk (31), Hasselt (12), Heusden-Zolder (7), Maaseik (4), Maasmechelen (16); Vlaams-Brabant = Diest (3), Halle (21), Leuven (13), Vilvoorde (10); West-Vlaanderen = De Panne (8), Knokke (3), Menen (12), Oostende (33), Roeselare (20).

Tabel 2.3 Respons VDAB-inburgeringsdiensten

	Aantal uitgedeelde vragenlijsten	Aantal ontvangen vragenlijsten	Respons (%)
Antwerpen (stad)	77	59*	76,6
Brussel	5	3*	60,0
Limburg	20	15*	75,0
Vlaams-Brabant	15	11*	73,3
West-Vlaanderen	31	25*	80,6
Totaal	148	113	76,4

* Brussel = Anderlecht (3); Limburg = Genk (11), Hasselt (4); Vlaams-Brabant = Halle (11); West-Vlaanderen = Brugge (3), Kortrijk (8), Oostende (3), Roeselare (11).

2. In functie van representativiteit

De 561 ontvangen vragenlijsten brengt onze theoretische ‘steekproefpopulatie’ voor de bespreking van de trajectbegeleiding (TB) en de cursus MO op 520 respondenten. Voor NT2 beschikken we over 414 respondenten en voor LO over 175 respondenten.

Tabel 2.4 Aantal respondenten per inburgeringscursus en per bevraagde inburgeringsregio

	TB & MO		NT2		LO	
	#	(%)	#	(%)	#	(%)
Antwerpen (stad)	208	(40)	167	(40)	73	(42)
West-Vlaanderen	92	(18)	77	(19)	35	(20)
Limburg	82	(16)	80	(19)	26	(15)
Vlaams-brabant	52	(10)	44	(11)	19	(11)
Brussel	47	(9)	17	(4)	15	(8)
Antwerpen (provincie)	39	(7)	29	(7)	7	(4)
Totaal	520	(100)	414	(100)	175	(100)

Voor de geselecteerde periode van 6 maanden tussen januari en juni 2006 was het de bedoeling om alle MO-klassen te bezoeken binnen de geselecteerde inburgeringsregio’s. Van dit principe werd een aantal keren, omwille van omstandigheden, afgeweken:

- indien een MO-cursus vroegtijdig afgelopen was zonder de onderzoeker hiervan op de hoogte was;
- soms werd er een selectie gemaakt van parallelle MO-groepen binnen eenzelfde taalgroep;

- de contacten met Prisma in de Provincie Antwerpen werden, omwille van een laattijdige selectie, later gelegd zodat de cursisten van afgeronde MO-klassen niet meer bevraagd konden worden;
- in Brussel werden omwille van organisatorische redenen beperkingen opgelegd door de MO-coördinator zodat niet alle taalgroepen bevraagd werden.
- In Vlaams-Brabant kwam omwille van organisatorische problemen (cursussen geannuleerd of vroegtijdig afgesloten) de klemtoon te liggen op de regio Halle-Vilvoorde in plaats van Leuven – Hageland.

Voor wat betreft representativiteit met betrekking tot de NT2-klassen in de bevraagde inburgeringsregio's kunnen we niets zeggen over de nieuwkomers die rechtstreeks instromen in het NT2-onderwijs zonder MO en/of LO hebben gevolgd. Bijkomend hebben we door de manier waarop in de inburgeringsregio Brussel vorm wordt gegeven aan het traject zeer weinig NT2-leerlingen bevraagd. In Brussel is de koppeling tussen NT2 en MO bijna onmogelijk gezien de intensiteit van de MO-cursus. Het is de enige inburgeringsregio waar MO en NT2 duidelijk gescheiden zijn en steeds voorrang aan MO wordt verleend.

Voor wat betreft de LO-klassen ligt de representativiteit voor sommige inburgeringsregio's een stuk lager. Voor de stad Antwerpen en West-Vlaanderen hebben we wellicht wel een mooie dwarsdoorsnede van het inburgeringscliënteel.

Om de representativiteit te bespreken maken we een vergelijking met de populatiegegevens. Overeenstemming in het profiel van de respondenten tussen de 'steekproef' (in dit geval de geënqueteerde) en de populatie is een noodzakelijke maar geen voldoende voorwaarde om de representativiteit te waarborgen. Zo kan een steekproef een exacte weerspiegeling zijn van de populatie, bijvoorbeeld met betrekking tot geslacht, leeftijd, scholing enz., zonder dat er sprake is van representativiteit.

Tabel 2.5 Vergelijking responsprofiel met populatiegegevens

	Respons 10/02/2006 – 04/09/2006 N = 561 % (#)	Populatie 01/12/2005 – 31/05/2006 N = 5 821 % (#)
Geslacht		
Man	49,4 (248)	48,3
Vrouw	50,6 (254)	51,7
Totaal	100 (502)	100
Leeftijd		
18 – 25	28,1 (144)	17,2
26 – 35	45,9 (235)	45,9
36 +	26,0 (133)	37,9
Totaal	100 (512)	100
Opleidingsniveau		
Geen	11,9 (58)	NB
Lager	16,6 (81)	NB
Middelbaar	42,5 (207)	NB
Hoger	29,0 (141)	NB
Totaal	100 (487)	NB
Huidig verblijfstatuut		
Volgmigrant	58,4 (303)	53,8
Asielzoeker / Erkend Vl.	30,6 (159)	32,5
Anderen	11,0 (57)	13,7
Herkomstregio		
Afrika	27,9 (141)	20,1
Noord-Afrika	20 (101)	12,7
Turkije	10,5 (53)	6,3
Azië (zonder China en Zuid-Azië)	10 (52)	7,4
Oost-Europa	8,1 (41)	12,6
Ex-USSR	7,5 (38)	11,6
Midden-Oosten	4,3 (22)	6,4
Latijns-Amerika	3,6 (18)	3,4
Zuid-Azië	3,6 (18)	3,6
China	3 (15)	2,4
Westen	1,4 (7)	10,7
Totaal	100 (506)	100

3. In functie van 'item non-respons'

De meeste respondenten hebben de vragenlijst zorgvuldig ingevuld. Los van de algemene zeer hoge respons (69%) hebben we soms, afhankelijk van het soort vragen en afhankelijk van de workload voor de respondent een hoge 'item-non respons'. Immers hoe verder de respondent is gevorderd in het inburgeringstraject, hoe meer vragen de respondent voorgelegd kreeg (Trajectbegeleiding, MO, LO en NT2). Sommige vragenbatterijen, zeker diegene die meer dan één dimensie bestrijken (bv. vraag 52), kennen een relatief hoge 'item non-respons' (gemiddeld rond de 30%). Daarom controleren we bij zulke vragenbatterijen steeds in welke

mate er bepaalde groepen oververtegenwoordigd zijn in de 'item non-respons' (bv. laaggeschoolden). In een aantal gevallen bleken bepaalde inburgeringsregio's en/of laaggeschoolden oververtegenwoordigd in de non-respons, wat kan duiden op het niet aangepast zijn van de vraagstelling aan het respondentenprofiel.

Na controle blijkt dat de non-respons op de vragenbatterij die peilt naar de evaluatie van trajectbegeleiding, geen invloed op de sekseratio (Cramers' $V = 0,00$; $p \leq 0,99$), het scholingsniveau (Cramers' $V = 0,04$; $p \leq 0,89$) het aantal verblijfsmaanden (Cramers' $V = 0,10$; $p \leq 0,35$) of het verblijfstatuut (Cramers' $V = 0,10$; $p \leq 0,086$) van de respondent. We vinden wel significante verschillen in de leeftijdsverdeling (Cramers' $V = 0,11$; $p \leq 0,05$) met een oververtegenwoordiging van 36-plussers in de non-respons en de plaats waar de respondent de inburgeringscursus volgt (Cramers' $V = 0,19$; $p \leq 0,02$) met een oververtegenwoordiging van Vlaams-Brabant en West-Vlaanderen en een ondervertegenwoordiging van Limburg.

Na controle blijkt dat de non-respons op de vragenbatterij die peilt naar de evaluatie van MO geen invloed heeft op de sekseverdeling (Cramers' $V = 0,07$; $p \leq 0,13$), leeftijdsverdeling (Cramers' $V = 0,09$; $p \leq 0,16$), verblijfstatuut (Cramers' $V = 0,09$; $p \leq 0,17$), het aantal verblijfsmaanden (Cramers' $V = 0,05$; $p \leq 0,87$) of -plaats (Cramers' $V = 0,14$; $p \leq 0,07$). We zien een ongelijke verdeling met betrekking tot de scholingsgraad. Respondenten met een lager onderwijsdiploma al hoogste diploma zijn oververtegenwoordigd in de non-respons (Cramers' $V = 0,18$; $p \leq 0,002$).

Na controle blijkt dat de non-respons op de vragenbatterij die peilt naar de evaluatie van NT2. Na controle bleek dat de non-respons geen significante invloed heeft op de sekseverdeling (Cramers' $V = 0,003$; $p \leq 0,95$), leeftijdsverdeling (Cramers' $V = 0,09$; $p \leq 0,18$), verblijfstatuut (Cramers' $V = 0,07$; $p \leq 0,41$), het aantal verblijfsmaanden (Cramers' $V = 0,086$; $p \leq 0,096$) of diploma (Cramers' $V = 0,13$; $p \leq 0,098$). We zien een ongelijke verdeling met betrekking tot de inburgeringsregio (Cramers' $V = 0,21$; $p \leq 0,002$) en taalinstuut (Cramers' $V = 0,16$; $p \leq 0,0011$). Brussel (53%) en West-Vlaanderen (36%) zijn oververtegenwoordigd en de provincie Antwerpen (7%) en Vlaams-Brabant (18%) zijn ondervertegenwoordigd in de non-respons. Voornamelijk respondenten die les volgen aan het CBE zijn oververtegenwoordigd in de non-respons (35%).

HOOFDSTUK 3

ACHTERGRONDKENMERKEN

De persoonsgebonden onafhankelijke variabelen zijn geslacht, leeftijd, scholingsniveau, het verblijfstatuut en het aantal verblijfsmaanden. De organisatorische onafhankelijke variabelen zijn de inburgeringsregio, stedelijk versus intergemeentelijk regio en het taalinstuut (CVO, CBE of universitair talencentrum).

Iets meer dan de helft van de respondenten zijn vrouwen (51%). De gemiddelde leeftijd van de respondenten is 31,5 jaar waarbij de jongste respondent 18 en de oudste 74 jaar is. De helft van onze respondenten bevindt zich in het leeftijdssegment tussen 18 en 29 jaar. Het aandeel 45-plussers bedraagt iets minder dan 10%. Het merendeel van onze bevroegde respondenten heeft een middelbaar onderwijsdiploma (43%), gevolgd door een hoger onderwijsdiploma (29%). Van diegenen met minstens een middelbaar onderwijsdiploma, heeft 79% zijn diploma (nog) niet laten erkennen.

Twee derde van de respondenten heeft werkervaring opgedaan in het herkomstland (65%). Er bestaat een sterk positief verband tussen de leeftijd en de werkervaring in het herkomstland (Cramers' $V = 0,33$ $p \leq 0,0001$). Van de min 26 jarigen heeft 41% werkervaring in het herkomstland; bij de 26-plussers loopt dit op tot 75%. In het algemeen geldt: hoe ouder de respondent, hoe hoger de kans op werkervaring in het herkomstland. Ook het diploma bepaalt de kans op werkervaring. In het algemeen geldt hoe hoger het diploma, hoe hoger de kans op werkervaring (Cramers' $V = 0,22$ $p \leq 0,0001$). Van de respondenten met een hoger onderwijsdiploma heeft 80% werkervaring, tegenover 46% van de respondenten zonder diploma. De respondenten met een lager en middelbaar onderwijsdiploma liggen hier tussen met beide ongeveer 62%. Er bestaat een minder sterk verband tussen geslacht en werkervaring in het herkomstland (Cramers' $V = 0,11$ $p \leq 0,013$). Iets meer dan de helft van de mannen (54%) en 46% van de vrouwen heeft werkervaring in het herkomstland. Nochtans de uitgesproken wens om in België te werken (97%) heeft de meerderheid van de respondenten nog niet in België gewerkt (82%).

Het merendeel van onze respondenten zijn volgmigranten (58%) waarvan drie vierde gezinsherenigers (76%) en één vierde gezinsvormers (24%). De asielzoekers vormen met 31% de tweede grootste groep. De meerderheid hiervan zit nog in 'in procedure' (78%) en een minderheid hiervan is Erkend Vluchteling (22%). In wat volgt gebruiken we voor beide categorieën gemakkelijksshalve de term asielzoeker. De resterende respondenten (11%) heeft een 'ander verblijfstatuut', waarvan de helft gereguleerden (51%). Er bestaat bij onze respondenten een sterk significant verband tussen het geslacht en het verblijfstatuut (Cramers' $V = 0,29$; $p \leq 0,0001$). Volgmigranten hebben bij uitstek een vrouwelijk profiel (61%) en asielzoekers hebben voornamelijk een mannelijk profiel (71%). Er bestaat bij onze respondenten een eerder zwak maar significant verband tussen de leeftijdscategorie en het verblijfstatuut (Cramers' $V = 0,18$; $p \leq 0,0001$). Zo is 60% van de volgmigranten 30 jaar of jonger ten opzichte van 49% van de asielzoekers en 32% van de respondenten met een 'ander verblijfstatuut'. De volgmigranten vertonen een iets hoger onderwijsprofiel dan de asielzoekers doordat er zich verhoudingsgewijs iets meer asielzoekers zonder diploma onder de respondenten bevinden dan volgmigranten en iets meer volgmigranten met een hoger onderwijsdiploma. Het verband tussen de scholingsgraad en het verblijfstatuut is echter niet significant (Cramers' $V = 0,11$ $p \leq 0,056$). Er bestaat bij onze respondenten een significant verband tussen de plaats waar men het inburgeringstraject volgt en het verblijfstatuut (Cramers' $V = 0,22$; $p \leq 0,0001$). In Limburg vinden we verhoudingsgewijs het grootste aandeel bevraagde volgmigranten (81%), gevolgd door de provincie Antwerpen (zonder de stad) (69%). Het relatief grootste aandeel asielzoekers bevindt zich in Vlaams-Brabant (45%).

Het merendeel van de respondenten (66%) is gehuwd; 30% is ongehuwd en 4% is gescheiden of weduwe/weduwenaar. Bijna drie vierde van de respondenten (71%) heeft inwonende familieleden. Het huishouden van respondenten met inwonende familieleden bestaat voornamelijk uit de partner (44%), partner en kind(eren) (22%), (schoon)ouders (17%) of andere familieleden (9%). Gemiddeld hebben de respondenten 0,90 kinderen (Std. 1,4) met een maximum van 7 kinderen. Iets meer dan de helft van de respondenten (58%) heeft geen kinderen, 18% heeft één kind, 13% heeft 2 kinderen en 11% heeft meer dan 2 kinderen.

Gemiddeld verblijven de respondenten 15 maanden in België, met een minimum van 3 en een maximum van 115 maanden (Std. 16). De helft van de respondenten zijn 9 maanden in België. Van de respondenten is 38% langer dan 1 jaar en 13% van de respondenten langer dan 2 jaar in België. Het zijn met andere woorden een beperkt aantal 'outlayers' en 'extreme values' die zorgen voor relatief hoog gemiddelde van 15 verblijfsmaanden.

Naar eigen zeggen heeft 60% van de respondenten een 'matige' en 29% 'geen' kennis van het Nederlands wat veel lager ligt in vergelijking met de respondenten die geen Frans (57%) of Engels (46%) kennen. Van de respondenten beweert 29%,

gaande van 'matig' tot 'zeer goed' Nederlands én Frans te kennen en 39% Nederlands én Engels 'matig' tot 'zeer goed' te kennen. 15% van de respondenten beweert de drie talen 'matig' tot 'zeer goed' te beheersen. Wellicht problematischer voor de communicatiemogelijkheden is het aandeel respondenten die noch Nederlands, noch Frans kennen (15%) en het aandeel respondenten die noch Nederlands, Frans of Engels kennen (7%). We kunnen zeggen dat er polarisering is tussen enerzijds respondenten die, volgens eigen inschatting, veelal meerdere contacttalen versus respondenten die geen enkele contacttaal beheersen.

HOOFDSTUK 4

AFGELEGD TRAJECT EN ALGEMENE EVALUATIE

1. In functie van verblijfsmaanden

We vinden een significant positief verband tussen het aantal gevolgde cursussen en het aantal verblijfsmaanden (Somers' $d = 0,23$; $p \leq 0,0001$). De combinatie MO + NT2 + LO komt dubbel zo vaak voor bij de respondenten die langer dan 1 jaar in België verblijven (31%) dan bij respondenten die maximum 1 jaar in België verblijven (14%). De respondenten die MO, NT2 & LO hebben gevolgd, verblijven gemiddeld 3 maanden langer (17 maanden) dan de respondenten die alleen MO en NT2 hebben gevolgd (14 maanden). Deze laatste verblijven slechts 1 maand langer dan de respondenten die alleen MO hebben gevolgd (13 maanden). Het gemiddeld aantal verblijfsmaanden beïnvloedt niet steeds een éézijdig en duidelijk effect op het afgelegd traject. We stellen vast dat sommige respondenten héél snel gans het inburgeringstraject doorlopen en dat andere hier niet in slagen of hier verhoudingsgewijs véél langer over doen. We kunnen veronderstellen dat asielzoekers pas later (verplicht) starten met een inburgeringstraject dan volgmigranten, namelijk wanneer hun asielaanvraag ontvankelijk wordt verklaard. Op basis van onze bevraging blijkt dit niet te kloppen. We vinden meer variatie bij de volgmigranten in de snelheid waarmee ze het traject afleggen. Sommige volgmigranten beginnen zeer snel na aankomst, anderen wachten hier langer mee. De vermeende 'achterstand' van asielzoekers ten opzichte van volgmigranten is hierdoor beperkt. Voor het voleindigen van het traject (MO + LO + NT2) hebben asielzoekers en volgmigranten beiden gemiddeld 16 maanden nodig.⁵

---

⁵ Het al dan niet verplicht/rechthebbend karakter om een inburgeringstraject te volgen van bepaalde volgmigranten kan hierin een belangrijke intermediaire variabelen zijn. In de vragenlijst wordt dit element opgenomen, maar het bleek in de praktijk niet echt bruikbaar doordat de respondent het zelf niet goed weet en/of (misschien) foutief geïnformeerd is.

Tabel 4.1 Afgelegd inburgeringstraject en gemiddeld aantal verblijfsmaanden naargelang verblijfstatuut

Afgelegd traject (MO, LO, NT2)	Gemiddeld aantal verblijfsmaanden			
	Volgmigrant (N, Std.)	Asiel/Erkend (N, Std.)	Anderen (N, Std.)	Totaal (N, Std.)
MO	13 (58, 18)	12 (20, 11)	19 (10, 22)	13 (88, 17)
MO + NT2	10 (139, 9)	16 (73, 17)	27 (30, 28)	14 (242, 16)
MO + NT2 + LO	16 (55, 13)	16 (40, 8)	40 (7, 26)	17 (102, 14)
Totaal (N, Std.)	13 (252, 13)	16 (133, 15)	25 (47, 26)	15 (432, 16)

Indien we gaan kijken naar het gemiddeld aantal maanden vanaf de intake in functie van het afgelegd traject dan blijkt er gemiddeld 8 maanden nodig te zijn tussen de intake en het voleindingen van gans het inburgeringstraject (MO + NT2 + LO).

Tabel 4.2 Afgelegd inburgeringstraject en gemiddeld aantal verblijfsmaanden na intake naargelang verblijfstatuut

Afgelegd traject na intake	Gemiddeld aantal verblijfsmaanden			
	Volgmigrant (N, Std.)	Asiel/Erkend (N, Std.)	Anderen (N, Std.)	Totaal (N, Std.)
MO	2 (36, 2)	2 (10, 1)	3 (7, 2)	2 (53, 2)
MO + NT2	4 (79, 3)	4 (40, 3)	4 (14, 5)	4 (133, 3)
MO + NT2 + LO	6 (32, 4)	7 (20, 7)	13 (8, 19)	8 (60, 9)
Totaal (N, Std.)	4 (147, 3)	5 (70, 5)	6 (29, 11)	5 (246, 5)

2. Algemene evaluatie en benchmarking van de inburgeringsregio

2.1 Nuancering 'tevredenheidsresultaten'

De mening van de cliënten worden steeds meer als belangrijke toets gezien voor de kwaliteit van de dienstverlening. De gepercipieerde kwaliteit van een product staat in nauw verband met de positieve of negatieve connotatie die er aan verbonden is. Tevredenheidsscores op zich hebben met andere woorden relatief weinig waarden. (Van De Walle & Kampen, 2004 *in* De Cuyper et al., 2004). Ze worden pas nuttig in vergelijking met tevredenheidsmetingen op andere momenten of in vergelijking tussen verschillende persoonsgebonden variabelen (geslacht, leeftijd, scholingsgraad enz.) of organisatiegebonden variabelen (onthaalregio, type van taalinstituut enz.).

2.2 Algemene evaluatie van het inburgeringstraject

We kunnen stellen dat de inburgeringscursisten (zeer) tevreden zijn over het inburgeringstraject. Algemeen gesproken zijn de respondenten het meest enthousiast over de MO-cursus, gevolgd door trajectbegeleiding, NT2 en LO. Het schaalgemiddelde loopt van 'zeer tevreden' (1) tot en met 'zeer ontevreden' (5). De MO-cursus haalt een schaalgemiddelde van 1,49 (wat eerder 'zeer tevreden' betekent dan 'tevreden'); trajectbegeleiding haalt een schaalgemiddelde van 1,64 (wat eerder 'tevreden' betekent dan 'zeer tevreden'), gevolgd door NT2 met 1,68 en LO met een schaalgemiddelde van 1,83.

In het algemeen zijn de respondenten meer tevreden over de inhoudelijke aspecten van het inburgeringsprogramma (inhoud, niveau, verstaanbaarheid, volledigheid, bruikbaarheid, cursusmateriaal) dan van organisatorische aspecten van het inburgeringsprogramma (combineerbaarheid, aansluiting inburgeringscursussen, wachttijd, bereikbaarheid, cursusmoment, aantal lessen per week, totaal aantal lessen).

2.3 Algemene evaluatie naargelang de inburgeringsregio

Op basis van (eerste) bevindingen van multinominale regressie-analyses kunnen we stellen dat de inburgeringsregio geen significante impact heeft op de tevredenheid met betrekking tot MO en NT2. We zien wel een significante impact voor de tevredenheid met betrekking tot trajectbegeleiding. Een onderscheid maken op basis van de inburgeringsregio blijft nochtans interessant omdat het oa. toelaat te fungeren als nulmeting en algemene tendensen te schetsen die (al of niet) aansluiten bij bevindingen uit het organisatorisch luik (De Cuyper, Wets, 2007).

De algemene score op het schaalgemiddelde is voor Vlaams-Brabant het meest gunstig (een gemiddelde van 1,5 op alle inburgeringsonderdelen). Hierbij dient vermeld dat de meerderheid (73%) van de respondenten afkomstig is uit de inburgeringsantennes 'Halle-Vilvoorde'. Men merkt tevens dat in het algemeen de tevredenheid in de andere inburgeringsantenne 'Leuven-Hageland' minder hoog ligt. Voornamelijk met betrekking tot 'trajectbegeleiding' zijn de verschillen beduidend. De algemeen goede score van Vlaams-Brabant is voornamelijk te danken aan de zeer goede evaluatiescore voor NT2-cursus en voor de LO-cursus in vergelijking met de andere inburgeringsregio's en heeft op zich minder te maken met de 'core business' van het onthaalbureau zelf (namelijk trajectbegeleiding en MO). Voornamelijk Halle, dat 84% van de LO-respondenten vertegenwoordigt binnen deze regio, scoort hier bijzonder goed. Een bijkomende reden van de goede resultaten staat los van organisatorische of inhoudelijke aard van de inburgeringscursussen, maar is wellicht verbonden met persoonsgebonden eigenschappen. In Vlaams-Brabant bevinden er zich immers relatief meer asielzoekers in ons respondentenprofiel. Ondanks de verplichting is het juist deze groep die de grootste

mate van tevrenheid vertoont ten opzichte van de diverse inburgeringscursussen. Het omgekeerde geldt voor de volgmigranten (die oververtegenwoordigd zijn in Limburg).

De inburgeringsregio Limburg scoort het minst goed op de algemene score (een gemiddelde van 1,8 op alle inburgeringsonderdelen). De mindere score is voor Limburg niet te wijten aan één bepaald inburgeringsonderdeel. We vinden in Limburg het laagste schaalgemiddelde voor zowel trajectbegeleiding en LO maar vooral voor NT2 is er een relatief groot verschil met de andere inburgeringsregio's. De mindere score voor NT2 slaat zowel op de cursus in het algemeen als op de onderscheiden 'inhoudelijke' en 'organisatorische' aspecten. Limburg scoort rond het globaal gemiddelde voor MO in vergelijking met de andere inburgeringsregio's.

West-Vlaanderen en de stad Antwerpen scoren bij de beste voor trajectbegeleiding en Brussel scoort het best op MO en NT2. Een mogelijke organisatorische verklaring voor het goed resultaat van Brussel bestaat wellicht ook uit het niet-verplichtend karakter van het inburgeringstraject waardoor men een zeer gemotiveerd inburgeringscliënteel heeft. West-Vlaanderen scoort dan weer het minst goed van alle inburgeringsregio's op de MO-cursus en dit zowel op de appreciatie in het algemeen, als de inhoudelijke en organisatorische appreciatie. Een mogelijke verklaring hiervoor ligt wellicht in het samenspel van een aantal factoren zoals de zeer intensieve cursusmodule die op korte tijd wordt gegeven in voornamelijk de vakantieperiodes wat misschien de doorlooptijd van het inburgeringstraject belemmert (zo verblijven de West-Vlaamse respondenten, nagenoeg ongeacht het verblijfstatuut, het langst in België in functie van hun traject) en tenslotte misschien ook het werken met een MO-docentenpool op 'free-lance' basis. Hierbij moet vermeld worden dat de West-Vlaamse respondenten in vergelijking met de andere inburgeringsregio's het meest tevreden zijn over de mate waarin de diverse MO onderwerpen 'voldoende' aan bod kwamen, het tempo en de duidelijkheid van de MO-cursus.

Tabel 4.3 Gemiddelde evaluatiescore naargelang de diverse inburgeringscursussen

Σ schaalgemiddelde/#		TB*	MO*	LO*	NT2*	Totaal
Antwerpen (stad)	Algemeen	1,59	1,48	1,96	1,60	1,66
	Inhoudelijk	1,74	1,62	-	1,77	
	Organisatorisch	-	1,94	-	1,96	
West-Vlaanderen	Algemeen	1,54	1,61	1,70	1,63	1,62
	Inhoudelijk	1,71	1,69	-	1,78	
	Organisatorisch	-	1,97	-	2,07	
Limburg	Algemeen	1,72	1,51	2,06	1,89	1,80
	Inhoudelijk	1,91	1,67	-	2,08	
	Organisatorisch	-	1,86	-	2,09	
Vlaams-Brabant**	Algemeen	1,71	1,51	1,31	1,49	1,50**
	Inhoudelijk	1,87	1,65	-	1,64	
	Organisatorisch	-	1,84	-	1,76	
Brussel	Algemeen	1,62	1,33	1,93	1,64	1,63
	Inhoudelijk	1,76	1,55	-	-	
	Organisatorisch	-	1,89	-	-	
Antwerpen (provincie)	Algemeen	1,64	1,48	2,00	1,85	1,74
	Inhoudelijk	1,74	1,55	-	1,73	
	Organisatorisch	-	1,94	-	1,99	
Totaal	Algemeen	1,64	1,49	1,83	1,68	
	Inhoudelijk	1,77	1,62	-	1,77	
	Organisatorisch	-	1,91	-	1,66	

* hoe lager de score hoe groter de tevredenheid (1= zeer tevreden en 5 = zeer ontevreden)

** 73% van de respondenten is afkomstig uit Halle-Vilvoorde

3. Bij wijze van besluit

Heel het inburgeringstraject doorlopen op 12 maanden lijkt op basis van de gegevens van het aantal verblijfsmaanden (let wel: niet intake) niet makkelijk. Er is meer variatie in de doorlooptijd van volgmigranten dan de doorlooptijd van asielzoekers. De asielzoekers maken op het einde van het inburgeringstraject de initiële achterstand (door het doorlopen van de ontvankelijkheidsfase) goed.

In wat volgt maken we uit een uitdieping van de bevindingen per inburgeringsonderdeel (TB, MO, NT2 en LO) met het steeds wederkerend onderscheid tussen persoons- en organisatiegebonden factoren.

HOOFDSTUK 5

TRAJECTBEGELEIDING

1. Onderzoeksresultaten in functie van persoonsgebonden factoren

In de vragenlijst (zie bijlage) wordt er een vraag gesteld in verband met de instanties waar men terecht kan bij problemen. Een eerste belangrijke vaststelling is dat het 'inburgeringscliënteel' alleszins ergens terecht kan met zijn problemen. Slechts 4% van de respondenten beweert nergens te kunnen aankloppen met zijn problemen. De helft van de respondenten met een trajectbegeleider beweert in de eerste plaats terecht te kunnen bij de trajectbegeleider indien men problemen heeft. De vraag stelt zich of de andere helft misschien voornamelijk andere hulpverleningsinstantie vermeldt en zo ja, welke. Respondenten die de trajectbegeleider vermelden als hulpverlener, vermelden inderdaad minder andere hulpverleningsinstanties dan respondenten die de trajectbegeleider niet vermelden als hulpverlener. Zij vermelden ook iets vaker de MO-docent als hulpverlener. Respondenten die de trajectbegeleider niet vermelden, vermelden dan weer meer de OCMW consulent, de advocaat of familie en vrienden als hulpverlener. De volmigranten vernoemen gemiddeld het minst aantal instanties waarop men beroep kan doen bij problemen in vergelijking met asielzoekers en de groep van respondenten met een 'ander verblijfstatuut' (voornamelijk geregulariseerden) ($F= 4,6; p \leq 0,01$).⁶

---

⁶ Zonder evenwel naar de aard van de problemen of de intensiteit en effectiviteit van de geboden hulp te polsen.

Tabel 5.1 Gebruik van andere hulpverleningsinstanties dan de trajectbegeleider in functie van het verblijfstatuut

Verblijfstatuut	Hulpverleningsinstantie			N
	Familie %	OCMW %	Advocaat %	
Volgmigrant	52	18	16	273
Asiel/Erkend	19	61	36	149
Anderen	48	36	34	56

Het zijn voornamelijk de respondenten die minimum 2 jaar in België verblijven die het meeste problemen signaleren met betrekking tot huisvesting (Cramers' $V = 0,23$; $p \leq 0,001$), problemen met de verblijfsprocedure (Cramers' $V = 0,23$; $p \leq 0,001$), administratieve- (Cramers' $V = 0,21$; $p \leq 0,006$) en financiële problemen (Cramers' $V = 0,23$; $p \leq 0,0001$). Gemiddeld rapporteert 31% van de respondenten financiële problemen. Bij respondenten die 2 jaar in België verblijven bedraagt dit 50%. Gemiddeld heeft 21% van de respondenten problemen met de verblijfsprocedure en administratieve problemen. Bij de respondenten die 2 jaar in België verblijven bedraagt dit 42% en 38%.

Op 10 van de 12 vooropgestelde problemen scoren asielzoekers hoger dan volgmigranten. Niet alle verschillen tussen de diverse verblijfstatuten zijn significant met betrekking tot de prevalentie van mogelijke problemen. Asielzoekers signaleren wel significant meer problemen met 'huisvesting' (Cramers' $V = 0,23$; $p \leq 0,0001$), 'gezondheidsproblemen' (Cramers' $V = 0,20$; $p \leq 0,001$) en problemen met de 'verblijfsprocedure' (Cramers' $V = 0,12$; $p \leq 0,03$) dan respondenten met een ander verblijfstatuut.

Op 8 van de 12 vooropgestelde problemen scoren laaggeschoolden hoger dan hogergeschoolden (minstens middelbaaronderwijs). De verschillen zijn veelal niet significant.

Tabel 5.2 Aard van problemen in functie van geslacht, scholingsgraad, verblijfstatuut en verblijfstijd

Aard probleem	M. vs Vr.	LG vs. HG	VM vs. AS vs AND	- 1 vs. + 1 j.
Keuze van taal- en beroepsopleiding	Vr > M ns	LG > HG ns	VM > AS > AND ns	- 1 > + 1 j. ns
Werk	M > Vr. ***	LG > HG ns	AND > VM > AS ns	+ 1 > - 1 j. ns
Onderwijs	M > Vr. ns	HG > LG ns	AS > VM > AND ns	- 1 > + 1 j. ns
Financiële problemen	M > Vr. *	LG > HG ns	AND > AS > VM ns	+ 1 > - 1 j. **
Huisvesting	M > Vr. ***	LG > HG ns	AS > AND > VM ***	+ 1 > - 1 j. ns
Verblijfsprocedure	M > Vr. ns	HG > LG ns	AS > AND > VM *	+ 1 > - 1 j. **
Diplomagelijkwaardigheid	M > Vr. ns	HG > LG ***	AND > AS > VM ns	+ 1 > - 1 j. ns
Administratieve problemen	M > Vr. *	LG > HG ns	AND > AS > VM ns	+ 1 > - 1 j. *
Gezondheid	M > Vr. *	LG > HG ns	AS > AND > VM ***	+ 1 > - 1 j. ns
Vrijtijdsbesteding	M > Vr. ns	LG > HG ns	AS > VM > AND ns	+ 1 > - 1 j. ns
Familiale of relationele problemen	M > Vr. ns	LG > HG ns	AS > VM > AND ns	+ 1 > - 1 j. ns
Scholing van de kinderen	Vr. > M ns	HG > LG ns	AND > AS > VM ns	+ 1 > - 1 j. ns

ns = niet significant; * $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$; *** $p \leq 0,001$

Problemen hebben betekent nog niet dat de respondenten deze ook bespreken met de trajectbegeleider. Een goed voorbeeld hiervan zijn de 'financiële problemen'. Bijna één derde van de respondenten heeft financiële problemen doch slechts 38% hiervan vindt het 'zeer belangrijk' om hierover met de trajectbegeleider te praten, terwijl 36% problemen heeft met 'onderwijs' en 67% het 'zeer belangrijk' vindt hier met de trajectbegeleider over te praten. Wellicht speelt hier een combinatie van schroom samen en de beperkte bevoegdheidsradius van een trajectbegeleider op het financieel domein. Nochtans is het financieel aspect wellicht een belangrijk element in het al dan niet starten/afhaken binnen het inburgeringstraject (zie kwalitatief hoofdstuk van afhakers).

Het overgrote merendeel van de respondenten (90%) geeft aan te kunnen praten met de trajectbegeleider wanneer men hier behoefte aan heeft. De voornaamste reden waarom men niet met de trajectbegeleider kan praten is omdat de trajectbegeleider het te druk heeft (21%), een andere taal spreekt (18%), maar ook omdat men liever bij de MO-docent aanklopt (26%).

Het merendeel van de respondenten is 'zeer tevreden' over de contacten (50%) en de geboden hulp (44%) van de trajectbegeleider. Deze tevredenheid is minder uitgesproken met betrekking tot het aantal gesprekken en de duurtijd van de begeleiding. Slechts één derde van de respondenten is 'zeer tevreden' over het aantal gesprekken (32%) en minder dan één derde is 'zeer tevreden' over de duurtijd van de begeleiding (29%). De meerderheid van de respondenten wenst langer of frequenter gebruik te maken van de trajectbegeleider.

Tabel 5.3 Evaluatie van trajectbegeleiding

Evaluatie TB	'Zeer tevreden' % (#)	Schaalgemiddelde * (#)
Contacten trajectbegeleider	50	1,62 (341)
Aantal gesprekken	32	1,96 (311)
Geboden hulp	44	1,75 (309)
Duurtijd begeleiding	<u>29</u>	<u>2,20 (293)</u>

* 1 = Zeer tevreden - 5 = Zeer ontevreden

De scholingsgraad heeft een significante invloed op de tevredenheid: hoe lager de scholingsgraad hoe vaker respondenten 'zeer tevreden' zijn over de trajectbegeleiding (Somers' $d = 0,20$; $p \leq 0,0001$) en hoe meer respondenten ontevreden zijn over de duurtijd van de begeleiding (Cramers' $V = 0,19$; $p \leq 0,004$).

Behalve met betrekking tot de duurtijd van de trajectbegeleiding zijn asielzoekers meer 'zeer tevreden' dan volgmigranten of respondenten met een 'ander verblijfstatuut'. Dit verschil is significant voor wat betreft de tevredenheid omtrent de contacten met de trajectbegeleider (Cramers' $V = 0,13$; $p \leq 0,027$) en de tevredenheid met betrekking tot de geboden hulp van de trajectbegeleider (Cramers' $V = 0,15$; $p \leq 0,011$).

We constateren een significant verschil naargelang het verblijfstatuut van de respondenten en de appreciatie in de begeleidingsperiode (Cramers' $V = 0,18$; $p \leq 0,004$). Voornamelijk asielzoekers vinden de begeleidingsperiode van 1 jaar te kort. Bij de volgmigranten heeft iets meer dan één derde (37%) en bij de de restgroep van respondenten met een 'ander verblijfstatuut' (voornamelijk bestaande uit geregulariseerden) ervaart iets meer dan één vijfde (22%) nog de behoefte om langer dan 1 jaar gebruik te kunnen maken van een trajectbegeleider. Iets minder dan één derde van deze twee groepen kan voornamelijk beroep doen op vrienden en familie.

Tabel 5.4 Voldoet begeleidingsperiode trajectbegeleider

Naargelang verblijfstatuut	% Ja (#)
Volgmigrant	63
Asielzoeker/Erkend Vluchteling	49
Anderen	78
Totaal	61 (210)

Men kan stellen dat met de trajectbegeleider kan men stellen dat voornamelijk de respondenten de eerste maanden gebruik maken van de trajectbegeleider en dat sommige respondenten hier relatief veelvuldig en anderen nauwelijks gebruik van maken.

Tabel 5.5 Aantal en aard van de contacten met de trajectbegeleider

OB vs. VDAB respondenten	Persoonlijk contact		Telefonisch contact	
	MO/NT2	MO/NT2 + LO	MO/NT2	MO/NT2 + LO
0 maal	7	0	30	18
1 maal	18	10	19	18
2 maal	19	18	14	20
3 maal	19	13	13	15
4 maal	11	12	7	5
5 maal	9	12	6	5
Tussen 6 en 10 maal	7	23	6	10
Meer dan 10 maal	11	12	5	8
Totaal	100 (319)	100 (60)	100 (309)	100 (60)

Men kan verwachten dat ná de MO-cursus de trajectbegeleider voornamelijk telefonisch contact heeft met de nieuwkomer. Deze veronderstelling blijkt niet te kloppen. We vinden geen significant verschil in het aantal telefonische contacten tussen de OB-respondenten (MO en/of NT2-traject) en de VDAB-respondenten (MO + NT2 + LO traject) (Cramers' $V = 0,14$; $p \leq 0,41$). VDAB-respondenten hebben daarentegen significant meer persoonlijk contact met de trajectbegeleider (Cramers' $V = 0,23$; $p \leq 0,004$). Wat betekent dat er zeker een persoonlijk contact blijft tussen de nieuwkomer en de trajectbegeleider ná de MO-lessen.

Tabel 5.6 Aantal en aard van de contacten met de trajectbegeleider in functie van het afgelegd traject

	<= 2 / % (#)	3 - 5 / % (#)	>= 6 / % (#)
<i>Aantal maal persoonlijk contact met TB</i>			
MO/NT2 traject	25	49	27
MO/NT2 + LO traject	8	41	51
Totaal	23 (83)	48 (175)	30 (110)
<i>Aantal maal telefonisch met TB</i>			
MO/NT2 traject	49	34	17
MO/NT2 + LO traject	37	41	22
Totaal	48 (170)	35 (126)	17 (62)

Vrouwen hebben significant minder persoonlijk contact met de trajectbegeleider dan mannen (Cramers' $V = 0,18$; $p \leq 0,003$). Zo heeft 29% van de vrouwen minder dan 3 persoonlijke contactmomenten gehad met de trajectbegeleider ten opzichte van van 14% van de mannen en heeft slechts 27% van de vrouwelijke respondenten meer dan 5 contactmomenten gehad met de trajectbegeleider in vergelijking met 36% van de mannen. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat mannen meer problemen signaleren dan vrouwen. Op 10 van de 12 vooropgestelde problemen (zie lijst bovenaan) scoren mannen immers hoger dan vrouwen; behalve met betrekking tot de 'scholing van de kinderen' en de 'keuze van taal- en beroepsopleiding' scoren vrouwen hoger.⁷

Maken mannen, laaggeschoolden, asielzoekers en "nieuwkomers" met een relatief lange verblijfstijd in België gezien de hogere prevalentie van gerapporteerde problemen dan ook meer gebruik van de trajectbegeleider? Aangezien het aantal contacten sterk correleert met het aantal verblijfsmaanden kunnen we op basis niets zeggen over het aantal contacten 'na intake' in functie van de verblijfstijd. Bijkomende analyses kunnen hier wel een indicatie geven.

Er blijkt een relatief sterk positief en significant verband te bestaan tussen het aantal persoonlijke contacten met de trajectbegeleider en de tevredenheid in verband met trajectbegeleiding. Deze tevredenheid heeft betrekking op de contacten met de trajectbegeleider (Somers' $d = 0,20$; $p \leq 0,0001$), het aantal gesprekken (Somers' $d = 0,16$; $p \leq 0,003$), de geboden hulp van de trajectbegeleider (Somers' $d = 0,17$; $p \leq 0,002$). Met betrekking tot de evaluatie van de duurtijd van de trajectbegeleiding zijn de respondenten met de meeste contacten hier het meest ontevre-

⁷ Mannen signaleren meer problemen met: werk, onderwijs, financiën, huisvesting, verblijfsprocedure, diplomagelijkwaardigheid, administratie, gezondheid, vrijetijdsbesteding, familiale of relationele problemen.

den over. Dit is niet onlogisch: hoe meer contacten de respondent had met de trajectbegeleider, hoe meer tevreden hij/zij is en bijgevolg hoe meer ontevreden hij/zij is omtrent de beperkingen in de duurtijd die aan trajectbegeleiding verbonden zijn.

Ook de aard van de contacten speelt mee in de tevredenheid ten opzichte van trajectbegeleiding. Indien een respondent zowel over persoonlijke als over praktische zaken kan praten met de trajectbegeleider dan leidt dit significant tot een grotere tevredenheid in de appreciatie van de contacten met de trajectbegeleider (Cramers' $V = 0,23$; $p \leq 0,0001$), in de appreciatie van de geboden hulp (Cramers' $V = 0,19$; $p \leq 0,007$) en het aantal gesprekken (Cramers' $V = 0,17$; $p \leq 0,017$).

De meest gesignaleerde problemen hebben betrekking op de keuze van taal en beroepsopleidingen (43%), werk (41%), onderwijs (36%), financiële problemen (31%) en huisvesting (30%). De meerderheid van de respondenten vindt deze gesignaleerde onderwerpen dan ook het vaakst 'zeer belangrijk' om te bespreken met de trajectbegeleider in vergelijking met andere mogelijke problemen.

Tabel 5.7 Aanwezigheid van bepaalde problemen en het belang om hier met een trajectbegeleider over te praten

Aard probleem	Aanwezig % (#)	Praten met TB 'Zeer belangrijk' % (#)
Keuze van taal- en beroepsopleiding	43 (158)	68 (197)
Werk	41 (153)	67 (191)
Onderwijs	36 (135)	67 (199)
Financiële problemen	31 (113)	38 (95)
Huisvesting	30 (112)	50 (137)
Verblijfsprocedure	22 (80)	52 (125)
Diplomagelijkwaardigheid	22 (22)	50 (121)
Administratieve problemen	20 (75)	46 (116)
Gezondheid	18 (68)	50 (120)
Vrijtijdsbesteding	18 (66)	21 (48)
Familiale of relationele problemen	16 (59)	26 (58)
Scholing van de kinderen	10 (36)	51 (11)

2. Onderzoeksresultaten in functie van organisatorische factoren

2.1 Verstedelijkingsgraad⁸

Hoe landelijker het karakter, hoe moeilijker het onthaalbureau te bereiken is voor de nieuwkomers. De verstedelijkingsgraad heeft echter geen invloed op het aantal telefonische contacten in het algemeen (Cramers' $V = 0,051$; $p \leq 0,76$), noch voor de OB-respondenten (MO/NT-traject) in het bijzonder (Cramers' $V = 0,07$; $p \leq 0,57$) en net geen significante invloed op het aantal persoonlijke contacten met de trajectbegeleider in het algemeen (Cramers' $V = 0,11$; $p \leq 0,074$), noch voor OB-respondenten in het bijzonder (Cramers' $V = 0,12$; $p \leq 0,06$). In het algemeen hebben respondenten uit de grootstad meer persoonlijke contacten met de trajectbegeleider dan respondenten uit centrumsteden. Op hun beurt hebben respondenten uit centrumsteden meer persoonlijke contacten met de trajectbegeleider dan respondenten uit intergemeentelijke gebieden.

Tabel 5.8 Aantal maal persoonlijk contact met trajectbegeleider naargelang verstedelijkingsgraad

Aantal maal persoonlijk contact met TB	<= 2 / % (#)	3 - 5 / % (#)	>= 6 / % (#)
OB + VDAB respondenten			
Grootstad	18	51	32
Centrumstad	25	50	25
Intergemeentelijk	32	35	33
Totaal	22 (83)	48 (175)	30 (110)
OB-respondenten			
Grootstad	19	54	27
Centrumstad	29	49	23
Intergemeentelijk	33	34	33
Totaal	25 (79)	49 (155)	26 (85)

Men constateert een significant verband tussen de verstedelijkingsgraad en de aard van de contacten met de trajectbegeleider. Voornamelijk respondenten uit de grootsteden (69%) vermelden zowel over persoonlijke als over praktische problemen te kunnen praten met de trajectbegeleider in vergelijking met respondenten uit centrumsteden (57%) of intergemeentelijke gebieden (53%) (Cramers' $V = 0,14$; $p \leq 0,029$).

⁸ Grootstad: Antwerpen, Brussel; Centrumstad: Mechelen, Hasselt, Genk, Leuven, Oostende, Kortrijk, Brugge, Roeselare, Turnhout; intergemeentelijk gebied: Beringen, Heusden-Zolder, Maaseik, Maasmechelen, Diest, De Panne, Knokke, Menen.

Er zijn over het algemeen geen significante verschillen in de tevredenheid met betrekking tot het contact, het aantal gesprekken, de geboden hulp en duurtijd van trajectbegeleiding naargelang de verstedelijkingsgraad.

2.2 Inburgeringsregio

De mate waarin respondenten bepaalde problemen signaleren kan regiogebonden zijn (we onderscheiden de volgende problemen: keuze van taal-en beroepsopleiding, werk, onderwijs, financiële problemen, huisvesting, verblijfsprocedure, diplomagelijkwaardigheid, administratieve problemen, gezondheid, vrijetijdsbesteding, familiale of relationele problemen, scholing van de kinderen). Er zijn echter nagenoeg geen significante verschillen tussen de verschillende betrokken regio's met betrekking tot gesignaleerde problemen.

Aangezien we geen samenhang bemerken tussen het met problemen terecht kunnen/willen bij de trajectbegeleider en geslacht, leeftijd, scholingsgraad, verblijfstatuut of het aantal verblijfsmaanden verwachten we ook geen verschillen met betrekking tot de plaats van inburgeringsinstantie. Nochtans constateren we een klein, maar weliswaar significant verschil tussen de diverse inburgeringsinstanties (Cramers' $V = 0,16$; $p \leq 0,041$). Antwerpen (stad en provincie) scoort het best met 56%, gevolgd door Brussel met 54% en Limburg met 52%. Vlaams-Brabant scoort het minst goed met 33%.

Er blijkt net geen significant verband te bestaan tussen de plaats waar men het inburgeringstraject volgt en het aantal persoonlijke contacten met de trajectbegeleider (Cramers' $V = 0,16$; $p \leq 0,084$). Voornamelijk de stad Antwerpen en Brussel scoren hier goed.

Er treedt eveneens een significant verschil op in de aard van de contacten met de trajectbegeleider naargelang de inburgeringsregio (Cramers' $V = 0,19$; $p \leq 0,001$). Voornamelijk de respondenten uit Brussel (78%) en de stad Antwerpen (74%) kunnen met de trajectbegeleider zowel 'persoonlijke' als 'praktische' problemen bespreken. Zij hebben ook het meest persoonlijk contact (zowel mét als zonder afspraak) in plaats van telefonisch contact met hun trajectbegeleider (respectievelijk 92% en 67%) (Cramers' $V = 0,18$; $p \leq 0,006$).

Tabel 5.9 Aantal keren persoonlijk contact met trajectbegeleider naargelang de inburgeringsregio (alleen OB-respondenten: MO/NT2 traject)

Aantal maal persoonlijk contact met TB	<= 2 / % (#)	3 - 5 / % (#)	>= 6 / % (#)
Antwerpen (stad)	19	49	32
Antwerpen (provincie)	27	45	28
Brussel	15	73	12
Limburg	31	44	25
Vlaams-Brabant	25	43	32
West-Vlaanderen	36	41	23
Totaal	25 (79)	49 (155)	26 (85)
Praten met TB over persoonlijke en praktische zaken		Ja % (#)	
Antwerpen (stad)		74	
Antwerpen (provincie)		39	
Brussel		78	
Limburg		62	
Vlaams-Brabant		44	
West-Vlaanderen		52	
Totaal		63 (192)	

Nochtans vinden we algemeen gesproken geen significante verschillen in de tevredenheid met betrekking tot trajectbegeleiding naargelang de plaats waar de nieuwkomers hun inburgeringstraject volgen. Indien we de beste evaluatiescore en de minst goede score vergelijken dan vinden we een significant verschil in de tevredenheid over de 'geboden hulp' tussen Antwerpen stad (meest tevreden) en Limburg (minst tevreden); alsook de tevredenheid in verband met de duurtijd van begeleiding tussen de provincie Antwerpen (meest tevreden) en Vlaams-Brabant (minst tevreden).

Er zijn geen significante verschillen in de tevredenheid met betrekking tot het contact, het aantal gesprekken, de geboden hulp en duurtijd van trajectbegeleiding naargelang de verstedelijkingsgraad (grootstad, centrumstad, intergemeentelijk gebied).

In de volgende tabellen controleren we of er significante verschillen zijn tussen de relatief beste (+) en de relatief slechtste (-) evaluatiescore afhankelijk van het behaalde schaalgemiddelden ('zeer tevreden' t.e.m. 'zeer ontevreden'). Het verschil in geboden hulp tussen Antwerpen stad en Limburg is significant alsook de tevredenheid in verband met de duurtijd van begeleiding tussen de provincie Antwerpen en Vlaams-Brabant. We kunnen stellen dat Limburg in het algemeen iets minder, maar in het algemeen nog steeds zeer goed, scoort op de verschillende evaluatie-items van trajectbegeleiding. Een mogelijke verklaring is het intergemeentelijk karakter van de inburgeringsregio, wat de bereikbaarheid en het per-

soonlijk contact bemoeilijkt en het bevraagd inburgeringscliënteel dat in Limburg voornamelijk bestaat uit volgmigranten, die algemeen gesproken iets minder tevreden zijn over trajectbegeleiding.

Tabel 5.10 Verschillen tussen hoogste en laagste schaalgemiddelde

Evaluatie	+	-	Significantie
Contacten TB	West-Vlaanderen	Limburg	NS
Aantal gesprekken	West-Vlaanderen	Limburg	NS
Geboden hulp	Antwerpen stad	Limburg	($V = 0,46$; $p \leq 0,002$)
Duurtijd begeleiding	Antwerpen (prov.)	Vlaams-Brabant	($V = 0,42$; $p \leq 0,014$)

3. Bij wijze van besluit

De respondenten zijn in het algemeen tevreden tot zeer tevreden over trajectbegeleiding. Er bestaat een sterk verband tussen relatief 'véél' en 'goed' contact met de trajectbegeleider. Respondenten die relatief vaak contact hebben met de trajectbegeleider zijn hier uitgesproken het meest positief over trajectbegeleiding. De concentratie van de contactmomenten met de trajectbegeleider situeert zich in het begin van het traject (rond de MO-cursus). De verstedelijkingsgraad heeft invloed op het aantal contacten. Niet toevallig zijn het respondenten uit intergemeentelijke gebieden (bv. Limburg) die minder contact hebben met de trajectbegeleider.

HOOFDSTUK 6

MAATSCHAPPELIJKE ORIËNTATIE

1. Onderzoekresultaten in functie van persoonsgebonden factoren

Gemiddeld krijgen onze respondenten 58 uren MO met een minimum van 18 en een maximum van 90 lesuren. De mediaan ligt op 60 MO-uren, wat meteen ook het meest voorkomend aantal lesuren is met meer dan één derde van de respondenten (37%). Respondenten die vinden dat ze 'voldoende' aantal lesuren hebben, krijgen gemiddeld 58 lesuren aangeboden.

Gemiddeld hebben onze respondenten 9 lesuren per week, met een minimum van 3 en een maximum van 36. Er bestaat een significant verband tussen het aantal lesuren per week en het al dan niet voldoende vinden van het aantal lesuren (Cramers' $V = 0,14$; $p \leq 0,027$). Van de respondenten die meer dan 10 lesuren per week MO-les kregen vindt 92% het aantal lesuren 'voldoende'. Van de respondenten die tussen de 6 en de 10 lesuren kregen vindt 82% het aantal lesuren 'voldoende' en van zij die minder dan 6 lesuren per week kregen vindt 78% het aantal lesuren 'voldoende'.

We vinden de grootste tevredenheid met betrekking tot het cursistenaantal in MO-groepen met tussen de 13 en 17 cursisten.

Voor iets meer dan de helft van de respondenten werd de MO-cursus in de 'moedertaal' van de respondent gegeven (53%). Van de respondenten waarvan de cursus in een contacttaal werd gegeven (47%), beweert 94% geen problemen naar begrijpelijkheid te ondervinden.

Iets minder dan de helft (45%) van de respondenten was nooit afwezig tijdens de MO-les. Van de respondenten die wel eens afwezig waren tijdens de MO-les (55%) was meer dan de helft (58%) één keer, één vijfde soms (21%) en één vijfde regelmatig afwezig (21%). De opgegeven reden voor deze afwezigheid is in ongeveer 40% van de gevallen ziekte en 40% omwille van allerlei administratieve redenen. Er bestaat een licht maar significant verband tussen al dan niet afwezig zijn en de

scholingsgraad (Cramers' $V = 0,21$; $p \leq 0,032$). De meerderheid (88%) van de respondenten die regelmatig afwezig waren, zijn significant hoger en hooggeschoolden. Er bestaat een licht maar significant verband tussen al dan niet afwezig zijn en het verblijfstatuut (Cramers' $V = 0,13$; $p \leq 0,032$). Zo blijken de groep met een 'ander verblijfstatuut' relatief vaker eens afwezig geweest op een MO-les (73%) dan de asielzoekers (57%) of volgmigranten (51%) en bovendien zijn ze ook iets vaker afwezig. Van deze groep is 30% 'regelmatig afwezig' ten opzichte van 25% van de asielzoekers en 16% van de volgmigranten.

Op de vraag of alle onderwerpen duidelijk waren voor de respondent antwoordde 85% affirmatief. De overige respondenten (15%) voor wie de MO-cursus niet in zijn geheel duidelijk is, vinden dat het tempo in het algemeen te hoog ligt (38%), dat sommige onderwerpen niet duidelijk zijn (36%) of begrijpen de docent niet goed (17%). Er blijkt een significante invloed uit te gaan van het aantal lessen op de appreciatie van het tempo (Cramers' $V = 0,12$; $p \leq 0,034$). Het grootste aandeel respondenten die het tempo van de MO-cursus goed vindt (83%), krijgt tussen de 50 en de 70 lessen.

De vraag of een onderwerp 'voldoende', 'te weinig' of 'te veel' aan bod komt in een cursus geeft aan hoe uitgebalanceerd het cursuspakket is voor de MO-cursist en geeft aan in welke mate er maatwerk wordt geleverd. Volgens onze respondenten zijn de belangrijkste MO-onderwerpen: werk, verblijfsprocedure, gezondheidszorg, sociale zekerheid, VDAB, onderwijs & opvoeding. Tot de minst belangrijke bevonden onderwerpen behoort 'cultuur & vrije tijd', 'internet', 'verenigingsleven' en 'stadswandeling'. Het thema 'internet' wordt nochtans het beperkt aantal respondenten dat dit thema 'zeer belangrijk' vindt, door het meest aantal respondenten (45%) naar voor gebracht als een thema dat 'te weinig' aan bod kwam in de MO-cursus en dit het meest uitgesproken in de leeftijdsgroep tussen de 18 en 25-jaar.

Tabel 6.1 Belangrijkheid van de diverse MO-onderwerpen en de mate dat ze voldoende of te weinig aan bod komen

MO-onderwerp	'Zeer belangrijk' % (#)	Schaalgemiddelde belangrijkheid*	Te weinig % (#)	Voldoende % (#)
Werk	80 (252)	1,2 (314)	22 (75)	76 (256)
Verblijfsprocedure	78 (240)	1,3 (308)	22 (76)	73 (247)
Gezondheidszorg	76 (232)	1,3 (306)	12 (43)	82 (285)
Sociale zekerheid	73 (222)	1,3 (304)	13 (45)	81 (280)
VDAB	71 (218)	1,3 (306)	19 (65)	76 (256)
Onderwijs & opvoeding	71 (211)	1,3 (299)	15 (48)	79 (259)
Inleiding België	65 (210)	1,4 (321)	11 (39)	85 (314)
Huisvesting	63 (184)	1,5 (293)	16 (53)	79 (264)
Bank, post & verzekeringen	57 (174)	1,5 (304)	23 (75)	73 (241)
Solliciteren & CV	56 (158)	1,5 (280)	32 (98)	62 (192)
Racisme & discriminatie	52 (137)	1,8 (263)	33 (104)	62 (195)
Politie	50 (144)	1,6 (288)	29 (95)	67 (218)
Mobiliteit	49 (135)	1,6 (278)	15 (48)	78 (255)
Stadswandeling	37 (107)	1,9 (290)	30 (100)	67 (225)
Verenigingsleven	37 (100)	1,9 (268)	32 (98)	64 (197)
Internet	36 (94)	1,9 (258)	45 (135)	50 (195)
Cultuur & vrije tijd	34 (94)	1,9 (280)	33 (105)	64 (207)

* 1 = Zeer belangrijk - 5 = Zeer onbelangrijk

We kunnen besluiten dat in het algemeen de belangrijkste MO-onderwerpen ook voldoende aan bod kwamen in de MO-cursus behalve misschien de thema's 'werk', 'verblijfsprocedure' en 'VDAB' die door ongeveer 20% van de respondenten als 'te weinig' behandeld beschouwd worden.

Andere onderwerpen die volgens de respondenten 'te weinig' aan bod kwamen tijdens de MO-cursus zijn 'racisme en discriminatie' (33%), 'solliciteren en CV' (32%) en 'politie' (29%). Verder vond men ook dat voornamelijk, cultuur & vrije tijd (33%) en verenigingsleven (32%) 'te weinig' aan bod kwam. Deze onderwerpen werden in het algemeen wel als minder belangrijk gequoteerd dan de eerst vernoemde onderwerpen die 'te weinig' aan bod kwamen.

Mannen vinden vaker dat het 'verenigingsleven' als MO-thema onvoldoende aan bod kwam in de MO-cursus (Cramers' $V = 0,17$; $p \leq 0,017$) en respondenten jonger dan 30 vinden vaker dat 'internet' als MO-thema onvoldoende aan bod kwam in de cursus (Cramers' $V = 0,15$; $p \leq 0,039$). Laaggeschoolden vinden vaker dat mobiliteit als MO-thema onvoldoende aan bod komt in de cursus (Cramers' $V = 0,18$; $p \leq 0,007$). Asielzoekers vinden vaker dat het 'verblijfstatuut' als MO-thema onvoldoende aan bod kwam in de cursus dan volgmigranten (Cramers' $V = 0,15$; $p \leq 0,006$).

Maar liefst 98% van de bevroegde cursisten is 'tevreden' tot 'zeer tevreden' over de cursus MO. Meer dan de helft (54%) van de cursisten is 'zeer tevreden'. Indien we gaan kijken op de 'inhoudelijke' en 'organisatorische' elementen van de evalu-

atie dan is deze massale tevredenheid minder uitgesproken. We kunnen stellen dat de cursisten in het algemeen meer 'zeer tevreden' zijn over de 'inhoudelijke' dan wel over de 'organisatorische' aspecten van de cursus (45% ten opzichte van 32%).

Binnen de evaluatie van de 'inhoudelijke' aspecten van de MO-cursus, is men zowel qua schaalgemiddelde als het aandeel 'zeer tevreden' respondenten het meest 'zeer tevreden' over de 'bruikbaarheid' van de cursus (54%) en het minst 'zeer tevreden' over de 'volledigheid' van de cursus (36%). Als we gaan kijken naar het schaalgemiddelde dan blijkt het 'cursusmateriaal' het slechtst te scoren. Bij de 'organisatorische' evaluatie geldt dat de cursisten het minst 'zeer tevreden' zijn over de 'wachtijd' van de cursus (22%).

Tabel 6.2 Evaluatie van de cursus MO

Algemeen	Evaluatie MO	'Zeer tevreden' % (#)	Schaalgemiddelde * (#)
		54 (216)	1,50 (400)
<i>Inhoudelijk</i>			
Inhoud		45 (176)	1,59 (389)
Niveau		41 (155)	1,66 (380)
Verstaanbaarheid		48 (187)	1,56 (386)
Volledigheid		<u>36 (187)</u>	1,76 (363)
Bruikbaarheid		54 (205)	1,53 (376)
Cursusmateriaal		43 (160)	<u>1,69 (368)</u>
Totaal		45 (1015)	1,63 (2262)
<i>Organisatorisch</i>			
Combineerbaarheid		34 (120)	1,93 (352)
Aansluiting inburgeringscursussen		31 (103)	2,01 (334)
Wachtijd		<u>22 (75)</u>	<u>2,19 (344)</u>
Bereikbaarheid		41 (153)	1,71 (371)
Cursusmoment		40 (151)	1,74 (380)
Aantal lesuren per week		31 (116)	1,87 (371)
Totaal aantal lesuren		28 (105)	1,96 (376)
Totaal		32 (823)	1,91 (2528)

* 1 = Zeer tevreden - 5 = Zeer ontevreden

2. Onderzoeksresultaten in functie van organisatorische factoren

2.1 Verstedelijkingsgraad

Er zijn redenen om aan te nemen dat de toeleiding en instap in het traject sneller binnen de grootstedelijke context verloopt gezien het hoger aantal instapmomenten.

In onderstaande tabellen wordt we het gemiddeld aantal verblijfsmaanden onderzocht in functie van de verstedelijkingsgraad en het verblijfstatuut voor de periode tussen:

- aankomst - einde MO-cursus
- tussen aankomst - intake
- tussen intake - einde MO-cursus

De belangrijkste conclusie uit deze tabel is dat in het algemeen voor de cursus MO de in- en doorstroom van nieuwkomers in intergemeentelijke gebieden niet trager is dan de instroom in grootstedelijke gebieden en zelfs sneller dan in centrumsteden en de tijd tussen intake het einde van MO relatief beperkt en onafhankelijk is van de aard van het verblijfstatuut.⁹

Tabel 6.3 Gemiddeld aantal maanden

	Volgmigrant (N, Std.)	Asiel/Erkend (N, Std.)	Anderen (N, Std.)	Totaal (N, Std.)
<i>Tussen aankomst - einde MO</i>				
Grootstad	10 (108, 13)	14 (64, 16)	26 (14, 25)	13 (186, 15)
Centrumstad	14 (76, 14)	14 (24, 11)	33 (21, 30)	17 (121, 18)
Intergemeentelijk	10 (46, 9)	15 (24, 14)	11 (8, 7)	12 (78, 11)
Totaal	11 (230, 13)	15 (112, 15)	27 (43, 27)	14 (385, 15)
<i>Tussen aankomst- intake</i>				
Grootstad	6 (64, 13)	12 (39, 17)	22 (6, 24)	9 (109, 15)
Centrumstad	9 (38, 15)	14 (11, 15)	25 (12, 19)	12 (61, 18)
Intergemeentelijk	8 (27, 12)	15 (12, 17)	8 (5, 7)	10 (44, 13)
Totaal	8 (129, 13)	13 (62, 16)	21 (23, 25)	10 (214, 16)
<i>Tussen intake - einde MO</i>				
Grootstad	3 (68, 3)	3 (40, 3)	2 (6, 1)	3 (114, 4)
Centrumstad	4 (41, 3)	5 (11, 5)	9 (12, 16)	5 (64, 8)
Intergemeentelijk	3 (28, 2)	4 (12, 2)	6 (6, 6)	4 (46, 3)
Totaal	4 (137, 3)	4 (63, 3)	6 (24, 12)	4 (224, 5)

Aansluitend met voorafgaandelijke bevinding vinden we geen significant verschil in de wachttijd vooraleer de cursus MO van start gaat naargelang de verstedelijkingsgraad. Met andere woorden wachten de respondenten in intergemeentelijk gebied even lang dan de respondenten uit (groot-) stedelijke gebieden (Cramers' $V = 0,09$; $p \leq 0,24$).

Naargelang de verstedelijkingsgraad is er geen significant verschil in de tevredenheid met betrekking tot bereikbaarheid van MO-klas (Cramers' $V = 0,036$; $p \leq 0,91$)

⁹ Met betrekking tot de intake-datum van de respondenten is er een grote non-respons; zeker in vergelijking met de aankomstdatum van de respondenten.

of met betrekking tot de aansluiting van MO (Cramers' $V = 0,091$; $p \leq 0,24$), de combineerbaarheid van MO (Cramers' $V = 0,070$; $p \leq 0,49$) of wachttijd van MO (Cramers' $V = 0,078$; $p \leq 0,38$). Ook met betrekking tot de andere organisatorische en inhoudelijke aspecten verwachten en vinden we geen significante verschillen naargelang de verstedelijkingsgraad.

2.2 Inburgeringsregio

De respondenten uit Brussel zijn het meest tevreden over MO in vergelijking met de andere inburgeringsregio's.

Een van de mogelijke verklaringen, naast het niet-verplicht zijn van de Brusselse nieuwkomers om een inburgeringstraject te volgen, is de snelle instroom in het traject.

Onze volmigrant-respondenten blijken in Brussel het snelst na aankomst in België de MO-cursus beëindigd te hebben (gemiddeld na 7 maanden), gevolgd door de stad Antwerpen (gemiddeld na 11 maanden). De provincie Antwerpen sluit het lijstje met een gemiddelde van 14 maanden. De bevraagde asielzoekers beëindigen in stad Antwerpen gemiddeld na 15 maanden en in Limburg gemiddeld na 20 maanden de MO-cursus. Dit is ruim boven het gemiddelde van 14 maanden, waar alle andere inburgeringsregio's onder blijven.

Tabel 6.4 Gemiddeld aantal maanden tussen

Inburgeringsregio	Volgmigrant (N, Std.)	Gemiddeld aantal maanden		
		Asiel/Erkend (N, Std.)	Anderen (N, Std.)	Totaal (N, Std.)
<i>Aankomst – einde MO</i>				
Antwerpen (stad)	11 (78, 14)	16 (45, 19)	29 (12, 27)	14 (160, 17)
West-Vlaanderen	13 (30, 13)	15 (17, 10)	35 (20, 30)	19 (79, 20)
Limburg	11 (55, 7)	22 (5, 24)	5 (3, 6)	12 (70, 11)
Vlaams-Brabant	12 (20, 12)	14 (23, 12)	2 (1, 6)	12 (49, 11)
Brussel	7 (24, 5)	9 (17, 4)	2 (1, 0)	8 (44, 4)
Antwerpen (provincie)	14 (23, 15)	12 (6, 5)	12 (4, 5)	14 (33, 13)
Totaal (N, Std.)	11 (230, 12)	15 (112, 15)	27 (43, 27)	14 (385, 15)
<i>Aankomst – intake</i>				
Antwerpen (stad)	7 (46, 16)	13 (26, 20)	26 (5, 24)	10 (77, 18)
West-Vlaanderen	3 (13, 3)	17 (6, 16)	28 (11, 29)	15 (30, 22)
Limburg	8 (36, 11)	18 (5, 22)	4 (2, 2)	9 (43, 13)
Vlaams-Brabant	19 (4, 24)	12 (11, 13)	7 (1, 0)	14 (16, 16)
Brussel	5 (13, 3)	8 (13, 4)	1 (1, 0)	6 (27, 4)
Antwerpen (provincie)	12 (17, 16)	8 (1, 0)	8 (3, 7)	11 (21, 15)
Totaal (N, Std.)	8 (129, 13)	13 (62, 16)	21 (23, 25)	10 (214, 16)
<i>Intake – einde MO</i>				
Antwerpen (stad)	4 (49, 3)	4 (27, 3)	2 (5, 1)	4 (81, 3)
West-Vlaanderen	4 (14, 4)	3 (6, 2)	10 (11, 17)	6 (31, 11)
Limburg	4 (39, 2)	9 (5, 4)	5 (3, 5)	4 (47, 3)
Vlaams-Brabant	4 (4, 1)	3 (11, 2)	5 (1, 0)	3 (16, 2)
Brussel	1 (13, 1)	1 (13, 1)	1 (1, 0)	1 (27, 1)
Antwerpen (provincie)	4 (18, 3)	2 (1, 0)	3 (3, 1)	4 (22, 3)
Totaal (N, Std.)	4 (137, 3)	4 (63, 3)	6 (24, 12)	4 (224, 5)

De respondenten die meer dan 10 lessen per week MO krijgen zijn het meest tevreden. In Brussel krijgen de respondenten gemiddeld 12 lessen per week wat ook bijdraagt tot een grotere tevredenheid. Ook de verhouding tussen het aantal lessen (in Brussel gemiddeld 80) draagt positief bij tot de tevredenheid over het tempo van de cursus. Er blijkt een significante invloed uit te gaan van het aantal lessen op de appreciatie van het tempo (Cramers' $V = 0,12$; $p \leq 0,034$). Het grootste aandeel respondenten die het tempo van de MO-cursus goed vindt, krijgt tussen de 50 en de 70 lessen (83%).

We vinden de grootste tevredenheid met het cursistenaantal in de groep tussen de 13 en 17 cursisten. Het aantal cursisten verschilt significant tussen de inburgeringsregio's ($F = 84$, $p \leq 0,0001$). In Brussel zitten er gemiddeld het meeste cursisten in de klas, namelijk 19. In het algemeen vonden respondenten het minder erg om met 'te veel' dan wel 'te weinig' in de klas te zitten. Het laagste gemiddelde vinden we in Vlaams-Brabant, namelijk 9. In de provincie Limburg en Antwerpen zijn dit er gemiddeld 10; in West-Vlaanderen 14 en in Antwerpen stad 15.

Er bestaat een significant verband tussen het aantal lesuren per week en het al dan niet voldoende vinden van het aantal lesuren (Cramers' $V = 0,14$; $p \leq 0,027$). Van de respondenten die meer dan 10 lesuren per week MO krijgen zijn het meest tevreden. Het aantal lesuren per week verschilt significant tussen de inburgeringsregio's ($F = 35$, $p \leq 0,0001$). In West-Vlaanderen hebben de respondenten gemiddeld 16 lesuren per week, wat in vergelijking met andere inburgeringsregio's veruit het hoogste aantal is. West-Vlaanderen wordt gevolgd door Brussel waar de respondenten gemiddeld 12 lesuren krijgen. Voor de andere inburgeringsregio's schommelt het gemiddelde tussen de 6 (provincie Antwerpen en Limburg) en 8 lesuren per week (Antwerpen, Vlaams-Brabant).

We vinden een duidelijk significant verschil tussen de inburgeringsregio's die MO in een contacttaal dan wel in moedertaal van de respondent geven (Cramers' $V = 0,37$; $p \leq 0,0001$). De meerderheid van de respondenten die les krijgen in hun moedertaal vinden we in de provincie Limburg (80%), gevolgd door de stad (59%) en provincie Antwerpen (55%). In Vlaams-Brabant krijgt slechts 13% van de respondenten les in hun moedertaal. West-Vlaanderen (46%) en Brussel (37%) liggen tussen deze uitersten in. Leidt dit zeer groot onderscheid tussen Limburg en Vlaams-Brabant niet tot een vertekening in het scholingsprofiel? Er bestaat een zeer sterk significant verband tussen de scholingsgraad van het MO-cliënteel tussen Vlaams-Brabant en Limburg (Cramers' $V = 0,41$; $p \leq 0,0001$). Zo heeft 47% van de respondenten uit Vlaams-Brabant een hoger onderwijsdiploma tegenover 13% van de respondenten uit Limburg en heeft slechts 12% van de respondenten maximum een lager onderwijsdiploma tegenover 36% van de respondenten uit Limburg.

Indien we een vergelijking maken naar de zelf gerapporteerde talenkennis van het bevraagd MO-cliënteel in Vlaams-Brabant en Limburg dan merken we dat de respondenten uit Vlaams-Brabant niet significant beter Nederlands kennen (Cramers' $V = 0,072$; $p \leq 0,74$), maar wel zeer significant beter Engels (Cramers' $V = 0,40$; $p \leq 0,0001$) en Frans (Cramers' $V = 0,43$; $p \leq 0,0001$) kennen.

We kunnen veronderstellen dat dit aanleiding geeft tot 'drop out' van laaggeschoolden. Diegene die MO in een contacttaal krijgen ondervinden geen problemen hiermee omdat de anderen wellicht gewoon niet instromen.

Er bestaat een relatief sterk significant verband tussen het al dan niet vragen welke onderwerpen de cursist belangrijk vindt en de inburgeringsregio (Cramers' $V = 0,27$; $p \leq 0,0001$). Aan de cursisten in de provincie Antwerpen werd het meest gevraagd welke onderwerpen men belangrijk vindt (82%) en in Vlaams-Brabant gebeurt dit het minst (23%). De andere inburgeringsregio's situeren zich tussen de 49% (stad Antwerpen) en 57% (Limburg).

Als we de som maken van al de gegeven antwoorden op de 17 MO-thema's dan blijkt dat er in Vlaams-Brabant grosso modo relatief het minst aantal keer 'vol-

doende' (64%) en het meest aantal keer 'te weinig' (34%) wordt geantwoord op de vraag over de hoeveelheid dat de 17 MO thema's aan bod kwamen in de MO-cursus (cf. tabel 6.1) voor een overzicht van de verschillende MO-thema's). Vlaams-Brabant wordt gevolgd door Brussel in het minst aantal voldoende (66%). Deze score van Brussel is te wijten aan het relatief hoog aandeel respondenten dat vonden dat bepaalde thema's 'te veel' aan bod kwamen in de MO-cursus. Brussel is dan ook de inburgeringsregio met het hoogst gemiddelde MO-uren. We vinden significante verbanden tussen inburgeringsregio en de mate dat 'sociale zekerheid' (Cramers' $V = 0,21$; $p \leq 0,006$), 'gezondheidszorg' (Cramers' $V = 0,31$; $p \leq 0,0001$), 'verblijfsprocedure' (Cramers' $V = 0,21$; $p \leq 0,018$), 'bank, post en verzekeringen' (Cramers' $V = 0,22$; $p \leq 0,007$) en 'huisvesting' (Cramers' $V = 0,25$; $p \leq 0,002$) als MO-thema 'voldoende' aan bod kwam in de MO-cursus. Vlaams-Brabant scoort in het algemeen het slechts in vergelijking met de andere inburgeringsregio's.

West-Vlaanderen scoort in vergelijking met andere inburgeringsregio's beduidend minder goed op een aantal inhoudelijke en organisatorische items. Laatstgenoemde provincie haalt op 6 van de 14 items het hoogste gemiddelde (algemene score, inhoud, niveau, wachttijd, cursusmoment, aantal lessen per week), wat een minder grote tevredenheid betekent ten opzichte van andere inburgeringsregio's, en West-Vlaanderen heeft relatief het kleinste aandeel 'zeer tevreden' respondenten.

Nochtans het feit dat er zich een aantal duidelijke tendensen manifesteren in het cijfermateriaal met betrekking tot de evaluatie van de cursus MO in de diverse inburgeringsregio's; zijn de verschillen tussen de inburgeringsregio's meestal niet significant. We vinden één licht significant verschil in de evaluatie van de 'volledigheid van de cursus MO' tussen de diverse inburgeringsregio's (Cramers' $V = 0,16$; $p \leq 0,048$). Vlaams-Brabant scoort hier beduidend minder goed dan de provincie Antwerpen. Indien we echter de 'beste' en de 'minst goede' inburgeringsregio per item vergelijken dan vinden we veel meer significante verschillen. Namelijk 4 'inhoudelijke' en 2 'organisatorische elementen': de inhoud (Cramers' $V = 0,28$; $p \leq 0,019$), de volledigheid (Cramers' $V = 0,33$; $p \leq 0,021$), de bruikbaarheid (Cramers' $V = 0,31$; $p \leq 0,009$), het cursusmateriaal (Cramers' $V = 0,26$; $p \leq 0,025$), de bereikbaarheid (Cramers' $V = 0,32$; $p \leq 0,036$) en het aantal lessen per week (Cramers' $V = 0,26$; $p \leq 0,029$).

Tabel 6.5 Verschillen tussen hoogste en laagste schaalgemiddelde

Algemeen	Evaluatie	+	-	Significantie
		Brussel	West-Vlaanderen	NS
<i>Inhoudelijk</i>				
Inhoud		Antwerpen (prov)	West-Vlaanderen	(V = 0,28; p ≤ 0,019)
Niveau		Limburg	West-Vlaanderen	NS
Verstaanbaarheid		Limburg	Antwerpen (prov)	NS
Volledigheid		Antwerpen (prov)	Vlaams-Brabant	(V = 0,33; p ≤ 0,021)
Bruikbaarheid		Brussel	Limburg	(V = 0,31; p ≤ 0,009)
Cursusmateriaal		Vlaams-Brabant	Limburg	(V = 0,26; p ≤ 0,025)
<i>Organisatorisch</i>				
Combineerbaarheid		Vlaams-Brabant	Antwerpen (stad)	NS
Aansluiting		Vlaams-Brabant	Limburg	NS
Wachttijd		Limburg	West-Vlaanderen	NS
Bereikbaarheid		Vlaams-Brabant	Antwerpen (prov)	(V = 0,32; p ≤ 0,036)
Cursusmoment		Limburg	West-Vlaanderen	NS
Aantal lersuren/week		Brussel	West-Vlaanderen	(V = 0,26; p ≤ 0,029)
Totaal aantal lersuren		Limburg	Brussel	NS

3. Aanbevelingen respondenten

De vraag naar aanbevelingen was een open vraag (cf. vraag 88 vragenlijst) waardoor het de respondent vrij stond om aanbevelingen te doen. In totaal werd deze vraag beantwoord door 239 respondenten. Hieronder volgt een korte greep uit de geformuleerde aanbevelingen. Gezien de algemene aard en overlap van aanbevelingen maken we geen opdeling naar inburgeringsregio; doch wel een onderscheid tussen organisatorische en inhoudelijke aanbevelingen.

1) Inhoudelijke aanbevelingen van respondenten

De aanbevelingen hebben voornamelijk betrekking op het cursusboek:

- cursus up-to-date houden;
- cursusboek in moedertaal voorzien;
- samenvatting toevoegen op het einde van de cursus;
- uitgebreider lesboek voorzien.

Het gebruik van didactisch materiaal:

- meer audio-visueel materiaal (zoals video's);
- meer praktijk;
- uitnodigen van experts.

Het aanbieden van maatwerk:

- aparte cursussen inrichten voor ‘nieuwkomers’ die reeds langer in België wonen;
- rekening houden met interesses en noden;
- rekening houden met verschillende leervaardigheden.

2) Organisatorische aanbevelingen van respondenten

- beter afstemmen van de verschillende cursussen;
- minder lesweken maar frequenter les geven;
- meer lessen voorzien;
- Nederlands en MO samen geven;
- continuïteit voorzien bij afwezigheid van de docent.

4. Bij wijze van besluit

De respondenten zijn tevreden tot zeer tevreden over de cursus MO. De tevredenheid is iets groter voor de inhoudelijk, dan wel de organisatorische aspecten van de MO-cursus. Er is een grote diversiteit in het aantal lessen per week en in het totaal aantal lessen. Deze diversiteit stemt niet noodzakelijk overeen met de behoefte van de nieuwkomers. Algemeen gesproken zijn respondenten het meest tevreden over een gemiddelde van 58 lessen in het totaal en een minimum van 10 lessen per week. Voornamelijk in intergemeentelijk gebied (vooral provincie Vlaams-brabant) wordt MO in een ‘contacttaal’ gegeven. Limburg is de uitzondering op de regel omwille van het relatief homogeen samengesteld nieuwkomersprofiel. Volgens de respondenten levert MO-les in ‘contacttaal’ geen noemenswaardige problemen op naar verstaanbaarheid. Er kunnen hierdoor wel problemen voordoen naar het instroomprofiel. Zo zijn de bevraagde MO-respondenten uit Vlaams-Brabant zeer significant hoger geschoold en hebben ze zeer significant een betere zelfgerapporteerde kennis van het Frans en het Engels.

De als belangrijk gelabelde MO-thema’s komen in het algemeen ‘voldoende’ aan bod. Afhankelijk van het profiel (geslacht, leeftijd, verblijfstatuut en scholingsgraad) is er behoefte aan uitdieping van specifieke thema’s. Bepaalde nieuwkomers rapporteren meer afwezig te zijn dan anderen. Het betreft voornamelijk hooggeschoolden en nieuwkomers die reeds langer dan gemiddeld in België verblijven. Mogelijk onaangepastheden van het tempo en/of lesthema’s voor deze groep worden noch bevestigd noch ontkend door het datamateriaal.

De verstedelijkingsgraad blijkt geen invloed te hebben op de in- en doorstroom. Op basis van enerzijds de weliswaar beperkte informatie die we hebben over de ‘intakedatum’ en de einddatum van MO is er geen onderscheid naargelang het verblijfstatuut. Met andere woorden blijken de verplichten (asielzoekers) en de grotendeels rechthebbenden (volgmigranten) niet sneller in te stromen ná intake. Uit een combinatie van factoren (namelijk relatief meer asielzoekers in LO, de

relatief snellere doorstroom van asielzoekers doorheen gans het traject) kunnen wijzen op enerzijds een verschillende motivatie of anderzijds specifieke drempels bij volgmigranten (financieel, kinderopvang enz.)

De respondenten uit Brussel zijn het meest tevreden over MO in vergelijking met de andere inburgeringsregio's. Brussel combineert een reeks van objectieve en subjectieve succesfactoren nl. een beperkte wachttijd, het aantal lessen per week, allemaal rechttebbend, goede bereikbaarheid, beste appreciatie van de 'bruikbaarheid' van de cursus enz.)

HOOFDSTUK 7

NEDERLANDS VOOR ANDERSTALIGEN¹⁰

1. Onderzoekresultaten in functie van persoonsgebonden factoren

De meerderheid van de respondenten vernoemt twee (64%) of meer redenen (33%) waarom men Nederlands leert. Sociale contacten en werk wordt het meest vernoemd (beiden respectievelijk 34%), gevolgd door eigen studies (19%) studies van de kinderen (10%) en andere redenen (4%). We vinden een significant verband met leeftijd (Cramers' $V = 0,15$; $p \leq 0,020$) geslacht (Cramers' $V = 0,12$; $p \leq 0,022$) en verblijfstatuut (Cramers' $V = 0,12$; $p \leq 0,022$). Het zijn voornamelijk 18-25 jarigen en vrouwen die Nederlands volgen omwille van de kinderen. Hoe langer de verblijfstijd hoe groter de kans dat respondenten Nederlands leren omwille van eigen studieaspiraties (Cramers' $V = 0,17$; $p \leq 0,037$)

Respondenten die les volgen aan het CVO of universitaire talencentra doen dit relatief meer om werkgerelateerde redenen dan respondenten die les volgen aan het CBE (Cramers' $V = 0,14$; $p \leq 0,042$). Respondenten die Nederlands leren in het CBE doen dit relatief meer om sociale contacten te leggen dan de respondenten die Nederlands volgen aan het CVO of universitaire talencentra. In Brussel volgen de respondenten in veel mindere mate les omwille van sociaal gerelateerde contacten in vergelijking met de andere inburgeringsregio's. Zij volgen voornamelijk Nederlandse les voor werkgerelateerde redenen en/of omwille van de eigen verdere studies.

Ongeveer één derde van de respondenten beweert 'zeer weinig' contact te hebben met Nederlandstaligen (32%) gevolgd door respondenten die beweren 'weinig' of 'matig' contact te hebben met Nederlandstaligen (beide 24%). Slechts een minderheid van de respondenten beweert 'veel' (13%) tot 'zeer veel' (7%) contact te hebben met Nederlandstaligen. Tussen de hoeveelheid contacten die onze respondenten naar eigen zeggen onderhouden met Nederlandstalige en al dan niet NT2

---

¹⁰ Tenzij anders vermeld bespreken we alleen de NT2-cursus niveau 1.1.

volgen, blijkt een significant verband te bestaan (Cramers' $V = 0,18$; $p \leq 0,005$). Algemeen geldt hoe meer contact met Nederlandstaligen, hoe groter de kans dat de respondent reeds NT2 heeft gevolgd en vice versa. Er bestaat een sterk positief en significant verband tussen de kennis van het Nederlands en de intensiteit van de contacten met Nederlandstaligen (Cramers' $V = 0,22$; $p \leq 0,0001$). De invloed van de verblijfstijd op de intensiteit in de contacten met Nederlandstaligen wordt pas significant indien we de respondenten die minder dan 2 jaar in België verblijven, vergelijken met de respondenten die 2 jaar of langer in België verblijven (Cramers' $V = 0,18$; $p \leq 0,018$). Asielzoekers hebben in gans de lijn minder contact met Nederlandstaligen dan volgmigranten en zeker in vergelijking met respondenten met een 'ander verblijfstatuut' (Cramers' $V = 0,20$; $p \leq 0,0001$).

We vinden bij onze respondentenpopulatie een verband tussen geslacht en het al dan niet NT2 volgen (Cramers' $V = 0,12$; $p \leq 0,007$). Relatief meer vrouwen (82%) dan mannen (71%) volgen NT2. We zien ook verschillen naargelang het verblijfstatuut. De bevraagde volgmigranten die wel NT2 (niveau 1.1.) hebben gevolgd, deden dit gemiddeld sneller dan de asielzoekers die NT2 hebben gevolgd (gemiddeld 12 versus 15 verblijfsmaanden). Bij volgmigranten vinden we nagenoeg geen onderscheid in het gemiddeld aantal verblijfsmaanden tussen de respondenten die wél NT2 hebben gevolgd en dit niet gedaan hebben (12 versus 13). Bij asielzoekers maar zeker bij de groep van respondenten met een 'ander verblijfstatuut' ziet men een gemiddeld veel langere verblijfstijd bij de NT2 cursisten niveau 1.1 versus de NT2 cursisten die meerdere niveaus hebben afgerond. Bij de asielzoekers en respondenten met een 'ander verblijfstatuut' moeten we met andere woorden een andere verklaringen zoeken dan louter de verblijfstijd. Volgmigranten starten, ondanks de initiële voorsprong ten opzichte van asielzoekers die eerst de ontvankelijkheidsfase passeren, niet sneller met een NT2-traject. Maar eens gestart leggen ze wel sneller meerdere cursusmodules af. Indien we gaan kijken naar mogelijk verschillen tussen de volgmigranten die wél en zij die geen NT2 hebben gevolgd, dan merken we dat er een relatieve oververtegenwoordiging is van volgmigranten komende uit Brussel en de provincie Antwerpen en dat het voornamelijk mannelijke volgmigranten zijn zonder diploma.

Tabel 7.1 NT2 versus geen NT2 in functie van verblijfsmaanden en verblijfstatuut

Afgelegd traject	Gemiddeld aantal verblijfsmaanden			
	Volgmigrant (N, Std.)	Asiel/Erkend (N, Std.)	Anderen (N, Std.)	Totaal (N, Std.)
Geen NT2	13 (71, 17)	13 (29, 15)	19 (10, 22)	14 (110, 17)
NT2 (niveau 1.1)	12 (165, 12)	15 (102, 11)	19 (28, 20)	14 (295, 13)
NT2 (meerdere niveaus)	14 (44, 14)	25 (15, 27)	42 (15, 32)	22 (74, 24)
Totaal (N, Std.)	13 (280, 13)	16 (146, 15)	25 (53, 26)	15 (479, 16)

Algemeen gesproken zijn de cursisten 'zeer tevreden' over NT2. Maar liefst 94% van de bevraagde cursisten is 'tevreden' tot 'zeer tevreden' over de cursus NT2. Iets minder dan helft van de cursisten is 'zeer tevreden' (43%).

Indien we gaan kijken op de 'inhoudelijke' en 'organisatorische' elementen van de evaluatie dan is deze massale tevredenheid minder uitgesproken. We kunnen stellen dat de cursisten in het algemeen vaker 'zeer tevreden' zijn over de inhoudelijk dan wel over de organisatorische aspecten (38% ten opzichte van 30%). Binnen de evaluatie van de inhoudelijke aspecten van de NT2-cursus, is men zowel qua schaalgemiddelden als het aandeel 'zeer tevreden' respondenten het vaakst (zeer) tevreden over het cursusmateriaal (42%) en het minst frequent (zeer) tevreden over de volledigheid van de cursus (32%).

Tabel 7.2 Evaluatie van NT2

Algemeen	Evaluatie NT2	'Zeer tevreden' % (#)	Schaalgemiddelde* (#)
		43 (147)	1,67 (344)
<i>Inhoudelijk</i>			
Inhoud		37 (120)	1,77 (327)
Niveau		39 (131)	1,79 (333)
Verstaanbaarheid		34 (112)	1,86 (334)
Volledigheid		<u>32 (104)</u>	<u>1,90 (321)</u>
Bruikbaarheid		40 (130)	1,80 (322)
Cursusmateriaal		42 (137)	1,75 (325)
Totaal		38 (734)	1,8 (1962)
<i>Organisatorisch</i>			
Combineerbaarheid		23 (71)	2,07 (304)
Aansluiting inburgeringscursussen		23 (69)	2,08 (295)
Wachttijd		<u>21 (64)</u>	<u>2,21 (308)</u>
Bereikbaarheid		35 (109)	1,84 (316)
Cursusmoment		41 (132)	1,71 (325)
Aantal lesuren per week		34 (107)	1,95 (318)
Totaal aantal lesuren		33 (104)	1,97 (315)
Totaal		31 (656)	2,0 (2181)

* 1 = Zeer tevreden - 5 = Zeer ontevreden

Het is voornamelijk de jongste leeftijdsgroep van 18 tot en met 25 jaar die relatief minder tevreden is over algemene, inhoudelijke en organisatorische aspecten van de cursus NT2 dan oudere leeftijdsgroepen. We vinden significante effecten met betrekking tot het 'niveau' van de cursus NT2 (Cramers' $V = 0,17$; $p \leq 0,001$), de 'verstaanbaarheid' (Cramers' $V = 0,15$; $p \leq 0,005$), 'volledigheid' (Cramers' $V = 0,17$; $p \leq 0,002$) en het 'aantal lesuren per week' (Cramers' $V = 0,14$; $p \leq 0,017$).

Hogergeschoolden zijn significant meer tevreden over de 'verstaanbaarheid' van de cursus NT2 in vergelijking met laaggeschoolden respondenten (Cramers' $V =$

0,14; $p \leq 0,050$). Het omgekeerde geldt met betrekking tot de waardering van het 'cursusmateriaal' (Cramers' $V = 0,17$; $p \leq 0,012$).

Ongeveer 40% van de respondenten was nooit afwezig op de les Nederlands. Van diegenen die wel minstens éénmaal afwezig zijn geweest (60%), is 51% slechts een enkele keer afwezig geweest en 48% soms. Een verwaarloosbaar aandeel zegt regelmatig afwezig te zijn geweest (1%). Er bestaat een licht negatief significant verband tussen leeftijd en afwezigheid op de cursus NT2 (niveau 1.1) (Cramers' $V = 0,16$; $p \leq 0,01$). Er blijkt een sterk significant verschil tussen aanwezigheden in de diverse talencentra (Cramers' $V = 0,19$; $p \leq 0,007$). Zo blijkt 72% van de respondenten uit de universitaire talencentra nooit afwezig geweest op de cursus Nederlands in vergelijking met 39% van de respondenten aan het CVO en 33% van de respondenten aan het CBE.

Iets minder dan één op tien (9%) van de bevroegde respondenten heeft de cursus NT2 stopgezet. De opgesomde redenen hiervoor zijn gezondheid (ziekte, zwangerschap), werk, een tijdelijke terugkeer naar het herkomstland of het niveau van de cursus (te moeilijk/te gemakkelijk).

Volgens de respondenten is het belangrijkste lesonderwerp de spreekoefeningen. Zo vindt 83% van de bevroegden spreekoefeningen 'zeer belangrijk'. Schrijf oefeningen vindt 70% van de bevroegden 'zeer belangrijk'.

Bij de onderwerpen die 'te weinig' aan bod kwamen scoren luisteroefeningen en spreekoefeningen het hoogst. Met andere woorden vinden de respondenten dat de zaken die zij het belangrijkste vinden (namelijk Nederlands leren spreken) te weinig aan bod komt in de cursus Nederlands.

Tabel 7.3 Belangrijkheid van NT2-thema's

NT2-onderwerp	'Zeer belangrijk' % (#)	Schaalgemiddelde *	Te weinig % (#)	Voldoende % (#)
Luisteroefeningen	73 (215)	1,3 (294)	34 (112)	63 (207)
Leesoefeningen	72 (204)	1,3 (283)	30 (96)	67 (214)
Spreekoefeningen	83 (236)	1,2 (284)	36 (118)	59 (190)
Schrijf oefeningen	70 (197)	1,4 (283)	27 (86)	67 (216)

* 1 = Zeer belangrijk - 5 = Zeer onbelangrijk

Voor bijna de helft van de cursisten valt de cursus NT2 (niveau 1.1) in de voormiddag (46%) en voor één vierde van de cursisten valt de cursus NT2 in de namiddag (25%). De andere respondenten hebben de cursus in de avond (17%) of zowel in de voor- als in de namiddag (12%). Bijna twee derde (66%) van de respondenten is 'helemaal tevreden' over dit cursusmoment. Meer dan één vijfde is

'grotendeels tevreden' (22%) één op tien (10%) is slechts 'gedeeltelijk tevreden' en 2% is 'helemaal niet tevreden'. Er bestaat geen significant verschil in de appreciatie van het cursusmoment en het tijdstip waarop de cursus doorgaat.

Bijna twee derde van de respondenten (63%) heeft het cursusmoment zelf kunnen kiezen. Er bestaat wel een sterk positief significant verband tussen het cursusmoment zelf kunnen kiezen en de mate van tevredenheid omtrent het cursusmoment (Cramers' $V = 0,24$; $p \leq 0,0001$).

Voor iets meer dan de helft van de respondenten is de cursus NT2 combineerbaar met andere cursussen (53%), één vierde van de respondenten weet niet of de cursus NT2 combineerbaar is met andere cursussen (26%) en voor één vijfde is dit niet het geval (21%). Van diegenen waarvan de cursus NT2 niet combineerbaar is met andere cursussen vindt 35% dit betreurenswaardig.

Er blijkt een sterk significant verschil tussen de appreciatie van het aantal cursisten en de mate dat men vindt dat er 'voldoende', 'te veel' of 'te weinig' cursisten aanwezig waren in de NT2-klas ($F = 32,2$; $p \leq 0,0001$). De cursisten die vinden dat er 'voldoende' cursisten in de NT2-klas zitten, zijn gemiddeld met 15. Cursisten die vinden dat er 'te veel' cursisten in de NT2-klas zitten, zijn gemiddeld met 20 cursisten. Cursisten die vinden dat er 'te weinig' cursisten in de NT2-klas zitten, zijn gemiddeld met 11 cursisten.

Gemiddeld hebben onze respondenten 11 lessen NT2 per week met een minimum van 3 en een maximum van 40 lessen per week. Ongeveer 41% heeft tussen 7 en 12 lessen per week, 23% heeft maximum 6 lessen per week en 16% heeft meer dan 12 lessen. Er blijkt een significant verschil tussen de appreciatie van het aantal lessen per week en de mate dat men vindt dat men voldoende lessen per week heeft. ($F = 4,7$; $p \leq 0,010$). De respondenten die vinden dat ze 'voldoende' lessen per week hebben, hebben gemiddeld 11 lessen per week.

Het zijn voornamelijk de respondenten jonger dan 26 die vinden dat ze 'te weinig' lessen NT2 per week krijgen (29%) in vergelijking met de respondenten die ouder zijn dan 26 (19%) (Cramers' $V = 0,13$; $p \leq 0,016$). Hoe lager de scholingsgraad, hoe meer men vindt te weinig lessen NT2 per week te krijgen (Cramers' $V = 0,15$; $p \leq 0,025$).

Drie vierde van de respondenten vindt het tempo van de basismodule Nederlands (niveau 1.1) 'voldoende' (75%), een op vijf vindt het 'te snel' (20%) en één op twintig 'te traag' (5%). Er bestaat een significant verband tussen het verblijfstatuut en de appreciatie in het tempo van de cursus NT2 (Cramers' $V = 0,14$; $p \leq 0,006$). Respondenten met een 'ander' verblijfstatuut dan volmigrant of asielzoeker, die gemiddeld ook reeds langer op het grondgebied verblijven, zijn het minst tevreden over het tempo van de cursus.

2. Onderzoeksresultaten in functie van organisatorische factoren

2.1 Taalinstituut

Respondenten die met het eerste niveau NT2 (1.1) bezig zijn in het CBE verblijven gemiddeld 13 maanden in België tegenover 10 verblijfsmaanden voor respondenten in het CVO en slechts 5 verblijfsmaanden voor de universitaire talencentra. Respondenten die de eerste module niveau 1.1 afgerond hebben verblijven gemiddeld 16 maanden voor zowel het CBE als het CVO en slechts 8 maanden voor de universitaire talencentra. De verschillen tussen de taalinstituties met betrekking tot het aantal verblijfsmaanden worden bijzonder groot indien men gaat kijken naar de respondenten die reeds meerdere modules hebben afgerond. De respondenten uit het CBE die reeds meerdere niveaus hebben afgerond verblijven gemiddeld 43 maanden ten opzichte van 21 in het CVO en 10 in de universitaire talencentra.

Tabel 7.4 Gemiddeld aantal verblijfsmaanden volgens taalinstituut en NT2-traject

Afgelegd traject	Eerste niveau bezig	Aantal verblijfsmaanden (N, Std.)		Totaal
		Eerste niveau afgerond	Reeds meerdere niveaus afgerond	
CBE	13 (26, 11)	16 (16, 12)	43 (4, 30)	16 (46, 16)
CVO	10 (55, 8)	16 (88, 15)	21 (49, 21)	16 (192, 17)
Universitaire centra	5 (5, 2)	8 (9, 4)	10 (5, 4)	8 (19, 4)
Totaal	11 (86, 8)	15 (113, 14)	22 (58, 22)	16 (257, 16)

Zoals reeds vermeld volgen respondenten aan het CVO of universitaire talencentra relatief vaker om werkgerelateerde redenen NT2 dan respondenten die les volgen aan het CBE. We vinden een licht significant verschil hiertussen (Cramers' $V = 0,14$; $p \leq 0,042$).

Er bestaat een significant verband tussen het taalinstituut en de appreciatie van het *cusustempo* van NT2 (niveau 1.1.) (Cramers' $V = 0,17$; $p \leq 0,004$). De respondenten van universitaire talencentra zijn het minst tevreden over het tempo. Twee op drie (68%) van deze respondenten vindt het tempo 'voldoende', in vergelijking met 75% van de CVO-respondenten en 78% van de CBE-respondenten. De respondenten uit de universitaire talencentra en CVO's die het tempo niet goed vinden, vinden voornamelijk dat het tempo 'te snel' is (respectievelijk 28% en 22%). Onze respondenten uit de universitaire talencentra melden dat ze het minst gevraagd werden welke onderwerpen men belangrijk vond (8%) en in het CBE werd er het meeste gepolst naar belangrijke onderwerpen (37%). De resultaten van de CVO's liggen tussen de universitaire talencentra en de CBE's (21%) (Cramers'

$V = 0,19$; $p \leq 0,009$). Met betrekking tot de inhoudelijke appreciatie scoren de universitaire talencentra op alle facetten (al dan niet significant) het best; namelijk op 'inhoud', 'niveau', 'verstaanbaarheid', 'volledigheid', 'bruikbaarheid' en 'cursusmateriaal'. Op organisatorisch vlak scoren ze voornamelijk slechter met betrekking tot de 'combineerbaarheid' en 'aansluiting' met andere (inburgerings-)trajecten.

Het CVO scoort op inhoudelijk vlak voornamelijk relatief slecht in vergelijking met de andere talencentra met betrekking tot het 'niveau' van de cursus. Een mogelijke verklaring hiervoor is misschien te vinden in de appreciatie van het 'tempo' waarin de cursus wordt gegeven. Immers, we zagen reeds eerder dat de respondenten van het CVO en de universitaire talencentra in vergelijking met het CBE vaker vinden dat het tempo van de cursus te hoog ligt. Respondenten uit de universitaire talencentra hebben een significant hoger opleidingsniveau (Cramers' $V = 0,22$; $p \leq 0,007$) dan cursisten uit de CVO's (68% van de cursisten uit de universitaire talencentra hebben een buitenlands hoger onderwijsdiploma in vergelijking met 35% van de respondenten uit de CVO's). Wellicht zijn zij beter voorbereid of vertrouwd met het verwerken van grote hoeveelheden leerstof waardoor zij minder problemen ervaren met het vereiste 'studieniveau'. Dit weerspiegelt zich ook in de afwezigheden. Er blijkt een sterk significant verschil tussen aanwezigheden tussen de diverse talencentra (Cramers' $V = 0,19$; $p \leq 0,007$). Zo blijkt 72% van de respondenten uit de universitaire talencentra nooit afwezig geweest op de cursus Nederlands in vergelijking met 39% van de respondenten aan het CVO en 33% van de respondenten aan het CBE.

Op organisatorisch vlak scoren de universitaire talencentra significant slechter met betrekking tot de 'combineerbaarheid' en 'aansluiting' met andere (inburgerings-)trajecten. Een mogelijke verklaring is dat de opleiding van het CBE en CVO beter geïntegreerd zijn in het inburgeringspakket dan de universitaire talenopleidingen. De CBE's scoren relatief significant slechter dan de andere talencentra op vlak van 'volledigheid' van de cursus en het 'cursusmoment'. Wellicht een onderliggend reden hiervan is de wens van een intensiever traject bij de respondenten uit de CBE's.

We vinden wel significante verschillen tussen de taalinstututen wat betreft de mate dat verbeteringen mogelijk zijn tussen de taalinstututen met betrekking tot de kostprijs (Cramers' $V = 0,44$; $p \leq 0,0001$), het cursusmoment (Cramers' $V = 0,23$; $p \leq 0,002$) en het aantal lessen (Cramers' $V = 0,17$; $p \leq 0,043$). Voornamelijk de respondenten van de universitaire talencentra vinden dat de kostprijs kan verbeterd worden. Bijna twee van de drie respondenten (64%) is deze mening toegedaan ten opzichte van 11% van de CVO-respondenten en 7% van de CBE-respondenten.

Tabel 7.5 Verschillen tussen hoogste en laagste schaalgemiddelden

Algemeen	Evaluatie	+	-	Significantie
		UT	CVO	NS
<i>Inhoudelijk</i>				
	Inhoud	UT	CVO	NS
	Niveau	UT	CVO	($V = 0,16; p \leq 0,047$)
	Verstaanbaarheid	UT	CBE	NS
	Volledigheid	UT	CBE	($V = 0,30; p \leq 0,037$)
	Bruikbaarheid	UT	CVO	NS
	Cursusmateriaal	UT	CVO	NS
<i>Organisatorisch</i>				
	Combineerbaarheid	CBE	UT	($V = 0,31; p \leq 0,024$)
	Aansluiting	CBE	UT	$V = 0,30; p \leq 0,038$
	Wachttijd	UT	CBE	NS
	Bereikbaarheid	UT	CVO	NS
	Cursusmoment	UT	CBE	($V = 0,29; p \leq 0,041$)
	Aantal lessen/week	CVO	CBE	NS
	Totaal aantal lessen	UT	CBE	NS

2.2 Verstedelijkingsgraad

De wachtpriode voor NT2 verschilt significant naargelang de verstedelijkingsgraad ($F = 4,6; p \leq 0,011$). Enigszins merkwaardig wachten respondenten in intergemeentelijke gebieden het minst lang met een gemiddelde wachttijd van 23 dagen (Std. 26), in centrumsteden en grootsteden loopt de gemiddelde wachttijd op tot 41 dagen en 49 dagen (Std. 49 en 62).¹¹

Er zijn naargelang de verstedelijkingsgraad geen significante verschillen in de tevredenheid met betrekking tot de bereikbaarheid van NT2 (Cramers' $V = 0,046; p \leq 0,86$), de aansluiting van NT2 (Cramers' $V = 0,11; p \leq 0,15$), de combineerbaarheid van NT2 (Cramers' $V = 0,071; p \leq 0,55$) en de wachttijd van NT2 (Cramers' $V = 0,070; p \leq 0,56$).

¹¹ De grotere standaarddeviatie voor groot- en centrumsteden wijst wel op onderling grote variaties in de wachttijd.

Tabel 7.6 Gemiddeld aantal verblijfsmaanden in functie van het afgelegd NT2 traject en verstedelijkingsgraad

Afgelegd traject	Eerste niveau bezig	Aantal verblijfsmaanden (N, Std.)		Totaal
		Eerste niveau afgerond	Reeds meerdere niveaus afgerond	
Grootstad	10 (55, 7)	18 (65, 15)	23 (17, 22)	15 (137, 16)
Centrumstad	12 (30, 8)	14 (37, 12)	26 (33, 25)	17 (100, 17)
Intergemeentelijk	13 (23, 12)	11 (23, 10)	14 (11, 10)	12 (57, 10)
Totaal	11 (108, 9)	15 (125, 14)	23 (61, 22)	15 (307, 16)

2.3 Inburgeringsregio

Er blijkt een significant verschil te bestaan tussen de inburgeringsregio's met betrekking tot het aantal contacten met Nederlandstaligen (Cramers' $V = 0,18$; $p \leq 0,003$). De respondenten uit de Brusselse inburgeringsregio hebben het minst contact met Nederlandstaligen gevolgd door Vlaams-Brabant (voornamelijk Halle-Vilvoorde). In Brussel volgen de respondenten in veel mindere mate les omwille van sociaal gerelateerde contacten in vergelijking met de andere inburgeringsregio's. Zij volgen voornamelijk Nederlandse les voor werkgerelateerde reden of omwille van de eigen verdere studies in vergelijking met andere inburgeringsregio's. In Limburg, Vlaams-Brabant en provincie Antwerpen volgen de respondenten iets meer Nederlands voor sociaal gerelateerde redenen (contacten burens, kinderen) dan de andere inburgeringsregio's.

De wachtperiode verschilt significant tussen de inburgeringsregio's ($F = 2,5$; $p \leq 0,03$). In Antwerpen stad ligt de gemiddelde wachttijd het hoogst met 55 dagen. Vlaams-Brabant en Brussel scoren het best met een wachttijd van gemiddeld 22 dagen. De gemiddelde wachttijd van de andere inburgeringsregio's schommelt rond het gemiddelde van 44 dagen.

Er blijkt een sterk significant verband te zijn tussen de inburgeringsregio en het al dan niet volgen van NT2 (Cramers' $V = 0,35$; $p \leq 0,0001$). Veruit het minste NT2 deelnemers vinden we bij de Brusselse respondenten (33%) en veruit het meeste NT2 deelnemers vinden we bij de Limburgse respondenten (92%), gevolgd door de respondenten uit Vlaams-Brabant (85%). Indien we gaan controleren voor het aantal verblijfsmaanden (≤ 12 maanden vs. > 12 maanden) dan blijft Limburg het hoogste aandeel NT2 respondenten behouden (89%) en Brussel het kleinste aandeel (32%). Limburg wordt gevolgd door de respondenten uit de provincie Antwerpen (82%) en Vlaams-Brabant (79%). West-Vlaanderen (70%) en de stad Antwerpen stad (69) blijven onder het gemiddelde van 71%.

In Brussel zijn er geen respondenten die reeds 'meerdere cursusmodules NT2 hebben afgerond' terwijl 20% van de respondenten uit de andere inburgeringsre-

gio's dit wel hebben gedaan. De reden heeft niets van doen met de wachttijd gezien de kortste wachttijd in vergelijking met andere inburgeringsregio's. Respondenten uit West-Vlaanderen hebben het meest reeds 'meerdere cursusmodules NT2 afgerond' (28%). Een verklaring voor het verschil tussen Brussel en West-Vlaanderen met betrekking tot het afgelegd NT2 traject is de verschillende wijze waarop ze het inburgeringstraject vorm geven. In West-Vlaanderen wordt de MO-cursus in functie gegeven van de NT2-cursus, terwijl dit in Brussel net andersom is.

Er bestaat een significant verschil in het aantal cursisten in de NT2-klas naargelang de inburgeringsregio ($F = 6,3; p \leq 0,0001$). In Antwerpen (stad) vinden we de grootste NT2-klassen met gemiddeld 17 leerlingen en in Limburg vinden we de kleinste NT2-klassen met gemiddeld 13 leerlingen. De meest tevreden zitten een klas met 15 cursisten.

Indien we een vergelijking maken van de schaalgemiddelden van de tevredenheid dan scoort Vlaams-Brabant beduidend beter dan de andere inburgeringsregio's. Vlaams-Brabant scoort op 12 van de 13 (algemeen, inhoudelijk en organisatorische) het best. Vlaams-Brabant wordt gevolgd door Antwerpen (stad en provincie) en West-Vlaanderen die alle drie het best scoren op één item (al dan niet ex-aequo met Vlaams-Brabant). Limburg scoort het slechts op 10 van de 13 items gevolgd door West-Vlaanderen die op 3 van de 13 items het slechts scoort.

Nochtans we een aantal duidelijke tendensen zien in het cijfermateriaal met betrekking tot de evaluatie van de cursus NT2 in de diverse inburgeringsregio's zijn de verschillen tussen de inburgeringsregio's meestal niet significant. We vinden drie significant verschillen in de evaluatie onderling de diverse inburgeringsregio's: de 'inhoud' van de cursus NT2 (Cramers' $V = 0,17; p \leq 0,041$), de 'verstaabaarheid' (Cramers' $V = 0,19; p \leq 0,010$) en het 'aantal lessen per week' (Cramers' $V = 0,18; p \leq 0,032$). Indien we echter de 'beste' en de 'minst goede' inburgeringsregio per item vergelijken dan vinden we nog bijkomend een aantal significante verschillen namelijk met betrekking tot de 'algemene evaluatie' (Cramers' $V = 0,18; p \leq 0,032$), de 'bruikbaarheid' (Cramers' $V = 0,32; p \leq 0,006$), de 'aansluiting' met andere cursussen (Cramers' $V = 0,27; p \leq 0,026$). De inburgeringsregio Limburg scoort in vergelijking met alle andere inburgeringsregio's het minst goed op alle inhoudelijke evaluatie-items. Vlaams-Brabant scoort behoudens met betrekking tot de 'volledigheid' van de cursus NT2 het best op deze items.

Tabel 7.7 Verschillen tussen hoogste en laagste schaalgemiddelde

Algemeen	Evaluatie	+	-	Significantie (V = 0,24; p ≤ 0,046)
<i>Inhoudelijk</i>				
	Inhoud	Vlaams-Brabant	Limburg	(V = 0,32; p ≤ 0,004)
	Niveau	Vlaams-Brabant	Limburg	NS
	Verstaanbaarheid	Vlaams-Brabant	Limburg	(V = 0,32; p ≤ 0,003)
	Volledigheid	Antwerpen (prov.)	Limburg	(V = 0,31; p ≤ 0,015)
	Bruikbaarheid	Vlaams-Brabant	Limburg	(V = 0,32; p ≤ 0,006)
	Cursusmateriaal	Vlaams-Brabant / Antwerpen (stad)	Limburg	NS
<i>Organisatorisch</i>				
	Combineerbaarheid	Vlaams-Brabant	West-Vlaanderen	NS
	Aansluiting	Vlaams-Brabant	Limburg	(V = 0,27; p ≤ 0,026)
	Wachttijd	Vlaams-Brabant	West-Vlaanderen	NS
	Bereikbaarheid	Vlaams-Brabant / West-Vlaanderen	Limburg	NS
	Cursusmoment	Vlaams-Brabant	West-Vlaanderen	NS
	Aantal lessen/week	Vlaams-Brabant	Limburg	(V = 0,32; p ≤ 0,004)

3. Aanbevelingen respondenten

Bij de onderwerpen die 'te weinig' aan bod kwamen scoren luisteroefeningen en spreekoefeningen het hoogst. Met andere woorden vinden de respondenten dat de zaken die zij het belangrijkste vinden (namelijk Nederlands leren spreken) te weinig aan bod komt in de cursus Nederlands.

De respondenten vinden over het algemeen dat de meeste verbeteringen mogelijk zijn aan de 'manier van lesgeven' en het 'aantal lessen per week'.

Van de 205 ontvangen antwoorden op de open vraag (cf. vraag 134 vragenlijst in bijlage) met betrekking tot mogelijke suggesties om de cursus NT2 te verbeteren, sluit een groot deel aan bij de reeds vernoemde aanbevelingen. Enkele bijkomende suggesties hebben betrekking op:

- meer praktijk of mondelinge oefeningen voorzien;
- een intensievere cursus;
- meer gebruik maken van visueel didactisch lesmateriaal, zoals computer en video's, zelfstudiepakketten, documentatiemateriaal ter beschikking stellen van cursist (bv. woordenboeken);
- trager tempo, meer uitleg verschaffen;
- klasopdeling maken van 'gemotiveerde' versus 'niet-gemotiveerde' leerlingen;
- verbieden van gebruik van een andere taal dan het Nederlands ↔ andere cursisten hebben er behoefte aan dat de leerkracht de moedertaal (bv. Arabisch, Turks of Russisch) spreekt zodat de uitleg begrijpelijk is;
- kinderopvang voorzien.

4. Bij wijze van besluit

De reden om Nederlands te volgen (werk, sociale contacten, studies) blijkt te verschillen naargelang de plaats, het taalinstituut, het geslacht enz. Het merendeel van de NT2-respondenten zijn 'tevreden' tot 'zeer tevreden'. Er bestaat een zeer sterk verband tussen het volgen van lessen NT2 en contacten met Nederlandstaligen. De intensiteit van contacten met Nederlandstaligen neemt voornamelijk sterk toe bij respondenten die minstens 2 jaar in België verblijven. Respondenten die meerdere cursussen NT2 hebben gevolgd zijn eerder vrouwelijk dan mannelijk, eerder cursisten uit de universitaire talencentra dan cursisten uit het CVO. Respondenten uit het CBE zijn oververtegenwoordigd in de groep van respondenten met een beperkt NT2-traject (niveau 1.1.) en mannelijke volgmigranten zonder diploma zijn oververtegenwoordigd in de groep zonder NT2-traject.

De tevredenheid is iets groter voor de inhoudelijke, dan wel de organisatorische aspecten van de NT2-cursus. Jongeren zijn in het algemeen iets kritischer over de NT2-cursus en laaggeschoolden rapporteren vaker problemen met 'verstaanbaarheid'. In Limburg vinden we de relatief (!) minst tevreden respondenten en dit zowel op 'inhoudelijk' als op 'organisatorisch' vlak.

In het algemeen komen 'spreekoefeningen', die als het belangrijkste worden beschouwd, ook 'te weinig' aan bod.

In de universitaire talencentra vinden we het minst aantal zelfgerapporteerde afwezigheden. Het cursusmoment (bv. avond) draagt op zich niet bij tot een grotere tevredenheid wél indien de respondent zelf het cursusmoment heeft kunnen kiezen. De cursisten die gemiddeld 11 lessen krijgen zijn hier het meest tevreden over. Vooral jongeren en laaggeschoolden wensen meer lessen per week. Het lestempo wordt minder goed bevonden bij respondenten met een 'ander verblijfstatuut' en cursisten in het CVO. De respondenten uit het CVO vinden voornamelijk dat het lestempo 'te snel' is. Dit weerspiegelt zich ook in de appreciatie van het 'niveau' van de CVO-cursus waar de tevredenheid lager ligt dan bij de andere taalinstututen (CBE of universitaire). In intergemeentelijke gebieden is de wachttijd langer dan in stedelijke gebieden. In Brussel is de wachttijd het kortst in vergelijking met de andere inburgeringsregio's.

HOOFDSTUK 8

LOOPBAANORIENTATIE

De respondenten met een middelbaar onderwijs- of een hoger onderwijsdiploma hebben meer kans om reeds LO te hebben gevolgd dan respondenten met een lager onderwijs- of geen diploma (35% tav 24%) (Cramers' $V = 0,11$; $p \leq 0,015$).

De meeste respondenten formuleren een hele reeks van verwachtingen ten opzichte van LO. De drie meest vernoemde verwachtingen zijn 'hulp bij het zoeken naar een job' (19%), informatie over beroepsopleidingen (17%) en 'informatie over werk zoeken' (16%). De LO-cursisten verwachten zelfs meer 'hulp bij het zoeken naar een job' dan louter 'informatie over de diverse beroepsopleidingen', wat eigenlijk de voornaamste bedoeling is van de LO-cursus. Meer nog dan louter 'hulp bij het zoeken naar een job' zijn er een aantal respondenten die zelfs verwachten dat de VDAB bemiddelt bij mogelijke werkgevers (10%).

Meer dan vier vijfde van de respondenten zijn 'tevreden' (41%) tot 'zeer tevreden' (43%) over de cursus LO en minder dan één vijfde is 'minder tevreden' over de cursus LO (16%). In vergelijking met de andere inburgeringscursussen (MO en NT2) scoort LO wel iets minder goed.

Tabel 8.1 Evaluatie van de cursus LO

Evaluatie LO	'Zeer tevreden'% (#)	Schaalgemiddelde *(#)
Algemeen	43	1,85 (132)

* 1 = Zeer tevreden - 5 = Zeer ontevreden

De meeste 'zeer tevreden' cursisten vinden we bij de respondenten die in plaats van een volledige groeps cursus LO (45%) een aantal persoonlijk gesprekken hebben gehad met de consulent (55%). Het minst 'zeer tevreden' zijn de respondenten die slechts één gesprek met de consulent hebben gehad (26%).

DEEL 3**DIEPTE-INTERVIEWS BIJ “GEBRUIKERS”,
“DROP-OUTS” & “NIET-STARTERS”
(SYNTHESE RAPPORT)**

HOOFDSTUK 1

SELECTIE RESPONDENTEN

1. Onderzoekspopulatie

De respondenten zijn personen die als nieuwkomers of als ‘oude’ nieuwkomers¹² in aanmerking komen (of kwamen) voor het volgen van een inburgeringstraject.

Het betreft mensen die vanaf 1 april 2004 officieel in Vlaanderen of het Brussels hoofdstedelijk gewest verblijven. Eén april is immers de startdatum van het inburgeringsbeleid dat het onderwerp vormt van deze evaluatie. Enkel die nieuwkomers die sinds die dag geregistreerd zijn, komen in aanmerking. Het gaat zowel om personen die rechthebbende zijn als om personen die verplicht zijn om een inburgeringstraject te volgen. Aangezien minderjarigen en 65-plussers gezien hun specifieke situatie niet tot de doelgroep van het inburgeringsbeleid behoren, vallen ze tevens buiten het bestek van dit onderzoek. Nieuwkomers die omwille van een ziekte of handicap worden vrijgesteld van het inburgeringstraject, behoren evenmin tot de te onderzoeken populatie.

2. Selectiecriteria

Een belangrijk criterium bij het selecteren van respondenten binnen de onderzoekspopulatie betreft “diversiteit”. Onderzoek¹³ toont aan dat nieuwkomers in

---

¹² De term “nieuwkomer” wordt binnen dit hoofdstuk in een licht gewijzigde betekenis gebruikt. In het inburgeringsdecreet duidt deze term op personen met een niet-Belgische nationaliteit die niet langer dan 1 jaar voor het eerste in een Vlaamse gemeente of in het Brussels hoofdstedelijk gewest zijn ingeschreven. Indien men reeds langer dan 1 jaar in een Vlaamse gemeente of het Brussels hoofdstedelijk gewest is ingeschreven, wordt men beschouwd als een oudkomer. In dit hoofdstuk verwijst het naar alle personen die niet in het bezit zijn van de Belgische Nationaliteit en sinds 1 april 2004 zijn toegekomen. Officieel is reeds een grote groep van de respondenten gecategoriseerd als oudkomer.

¹³ Geets, J.; Pauwels, F.; Wets, J.; Lamberts, M & Timmerman, C. (2006). *Nieuwe Migranten op de Arbeidsmarkt*, Leuven/Antwerpen: Katholieke Universiteit Leuven. Hoger instituut voor de arbeid/ Universiteit Antwerpen. Onderzoeksgroep Armoede en sociale Uitsluiting.

Vlaanderen een heterogene groep vormen. We kunnen niet voorbij aan de grote verscheidenheid in nationaliteit, socio-culturele en socio-economische achtergrond. Aangezien de instroom erg divers is, veronderstellen we dat de groep nieuwkomers die niet aan het traject deelnemen of in de loop van het programma afhaakt eveneens heterogeen is samengesteld. De steekproef van respondenten voor de interviews dient geen representatieve weerspiegeling te zijn van de verschillende "groepen" nieuwkomers. Integendeel, bij het maken van de selectie heeft men oog voor bepaalde nieuwkomers die om één of andere reden "speciaal" zouden zijn, zoals bijvoorbeeld een persoon die afkomstig is uit een land dat weinig migranten telt, of afkomstig is uit een bepaalde etnische minderheidsgroep in een bepaald land ... Een zogenoemde "outlayer" heeft meer kans om uitgenodigd te worden dan op basis van toeval verwacht kan worden.

Diversiteit is een belangrijk criterium. Bijgevolg rijst de vraag in welke variabelen we dit vertalen. Verschillende variabelen kunnen in overweging worden genomen, zoals: opleidingsniveau, leeftijd, etnische origine, beroepservaring, gender, hoog opgeleide nieuwkomers en oudere nieuwkomers. Minderjarigen en 65-plussers vallen, zoals reeds aangegeven, buiten het bestek van het onderzoek, net zoals om personen met een ziekte of een handicap die eveneens niet tot de doelgroep van het inburgeringsdecreet behoren.

In de uiteindelijke selectie houden de onderzoekers rekening met volgende zes variabelen:

- Nationaliteit;
- Geslacht;
- Leeftijd;
- Verplicht versus rechthebbend;
- Niet-starter versus afhaker;
- Recruiteringsgebied voor onthaalbureaus: stedelijk vs ruraal.

2.1 Nationaliteit

Door kandidaten te selecteren met verschillende nationaliteiten veronderstellen we dat we eveneens respondenten selecteren met een diverse socio-culturele achtergrond. We zijn ons er van bewust dat "nationaliteit" en "socio-culturele achtergrond" niet dezelfde begrippen zijn. De vlag van de ene dekt zeker niet de (volle) lading van de andere. De nationaliteit van de nieuwkomer behoort echter tot de gegevens die standaard worden opgeslagen in het datasysteem (M@trix). Het is een variabele die eenvoudig en snel kan opgevraagd worden. Het is de enige variabele die, hoe onvolkomen ook, in zekere zin de verscheidenheid van socio-culturele achtergrond kan garanderen. Bij uitvoeren van de selectie zullen we inspanningen doen om weinig voorkomende nationaliteiten in het onderzoek op

te nemen zonder hierbij de sterk vertegenwoordigde nationaliteiten (Marokkanen, Turken en Polen) over het hoofd te zien.

2.2 Geslacht

Het is belangrijk om voldoende mannen en vrouwen aan het woord te laten. Het genderperspectief kan mogelijk een mediërende factor zijn in dit onderzoek. Steeds meer lijkt er sprake van een feminisering van de migratiegolf. Vrouwelijke migranten (Geets, et al., 2005)¹⁴ komen vaker als volgmigrant in het kader van huwelijk of gezinshereniging naar België. De gegevens over nieuwkomers tonen ook aan dat uit bepaalde landen voornamelijk vrouwen migreren naar België (bv nieuwkomers uit Thailand). Mannen zijn procentueel sterker vertegenwoordigd in de categorieën: asielzoeker, geregulariseerden en erkende vluchtelingen. Nederlands onderzoek (Notos, Kraus, Jansen)¹⁵ geeft aan dat vrouwen een verhoogd risico hebben op "dropping-out". Onderzoek verricht in de stad Antwerpen wijst op een omgekeerd risico voor de lessen Nederlands: mannen haken significant meer af dan vrouwen. Naargelang de etnisch-culturele achtergrond van een nieuwkomer, beschouwen verschillende trajectbegeleiders vrouwelijke nieuwkomers soms als een risicogroep. Bovendien zouden de redenen voor uitval kunnen verschillen bij mannen en vrouwen. Vanuit een verschillende rolinvulling zouden vrouwen en mannen andere keuzes of motiveringen kunnen maken. Mannen en vrouwen weerspiegelen immers verschillende perspectieven.

2.3 Leeftijd

Het inburgeringstraject richt zich tot de nieuwkomers tussen 18 en 65 jaar. Het spreekt voor zich dat we geen respondenten opnemen die buiten deze leeftijdsgrenzen vallen. De leeftijd van de respondenten zal gespreid zijn tussen deze leeftijden.

2.4 Rechthebbend versus verplicht

We veronderstellen dat het perspectief van een nieuwkomer die het recht heeft om deel te nemen aan het inburgeringstraject verschilt van dat van iemand die verplicht is om het traject te volgen. Een significant verschil betreft de grotere keuzevrijheid van de rechthebbenden. De aangekondigde veranderingen aan het inburgeringsbeleid zorgen voor een bijkomend aandachtspunt bij het selecteren. Veel

---

¹⁴ Geets J.; Pauwels F., Wets J.; Lamberts M & Timmerman C. (2006), *Nieuwe Migranten op de Arbeidsmarkt*, Hoger instituut voor de arbeid/Onderzoeksgroep Armoede en sociale Uitsluiting, Katholieke Universiteit Leuven/Universiteit Antwerpen, Leuven/Antwerpen.

¹⁵ Notos S.; Kraus S. & Jansen A. (2003), *Vrouwen in de inburgering: cijfers, feiten en beleidsopties*, E-Quality: experts in gender en etniciteit, Den Haag.

nieuwkomers die op dit moment behoren tot de groep van rechthebbende zullen in de nabije toekomst verplicht worden. Dit aspect nemen we in de interviews met rechthebbende respondenten op. Bij de selectie kiezen we voor een goede vertegenwoordiging van beide groepen met een licht overwicht van de rechthebbende "afhakkers" en "niet-starters". We selecteren zowel mannelijke als vrouwelijke rechthebbende en niet-starters.

2.5 "Niet-starter" versus "afhaker"

Tot de "niet-starters" behoren zowel de nieuwkomers die zich niet hebben aangemeld op het onthaalbureau als de nieuwkomers die zich hebben aangemeld op het onthaalbureau, maar niet begonnen zijn met het primair traject. Een afhaker is een nieuwkomer die gestart is met één van de modules van het primair traject maar die in de loop van het primair of secundair traject heeft afgehaakt. We maken enkel een onderscheid tussen "niet-starters" en "afhakkers". Bij de analyse achteraf gaan we na waar in het traject de respondenten hebben afgehaakt.

2.6 Rekruteringsgebied van de onthaalbureaus

Veel nieuwkomers komen in steden terecht, maar een groot deel woont ook verspreid over de "landelijkere" gebieden in Vlaanderen. Dit betekent dat sommige onthaalbureaus een geografisch groter werkingsgebied hebben met "meer afgelegen" gebieden of regio's waarin de bereikbaarheid en afstand naar tot het onthaalbureau groter is. Andere onthaalbureaus hebben een geografisch beperkter rekruteringsgebied. Zowel uit de werkingsverslagen van de onthaalbureaus als eerder gepubliceerd onderzoek blijkt dat sommige nieuwkomers afhaken of niet starten omwille van deze geografische realiteit. We veronderstellen dat de afstand en de reistijd het praktisch zeer moeilijk kunnen maken voor een nieuwkomer in een landelijk gebied om het inburgeringstraject te volgen. Voor een nieuwkomer die in een stad woont, lijkt dit mobiliteitsprobleem in eerste instantie minder onoverkomelijk. Omwille van deze veronderstelling, houden we bij de selectie ook rekening met het geografische rekruteringsgebied van de onthaalbureaus. We selecteren zowel afhakkers en niet-starters uit stedelijke onthaalbureaus als uit onthaalbureaus met een meer gespreid rekruteringsgebied.

2.7 Specifieke risicogroepen

Bij het selecteren van de respondenten houden we rekening met specifieke "risicogroepen". Bij het maken van deze selectie steunen we op literatuurgegevens en op gesprekken met sleutelfiguren in het werkveld. Specifieke aandacht zal uitgaan naar bepaalde doelgroepen zoals vrouwelijke huwelijksmigranten, analfabeten, nieuwkomers uit Brussel en de Brusselse rand en uit de omgeving van de taalgrens (zuid - zuidwest West-Vlaanderen) ... In het kwantitatieve luik zal nagegaan

worden of bepaalde groepen inderdaad een verhoogd risico op niet-starten of op afhaken vertonen. In de loop van het onderzoek kunnen we altijd de selectie wijzigen en kiezen om bepaalde groepen in de selectie op te nemen. De specifieke eigenheid van dit onderzoek waarbij analyse en dataverzameling niet strikt gescheiden zijn, laat ruimte voor een dergelijk dynamisch proces.

Bij het bepalen van het aantal diepte-interviews, steunen we op het concept van theoretische saturatie (cf. Grounded Theory Approach van Glazer & Strauss). Dit impliceert dat het aantal geïnterviewden op voorhand niet exact aan te geven valt. Data-analyse en -verzameling gaan hand in hand en vormen geen strikt gescheiden fasen. Onze bedoeling is om een zo divers mogelijke steekproef samen te stellen. Bij de selectie houden we rekening met variabelen zoals opleidingsniveau, leeftijd, etnische origine, beroepservaring, gender, opleidingsniveau en oudere nieuwkomers. Minderjarigen en 65-plussers vallen omwille van hun specifieke situatie buiten het bestek van het onderzoek. Het zijn evenmin doelgroepen van het inburgeringsbeleid.

De interviews nemen we bij voorkeur af in de moedertaal van de respondent. Indien dit niet mogelijk blijkt, interviewen we in een contacttaal. Indien de respondent onvoldoende of geen Frans, Engels, Spaans of Nederlands beheerst, zullen we bij het contacteren en afnemen van de interviews beroep doen op tolken. Deze tolken zijn afkomstig uit het sociaal vertaalbureau te Antwerpen en de provinciale tolkendienst (Vlaams Brabant).

HOOFDSTUK 2

“GEBRUIKERS” BEVRAAGD

“ My expectations were actually very low, ... But I had no idea it would be as updating”

(een “gebruiker”)

1. Respondentenprofiel en selectiecriteria

In de schriftelijke bevraging (eerste bevraging) wordt er gepolst of de respondent bezwaar heeft tegen een tweede persoonlijk gesprek (diepte-interview). Hieruit worden vervolgens respondenten geselecteerd.

Van de 561 respondenten zijn er 227 (40%) die zich bereid hebben verklaard met een opvolgingsgesprek. We hebben van deze personen hun telefoonnummer en/of adres en/of e-mailadres.

We hebben de indruk dat de bereidheid tot medewerking aan een diepte-interview afhankelijk is van (een combinatie van) verschillende variabelen:

- groepsgedrag: soms zijn bijna alle respondenten van éénzelfde klas ‘wel’ of ‘niet’ bereid tot een opvolgingsgesprek. De rol van docent, als vertrouwensfiguur is hierin heel belangrijk;
- nationale verschillen: Poolse, Thaise en Turkse respondenten zijn moeilijker te overtuigen;
- verblijfstatuut: ontvankelijk verklaarde asielzoekers vertonen een grotere bereidwilligheid dan volgmigranten;
- instantie of afgelegd traject: VDAB-respondenten vertonen eveneens een grotere bereidwilligheid dan de respondenten van de onthaalbureau’s.

Op basis van de goede medewerking met de schriftelijke bevraging kunnen we de diversiteit waarborgen. Daarbij zullen we rekening houden met een aantal ‘organisatorische’ aspecten zoals regionale spreiding, de instantie (onthaalbureau of VDAB-inburgeringsdienst) en een aantal persoonsgebonden variabelen zoals opleidingsniveau, leeftijd, etnische origine, beroepservaring, afgelegd inburge-

ringstraject, de gegeven antwoorden op de schriftelijke bevraging (bv. de mate van tevredenheid omtrent bepaalde aspecten van het inburgeringstraject).

We hebben 37 respondenten bevroegd waarvan 19 mannen en 18 vrouwen, 9 hooggeschoolden, 20 midden- tot laaggeschoolden, de gemiddelde leeftijd bedraagt 31 jaar. Van de 37 respondenten zijn er 22 volgmigranten, 7 asielzoekers en 6 met een ander 'verblijfstatuut'. 13 respondenten komen uit Antwerpen, 7 uit Brussel, 4 uit West-Vlaanderen, 6 uit Limburg, 5 uit Vlaams-Brabant (zie bijlage voor volledig respondentenprofiel).

Er wordt geen gebruik gemaakt van een tolk indien de respondent volgens eigen inschatting minstens 'goed' Nederlands, Engels of Frans beheerst. Eerst werden de nieuwkomers gecontacteerd die het eerst bevroegd werden met de schriftelijke vragenlijst om zo geleidelijk een selectie te maken naar de laatste respondenten van de schriftelijke vragenlijst. Op deze manier trachten we de tijdsduur tussen de eerste en tweede bevraging zo groot mogelijk te maken.

2. Evaluatie van het inburgeringsprogramma door inburgeringscliënten: wat weten we uit voorafgaandelijk onderzoek...?

We bespreken kort de rol van onthaalbureau's en NT2-taalinstututen en de toegangsdrempels verbonden aan het verblijfstatuut zoals die naar voren kwamen in de 100-tal diepte-interviews met nieuw- en oudkomers die afgenomen werden voor het recent afgerond VIONA-onderzoek naar 'arbeidsmarktparticipatie van nieuwe migranten' (2006).

Voorafgaandelijk onderzoek, naar de rol van het onthaalbureau en het belang van de cursus maatschappelijke oriëntatie (MO) hierin, gaf blijk van een ruim gedragen tevredenheid bij nieuwkomers (Timmerman, et al., 2000; Verstraete, et al., 2000). Ook uit een recent afgerond VIONA (2006) bleek de tevredenheid omtrent de werkzaamheden van het onthaalbureau, zowel met betrekking tot de MO-cursus als de trajectbegeleiding.

We stelden vast dat onze respondenten van het recent afgerond VIONA-onderzoek naar 'arbeidsmarktparticipatie van nieuwe migranten' (2006) niet gans het opleidingsscala kenden. Informatieverstrekking verliep vaak in functie van de mogelijkheden (volgens aanbod, financiering, verblijfstatuut, arbeidsaspiratie enz).

Voor de meeste nieuwkomers, zeker voor volgmigranten, zijn de eerste maanden cruciaal. De (hoog)geschoolden die de kans hadden om intensieve cursussen te volgen, waren hier uiterst tevreden over. Na het verstrijken van de eerste maan-

den in België zagen we voornamelijk bij de volgmigranten de verdere taal- (en beroeps)opleidingen in concurrentie komen met gezin (vrouwen) of werk (mannen en vrouwen). Het al of niet kunnen volgen van opleidingen ging niet louter afhangen van de motivatie maar vooral van niet-persoonsgebonden kenmerken zoals flexibiliteit van werkuren, beroepsaspiratie, netwerk, kinderopvang. We zien een aantal respondenten hierdoor in een vicieuze cirkel terecht komen: men vond alleen een job in onaantrekkelijke werkomstandigheden, die een grote flexibiliteit vereisten in werkuren waardoor men niet naar de Nederlandse les kon gaan. Dit bestendigde hun situatie tot hun eigen grote ontevredenheid. Eenmaal aan het werk is het niet altijd gemakkelijk om een cursusaanbod te vinden dat combineerbaar is met de soms zeer flexibele arbeidsomstandigheden waarin nieuwkomers werken. Wat bij sommige respondenten kan leiden tot de zogenaamde 'uitgestelde trajecten'. Hiermee bedoelen we dat een niet-uitkeringsgerechtigde zo snel als mogelijk toetreedt tot de arbeidsmarkt om na verloop van tijd in het stelsel van werkloosheidsuitkeringen de nodige beroepsopleidingen kan volgen die een heroriëntering op de arbeidsmarkt mogelijk maakt.

Een onzeker verblijfstatuut was niet altijd een ideale voedingsbodem om een inburgeringstraject met succes af te ronden. In de mate dat werk de lessen niet in de weg stond, ontstond er na het bestendigen van het verblijfstatuut wel meer ruimte om opleidingen te volgen. Een aantal respondenten was (financieel) aangewezen op de goedkeuring van de partner om de opleidingskosten (en het verlies aan mogelijke inkomsten) te dragen. Een bijkomend financieringsprobleem vormde zich bij echtscheiding of bij 'schijnhuwelijken'.

3. Evaluatie van het inburgeringsprogramma door inburgeringscliënten... wat wisten we nog niet ...?

Enerzijds beogen we een toetsing (falsificatie) van de reeds eerder verworven inzichten uit voorafgaandelijk onderzoek (Timmerman et al., 2000; Geets et al., 2006); anderzijds wensden we een uitdieping en update te maken (met andere woorden een evaluatie van de veranderingen sinds het inburgeringsdecreet van 28 februari 2003). Bovendien dienen de bevindingen uit de diepte-interviews als een verdere uitdieping en illustratie van de bevindingen uit de schriftelijke bevraging.

3.1 Over het inburgeringsaanbod in het algemeen.

We maken kort een evaluatie van het inburgeringsprogramma 'in globo' om vervolgens enkele drempels aan te stippen. We illustreren steeds met één of meerdere interviewfragmenten.

3.1.1 Tevreden...

Met betrekking tot de tevredenheid over het inburgeringsprogramma sluiten onze bevindingen aan bij de bevindingen uit voorafgaandelijk onderzoek (Timmerman et al., 2000; Verstraete et al., 2000; VIONA, 2006) en bij de bevindingen uit het kwantitatief onderzoeksluik. De cursisten zijn met andere woorden tevreden tot zeer tevreden over het aangeboden inburgeringsprogramma.

R153: Ik vind de trajectbegeleiding, de cursussen en de VDAB heel interessant en goed voor vreemdelingen. In mijn land is het niet de gewoonte dat een persoon van eender waar komt en dat men tegen hem zegt van: kom, we zullen je helpen om je leven hier te organiseren. Niemand zal je helpen met het vinden van een school of werk. Daarom was ik zeer voldaan toen ik naar België kwam en dit allemaal zag.

R144: I'm here for 1 year now. The integration program now is finished. I think that you need to do the rest by yourself. It is amazing that you get this much in Belgium. I didn't expect it and I didn't know it existed. To ask for a custom made program would then be to much to expect.

3.1.2 Drempels...

Sinds de invoering van de inburgeringsplicht voor sommige nieuwkomers is de toegangsdrempel gewijzigd. Nochtans het verplicht karakter melden een aantal respondenten (behorende tot zowel de rechthebbende als tot de verplichte doelgroep) dat er nog bepaalde drempels bestaan. Deze drempels blijken voornamelijk het hoogst bij de volgmigranten.

Zo meldt een aantal vrouwelijke volgmigranten dat ze in principe niet mogen deelnemen van hun echtgenoot.

I: u mocht geen les volgen van uw man?

R37: Ja, niet studeren. Geen Nederlands, geen Frans. Waarom jij studeren?

I: Je moest thuisblijven.

R37: Ja. Ik niet zitten in mijn huis voor tv kijken. Tv kijken, koken. Neen, ik ga naar school om te studeren, voor contact met mensen. Binnen zitten is niet goed voor mij.

Andere vrouwen zeggen niet te kunnen deelnemen aan een uitgebreid inburgeringsprogramma omwille van gezinszorgen.

R153: Er zijn veel verschillende opleidingen die ik graag zou willen doen maar het probleem is dat ik dat niet kan combineren met mijn gezin.

Mannelijke volgmigranten maken voornamelijk melding van de nood aan een versnelde toetreding op de arbeidsmarkt.

I: Waarom wilt hij eigenlijk direct beginnen werken? Is dat omdat hij snel onafhankelijk wil gaan wonen want momenteel zit hij nog bij zijn schoonouders.

T: Momenteel is hij afhankelijk van zijn schoonvader en hij heeft het er een beetje moeilijk mee om geld te moeten vragen aan hem voor zijn eigen onderhoud. Hij wil ook een eigen huisje met zijn vrouw. Hij is het ook gewend om te werken, want in Turkije heeft hij altijd gewerkt al van jongs af aan. Hij werkt al 10 jaar. Het is niets voor hem om thuis te zitten niks. (R 109)

Hierdoor onderbreken een aantal cursisten het inburgeringstraject- of mogelijke vervolgopleidingen.

R33: J'ai continué les cours de néerlandais niveau 1.2, mais j'ai arrêté. Parce que j'ai trouvé du travail.

Eenmaal aan het werk is het niet altijd gemakkelijk om een cursusaanbod te vinden dat combineerbaar is met de soms zeer flexibele arbeidsomstandigheden waarin nieuwkomers werken.

I: So you can't follow Dutch class because you are always shifting.

R163: But this is the problem. This week I am in the morning from 6 o'clock till 2 o'clock and next week I am in the afternoon from 2 o'clock till 10 o'clock in the evening.

Bij sommige respondenten stellen we zogenaamde 'uitgestelde trajecten' (zie ook Geets et al., 2006) vast. Hiermee bedoelen we dat een niet-uitkeringsgerechtigde zo snel als mogelijk toetreedt tot de arbeidsmarkt, om zo na verloop van tijd in het stelsel van werkloosheidsuitkeringen de nodige beroepsopleidingen te kunnen volgen die een heroriëntering op de arbeidsmarkt mogelijk maken.

R33: Je travaille dans la construction. Je fais tout, les chauffages... C'est comme ça que je travaille, comme maçon, comme... N'importe quoi. A l'extérieur ou l'intérieur

I: Mais vous n'avez donc pas d'expérience en ce domaine.

R33: Normalement ce n'est pas ma matière, mais...

I: Vous apprenez très vite?

R33: Oui, c'est ça. C'est ça.

I: Est-ce que vous êtes content avec le travail?

R33: Oui. Je suis content. Moi je pense qu'en premier lieu, je veux faire le droit de chômage et après, moi je veux chercher des informations sur le domaine frigorifique, sur ma matière ; et après je vais chercher un bon travail dans ma matière, comme ça. (R 33)

3.1.3 Ontvankelijk verklaarde asielzoekers

We vermelden deze groep apart omdat we tijdens de interviews op een aantal respondenten stootten, die in de ontvankelijkheidsfase van de asielprocedure, gestart zijn met het inburgeringsprogramma. Zo is er het voorbeeld van de jonge Afghaanse kandidaat-vluchteling die in België verblijft sinds 2005, sindsdien

steeds Nederlands is blijven volgen, het primaire inburgeringstraject doorlopen heeft en nu een beroepsopleiding bij de VDAB volgt. Hij heeft nog steeds geen zicht op de uitslag van zijn asielaanvraag.

R367: Verplichting om alle cursussen te volgen is goed voor iedereen die in België wilt blijven en kan blijven. Maar wat als papieren dan niet in orde geraken. Je volgt alles, alle cursussen, leert Nederlands, alles over België, allemaal kennis die hier blijft, en op het einde krijgt hij negatief. Dat doet beetje pijn.

Een andere respondent wist ons te melden dat hij het volledige primaire inburgeringstraject gevolgd had, en nu een negatief antwoord op zijn asielaanvraag ontvangen had. Voor deze persoon was het moeilijk te begrijpen waarom hij dan alle inspanningen geleverd had.

R216: Heb negatief gekregen en moet weg uit België. Alles was voor niks.

De hele asielprocedure duurt te lang, de onzekerheid hangt dan ook steeds boven de hoofden van deze groep. Toch kunnen we, weliswaar op basis van twee gesprekken, niet vaststellen dat deze situatie demotiverend werkt op het volgen van het inburgeringsprogramma.

3.2 Over trajectbegeleiding

3.2.1 Toeleiding van verplichte versus rechthebbende nieuwkomers: een verschil tussen informeren en recruter

Vooreerst stellen we vast (ook op basis van het kwantitatief onderzoeksluik) dat niet alle respondenten weten of ze al of niet verplicht zijn een inburgeringsprogramma te volgen en dat een behoorlijk aandeel van de volgmigranten denken 'verplicht' te zijn nochtans dit niet het geval is.

Waar de toeleidings- en informeringstaak van de gemeente in gebreke blijft, lijkt het voor ons de taak van de trajectbegeleider te zijn als vertegenwoordiger van de inburgeringsinstantie (en hierbinnen het eerste aanspreekpunt voor de nieuwkomer), om mogelijke lacunes op te sporen en op te vullen.

Het informeren en motiveren van de rechthebbende of verplichte doelgroep kan verschillend zijn. Het verplicht karakter verlicht de toeleidingstaak van de trajectbegeleider in de zin dat de nieuwkomer, in principe, niet meer overtuigd moet worden om het inburgeringsprogramma te volgen. Zo was een respondent die behoorde tot de verplichte doelgroep, tevreden over het bestaan van zulke verplichting omdat hij wellicht anders niet was ingegaan op het inburgeringsaanbod zoals hem dat gepresenteerd werd.

T: De MO-cursus is verplicht voor iedereen die naar België migreert en hij is daar heel tevreden over. Hij zegt dat hij de cursus misschien niet gevolgd zou hebben moest het niet verplicht geweest zijn. Als de MO-cursus nu nog vervolgd zou worden en niet verplicht zou worden, dan zou hij deze toch volgen. Maar als het niet verplicht geweest zou zijn, was hij misschien niet gegaan door nalatigheid of omdat hij er niet van op de hoogte zou zijn. (R 109)

De rechthebbende inburgeraars dienen meer gemotiveerd en overtuigd (en bijgevolg omstandig worden geïnformeerd) te worden om het inburgeringstraject toch aan te vatten. Hooggeschoolde cursisten, die weinig geïnteresseerd waren in een cursus 'sociale integratie', vertellen...

R376: my expectations were actually very low, not about Belgium, but about the social integration. Because when they told me about social integration as a 'course', I meagrely thought about a course talking about Belgium and I said to my dad it's gonna be very boring. But I had no idea it would be as updating.

R144: I followed the course although it was not obligatory. But it was hard to combine with looking for a job. And I could get most of the information from my partner or friends.

Bij de 'rechthebbende' nieuwkomers kan elke mogelijke drempel er één te veel zijn. We denken bijvoorbeeld aan een uitgesproken arbeidswens omwille van financiële redenen, een onwillige echtgenoot, problemen met kinderopvang, problemen met bereikbaarheid, persoonlijke appreciatie van het contact met de trajectbegeleider, de aantrekkingskracht van de locatie, enz. Zo vindt ook een meer welgestelde respondent (wiens echtgenoot werkt in een kaderfunctie met arbeidskaart B) het belangrijk dat de cursus gratis was.

I: So you followed it because it was for free?

R376: that is why I followed it, but I'm glad I did it because I learned lot of things for example transportation, medical aid, and also for visa. A lot of details about Belgium, its structures and roads, we talked even about the parties. And of course I finished the intensive course with LBC and I got it for free.

Voor de trajectbegeleider vormt de groep van rechthebbende enerzijds een uitdaging naar werving toe, anderzijds ligt er bij deze groep, wellicht nog meer dan bij de verplichte groep, de mogelijkheid voor de trajectbegeleider om eerder een 'vertrouwenspersoon' te zijn dan een 'regisseur' of 'controleur'.

I: La fonction de votre consultant, c'était bien clair pour vous?

R251: En tout cas pour moi, c'est bien clair. C'est bien clair. Elle donne des pistes, elle donne des informations. Elle donne des conseils, elle est là pour nous orienter, oui. Par exemple trouver une formation. Si vous voulez faire une formation, ce n'est pas à l'accompagnatrice de vous dire: "Faites ça". Mais elle propose. C'est en vous écoutant, qu'elle arrive à vous orienter mais elle n'oblige pas, elle dit: "Est-ce que tu peux. La preuve c'est que tout récem-

ment, ils ont déménagé, mais ils nous ont quand-même communiqué la nouvelle adresse, où ils sont. C'est capital. C'est assez encourageant.

Dit draagt ook bij tot de tevredenheid over de trajectbegeleiding specifiek en het inburgeringsprogramma in het algemeen.

I: Est-ce que vous êtes content avec l'aide de votre consultant?

R251: Très très très. Surtout parce que ce sont des dames assez sympas. Et puis elles sont très punctuelles et elles sont disposées à l'écoute. Elles sont très disposées, elles prennent de leur temps, elles consacrent le temps de vous écouter et de vous conseiller.

De nieuwkomer heeft het gevoel een vertrouwenspersoon met grote luisterbereidheid te kunnen consulteren die op vrijblijvende wijze gratis advies verstrekt en zijn aanspreekbaarheid duidelijk communcieert (bijvoorbeeld door de nieuwkomer op de hoogte te stellen bij een verhuis naar een andere locatie)

3.2.2 De taak van een trajectbegeleider volgens de nieuwkomers versus zijn effectieve taak

Een relatief groot aantal respondenten is, naar onze mening, niet goed geïnformeerd over de taak en de functie van de trajectbegeleider. We kunnen stellen dat een minderheid van deze 'slecht geïnformeerden' zelfs niet weten dat ze een trajectbegeleider hebben. De meerderheid van de 'slecht geïnformeerden' hebben een 'enge taakopvatting' van een trajectbegeleider. Deze enge taakinfilling bestaat dan uit enerzijds het afnemen van een intakegesprek en anderzijds instaan voor de trajectopvolging.

R376: I talked to her (procedure guide) once to actually enroll in the social orientation and she wrote a letter for me to enroll in the Dutch course because I completed my social integration course. It was the moment when I know she was my guide. ... I don't know how she can help me, I don't know what the extent is of her work. She didn't speak to me as a 'guide' and that is why I didn't know that she was a guide. I just spoke to her for about 4 or 5 minutes maximum and it was never about me it was always about the course when it should start and she just told me that when I finish the course she will prepare a paper to the course of Dutch. If the roll of the guide was huge, I have no idea because if she can really help me in a lot of things I would practically use it.

I: Eigenlijk weet jij niet goed voor welke problemen je kan langs gaan bij de trajectbegeleider?

R156: Nee, niemand heeft dat uitgelegd.

I: Heb je dan geen intake gesprek gehad, zo een eerste ontmoeting dat ze van alles gevraagd heeft aan jou?

R156: Nee, de eerste keer dat ik haar tegenkwam, heeft ze me uitleg gegeven over de cursus Nederlands in Kortrijk. De tweede keer ging het over de MO-cursus. Voor de rest niets. Maar als er zoiets bestaat, heb ik het recht om er gebruik van te maken! (R 156)

3.2.3 Aard van hulpverlening: doorverwijzingen, persoonlijk advies en trajectopvolging

De verwachtingen ten opzichte van een trajectbegeleider zijn hooggespannen. Soms verwacht men dat deze de problemen geheel in handen neemt en hiervoor een pasklare oplossing kan aanbieden. Doorverwijzingen naar andere instanties ervaren sommige respondenten dan ook niet als échte hulpverlening.

R27: Moi quand je demandais quelque chose à elle, toujours elle m'a dit que je dois aller chez madame telle ou bien chez madame telle, comme ça...

Soms zouden doorverwijzingen echter meer aangewezen zijn.

R144: Nobody told me that I had to go to another service to get a permit of work.

Nochtans is doorverwijzen naar gepaste en gespecialiseerde instanties de meeste vernoemde en wellicht de belangrijkste taak van een trajectbegeleider

R27: Le premier entretien, c'était pour mon diplôme; pour l'équivalence de mon diplôme. Il m'a conseillé de contacter une madame qui travaille à Bon. C'est une assistante qui est spécialiste pour l'enseignement. J'étais avec elle. Maintenant j'ai réussi même l'équivalence de mon diplôme. Il n'y a pas de problème. Le deuxième c'était pour le logement. Pour la garantie il m'a conseillé d'aller chez une ASBL qui est spécial pour le logement. C'est résolu.

Een trajectbegeleider moet ook voldoende mogelijkheid hebben om individuele begeleiding te bieden en mogelijke lacunes van de MO-cursus te ondervangen. Op basis van het beperkt aantal interviews stellen we vast dat de hulpvraag van de inburgeraar vaak groter is dan de geboden hulp door de trajectbegeleider. Het gaat misschien niet altijd om even 'vitale' problemen zoals huisvesting en gezondheid, maar eerder om het ondersteunen van nieuwkomers met aspecten die betrekking hebben op het stimuleren van sociale zelfredzaamheid. Bij wijze van voorbeeld:

R27: Le temps libre c'est surtout pour moi le sport. On n'a pas beaucoup parlé de sport (in de MO-cursus, ndr.). On n'a pas parlé des endroits de sports, comme ça. Moi j'aime bien le sport, mais on n'a pas parlé beaucoup de ça.

I: Et maintenant, est-ce que vous avez déjà trouvé quelque chose?

R27: Non, pas encore.

I: Mais votre assistant peut vous donner quand même un coup de main pour chercher un terrain de sport. Mais vous ne l'avez pas encore consulté?

R27: Non, je ne l'ai pas consulté.

We merken bij een aantal respondenten dat het zwaartepunt van de consultaties voornamelijk tijdens de MO-lessen valt.

T: In het begin ging ze vrij vaak naar de trajectbegeleider. Als zij bijvoorbeeld een brief van overheid heeft gekregen maar kan zij niet lezen dan zal zij heel vaak contact opnemen met de begeleider om uit te leggen of zo. Dit de eerste paar weken, maar daarna niet meer zo vaak, gewoon als er een probleem is, dan zal zij bellen of zo. (R 189)

I: Maar het meeste contact met E. was dus tijdens de lessen maatschappelijke oriëntatie. Nadien niet zo veel meer?

R153: Ja dat klopt.

Eenmaal weg uit de MO-leslokalen, en dus meestal weg uit het onthaalbureau, wordt de afstand niet alleen letterlijk maar ook figuurlijk groter tussen de inburgeringscliënt en de trajectbegeleider.

Begeleiding op maat vraagt een goede opvolging van de cliënt door regelmatig (en quasi pro-actief) contact op te nemen. We merken, weliswaar op basis van een beperkt aantal diepte-interviews, dat dit slechts in aantal gevallen ook effectief gebeurt.

R33: Moi j'ai visité A., je crois que c'était quatre fois ou trois fois. Mais on va rester toujours en contact par téléphone. Parce que déjà beaucoup de fois, A. m'a téléphoné pour demander "Qu'est-ce que vous faites pour l'instant?".

Soms overschrijdt die begeleiding echter ook de vooropgestelde duurtijd van de begeleiding en het contract.

R367: Vrouw bij het onthaalbureau zei dat ik bij problemen nog altijd mag langskomen. Dus die 1 jaar geldt niet.

R144: My counselor re-opened my file because I still needed to do something to get my degree legalized in Belgium; Therefore she re-opened my file, although it was already closed because the one year was finished.

3.2.4 Drempels van trajectbegeleiding

De drempels hebben betrekking op de beschikbaarheid en hebben bijgevolg te maken met de caseload van een trajectbegeleider.

R143: He (the procedure guide) is not very helpful

I: And how comes because he has too many people?

R143: That is his problem not mine

I: Is he always busy or what?

R143: He is always busy.

I: do you see often your procedure guide?

R425: no, may be 2 or 3 times. I went to her when I got negative, after that I went to ask her about a Dutch course. I would like to speak with her but she doesn't have time

I: Est-ce que vous pouvez expliquer pourquoi vous n'êtes pas vraiment satisfait avec votre assistant de trajet?

R27: Tout simplement, il a beaucoup de travail. Il est toujours pressé. Il dit: "Attendez, attendez, peut-être pour demain, peut-être..."

Een andere drempel heeft betrekking op communicatieproblemen door de afwezigheid van een gemeenschappelijke moeder- of contacttaal.

I: Een traject begeleider die Arabisch zou kunnen, zou dat beter zijn?

T: Ja, dat vindt ze beter. Ze kan zich niet goed uiten bij de trajectbegeleider en ze kan niet alles goed uitleggen. (R 326)

3.2.5 Positie trajectbegeleider versus MO-docent

Er bestaat inherent aan de aard, hoeveelheid en intensiteit van de contacten met de MO-docente t.a.v. van de trajectbegeleider een kans dat de MO-docent een 'vertrouwenspersoon' en de trajectbegeleider een 'controleur' wordt. Het is immers de trajectbegeleider die de inburgeringscontracten afsluit en de opvolging (lees controle) hierop doet.

I: Als je nu een probleem hebt, zou je dat eerder aan E. vragen of aan je leerkracht sociale oriëntatie?

R153: Als het iets privé is zou ik het tegen mijn leerkracht zeggen. Dat hangt een beetje af van het probleem.

T: Ze zou gewoon meer lesuren willen hebben omdat ze nog andere zaken wil bijleren, maar vooral omdat ze een heel goed contact had met haar docente. Ze kon al haar vragen en problemen kwijt bij haar. De respondent zelf heeft ook korte gesprekjes gevoerd met de begeleider maar dat was vooral over algemene zaken. (R 115)

Indien de trajectbegeleider signalen geeft naar de cliënt toe, dat hij het te druk heeft om individueel en op maat te helpen, dan wordt wellicht de kans groter dat er een taakverschuiving plaatsvindt van de trajectbegeleider naar de MO-docent om deze individuele begeleiding te bieden, in het beste geval voor of na de MO-les, maar ook tijdens de lesuren.

R251: De temps en temps les cours sont interrompus pour répondre à des questions personnelles. Il y a toujours des personnes qui demandent l'attention du professeur pour résoudre des problèmes personnels. Ca c'était un problème individuel.

I: Une vingtaine de personnes, c'est trop?

R27: Oui, c'est trop parce que chacun veut poser deux ou bien trois questions: "moi j'ai un diplôme, moi je n'ai pas suivi ça, moi j'ai fait ça et moi j'ai fait ça..."

I: Le professeur joue aussi un peu le rôle de consultant, d'assistant....?

R27: Oui, oui, oui.

I: ...et au début des cours, il y a beaucoup de personnes qui interviennent avec des questions et des problèmes personnels?

R27: On prend un quart d'heure ou bien vingt minutes pour expliquer quelque chose juste pour eux.

Hier zijn ontegensprekelijk een aantal positieve neveneffecten aan verbonden: voor de cursist wordt de bruikbaarheid van de cursus getoetst aan zijn/haar probleem. De MO-leerkracht kan échte concrete voorbeelden aanreiken in de cursus en weet beter welke klemtonen te leggen binnen het MO-pakket, enz.

Dit wordt echter problematischer naarmate het aantal voorziene MO-uren afneemt. Immers, een beperkt aantal lesuren draagt er toe bij dat er wellicht meer nood is aan een individuele probleemoplossende begeleiding door de trajectbegeleider dan bij een uitgebreid MO-lessenpakket. Op organisatorisch vlak moet er met andere woorden worden gezocht naar een evenwicht tussen het aanbod MO-uren en de mate dat de trajectbegeleider tijd kan/moet maken om individueel probleemoplossend te werken. Zo moet idealiter een beperkt MO-pakket gecompenseerd worden door een grotere beschikbaarheid van de trajectbegeleider.

3.3 Over maatschappelijke oriëntatie (inhoudelijk)

We bespreken kort het belang van de MO-cursus voor de nieuwkomers, de thema's die te weinig of te veel aan bod kwamen en het cursusmateriaal.

3.3.1 Belang van de MO-cursus

Het belang van de MO-cursus voor de bevraagde nieuwkomers situeert zich op verschillende domeinen.

Een eerste domein is het verwerven van feitelijke kennis over bijvoorbeeld huurcontracten.

I: Est-ce que vous consultez encore ce livre (Mo-cursus, ndr)?

R33: Oui oui.

I: Par exemple, vous avez déménagé, donc vous deviez remplir un contrat de loyer, et cetera.

R33: Oui oui, c'est ça, j'ai rempli le contrat. Donc il y a beaucoup d'informations: comment régler des problèmes avec le propriétaire, par exemple; comment casser le bail; comment faire pour trouver la maison,... Par exemple comme ça.

Een ander domein heeft betrekking op het aanleren van vaardigheden zoals bijvoorbeeld kaartlezen.

R425: Before I didn't know anything. But now it's better than before. When I went to the orientation course they learn me how to read the map. I visited the Groenplaats once but I didn't know how to go to it but now I know the way.

Het ontwikkelen van een sociaal netwerk vormt ook een belangrijk onderdeel van de MO-cursus voor de nieuwkomer.

R305: It was good because I know many thing, I know many law from Belgium. And I made a new friend and I'm still in contact with her. When we have a problem we always call each other.

Alleenstaanden (veelal asielzoekers) vinden het sociaal aspect in het algemeen heel belangrijk. De meesten houden vriendschappelijke contacten over aan hun MO-klas. Op deze manier wordt de MO-klas niet alleen een leeromgeving waar de relatie docent-leerling centraal komt te staan, maar ook een leeromgeving met een belangrijke informele kennisoverdracht tussen nieuwkomers, waarbij ervaringen worden uitgewisseld.

Sommige nieuwkomers vinden grote klassen veelal storend, voor anderen kunnen ze niet groot genoeg zijn.

R33: Normalement chaque classe a besoin de vingt-cinq, trente personnes pour les contacts avec les autres, comme ça.

I: Ah oui, pour rencontrer des nouveaux venus qui se trouvent dans la même situation, pour échanger des expériences?

R33: Oui, c'est ça. C'est ça.

3.3.2 De aantrekkingskracht en bruikbaarheid van het cursusmateriaal verhogen

Het MO-handboek wordt door de meeste ex-cursisten nog gretig gebruikt.

R376: I will definitely being using it for a long time. It's very useful.

Het handboek is niet alleen een back-up, maar ook een multiplicator van kennis door de toegankelijkheid ervan voor niet-cursisten.

R169: Ik heb een Mo-boek in het Russisch en een boekje met adressen, heel interessant. Mijn zus leest het soms ook.

I: Gebruik je die nog om iets op te zoeken of zo?

R169: Ja, vorige week nog omdat mijn buur de afval niet goed had gesorteerd. Ik keek dan in het boek voor wat er bij restafval hoort en wat niet.

Dit houdt in dat het handboek aan hoge kwaliteitseisen moet voldoen. Dit manifesteert zich in de actualiteit van vorm (bijvoorbeeld mooie lay-out, gebruik van CD-rom als tekst- en beelddrager) en inhoud (die up-to-date is), de bruikbaarheid (bijvoorbeeld een inhoudstafel en index voorzien, goed evenwicht tussen het algemene en lokale), de verstaanbaarheid door eenvoudig taalgebruik en maatwerk door rekening te houden met het profiel en de behoefte van de nieuwkomer.

Eén van de belangrijkste problemen betreft de beschikbaarheid van de MO-cursus in een taal die de respondent voldoende machtig is.

Een respondent die een beperkt aantal lessen MO in het 'Thai' heeft gekregen maar de Nederlandse versie van het cursusboek heeft, vertelt:

I: Do you use that book sometimes or not?

R305: After I studied Dutch I think maybe. If there is something I don't know I normally ask it to my boyfriend.

I: But you prefer a book in Thai or in English?

R305: Yes.

Voor de rest wordt er nog melding gemaakt dat, de lay-out beter kan, dat een écht cursusboek in plaats van de huidige syllabus de gebruiksvriendelijkheid ten goede zou komen en dat het een heel dik boek is, wat de gebruiksvriendelijkheid ervan wat bemoeilijkt.

Cursisten moeten met andere woorden het boek ook leren gebruiken als een leer-instrument. Een heleboel respondenten vertellen ook dat ze al veel vergeten zijn, niet in het minst omdat veel verschillende onderwerpen op een korte tijd worden besproken.

R425: The problem is after the exam of the social orientation course I forgot everything they taught me.

We hebben geen screening gemaakt van mogelijke lacunes in het handboek (ondermeer omdat dit momenteel grondig herzien wordt door experts van het VMC) maar stelden wel vast, via de bevraagde nieuwkomers, dat er aan het handboek nog verbeteringen mogelijk zijn (zie ook bevindingen in het kwantitatief onderzoeksluik van de 'gebruikers').

3.3.3 Welke thema's kwamen te veel of te weinig aan bod?

De meeste bevraagde respondenten vinden dat de cursus te kort is. Zelfs een hoger geschoolde Brusselse respondent die 80 MO-lessen krijgt, is deze mening toegedaan.

R33: Le cours a besoin de plus de semaines.

I: Pour approfondir plus?

R33: Oui, c'est ça. Le cours a besoin de plus de quatre-vingts heures. Parce qu'il y a des gens qui comprennent bien mais il y a aussi des gens qui ont besoin encore de plus de temps.

T: Sommige onderwerpen zijn heel snel behandeld omdat ze niet veel lessen hadden, maar de geziene stof was wel duidelijk, ondanks het snelle tempo. Dus het zou beter zijn moest de cursus langer duren. Dan zouden ze alles op een rustiger tempo kunnen zien maar ze zouden

ook nog andere dingen bijleren. Hij denkt dat er nog veel nuttige zaken zijn die zij niet behandeld hebben, gewoon omdat er geen tijd voor was. (R 109)

Een uitbreiding van het aantal lessen kan ertoe leiden dat besproken onderwerpen uitvoeriger of andere onbesproken onderwerpen aan bod kunnen komen.

R156: Ja. Soms als ik naar het ziekenhuis of de verzekering ga dan versta ik niet alles, al die papieren en zo. Mijn vrouw helpt me wel maar...

I: Hoe komt dat je dat niet begrijpt? Heb je dat niet gezien tijdens de cursus maatschappelijke oriëntatie?

R156: Ik heb het wel gezien maar het was te snel. We hadden een boek van 4 cm.

Een MO-cursus moet idealiter ook een bredere maatschappelijke functie krijgen door taboe-onderwerpen in groep bespreekbaar te maken. We denken hierbij in de eerste plaats aan familiale problemen, racisme en discriminatie.

R27: Quand je suis arrivé en Belgique, j'ai entendu beaucoup parler de racisme, de discrimination. Pourquoi le racisme? Mais on n'a pas traité cela. Un petit peu, ce n'est pas suffisant. On n'a pas essayé de parler sur: pourquoi le problème, pour éviter ça, pour éviter ça. Savoir quand-même un peu pourquoi le problème exist, pourquoi les gens....

I: Et la loi d'anti-discrimination, est-ce qu'on a expliqué cela?

R27: Non. On n'y a pas parlé.

Een veel gehoorde opmerking is dat de theoretische bagage moet geactiveerd worden in de praktijk.

T: Hij vindt de cursus is niet slecht maar hierin wordt alles theoretisch weergegeven. Zolang je die theorie niet praktiseert, kan je eigenlijk niet veel leren uit de cursus. De meeste onderwerpen werden pas duidelijk nadat ze die bepaalde plaatsen (ziekenhuis, stadhuis, e.d.) bezocht hadden. [...] Ze zijn nog naar het gemeentehuis en dergelijke plaatsen geweest maar ze hebben geen tijd gehad om het in de praktijk te oefenen. Mijnheer vindt dus dat de cursus langer mag duren. (R 109)

De uiteenlopende achtergronden en interesses van de cursisten die in éénzelfde MO-klas zitten, maken het voor de docent niet altijd makkelijk (als dit al gebeurt) om een gebalanceerde keuze à la carte te maken uit het aanbod van thema's die in meerdere of mindere mate kunnen besproken worden.

Immers, een volgmigrant die direct bij de partner gaat inwonen, heeft wellicht andere interesses dan een alleenstaande asielzoeker.

I: 'Mobiliteit', 'sociale zekerheid' en 'gezondheid' kwamen voldoende aan bod. Sommige zaken kwamen zelfs te veel aan bod, zoals de 'introductie in België', de 'verblijfsprocedure', 'VDAB' en 'huisvesting'. Omdat jij daar geen problemen mee hebt?

R153: Ja.

I: Dus dat was voor u niet relevant?

R153: *Nee!*

Volgmigranten hebben in vergelijking met asielzoekers of arbeidsmigranten wellicht meer behoefte aan informatie over zwangerschap, kinderopvang, onderwijs en opvoeding, rechten en plichten verbonden aan het huwelijk, de verschillende instanties die men kan raadplegen bij echtelijke problemen of intrafamiliaal geweld (van relatietherapeut tot vluchthuis). Terwijl asielzoekers misschien meer informatie over de asielprocedure wensen en arbeidsmigranten eerder geïnteresseerd zijn in arbeidswetgeving, vakbondorganisaties enzovoort. En nog specifiek, uit het contact met een Poolse groep MO-cursisten die reeds langere tijd in België verbleven, bleek dat ze al heel veel wisten van de MO-cursus (enerzijds door de verblijfstijd maar ook door een uitgebreid netwerk van zelforganisaties) maar heel specifiek informatie wensten over het zelfstandigenstatuut (beroepskaarten, bedrijfsplan, boekhouding, belasting, ...) wat niet voorzien is in de cursus.

Een cursus moet met andere woorden ook op 'maat' zijn geschreven van de nieuwkomer. Alvorens de MO-lessen effectief van start gaan, moet er mogelijkheid zijn voor 'fine-tuning' in functie van de interesses van de groep en tijdens de MO-cursus moet er eveneens mogelijkheid zijn om vragen te stellen en bepaalde onderwerpen uit te diepen. Een respondent maakte melding van zulke 'good practice':

T: Ze konden altijd vragen stellen en als de leerkracht er niet direct een antwoord op had, noteerde hij de vraag en zocht hij het op tegen de volgende les. (R 109)

3.3.4 Besluit

Er bestaat met andere woorden een spanningsrelatie tussen de beschikbare lestijd, de onderwerpen die van algemeen, groepsgebonden of particulier belang zijn, de inhoudelijke en de sociale doelstelling van de cursus, de functie van de docent MO (collectief) en de trajectbegeleider (individueel). Al deze elementen moeten onderling afgestemd zijn om te kunnen spreken van een 'inburgeringscursus op maat' van de nieuwkomer zoals de decreetgever vooropstelt.

Dit brengt ons onrechtstreeks op de zin en onzin om de functie van docent en trajectbegeleider samen te voegen. In een aantal MO-klassen viel omwille van organisatorische redenen de functie van docent en trajectbegeleider samen. In het kader van dit onderzoek hebben we evenwel spijtig genoeg niet de tijd om de positieve en negatieve gevolgen hiervan van naderbij te bekijken.

3.4 Over maatschappelijke oriëntatie (organisatorisch)

Er zijn reeds impliciet een aantal organisatorische elementen besproken (zoals het aantal lessen, aantal cursisten, afstemming MO-docent en trajectbegeleider, enz.) We beperken ons hier tot het bespreken van bereikbaarheid, intensiviteit van de MO-cursus, de ervaringen van 'tolkengroepen' en de afstemming met andere cursussen.

3.4.1 Lange-afstandsonderwijs een bereikbaar alternatief?

In enge zin hadden voornamelijk nieuwkomers-respondenten die wonen buiten de grootstedelijke context, problemen om op het onthaalbureau te geraken of te pendelen tussen verschillende cursussen.

*R326: ik moest twee opleidingen volgen maatschappelijk oriëntatie en Nederlands en het ver-
voer tussen die twee opleidingen was moeilijk omdat mijn man moest me altijd naar Hasselt
brengen en ook s'avonds is er is geen bus naar Houthalen. Om 9 uur komt de laatste bus.*

In zekere zin hebben potentiële cursisten die niet ingaan op het inburgeringsaanbod omwille van kinderopvang, werk et al., ook een probleem met 'bereikbaarheid' in functie van het tijdstip waarop de cursus wordt gegeven. De oplossing hiervoor kan liggen in het creëren van een avondaanbod of een weekendaanbod.

Een andere oplossing kan eruit bestaan dat er een MO-pakket wordt ontwikkeld dat veel ruimte biedt voor zelfstudie en doe-opdrachten, waarop de docent meer een begeleider wordt dan onderwijzer (zie ook Verstraete et al., 2000).

Anderzijds bieden zelfstudiepakketen ook perspectief aan de talloze cursisten die behoeften hebben aan een meer exhaustieve cursus en een intensiever inburgeringsprogramma.

*I: Certains thèmes ne sont pas assez traits. (op basis van zijn antwoorden op de vragenlijst,
nodr.) Par exemple la mobilité, la visite des villages, la santé, le travail, l'éducation, la cul-
ture et le temps libre et internet. Donc ce sont assez de choses.*

R251: Oui, oui.

*I: Mais vous avez aussi indiqué que quatre-vingts heures, c'est suffisant. C'est quand-même
un peu paradoxal, quoi?*

*R251: Mais cela ne m'interdis pas de dire qu'il y avait quand-même pas mal de choses qu'on
pouvait encore approfondir. Apprendre un thème avec un rythme peut-être moins rapide
quoi, c'est-à-dire pour permettre d'entrer plus en profondeur des sujets. Par exemple sur la
mutuelle, il y a beaucoup, beaucoup, beaucoup. Il y a beaucoup de droits que nous ne con-
naissons pas. Et bon. C'est vrai que même à l'université les professeurs uniquement donnent
le base, mais c'est à l'étudiant de faire l'effort d'entrer un peu plus en profondeur, d'aller
faire plus de recherches. Malheureusement quand on sort de là pour vous orienter vers la vie
active -c'est-à-dire vers la recherche d'emploi sinon la recherche d'une formation- alors par-*

fois pour certains -et même moi j'ai eu une semaine dans laquelle je n'ai pas consulté mais bon- eh... déjà il faut avoir cette culture de lire pour de temps en temps consulter, mais quand on n'est pas instruit cela s'arrête là.

3.4.2 Voldoende aantal lesuren per week?

De MO-cursus wordt veelal verspreid over een aantal maanden. Zeker als er geen combinatie mogelijk is met bijvoorbeeld de cursus NT2 vinden de bevroegde respondenten dat het op deze manier te lang duurt.

T: Als de cursus in 2 maanden wordt gegeven en het aantal uren per week vermeerderen zal het veel beter meevallen. Het aantal dagen kunnen meer zijn om de cursus meer gedetailleerd te maken. (R 326)

Voornamelijk de respondenten met hoge arbeidsaspiraties en/of alleenstaanden wensten een intensiever traject.

I: Donc, vous avez besoin d'un paquet d'intégration plus lourd.

R27: Oui, plus lourd, oui c'est ça. Parce que normalement on ne fait rien, juste rester à la maison.

I: Vous avez donc besoin d'un paquet pour tous les jours.

R27: Pour toutes les journées, oui. Chaque jour, très intensif.

I: Donc, votre trajet, c'est un peu trop long?

R27: Oui. Trop long, c'est trois heures de cours dans le matin et puis on est toute la journée à la maison. Ce n'est pas évident.

3.4.3 Een goede afstemming met andere cursussen?

In West-Vlaanderen volgen de meeste bevroegde nieuwkomers een kort maar zeer intensief MO-programma, precies om de MO-cursus en de cursus NT2 naadloos te laten aansluiten.

I: Had je elke dag les voor de MO-cursus en was dat heel intensief?

R153: Elke dag ja, van maandag tot vrijdag. Van de voormiddag tot de namiddag.

I: Was dat een beetje te veel of vond je dat goed?

R153: Ik vond het goed, voor mij was dat geen probleem.

Een aantal cursisten, voornamelijk uit andere inburgeringsregio's, maken melding van problemen in het aansluiten van de verschillende inburgeringscursussen. Dit varieerde van een volledige overlap...

I: Donc, quel aspect du cours selon vous peut être amélioré? Vous avez indiqué la compatibilité avec d'autres cours. Est-ce que vous pouvez expliquer ça un peu?

R27: Ils sont parallèles.

... tot een aantal lessen die overlappen. Hierdoor moesten de respondenten de keuze maken tussen één of meerdere lessen missen van NT2 ten voordele van MO, of omgekeerd.

T: Eerst is ze begonnen met de cursus Nederlands, ze had 3 dagen per week les. Daarna begon ook de cursus maatschappelijke oriëntatie maar twee van die lessen vielen samen met de lessen Nederlands dus kon ze maar één keer per week naar die MO-cursus gaan.

I: Mevrouw heeft voorrang gegeven aan de cursus Nederlands.

T: Omdat ze daar eerst was begonnen. (R 115)

3.4.4. Tolkengroepen: aanleiding tot Babylonische spraakverwarring?

Een 'tolkengroep' maakt het mogelijke ook voor kleine taalgroepen een aanbod te voorzien. Maar een tolkengroep kan wellicht niet eenzelfde hoeveelheid leerstof op dezelfde tijd verwerken dan een niet-tolkengroep. Er bestaat immers geen tolkengroep met simultaanvertaling. Ondanks een aantal nadelen die verbonden zijn aan 'tolkengroepen' waren de respondenten hier niet uitgesproken negatief over.

I: Het was dus een tolkengroep van Turks, Engels en Frans?

R153: Ja.

I: Was het lastig dat iedereen door elkaar praatte of niet?

R153: Nee.

I: Heb je ook niet het gevoel dat je misschien meer had geleerd moest je nu alleen een groep Engels hebben gehad doordat er veel tijd verloren is gegaan omdat er veel vertaald moest worden, onderbroken werd en zo?

R153: Nee.

Een respondent vond het juist leerzaam dat de MO-docent in het Nederlands sprak doordat ze zo meteen de link kon leggen naar het Nederlands equivalent.

I: and you was following the classes with different language groups?

R376: A French translator, one Russian translator, one Ethiopian translator. So actually the teacher was speaking in Dutch and the other guys were translating.

I: may be sometimes annoying?

R376: yes, sometimes but sometimes it was useful for me because I was relating words said in French to words in Dutch.

Indien de originele les in een andere taal werd gegeven dan het Nederlands, dan had een respondent een lichte voorkeur voor afzonderlijke lesgroepen.

I: Was dat soms vervelend dat het Engels werd vertaald in het Farzi?

R156: Nee dat was geen probleem.

I: Zou het beter zijn moest er een aparte groep zijn voor het Farzi en een aparte groep voor het Engels?

R156: Ja, twee aparte groepen zou beter zijn maar het is niet echt een probleem.

3.5 Over Nederlands voor anderstaligen

3.5.1. Multimediaal cursusmateriaal & zelfstudiepakketten: waarom niet?

Multi-media zijn reeds geruime tijd ingeburgerd in het lesmateriaal van NT2-, MO- en LO-onderwijs. Zo wordt er tijdens de NT2-les naar videomateriaal gekeken wat de cursisten duidelijk aanspreekt en tevens de onderwijstaak voor de leerkracht verlicht.

R376: It's multimedia material was very attractive and it was a very clever l idea because we like watch series like Friends. Further it was the classic teaching material.

Wellicht om de kostprijs van het handboek te drukken wordt er geen multi-media materiaal (zoals CD-rom's) mee geleverd. Een andere onderliggende reden is de binding tussen het taalinstuut en de leerling. Het doel, namelijk 'Nederlands leren' wordt zo in zekere zin ondergeschikt aan 'het les volgen'.

Zelfstudiepakketten staan vaak verder op vlak van multi-mediaal taalonderricht. Een respondent die een handboek Nederlands in Marokko kocht, is hier meer tevreden over dan haar cursus Nederlands die ze hier kreeg. Enerzijds omdat het een tweetalig cursusboek is waar de begeleidende uitleg in het Marokkaans wordt vermeld en anderzijds omdat er luisteroefeningen met geluidsopnames zijn bijgevoegd.

I: vindt u dat handboek die u in Marokko heeft gekocht ('Gemakkelijk Nederlands lezen en schrijven' nvdv) beter dan de cursus gegeven in het CVO?

R326: ja, dat boek is echt beter. Ze hebben ons heel veel teksten gegeven waarvan we soms niets van begrepen of niet helemaal en de oefeningen konden we niet goed oplossen!

I: en hier is de tekst zowel in het Arabisch als in het Nederlands?

R326: ja, en ik heb cassettes van dit boek en je hoort hoe hij de woorden uitspreekt, om de juiste uitspraak te leren.

Een respondent maakt duidelijk melding van zijn interesse in multimediaal langeafstandsonderwijs.

I: Ben je nog van plan om cursus Nederlands te gaan volgen of niet?

R156: Ik wil zelf op het internet studeren maar ik vind geen goede cursus, ze zijn niet zo handig voor mij.

I: Je zou het dus interessant vinden om op internet les te volgen en niet meer naar de les gaan?

R156: Ja, in mijn vrije tijd.

3.5.2 Spreekvaardigheid oefenen: ook in Brussel?!

De meeste respondenten hebben een uitgesproken voorkeur voor meer aandacht voor het oefenen van spreekvaardigheid (zie ook de kwantitatieve onderzoeksbevindingen).

I: En ce qui concerne les cours de néerlandais, quel est le plus important pour vous: savoir écrire en néerlandais ou pouvoir parler, vous exprimer en néerlandais?

R33: Moi, je veux parler.

I: Les cours, est-ce qu'ils sont plutôt pratiques ou plutôt théoriques?

R33: C'est plutôt théorique.

I: Vous préférez le pratique?

R33: Oui.

Dit geldt zeker bij de Brusselse respondenten die niet in een Nederlandse omgeving vertoeven.

R251: Mais parler, c'est là la plus grande difficulté parce que vous essayez de parler le néerlandais à l'école, mais quand vous rentrez, les gens qui sont autour de vous, ce sont des gens qui parlent le français. Donc eh, ça devient un peu incompatible à ce moment-là. Oui. Mais la plus grande difficulté que j'ai rencontré pour les cours de néerlandais, c'est l'audio. Donc eh, en tout cas, là c'était quand-même difficile parce que quand on mettait un CD et on devrait écouter et puis répondre aux questions, il y avait un retard quoi et finalement toute la suite ne marchait plus. Donc, la meilleure façon pour moi d'apprendre le néerlandais je pense c'est l'école mais aussi vivre au milieu des gens qui parlent le néerlandais.

De meeste Brusselse respondenten zijn echter niet op de hoogte van het bestaan van Bru-taal.¹⁶ Dit is namelijk, één van de weinige 'praatklassen' die er bestaan om de spreekvaardigheid aan te scherpen.

I: Donc il y a quelques possibilités pour pratiquer le néerlandais, si vous voulez. Une initiative ici à Bruxelles, c'est 'Bru-taal'. Vous connaissez 'Bru-taal'?

R33: 'Bru-taal'?

I: C'est dans un café, le soir vers six ou sept heures je pense, on traite un thème, par exemple la santé. Alors vous parlez de ce thème avec quelqu'un qui maîtrise la langue. Est-ce que vous connaissez cela, ou pas?

R33: Non. Moi je veux, mais eh... j'ai besoin par exemple des adresses et...

I: Vous voulez pratiquer le néerlandais...

R251: Tout à fait, tout à fait.

I: Est-ce que vous ne connaissez l'organisation 'Bru-taal'? C'est un café... Deux fois par mois, il y a un certain thème qu'on peut discuter avec quelqu'un d'autre qui est néerlandophone?

---

¹⁶ Ondanks het bestaan van het Huis van het Nederlands.

R251: *Ah bon, je ne connais pas. En néerlandais? Aucune idée. Cela, c'est vraiment intéressant.*

3.5.3 Foutieve oriëntatie: een probleem eigen aan de Covaar-test en/of omwille van het taalaanbod?

Geen enkele respondent vond het leerniveau te traag. Het tegendeel kwam wel regelmatig voor.

R326: *de cursus Nederlands ging veel te snel en ik heb niet veel van geleerd. De informatie was veel te beperkt.*

Een relatief vaak vermeld probleem van onze respondenten betreft de oriëntatie van de cursist in een talenschool met aangepast leerniveau, nochtans de oriënteringsproef (Covaar-test) die de respondenten aflegden in het Huis van het Nederlands. Het gevolg hiervan is dat een aantal cursisten hetzelfde niveau moesten overdoen.

I: *Hoeveel procent heeft mevrouw gehaald op haar Covaartest?*

T: *Full score.*

I: *Niet tegenstaande die full score op de Covaartest, vindt ze dat de les heel snel gaat. Klopt dat?*

T: *Ja.*

I: *En waar heeft ze voornamelijk problemen? Is dat voornamelijk met grammatica, woordenschat, luisteroefeningen of het spreken?*

R189: *Luisteren, spreken, mondeling en de woordenschat. {...} Zij wil (niveau 1.1, nvdr) nog een keer proberen want vorige keer was het resultaat niet zo ideaal. Dus ze gaat er nog een keer zijn.*

Dit om al dan niet achteraf georiënteerd te worden naar een lager niveau.

T: *Hij heeft juist eerst de cursus bij het CTT gevolgd en dat was te snel voor hem. Dan is hij aan de trajectbegeleider gaan vragen of hij een andere taalcursus kon volgen en de cursus die hij nu volgt is duidelijker voor hem.*

I: *Hoe lang heeft hij les moeten volgen om te weten dat het snel was, een aantal maanden of een aantal lessen?*

T: *De eerste cursus heeft hij tot het einde gevolgd, dus van februari tot juni. Maar hij begreep er niet veel van maar hij dacht dat dit bij iedereen en op elke taalcursus zo zou zijn. Dan heeft hij van mensen die op de VLO les volgen gehoord dat zij maar één boek hebben doorlopen en op de CTT hadden ze er twee gedaan op dezelfde tijd.*

I: *Heeft hij dan geen oriëntatietest gedaan die net bedoeld is om hem op de juiste school te zetten?*

T: *Vooraleer hij begon aan de cursus heeft hij een test moeten afleggen. Hij weet niet juist hoeveel hij scoorde maar het was wel een hoog cijfer en op basis van die uitslag werd hij doorgestuurd naar de CTT. (R 109)*

R339 (echtgenote): *Hij is in augustus 2004 toegekomen en dat was in januari 2005 pas dat hij een school heeft gekregen. Maar hij was eigenlijk op het verkeerde niveau gekomen. Het probleem is bij de test van het "Huis van het Nederlands" zat hij zo juist in het midden. Eigenlijk moesten ze hem zo laag mogelijk laten beginnen omdat hij niet zo sterk was en dan hoger opstappen, maar ze hebben hem naar een hoger niveau georiënteerd. Het heeft een aantal maanden geduurd vooraleer dat het signaal gekomen is dat het geen zin heeft. Hij heeft niet veel geleerd en hij voelde zich gefrustreerd omdat hij er niets van begreep. Hij kon paar woorden en dat was het. Hij zat daar echt op het verkeerde niveau. Ik heb daarna gebeld en ze hebben nog naar een school gezocht voor hem. Daar hebben we veel tijd verloren want we moesten lang wachten vooraleer ze een school hebben gevonden op het juiste niveau. En dan heeft hij nog voor de zomervakantie 2005 een andere cursus kunnen opstarten. Dat was voor hem de juiste niveau, hij vond het ook goed. Oorspronkelijk zat hij in het LBC, dat ging heel snel vooruit en ze hebben heel weinig herhaling en dat is normaal dat je dikwijls vergeet. En daar is hem heel goed vooruit gegaan en ik kon goed merken dat het niveau echt bij hem past.*

Deze getuigenissen geven ons een aantal inzichten omtrent de mogelijke gevolgen van een oriëntatie naar een te hoog leerniveau. Op persoonlijk vlak kan men gefrustreerd geraken doordat men, paradoxaal door de overload aan informatie en nieuwe gegevens, in verhouding zeer weinig bijleert. Voor het klasfunctioneren zijn studenten die al of niet verplicht zijn om een cursus Nederlands te volgen en verkeerd georiënteerd zijn, ongemotiveerde en ongeïnteresseerde studenten. Zo maken een aantal respondenten melding dat er problemen zijn met discipline in de NT2-klas. Er wordt melding gemaakt van onregelmatige aanwezigheden en luidruchtige cursisten die, door de homogene klassamenstelling, onderling hun moedertaal praten.

R143: *In the Dutch classes there is no discipline between the students. I mean a lot of people absent and there are days that there is only 3 or 4 people in the class and some times 12 or 15 student*

I: *And when there is a lot of people absent you can't follow any more because everything have to be repeated. Was that the case?*

R143: *Yes.*

Zulke problemen met betrekking tot discipline werden niet gemeld voor de MO- of LO-cursus. Een ander mogelijk effect van een foutieve oriëntatie en/of klassamenstelling is dat de leerkracht zijn/haar aandacht richt op de 'goede' studenten waar men resultaten of progressie mee boekt.

I: *Dus de leerkracht was voornamelijk bezig met studenten die het goed deden en minder met degenen die het goed hadden?*

R156: *Ja.*

I: *Dat is vreemd, dat zou juist omgekeerd moeten zijn. De leerkracht zou misschien een beetje meer aandacht moeten geven aan diegenen die het moeilijk hebben.*

R156: *Ja ik weet het maar het was zo.*

Voor de leerkracht is een 'slechte' student ook een zekere aanfluiting voor zijn/haar pedagogische kwaliteiten. Een objectieve test heeft immers geoordeeld dat de cursist op zijn plaats zit met betrekking tot de vereiste capaciteiten. Hierdoor gaat men wellicht sneller twijfel aan de motivatie van de cursist om Nederlands te leren.

Deze verschillende getuigenissen tonen aan dat er geen detectiemechanisme bestaat om een respondent te heroriënteren naar een lager niveau. Zelden zouden leerkrachten dit aan de trajectbegeleider melden (heroriëntering van de student betekent een verlies van de student voor de school). Het is steeds de respondent zelf die het initiatief neemt om via de trajectbegeleider geheroriënteerd te worden. Hierdoor gaat wellicht nodeloos veel tijd verloren doordat zulke signalen niet automatisch bij de trajectbegeleider terechtkomen. Want niet alle nieuwkomers beschikken immers over een omkadering door familie en vrienden die toeziet op functioneren van de nieuwkomer in het inburgeringstraject.

3.6 Over loopbaanoriëntatie

We bespreken twee cruciale aspecten van loopbaanoriëntatie. Ten eerste stellen we ons de vraag of de LO-cursus op het juiste ogenblik wordt aangeboden; ten tweede vragen we ons af wanneer er wordt besloten om individuele oriënteringsgesprekken aan te bieden, dan wel de nieuwkomers naar de LO-cursus toe te leiden.

3.6.1 LO in het Nederlands... te vroeg?

De meeste cursisten wensen zo snel als mogelijk voldoende Nederlands te kennen. Zeker deze cursisten met arbeidsaspiraties, die zo snel als mogelijk wensen door te stromen naar Loopbaanoriëntatie.

I: als ik het goed begrijp heeft hij liever meer lessen Nederlands per week?

T (echtgenote): ja, vijf uren per dag of zo. Zo intensief mogelijk zodat hij met de opleiding van de VDAB kon beginnen; want daar zit hem ook vast met de taal. (R 339)

Als een traject niet snel genoeg vooruitgaat, dreigen voornamelijk de rechthebbende nieuwkomers, bepaalde inburgeringsetappes over te slaan en te 'bypassen'.

T: Eerst is hij zich gaan inschrijven bij de VDAB om werk te zoeken maar hij heeft niets gevonden omdat hij geen Nederlands spreekt en ook geen hoog diploma heeft. Hij heeft drie keer een gesprek gehad met mensen van de VDAB en deze gesprekken liepen zelfs uit op een discussie omdat hij absoluut wil werken en zij zeggen dat hij eerst Nederlands moet leren. Hij heeft die mensen verteld dat hij een beroep heeft en dat beroep wil uitoefenen. Hij heeft die mensen verteld dat hij al tien jaar bij een kapper heeft gewerkt en dus voldoende ervaring

heeft opgedaan. Hij heeft een getuigschrift dat ook hier geldig is. Hij hoeft geen opleiding meer te volgen. Hij heeft gezegd dat hij zo snel mogelijk wil werken en zij hebben gezegd dat hij als kapper wel Nederlands moet kennen voor het contact met de klanten. Hij geeft hen ook gelijk.

Bovenstaand respondent, die liever geen LO-cursus of NT2-volgt, gaat vervolgens op eigen initiatief zijn diensten aanbieden bij een 'Turkse kapper' waar zijn arbeidservaring direct van nut is en de gebrekkige Nederlandse kennis geen probleem vormt. De onduidelijke arbeidsomstandigheden waarin hij verzeilt, is voor hem de bluts met de buil.

T: Dan is hij zelf naar deze kapperszaak gekomen om te vragen of ze iemand nodig hadden als hulp. De eigenaar is een Turk dus dat is gemakkelijker voor hem om te communiceren en zo. De eigenaar heeft gezegd dat hij een tijdje op proef kan komen werken en als hij tevreden is, wordt hij aangenomen. Het is vandaag zijn tweede dag nog maar. Zijn plan voor de toekomst is om samen met zijn vrouw een eigen zaak op te richten, als hij daar de financiële middelen voor heeft.

I: Valt het momenteel mee zijn tweede dag hier, als stagiair?

T: Zelf is hij wel tevreden maar ze hebben de voorwaarden nog niet besproken, dus ook niet hoeveel hij betaald zal worden. Eerst gaat de eigenaar dus gewoon kijken of hij wel een goede kapper is en dan pas gaan ze al die dingen bespreken. Hij weet niet of hij dan ook nog tevreden zal zijn. (R 109)

Eenzijds is er druk om snel door te stromen naar de arbeidsmarkt. Anderzijds kwam de LO-cursus, die integraal in het Nederlands wordt gegeven, veelal te vroeg. De vereiste Nederlandse talenkennis van niveau 1.1 voldoet niet om de cursus helemaal te begrijpen.

T (echtgenote): De taal was nog altijd een probleem. Hij begreep veel dingen niet en hij vroeg veel aan zijn collega's om die dingen nog uit te leggen. Hij heeft ook de lesgever een paar keren geraagd naar onderwerpen die hij niet door had en die had dat goed uitgelegd maar hij had dat nog altijd niet door. (R 339)

Er bestaat met andere woorden een spanningsrelatie tussen ongewenste effecten van het te vroeg aanbieden van de LO-cursus (niet begrijpen) en de ongewenste effecten van het te laat aanbieden van een LO-cursus (afhakers).

3.6.2 Een keuze tussen de cursus LO of individuele oriëntatiegesprekken?

Een aantal hooggeschoolde respondenten hebben in plaats van de LO-cursus, die afhankelijk van de korte of lange versie tussen de 2 en de 4 weken duurt, een aantal individuele gesprekken gehad met de trajectbegeleider wat het traject aanzienlijk kan verkorten. De respondenten bleken hier dan ook uiterst tevreden over.

Het is niet altijd even duidelijk wie (bv. hooggeschoolden, nieuwkomers met bepaalde beroepservaringen) in welke omstandigheden (bv. volle LO-klassen) in aanmerking komt voor de individuele oriëntatiegesprekken. Een hooggeschoolde respondent zag weinig meerwaarde in het volgen van de volledige LO-cursus omdat ze reeds op voorhand wist welke richting ze wou uitgaan (namelijk de opleiding als administratieve bediende).

Een andere hooggeschoolde respondente volgde wel de volledige cursus LO. Haar ervaring was dat de samenstelling van de groep zeer heterogeen was, waardoor de cursus zeer traag ging. Ook de combinatie van de veelheid aan nieuwe informatie die verschaft werd en het feit dat dit in het Nederlands gebeurde, maakte het voor een aantal deelnemers moeilijk om volgen. Misschien was voor haar individuele loopbaanoriëntatie meer aangewezen geweest.

R144: It is too much to ask that the professional orientation group would be more homogeneous. But it wasn't a waste of time. It just was very slow.

3.6.3 Warme overdracht naar het secundaire traject met een professioneel perspectief

Eén van de respondenten gaf aan dat zij na de cursus loopbaanoriëntatie vooral op zoek was naar werk. Ook al heeft ze een diploma als architecte, toch wil ze zeker ook ander werk aanvaarden zoals verkoopster. Na een tijdje vruchteloos zoeken waarbij ze vooral afgewezen werd omwille van haar leeftijd (35 jaar) en haar niet optimale kennis van het Nederlands, beseft ze dat het volgen van bijkomende opleidingen en zich heroriënteren misschien noodzakelijk is. Speciale begeleiding krijgt ze op dit moment niet echt.

R144: Maybe I need to reorientate and follow an ICT-course or a course webdesign. Or maybe I should try to be my own boss and start my own company. But it will be hard to find customers because I do not have a network in Belgium. But maybe I will go to the Kamer van Koophandel to follow an entrepreneurship course.

Een andere respondent besliste na de loopbaanoriëntatie 'Kiezen' dat hij graag de opleiding electriciteit zou volgen. Hij geraakte echter niet door de ingangstest voor deze opleiding en diende daarom over te schakelen naar een andere opleiding, wat hij wel jammer vond.

Een andere respondent vertrok na de loopbaanoriëntatie voor een half jaar naar Marokko en stelt nu vast dat bij in eerste instantie opnieuw zijn Nederlands zal moeten opfrissen alvorens in een verder secundair traject te kunnen instappen. Van schakelopleidingen heeft hij nog nooit gehoord.

R447: Après le cours 'Choisir' je suis parti pour le Maroc. Maintenant, mon consultant chez VDAB, m'a dit que je dois suivre d'abord un cours de néerlandais, avant de commencer un autre cours.

Opmerkelijk was ook dat één respondente na haar cursus loopbaanoriëntatie door de inburgeringsconsulent doorverwezen werd naar de opleiding administratief bediende, die ze nu voor de tweede keer dient te doorlopen omdat haar Nederlands de eerste keer niet volstond. Deze respondente had nog nooit over schakelopleidingen gehoord.

R576: The course takes to long. I'd really like to work but I had to restart again with the course because the first time I wasn't successful. I didn't know enough Dutch the first time.

I: The course that you followed, was it the 'schakelopleiding' or 'de lift'?

R576: No, it just is the regular course beroepsopleiding administratieve bediende. I haven't heard about schakelopleiding.

Een andere respondent werd wel doorverwezen naar de schakelopleiding die aansluiting geeft tot technische beroepsopleidingen. Hij stopte echter na drie maanden.

T (echtgenote): Toen kon hij een interimcontract krijgen en is hij beginnen werken. Sinds kort is dit contract afgelopen. We wachten nog even af of hij terug opnieuw kan starten in dat bedrijf. Anders schrijft hij zich terug opnieuw in voor die schakelopleiding.

I: En heeft hij intussen nog contacten met de consulent van de VDAB

T: Nee, we zullen terug opnieuw contact moeten opnemen als hij met die opleiding wilt starten. (R 450)

HOOFDSTUK 3

“DROP-OUTS” & “NIET-STARTERS” BEVRAAGD

*“Integration is about:
how to make fries,
with what you should eat the fries,
how to cook “stoofvlees”
and how to drink Belgian beer.”*

(een niet-starter)

1. Inleiding

De kern van dit deel in het evaluatieonderzoek handelt over de vraag naar het perspectief van de “afhaker” of “niet-starter”. Het fenomeen van “afhakkers” en “niet-starters” werpt een hele reeks vragen op. Wie zijn deze personen? Waarom wensen mensen niet in te gaan op het aanbod of waarom haken mensen af? Hebben we zicht op factoren die het beslissingsproces beïnvloeden? Op welk moment in het traject haken mensen af? Wie wordt er bereikt of wie niet? Kan men “risicogroepen” onderscheiden?

Een belangrijke vraag die zich op dit punt stelt is welke factoren mediëren en eventuele verschillen tussen “blijvers” en “afhakkers” of “niet-starters” verklaren. Wat maakt dat sommige mensen toch blijven volhouden en andere afhaken of niet starten?

2. Achtergrondgegevens

In Vlaanderen is nog maar weinig onderzoek verricht naar “drop-outs” en “niet-starters”. De Vlaamse literatuur omtrent dit thema beperkt zich tot evaluatieonderzoek met betrekking tot NT2 en bevindingen uit werkingsverslagen van de Vlaamse onthaalbureaus. Toch werpen deze gegevens al een blik op mogelijke redenen om uit het traject te stappen en op mogelijke risicogroepen.

Het Steunpunt NT2 voerde in opdracht van de stad Antwerpen in 2003 een onderzoek uit naar de redenen waarom nieuwkomers de cursus Nederlands niet beëindigen.¹⁷ We geven kort een overzicht van de gevonden redenen om af te haken: het vinden van werk, volgen van een andere opleiding, familiale redenen, tijdsgebrek, tijdstip van de cursus valt niet goed, zorg voor kinderen, ziekte, zwangerschap, school is moeilijk bereikbaar, financiële redenen, verhuis, te hooggeschoold, te hoog niveau cursus, te hoog tempo van de cursus, uitwijzing of terugkeer naar herkomstland. De belangrijkste oorzaken kunnen we dus in drie categorieën samenbrengen: socio-economische gerelateerde factoren (arbeid, financiële factoren, druk uit de gemeenschap, verhuis, ...), familiale & gezinsgebonden factoren (zorg voor een ziek familielid, verbod van partner, ...), persoonsgebonden (scholingsgraad, ziekte, zwangerschap, motivatie) en cursusgebonden factoren (randvoorwaarden zoals bereikbaarheid, tijdstip van de lessen, samenstelling van de klasgroep, ...).

Volgens de studie van het Steunpunt NT2 zou het hebben van kinderen de kans op uitval niet vergroten. Deze bevinding spreekt Nederlands onderzoek tegen waarbij onderzoekers net wel een verhoogd risico op uitval vaststelde voor vrouwen met kinderen. De verblijfsduur, het beheersen van contacttalen en het contact met Nederlandstaligen en de groepssamenstelling zouden evenmin een bepalende rol spelen in het fenomeen van "uitval", net zoals leeftijds-, nationaliteits- en godsdienstverschillen. Opmerkelijk is dat volgens dit onderzoek mannen een hoger risico hebben om af te haken dan vrouwen. In vergelijking met de "blijvers" blijken "afhakkers" naast "geslacht" op volgende variabelen significant te verschillen: gezondheidsproblemen, terugkeer naar land van herkomst, tijd en ruimte om te studeren, combinatie werk/studie met cursus Nederlands te moeilijk. De onderzoekers stellen verschillen vast tussen de onderwijsinstellingen, op het vlak van afhaken van vrienden en afwezigheden en op het vlak van cursusgebonden factoren. "Blijvers" en "afhakkers" ervaren en interpreteren de lessen op een andere manier. De verschillen situeren zich op het vlak van: lesmomenten (frequentie als tijdstip); duur cursus, het volgen van andere cursussen, de intentie, de tevredenheid, het inlossen van verwachtingen, het tempo en het maken van vorderingen.

Een analyse van de uitval in het kader van de taallessen uitgevoerd door de PINA, toont aan dat "afvallers" op een aantal punten minder tevreden zijn over de lessen. De lessen sluiten niet aan bij "hun" realiteit en de inhoud komt niet overeen met de verwachtingen, vooral wat het aangeleerde vocabularium betreft. De "afvallers" zijn minder tevreden over zowel het tempo van de lessen (te hoog of te laag) als over de gemaakte vorderingen. Deelnemers die voortijdig de lessenreeks beëindigen blijken vooraf minder zeker te zijn van de intentie om de cursus hoe

---

¹⁷ Berben & Martien (2003), *Uitval: waarom? Een analyse van omvang en oorzaken*, Centrum voor Taal en Migratie, Steunpunt Nederlands als tweede Taal, KULeuven, Leuven.

dan ook te beëindigen. Cursisten die voltijds werken, haken meer af, net zoals personen die regelmatig naar het moederland gaan, een niet-definitieve verblijfsvergunning hebben, of zij die naast Nederlands een andere taalcursus volgen. Deelnemers die 's avonds cursus volgen en/of minder dan 1u per week les volgen geven er ook sneller de brui aan.

Uit werkingsverslagen blijkt dat andere onthaalbureaus in meer landelijke regio's ook problemen met bereikbaarheid en wachttijden tot een instapmoment melden. Deze verslagen vermelden volgende motieven om af te haken of niet te starten: werk, terug naar herkomstland, verhuisd, geen interesse, Nederlandse nationaliteit bezitten, medische redenen (gezondheid of zwangerschap), randvoorwaarden (kinderopvang, afstand, vervoer), persoonlijke of familiale problemen, aanbodgebonden factoren (wachttijd, tijdstip, moeilijkheidsgraad, tempo, frequentie...), problemen in verband met verblijfsstatuut, onvoldoende kennis Nederlands, weerstand tegen het instappen in gemengde groepen. Sommige onthaalbureaus stellen vast dat bepaalde personen binnen de doelgroep van het inburgeringsbeleid moeilijk te bereiken zijn zoals: vrouwen met een bepaalde etnische achtergrond, analfabeten of ook hoog opgeleide personen.

Op basis van gegevens uit de verzamelde literatuur onderscheiden we 4 grote clusters van motieven en redenen die aangehaald worden door respondenten:

- Socio-economische gerelateerde factoren;
- Familiale & Gezinsgerelateerde factoren;
- Persoonsgebonden factoren;
- Cursusgebonden factoren.

3. Beschrijving van de respondentengroep

We geven een samenvatting van de voornaamste bevindingen uit het kwalitatief onderzoek. We geven eerst een beschrijving van de respondentengroep op verschillende vlakken. Deze beschrijvingen en vaststellingen hoeven niet per definitie uniek te zijn voor de nieuwkomer die niet deelnemen aan of afhaken met het inburgeringstraject. We geven kort onze vaststellingen weer met betrekking tot de geïnterviewde groep "afhakkers" en "niet-starters". Voor een overzicht van de tabellen verwijzen we naar de bijlage.

3.1 Diverse groep?

In totaal namen we van 42 nieuwkomers een interview af. De groep respondenten bestond uit 24 verschillende nationaliteiten verspreid over de verschillende continenten. Op basis van deze cijfers, veronderstellen we dat mensen met verschillende socio-culturele achtergronden vertegenwoordigd zijn in de onderzoeksgroep. Er waren 19 mannelijke en 23 vrouwelijke respondenten. Enkele grote

migratieregio's zijn iets sterker vertegenwoordigd. De leeftijden van de respondenten verschillen. De leeftijden van de jongste respondenten ligt van voor in de twintig, de oudste respondenten zijn van voor in de vijftig. De meeste respondenten zijn tussen de 25 en de 35 jaar.

De verhouding tussen rechthebbende en verplichte bedraagt 21 tegenover 20. Van één respondent wist het onthaalbureau niet aan te geven of hij rechthebbend of verplicht was. Van de 42 respondenten zijn er 19 niet gestart. De meerderheid van deze groep van respondenten heeft zich wel aangemeld. 18 personen hebben in de loop van het traject afgehaakt. De respondenten zijn ongeveer gelijkmatig verdeeld over de categorieën: verplicht & afgehaakt, verplicht & niet gestart, rechthebbend & afgehaakt en rechthebbend & verplicht.

De meerderheid heeft het statuut van volgmigrant (n=29). Dit is niet verwonderlijk daar de grote meerderheid van de nieuwkomers dit statuut heeft. Binnen deze subgroep van respondenten, blijkt de meerderheid (n=15) een partner te hebben met een Belgische nationaliteit. Het betreft hier zowel personen van "allochtone" herkomst die de Belgische nationaliteit verworven hebben als om "autochtone" Belgen. Verder bestaat de respondentengroep uit 4 personen met het statuut van ontvankelijk verklaarde asielzoeker, 3 personen die erkend zijn als vluchteling, 1 geregulariseerde en 3 arbeidsmigranten. Van 2 personen hebben we geen gegevens over het statuut gevonden.

We selecteerden respondenten uit de volgende onthaalbureaus (OB): Pina (22), Prisma (3), OB Limburg (2), OB Vlaams Brabant regio Leuven-Diest (12), OB Vlaams Brabant regio Halle-Vilvoorde (3). We hebben geen respondenten gevonden in West-Vlaanderen, maar door enkele interviews met sleutelfiguren hebben we wel meer inzicht kunnen verwerven omtrent de problematiek van niet starten en afhaken in een bepaalde regio. Het onthaalbureau Vlaams-Brabant wordt opgesplitst in de regio Halle-Vilvoorde en Leuven-Diest omwille van de specificiteit van de deelregio's. Halle en Vilvoorde situeren zich in de Brusselse rand. Leuven en Diest regio's hebben een landelijker karakter.

Bij de selectie hebben we rekening gehouden met de volgende criteria: nationaliteit, leeftijd, geslacht, rechthebbende versus verplicht, "niet-starter" versus "afhaker", onthaalbureau. Deze criteria leveren een diverse respondentengroep op. De informatie uit deze interviews vullen we aan met gegevens die we verkrijgen uit interviews met verschillende sleutelfiguren: trajectbeleid(st)ers, toeleiders, vertegenwoordigers van organisaties van en voor personen uit etnisch-culturele minderheden en vertegenwoordigers van werkgeversorganisaties.

3.2 Focus op casussen

Eén van onze doelstellingen bij de selectie, was om rekening te houden met bepaalde risicogroepen. Aangezien we op het ogenblik van de selectie nog niet over kwantitatieve gegevens beschikten, baseerden we ons op de ervaringen van coördinatoren van de onthaalbureaus en enkele trajectbegeleiders. We kozen om de volgende mogelijke “risicogroepen” expliciet op te nemen in het onderzoek: vrouwelijke volmigranten (zowel Oosterse huwelijksmigranten als huwelijksmigranten uit Maghreb landen en Turkijë met een specifieke aandacht voor de case van een Marokkaanse gemeenschap in West-Vlaanderen); hoogopgeleide nieuwkomers en Tsjetsjeense nieuwkomers. Tijdens het uitvoeren van het veldwerk vulden we deze groep aan met een casus uit de Joods -orthodoxe gemeenschap en een casus van een “huisslaaf”. De problematiek van het Brusselse gewest en de taalgrens hebben we niet in het kwalitatieve deel verder opgenomen. De vraag of de geïdentificeerde risicogroepen ook volgens de statistische gegevens een verhoogd risico hebben om voortijdig af te haken of niet te starten met het inburgeringstraject, zal opgenomen in de bespreking van de kwantitatieve bevindingen in dit hoofdstuk. In de bespreking gaan we dieper in op de situatie van vrouwelijke huwelijksmigranten van Marokkaanse afkomst in stad X en Antwerpen. We vonden geen respondenten bereid om mee te werken. Deze groep trachten we zo goed mogelijk te benaderen door middel van interviews met “sleutelfiguren”: trajectbegeleidsters uit de onthaalbureaus, een vertegenwoordigster van een vrouwenorganisatie die zich onder andere tot vrouwen uit deze doelgroep richt en een oudvoorzitter van een Marokkaanse VZW in de regio.

4. Gecontacteerde personen die niet wensten deel te nemen

Het is moeilijk om een overzicht te geven van het aantal respondenten die we met het oog op dit onderzoek gecontacteerd hebben. Omdat we niet beschikten over de toestemming om de gegevens van deze niet-respondenten op te vragen, konden we geen controle uitvoeren voor mogelijk non-respons effecten. Bovendien hebben we niet iedereen persoonlijk kunnen contacteren. Soms contacteerden de trajectbegeleiders op eigen initiatief enkele “afhakkers” met de vraag of ze wilden meewerken aan het onderzoek. De kwantitatieve analyse van de gegevens van “afhakkers” en “niet-starters” kan mogelijk meer inzicht geven over mogelijke verschillen tussen de groep van “afhakkers” en “niet-starters”. We hebben wel zicht op de voornaamste factoren waarom “afhakkers” of “niet-starters” niet kunnen of wensen deel te nemen:

- Onbereikbaar ;
- Werk (geen tijd);
- Reeds cursus of traject gevolgd in Nederland;
- Geen interesse;

- Niet komen opdagen op gemaakte afspraak;
- Terug naar land van herkomst of verhuisd naar ander land binnen de Europese Unie;
- Foute gegevens in de lijsten van de onthaalbureaus

5. Resultaten uit interviews

5.1 Reden van afhaken of niet starten

In de interviews geven de respondenten verschillende redenen waarom ze afhaakten. In tabel 2.1 vatten we de vermelde redenen samen. Meestal kunnen de respondenten heel concreet benoemen waarom ze de beslissing namen. Verschillende respondenten verwijzen naar een combinatie van factoren.

Tabel 2.1 Opsomming van vermelde redenen in de interviews

Redenen van afhaken of niet-starten
Reeds gestart uit eigen initiatief met NT2
Geen interesse
Gezinssituatie: zwangerschap en kleine kinderen
Gezinssituatie: intrafamiliaal geweld
Gezinssituatie: gezondheidsproblemen kinderen of partner
Combinatie werk-gezin- cursus
Combinatie werk & traject
Gezondheidsproblemen respondent (organisch of psychisch)
Verplicht tot afhaken wegens te laag niveau Nederlands
Gebrekkige sociale steun
Bereikbaarheid
Kosten
Uitnodiging OB kwam te laat
Getrouwd met Belg
Niet gemotiveerd en onvoldoende geïnformeerd door TB
Verplichte vorm van het traject in combinatie met regels betreffende absenties na ondertekenen van het contract
Geen weet van OB
Alternatief traject volgen
In Nederland al een traject gevolgd
Verbod van echtgenoot
Verbod van werkgever

De in tabel 2 opgesomde redenen kunnen we als volgt indelen in de verschillende clusters:

- Persoonsgebonden redenen: geen interesse, reeds gestart uit eigen initiatief met NT2, persoonlijke gezondheidsproblemen, in Nederland al een traject gevolgd, volgen van een alternatief traject;

- Familiaal & gezinsgebonden redenen: zwangerschap, kinderen, intrafamiliaal geweld, gezondheidsproblemen partner of kinderen, combinatie gezin-werk-cursus, verbod van echtgenoot, gebrekkige sociale steun.
- Socio-economische redenen: arbeid, verbod van werkgever, traject moeilijk te combineren met arbeid, combinatie gezin-werk-cursus.
- Cursusgebonden redenen: bereikbaarheid, kosten verbonden aan traject, verplicht tot afhaken wegens te laag niveau Nederlands, Onthaalbureau niet gekend, onvoldoende geïnformeerd en gemotiveerd door trajectbegeleider, verplichtende karakter.

In hetgeen volgt, lichten we de verschillende redenen kort toe.

5.2 Sfeer "De nieuwkomer": persoonsgebonden factoren

5.2.1 Reeds een andere opleiding gestart

Enkele respondenten geven aan dat ze zich op eigen initiatief hebben ingeschreven in een NT2-opleiding. Deze personen hadden zich meestal ingeschreven kort na aankomst in België.

I: So before you received the letter, you were already taking some classes? R31: Yes, it's better to speak the language or at least understand it a little bit.

Een andere respondent volgde een alternatief traject bij Vitamine W waar ze een opleiding volgde en lessen Nederlands aangeboden kreeg.

R21: Non, je n'ai pas suivi parce qu'on nous a dit que au Vitamine W il y avait aussi des cours. Là-bas c'est presque la même que PINA. Si on prend les orientations, on parle dans la classe ce qui est très importante en Anvers. C'est pour étudier et puis vous allez partir et puis on vous montre ici c'est comme ça, comme ça, c'est comme ça, donc c'est la même chose comme PINA. C'est ça qu'on nous a dit.

De meesten onder hen vinden snel een taalcursus. Slechts één respondent had moeite om een school te vinden en vertelde dat ze vaak geweigerd werd (omwille van problemen met het verkrijgen van een identiteitskaart). Ze was ongeveer 5 maanden in België eer ze zich uiteindelijk kon inschrijven. De situatie van deze respondent week af van de andere respondenten. Ze woont in schaarbeek en haar partner is een Franstalige Belg. In eerste instantie was ze op zoek naar lessen Frans, maar omdat ze zich nergens kon inschrijven, koos ze uiteindelijk voor Nederlands.

R2: In the beginning when I arrived here, I went to follow French classes. They didn't receive me, because I'm from Romania and Romania is not in the EU So I needed to have an identity card. Then I had to wait for six months to go to the French classes. It's a very strange sys-

tem. This way I would have lost six months. In the meantime I had to stay at home and I also heard about the possibility to take Dutch classes.

I: So you took the Dutch classes?

R2: Yes but this was later. I didn't know where to go. I had to find it on the internet. It's not easy whit this French-Dutch thing. I didn't know this in the beginning. My boyfriend has a lot of work. We went together to schools to subscribe me, but they didn't accept me and he just gave up. I went to Strombeek and there it was no problem to accept me.

5.2.2 Geen interesse

Enkele respondenten vertelden dat ze niet geïnteresseerd waren in het programma. De meeste van hen volgden op eigen initiatief reeds lessen Nederlands (zie supra) en meenden niet dat het onthaalbureau een hulp kon zijn voor de eigen specifieke situatie.: zoals het vinden van werk. In hun ogen bood het traject geen specifieke meerwaarde.

R31: They only told about the courses, the Dutch courses. But I was already speaking Dutch with the person from the office. So no Dutch courses for me. (...)

I: So what did you think of the explanation?

R31: Nothing, I went home. I don't think that they can help me. (...) As long as I'm not allowed to work, I'm not sure that they can help me, because that's the only thing I want to do, to be able to work.

Sommige respondenten kregen de nodige informatie over België via andere kanalen (bijvoorbeeld via de personeelsdienst van het werk). Bijgevolg zagen ze voor zichzelf de meerwaarde niet meteen in van het volgen van een inburgeringscursus.

R13: I'm getting my information from the person who's in charge of the expats. I'm working and I'm busy. I could not see why I should be helpful to me. Besides we live in a globalised world. Therefore I was not interested in the program.

5.2.3 Gezondheidsproblemen (persoonlijke)

Enkele respondenten haakten af omwille van persoonlijke gezondheidsproblemen. Het betrof zowel problemen met de fysieke als geestelijke gezondheid.

R5: Ik ben niet lang naar school gegaan. Ik werd ziek en ze hebben me moeten opereren. Dus kon ik niet meer gaan.

R26: ... J'ai eu beaucoup de dépressions et j'étais beaucoup de temps à l'hôpital psychiatrique. (...) Enfin j'étais très malade et je suis encore entré à l'hôpital: deux fois à Tirlumont et une fois à Saint-Luc.

5.3 Sfeer "Leefomgeving": Familiale en gezinsgebonden factoren

5.3.1 Zwangerschap en/of zorg voor kinderen

Enkele vrouwelijke respondenten haakten af naar het einde van een zwangerschap. Anderen ervoerden het niet haalbaar om het inburgeringstraject te blijven volgen met een pasgeboren baby of kleine kinderen in huis.

R15: ...and as I said to the PINA-counsel: when she'll go to school, I will start with your school. It is better for me because when she is in school. It is good for me. Like now she started walking and she has got teeth. She has got very bad mononucleosis and she was not feeling well. You know it is very hectic, we are very hectic on the children's side so we can't go to the PINA now. That is why.

R14: I don't think I can continue after the baby. I will see, maybe... This september, that means I can't go. I hope I can start next year.

Deze respondent volgt reeds Nederlands, maar heeft zich niet meer ingeschreven voor het komende jaar om de zorg op te nemen van de baby die kort na het interview geboren zou worden. Een andere respondent wil later gaan werken en eventueel taallessen volgen, maar verkiest nu om thuis te zorgen voor de kleine kinderen. Ze ziet de cursussen niet combineerbaar met de zorg en een kinderopvang is geen oplossing voor haar. Het hangt ook samen met de visie op opvoeding die ze heeft en samenhangt met haar geloofsovertuiging.

R15: Yeah I received a letter also. And that time I told them because I was having problems with my child also. I said that I couldn't come. And when she will be going to the class, I will definitely go to learn the language and start looking for a job.

5.3.2 Gebrek aan sociale steun

Sommige respondenten haakten af omwille van een tekort aan sociale steun. Vaak hadden ze kleine organisatorische problemen die ze met wat steun uit de omgeving gemakkelijk zouden kunnen overwonnen hebben.

De situatie van een respondent was erg schrijnend. Ze woonde in een kleine studio op het tweede verdiep met haar drie kinderen. Deze vrouw kon geen babysit betalen. Ze beschikte niet over een sociaal netwerk. Bijgevolg stond ze er dus grotendeels alleen voor. Het gebrek aan sociale steun was voor haar een bijkomende factor waardoor ze niet heeft kunnen deelnemen aan het programma.

R4: Now my husband is not living here. Sometimes he visits the children, but he doesn't stay here.

I: Does he support you?

R4: Yes sometimes when the children are sick, sometimes when I call (...)

I: Do you have much support from people? Are there people who help you?

R4: Yes from the monk. (...) Now the monk only takes care of us three. He calls here every time. (...) Sometimes I go somewhere and I ask someone to wake for the children. If they are free, they can, if they are not free, I have to stay in the house. Support like money or something, they don't.

5.3.3 Intrafamiliaal geweld en verbod door partner

Sommigen getuigden over familiale problemen en intrafamiliaal geweld. Eén vrouw vertelde hoe haar man haar verbood te gaan, hoe hij geweld gebruikte en haar vernederde.

R12: Ik had geen problemen met PINA, maar problemen met man. Hij liet mij niet gaan. Hij sloeg mij. Hij wilde niet dat ik les volgde. Als ik ging, dan sloeg hij mij vaak.

R39: En ook ik ben ineens alleen komen te staan, daar (man refereert naar dorp van herkomst) was het druk, hier ben ik dan alleen. We hebben hier ook familiale problemen gehad als ik het openlijk mag zeggen. Daarom ben ik nog altijd niet zo goed bij mijn zinnen. (...) Ik wou heel graag deelnemen maar omwille van de familiale problemen en dor mijn kindje want het was in de winter tijdens de koude periodes. Daarom ben ik niet kunnen gaan.

Deze vrouwen zijn via huwelijksmigratie in Vlaanderen beland. In beide gevallen kenden ze de partner nog niet goed. Het huwelijk bleek de verwachtingen niet in te lossen. Eén van de respondenten was ondertussen gescheiden en ze probeert terug aan te pikken bij het inburgeringstraject: ze gaat opnieuw Nederlandse les volgen. De andere vrouw hoopt op beterschap en is ook erg gemotiveerd om de taal te leren.

5.3.4 Gezondheidsproblemen partner of kinderen

Gezondheidsproblemen van een gezinslid deden ook mensen besluiten om niet in te stappen of af te haken. Het volgen van het traject zou teveel tijd opeisen. De zorg voor het familielid was op dat moment veel belangrijker. Voor deze respondenten was het een logische beslissing waar ze niet bij stil stonden.

R20: Ik ben naar het onthaalbureau gegaan en we hebben gepraat over een cursus. Ze vertellen mij dat ik niet verplicht was om die te volgen. Op dat moment waren er problemen. De vader van mijn vrouw lag in het ziekenhuis. Haar moeder had ook hulp nodig. Dus hielpen wij haar. Ze was al oud en kon niet goed meer voor zichzelf zorgen.

5.4 Sfeer "Leefomgeving": socio-economische factoren

5.4.1 Arbeid

Een groot deel van de mannelijke respondenten haakte af omdat ze werk hadden gevonden. Het gaat zowel om een financiële als om een sociale druk. Vooral mannelijke respondenten lijken meer gevoelig voor deze sociale druk. Ze verwijzen naar hun verantwoordelijkheden als man om voor hun gezin te zorgen. Deze respondenten hebben ook een lager opleidingsniveau.

R40 (vrouw van respondent antwoordt): Hij wil in Pina beginnen, maar, dat is het juist. Met zijn werk is dat dan zeer moeilijk. En wij hebben dat inkomen echt nodig want ik wel werk vast als verkoopster maar mijn maandloon is niet echt breed. Wij huren en moeten elektriciteit betalen, en wij willen ook misschien ook op vakantie gaan.

Sommige probeerden in een eerste (kort) periode nog de cursus te blijven volgen, maar uiteindelijk was het een te zware combinatie.

R42: Ik ben niet veel naar PINA geweest want de lesuren waren niet goed combineerbaar met mijn werk toen. Ik ben getrouwd en ik heb één kind. Ik heb mijn verantwoordelijkheden en de werkuren vielen niet goed te combineren met PINA en dat was de enige reden waarom ik PINA heb verlaten. Mijn werk begint normaal gezien om 12u en de lesuren van PINA waren van 9u tot 12u. Daarom ben ik een paar keer te laat naar het werk gegaan en mijn baas was niet tevreden. Daarom was het moeilijk om verder te doen.

5.4.2 Verbod van werkgever

Niet iedereen kreeg de kans om aan het traject deel te nemen. Eén van de respondenten werkte als huisknecht bij diamantairs uit India. Zijn bazin verbood hem om deel te nemen aan het programma.

R8: Wij kunnen dikwijls geen lessen volgen omwille van bepaalde regels van de baas of bazin. Die willen niet dat wij lessen volgen omdat we 24u per dag moeten instaan voor het werk. Als wij de lessen zoals maatschappelijke oriëntatie zouden volgen, zouden we te weten komen dat een contract maar een maximum aantal uur werk mag voorschrijven. Wij zouden vanalles te weten komen, ook bv. over het loon. Ze (= de werkgevers) zijn bang dat wij niet meer bereid zullen zijn om te werken.

Sommige personen werken voor een landgenoot of een Belg van dezelfde allochtone afkomst. Dit blijkt geen garantie te geven voor meer kansen om het traject te volgen. Deze respondenten werkten in slechte arbeidsomstandigheden en werden niet ondersteund om het inburgeringstraject te volgen.

R42: Ik ben niet veel naar PINA geweest want de lesuren waren niet goed combineerbaar met mijn werk toen. Ik ben getrouwd en ik heb één kind en ik heb mijn verantwoordelijkhe-

den en dat was de enige reden waarom ik PINA heb verlaten. Mijn werk begint normaal gezien om 12uur. En de lesuren van PINA waren van 9u tot 12u. Daarom ben ik een paar keer te laat naar mijn werk gegaan en mijn baas was niet tevreden daarmee. Daarom was het moeilijk om verder te gaan.

I (...) En de zaakvoerder was van allochtone afkomst?

R42: Ja een Egyptenaar

5.5 Sfeer Inburgeringsbeleid: cursusgebonden factoren

5.5.1 Niet op de hoogte van het bestaan van het onthaalbureau

Van diegene die niet startten met het programma, antwoordden verschillende respondenten dat ze niet op de hoogte waren van het programma. Vele gecontacteerde "niet-starters" die niet wensten deel te nemen aan het onderzoek, gaven hetzelfde antwoord. Ze vertelden dat ze de lokale onthaalbureaus niet kenden en niet op de hoogte zijn van het bestaan van een inburgeringsprogramma. Enkele citaten illustreren deze bevinding. Sommigen hadden geen uitnodigingsbrief ontvangen; anderen hebben de uitnodiging over het hoofd gezien.

I: Zijn jullie vertrouwd met het onthaalbureau? Does she know the integration program and the integration office of het onthaalbureau?

R34: Not yet. (Belgische echtgenoot): het wat? (...) Ik heb het u gezegd over de telefoon dat we dat niet kennen. Open school, dat wel ja, ...wij zijn zelf naar VDAB geweest en die hebben gezegd: Dat is een geval voor open school... Maar voor de rest? (haalt schouders op) (...)

I: Jullie hebben nooit een brief ontvangen?

R34: Neen...

R26: I don't know the integration office... It is the first time I hear about. I went to the city hall with Y. We registered ourself and that was it. We never heard about the integration office or Prisma. (...) I don't know about a letter, maybe they have given it to us, but we got a lot of thing, mainly in dutch... We did not read everything...

Verschillende respondenten die uit eigen beweging eerst bij een NT2-opleiding zijn terechtgekomen, vertelden dat niemand hen heeft doorverwezen naar het Huis van Nederlands of het onthaalbureau. Het viel op dat het telkens respondenten betrof uit de regio Leuven, Limburg. In Antwerpen lijkt de doorverwijzing beter te verlopen. Verschillende personen vertelden dat bij de inschrijving voor een NT2-opleiding doorverwezen werden naar het onthaalbureau.

Eén respondente ontmoette in de NT2-cursus een landgenote die haar vertelde over het onthaalbureau. Ze had geen brief ontvangen en was niet op de hoogte van het bestaan van het onthaalbureau.

R2: *Oh as I said, A. told me. A., my friend from the Dutch classes. She told me about VDAB and the integration courses and everything.*

5.5.2 Onvoldoende gemotiveerd door de trajectbegeleid(st)er

Zoals reeds aangehaald vertelden enkele respondenten met een autochtone Belgische partner dat ze zich niet gemotiveerd voelden door de trajectbegeleider. De trajectbegeleid(st)er richtte zich voornamelijk tot de Belgische partner en schakelde af en toe over om in een contacttaal de informatie samen te vatten.

R19: *It was mostly in Dutch. He was talking to my husband. What do they actually do? (...) Like I said he was talking to my husband. He said I could take some classes but I already took Dutch classes...(...) I couldn't understand much.*

5.5.3 Verplicht karakter

Eén persoon haakte af op het verplichtend en bindend karakter van het inburgeringscontract en met name de boete verbonden aan de absentieregels. Aangezien hij zijn contract nog niet had ondertekent, maar al wel was begonnen met het traject besloot hij te stoppen.

R11: *J'étais découragé par l'amende. Après deux où trois fois il faut payer une amende si on ne peut pas justifier l'absence. Après deux mois j'ai reçu de nouveau un coup de téléphone pour soussigner le contrat. Je ne suis pas allé et je me suis arrêté à ce moment.*

5.5.4 Ongunstige randvoorwaarden

In enkele gevallen besloten de respondenten om niet in te stappen omwille van ongunstige randvoorwaarden, zoals: de bereikbaarheid, kosten verbonden aan de deelname en opvang voor de kinderen.

5.5.4.1 Kosten van het traject

In één geval waren de inschrijvingskosten, hoewel zeer laag, voor de partner toch een argument om zijn vrouw niet te laten deelnemen. Een andere respondent gaf toe dat de verplaatsingskosten te hoog opliepen voor hem waardoor hij voor een tweede keer afhaakte.

R5: *Ik volgde avondlessen, maar ik moest elke dag de bus en de trein betalen. Het kostte ongeveer 11 euro en dat was moeilijk voor mij om te blijven betalen.*

R39: *(echtgenoot van respondente): Er is zoiets van: "ja laat haar naar school gaan", dan moet je 10 euro betalen daarvoor, dan moet je de crèche betalen. Ik heb sowieso niet veel geld, dan heb ik gezegd van gedaan. En dan is er nog tramgeld.*

5.5.4.2 Bereikbaarheid

Eén respondent vond de bereikbaarheid van de lessen een groot probleem. Ze woonde in een meer landelijke omgeving en de reistijd naar het OB of naar de plaatsen waar de cursussen ingericht werden, was het voornaamste struikelblok.

R33: Ik werkte ook en als ik naar de lessen zou gaan, zou ik te lang onderweg zijn. Het is lang op de bus zitten en dan kwam ik niet op tijd op het werk.

5.5.4.3 Problemen met de kinderopvang

Eén vrouw vond geen opvang voor haar kind. Van een aanbod van kinderopvang had ze niet gehoord. Ze kon evenmin terugvallen op familie of schoonfamilie om haar te helpen.

R27: (Tante aan het woord): Zij heeft een kind van een jaar en een beetje. Zij was een onthaalmoeder aan het zoeken om Nederlandse les te kunnen volgen, maar ze had geen onthaalmoeder gevonden. Ze heeft nu haar kind naar haar moeder gestuurd in Marokko voor in september te kunnen beginnen met lessen Nederlands.(...)

5.5.5 Aanbod onthaalbureau te laat

De meeste personen stonden positief ten opzichte van het aanbod. De meeste personen die niet geïnteresseerd waren in het aanbod, vonden het meestal een initiatief voor anderen. Indien men deze personen sneller had kunnen bereiken, zouden de meeste respondenten wel zijn ingestapt.

I: Dus je was al bezig met Nederlands toen je de brief van het onthaalbureau hebt gekregen?

R6: Ja dus dat is de reden waarom ik niet in het onthaalbureau Nederlands heb gevolgd.(...)maar ik had het nu niet meer nodig, ja, ... misschien de eerste maand dat was euh...heel nuttig maar na drie maanden....

I: Was het een beetje te laat voor jou?

R6: ja voor mij, maar voor andere mensen misschien niet.

Deze respondent was zelf kort na haar aankomst in België op zoek gegaan naar een cursus Nederlands. Ze had zichzelf reeds ingeschreven en was reeds met de cursus begonnen toen de brief van het onthaalbureau aankwam. Niemand heeft haar bij de inschrijving doorverwezen naar het onthaalbureau.

5.6 Combinatie van factoren

Vaak blijkt de combinatie van verschillende factoren de aanleiding om af te haken of niet in te stappen in het traject. De combinatie tussen werk, de gezinssituatie en het inburgeringstraject ervaren verschillende respondenten als zeer moeilijk. Ze

ervaren (te) veel druk en haken na verloop van tijd af. De combinatie met de lessen weegt te zwaar op de dagdagelijkse organisatie.

R9: Ik heb nu een restaurant dicht bij de school en bij thuis. De kinderen komen na school eten of langs restaurant voor huiswerk. Ik wil wel graag naar PINA, maar het past niet met de openingsuren van mijn restaurant. 's Morgens heb ik tijd tot 12u, dan gaat het restaurant open. Ik wil er ook nog zijn voor de kinderen.

R17: Want ik ging werken en volgde school (NT2). Dat was moeilijk te combineren en dan nog PINA (lessen MO) erbij, dat kon ik niet meer.

Een andere respondent volgde reeds bij een "privé-leerkracht" lessen Nederlands. Ze kon niet ingaan op het aanbod omdat ze werkte en ook nog gezinstaken had te vervullen. Op deze manier kon ze op eigen tempo de taal beetje bij beetje leren.

R41: Ik ging naar private lessen en later heb ik gewoon geen tijd: werk, de kinderen en thuis... (...) Ik wilde eerste de taal nog gewoon worden en alleen maar later de cursussen volgen.

5.7 Bij wijze van besluit: een opmerkelijke vaststellingen

Een opmerkelijke vaststelling is dat geen enkele van de geïnterviewde personen die afgehaakt hadden, dit deden omwille van een ontevredenheid met betrekking tot de lessen of het programma. Sommigen verwezen wel naar de randvoorwaarden, maar niemand verwees expliciet naar lesgebonden factoren (inhoud, samenstelling van de klas, leerkracht) als een reden om af te haken.

6. Bijkomende bevindingen met betrekking tot het Inburgeringstraject

6.1 Hoe in contact gekomen met het onthaalbureau?

De wijze waarop de betrokkenen voor de eerste keer met het onthaalbureau in contact zijn gekomen, verschilt ook. De meeste hebben een brief ontvangen en sommige zijn daarop ingegaan. Andere respondenten geven toe dat ze de brief genegeerd hadden. Zoals blijkt uit bovenstaande citaten, vertellen enkele respondenten dat ze geen brief ontvangen hebben.

Het viel op dat respondenten in Antwerpen, meer door andere instanties worden doorverwezen naar het onthaalbureau dan in vergelijking met bepaalde andere regio's. In de regio's Leuven en Limburg blijkt dit veel minder het geval. Sommige "niet-starters" hadden zich ingeschreven voor NT2-opleiding. Ze vertellen dat niemand hen iets gezegd heeft over het onthaalbureau. Van een doorverwijzing

was in deze gevallen geen sprake. Andere respondenten hadden dezelfde ervaring met de VDAB.

R1: I went to the ILT to follow Dutch courses. But they've never told me anything about the "Onthaalbureau" or the "inburgeringstraject".

De meeste respondenten blijken niet in eerste instantie naar het onthaalbureau te stappen. Uit de antwoorden blijkt dat ze vaak als eerste op zoek gaan naar een opleiding NT2 of naar de VDAB. De respondenten blijken in het algemeen beter op de hoogte van het bestaan van deze instanties dan van het onthaalbureau. In vergelijking met de VDAB en opleidingen NT2 blijkt het onthaalbureau in het begin veel minder gekend te zijn.

6.2 Ervaringen met het inburgeringstraject en het onthaalbureau

Niet alle respondenten hebben deelgenomen aan het inburgeringstraject. Sommigen hebben geen weet van het bestaan van een dergelijk traject, anderen hebben zich aangemeld en hebben een kennismakingsgesprek gehad met een trajectbegeleider zonder te zijn ingestapt. In deze paragraaf beperken we ons tot de ervaringen van de afhakers. De "niet-starters" laten we grotendeels buiten beschouwing.

6.2.1 Overzicht trajecten afgehaakte respondenten

De meeste afhakers die deelnamen aan het onderzoek, haakten in de loop van het primaire traject af. Slechts één respondent heeft afgehaakt met de overgang naar het secundaire traject. Bovendien volgde de meerderheid van de respondenten slechts één module van het traject hetzij MO hetzij NT2: 7 respondenten startten met een opleiding NT2 zonder deze te beëindigen; 2 respondenten startte zowel met een NT als MO-cursus zonder één van beide te beëindigen; één respondent beëindigde zowel de opleiding NT2 als de cursus kiezen bij de VDAB zonder MO gevolgd te hebben; 5 respondenten startten met de cursus MO zonder ze te beëindigen; één respondent beëindigde de MO-cursus zonder te starten met een andere cursus en 1 respondent beëindigde de MO-cursus en startte met een NT2-opleiding, maar haakte daar af. M.a.w. de meeste respondenten die afgehaakt hebben, lijken dit in het begin van het traject te doen.

6.2.2 Ervaringen met het inburgeringsprogramma en de onthaalbureaus

In het interview stelden we expliciet vragen naar de meningen en ervaringen van de respondenten met de lessen die ze gevolgd hadden. Vaak vonden ze het moeilijk om deze vragen te beantwoorden en antwoorden ze niet meer dan een korte algemene bevinding. De meeste geïnterviewden waren tevreden over de inhoud en de organisatie van de lessen. Anderzijds hebben verschillende respondenten vaak maar een deel van de lessen gevolgd en zeggen ze dat ze weinig uitspraken

over die zaken kunnen doen. Sommige respondenten herinnerden zich niet veel over het inburgeringstraject en hun ervaringen met het onthaalbureau.

6.2.2.1 Contacten met trajectbegeleider

De appreciatie van de trajectbegeleiders was doorgaans positief.

I: Hoe was het contact met de trajectbegeleider?

R17: Hulpvaardig. Dus ook als we vragen hebben over België, over de gemeente dan bellen we haar op. Wat ze weet, die informatie krijgen we.

R18: De mensen van PINA zijn toffe mensen die echt bereid zijn om goed te helpen. Aan de telefoon zeggen ze altijd van: "zijn er problemen of wil je iets weten, dan mag je gerust bellen". Ze staan altijd open en klaar om alles te kunnen uitleggen. Dus vindt hij heel goed dat die mensen er zijn.

Voor deze laatste respondent lijkt het onthaalbureau ook een contactpunt te zijn waar men altijd terecht kan indien ze vragen hebben waar ze geen antwoord op weten. Dit lijkt voor hem zeker een meerwaarde te bieden.

In sommige concrete situaties bieden trajectbegeleiders een ondersteuning aan nieuwkomers, bijvoorbeeld door papieren mee helpen in orde te brengen of door mensen door te verwijzen naar een gepaste instantie, zoals het OCMW. In één concrete geval, heeft een vrouw met behulp van de trajectbegeleidster onderdak gevonden in een vluchthuis en zich kunnen onttrekken aan haar gewelddadige partner.

Niet iedereen deelt deze ervaring echter. Sommige respondenten uiten dat het OB weinig hulp kan bieden voor de eigen situatie.

R26: Avec le personnel là-bas? Comme je t'ai dit, ils étaient gentils. Ils te parlent vraiment...la première fois "à l'aise". Alors à ce moment là je croyais: "Je suis bien entouré, je vais réussir vraiment ma vie ici". Mais je pense qu'ils n'ont pas beaucoup de moyens, pour moi ils n'ont pas fait grande chose et c'est tout. Ils ne peuvent pas faire grande chose...quand on n'a pas, on ne peut pas donner.

6.2.2.2 Houding ten opzichte van het inburgeringsprogramma

Op enkele uitzonderingen na staan de meeste geïnterviewde "afhakers" positief ten opzichte van het programma. Zoals reeds besproken, geeft geen enkele respondent aan te hebben afgehaakt omwille van de inhoud van het programma of omwille van de leerkracht. De meeste personen blijven ondanks het feit dat ze afgehaakt hebben positief staan tegenover het aanbod. Sommigen hopen op een later moment opnieuw in te stappen.

R5: Als ik de kans zou krijgen om opnieuw in te stappen? Ja natuurlijk, dat zou echt beter zijn voor mij. Ik zou deze kans zeker grijpen..

Voor de meeste respondenten liggen de prioriteiten echter op een ander vlak. Er moet brood op de plank komen. Ze willen starten met de opbouw van een nieuw leven. Veel afhakers vinden het traject wel een goede zaak, maar ervaren de tijds-investeringen vaak als een hinderpaal in de zoektocht naar een (financiële) zekerheid. Op dat moment zochten ze een concretere invulling van hun noden en behoeften, voornamelijk een inkomen en financiële zekerheid of zorg aan het gezin of de partner.

R24: De Pina en de VDAB waren echt behulpzaam en vriendelijk maar het grootste probleem is dat men de opleiding moet volgen bij de VDAB en daarna mag je gaan kiezen. Maar het probleem is dat het 3 à 4 maanden duurt en dat is niet betaald, of soms een jaar en dat is moeilijk voor mij,, want je moet echt geld binnen kunnen brengen en dat was hetzelfde probleem met de cursus Nederlands, dat vraagt tijd en je moet gaan werken...dat is eigenlijk het grootste probleem werk en opleiding.

Slechts enkele respondenten staan erg sceptisch tegenover het programma.

R31: Maybe I would have come earlier when they sent me the brochure about "how can you get a job..." (...) I'm not crazy about it as others. In the city Hall it's also the same. They don't tell me what I must do. Maybe that's why I'm sceptical about this.

Deze respondent beklagde zich over de praktische werking van het onthaalbureau. Het bureau was op dat moment enkel open in de voormiddag en ze kreeg weinig uitgebreide informatie. Bovendien stuurde de medewerker haar door naar de VDAB zonder enige uitleg waar deze dienst zich bevond en hoe ze daar moest geraken.

R31: When we came in here, the first time, it was closed. We came the next day and there was a guy who did our subscribing, but he didn't know really something about it. (...) It's a strange thing, because you can only come here from 9 tot 12h. So it are three hours in the morning. (...) For example the VDAB connection. They could have told me here. But they just sent me to the VDAB, which I had to look up where it was in Leuven.

Een andere respondent bleek erg verbitterd te zijn met zijn situatie hier in België. Hij weigerde het interview te laten opnemen en belde tweemaal met een persoon waarover hij vertelde dat het zijn advocaat was. Hij voelde zich erg gediscrimineerd. In zijn ogen levert het traject weinig op voor de nieuwkomer zelf.

R11: Le trajet d'intégration ne donne pas de garanti. Ces cours ne garantissent rien. Quelle est la vrai politique d'intégration. Pour moi ça a l'air de la politique "foutoise". On mesure avec deux poids: un pour les Belges, les blanc et un pour les "zwarts". (...)

Een derde respondent is erg ontgoocheld in de werking van het onthaalbureau waaraan hij was toegewezen. In een eerste gesprek beloofde men hem hulp en ondersteuning maar in de praktijk ervaaarde hij dat niet. Blijkbaar stelde hij op basis van het eerste gesprek bepaalde verwachtingen omtrent de "hulp" die een trajectbegeleider kan bieden, die misschien verder reikt dan de taken van een trajectbegeleider.

R26: C'est vraiment, j'ai rien eu d'aide, même au bureau d'accueil. Je me suis rendu compte que la première fois il te dit: "On va te suivre! On va t'aider! On va essayer de t'aider! Du noir sur blanc c'est sur le papiers". Et après quand tu demandes et tu vois et tu te présentes et tu dis je suis vraiment dans une difficulté, ils ne peuvent rien... Ils ne peuvent rien pour toi. Ils restent comme ça, c'est-à-dire ils te donnent des conseils, mais ils... Je ne sais pas. Ils participent à rien du tout et je pense qu'ils n'ont pas la possibilité de t'aider. J'ai eu beaucoup de problèmes. Je me suis arrêté d'y aller parce que tu vois, tu te présentes, tu prends un rendez-vous, tu racontes, tu pars tu racontes ton histoire, ...J'en ai marre de raconter mon histoire et à la fin il te di:"Qu'est-ce que tu veux?"

Kritische noten lijken vaker te komen van respondenten die zelf in het land van herkomst reeds een goede basisopleiding of voortgezette opleiding hebben gevolgd (middelbaar onderwijs of universiteit).

6.2.3 Cursus maatschappelijke oriëntatie

De meeste respondenten die MO gevolgd hebben, stonden daar positief tegenover. Sommige geïnterviewden stelde zich echter de vraag welke meerwaarde deze cursus voor hen bood. Vaak hadden ze via andere kanalen al de nodige informatie gevonden of uitgelegd gekregen.

R6: Ik weet veel van mijn man. Hij werkt in een firma, een Belgische firma en zij hebben hem alles uitgelegd.

R37: Nu krijg ik op mijn les Nederlands dezelfde informatie die ik vroeger in PINA had. Ik heb het nu over de VDAB. En nu is het meer in detail want bij PINA was het echt algemeen, niet waar? En alleen maar als iemand specifieke vragen had dan antwoordde hij er op. En hier op de cursus Nederlands is alles inbegrepen. Dus alles heb ik nu op de lessen Nederlands. Ik heb dus eigenlijk niets verloren toen ik met de cursus gestopt ben.

Een andere respondent stelde dat hij heel wat van de zaken die in het begin van de cursus MO aan bod kwamen, zelf ook kon leren. Voor hem boden de behandelde onderwerpen (voor zover hij aan de lessen geparticipeerd heeft) weinig meerwaarde. Het is de enige keer dat een respondent zich kritisch uitlaat over de inhoud van de cursus.

R26: J'ai suivi trois où quatre fois et je suis tombe malade. J'ai suivi trois fois et sur les trois fois que j'ai suivi des cours qu'est-ce qu'il me montre le monsieur là? Ah il me montre des

photos, des photos du roi, de la reine Paola, de Mathilde, le ministre, le premier ministre, la côté Flamande, la côté Wallonne,... mais tout ça, on c'est ça! Qui ne sait pas ça? La télé est en train de toujours de parler. On n'a que la télé belge ici. On a quand même pas le câble. Et alors, oui et alors, il me parle de la poubelle vert et marron. Mais ça c'est dans la vie. On peut apprendre ça dans la vie. Je sais que Mardi c'est le brun. Je ne sais pas à quoi sert ces cours.

Voor nog anderen was het een handige hulp of achteraf bekeken zou het bepaalde zaken vergemakkelijkt hebben.

R17: Alles was ander: naar de dokter gaan, de gele briefjes, alles gewoon was anders. De mutualiteit en de verzekeringen en zo..., dat wisten wij helemaal niet. We hebben alles zelf onderzocht. Alles kon eigenlijk veel gemakkelijker met PINA, dus ja dat wisten wij toen niet.

Sommige groepen nieuwkomers kunnen echter ook veel baat hebben bij lessen MO. Op deze manier zouden ze meer weten over hun rechten en plichten. Later in de bespreking komen we hier nog op terug. Sommige mensen, hetzij de partner of zoals de huisbaas, verbieden nieuwkomers om te gaan.

R10: The classes of orientation were good. It was nice. I learned a lot.

Niemand maakte een negatieve opmerking over de leerkracht. Sommigen lieten zich positief uit over deze persoon die hen ook raad gaf.

R36: De leerkracht was heel goed. Hij heeft ons op dezelfde manier behandeld. Omdat iedereen hier was met hetzelfde doel, was er een soort van broederschap. Het was een leuke tijd. We waren allemaal nieuwkomers.

6.2.4 NT2-opleiding

Met betrekking tot de NT2 opleiding, hangt veel af van de wijze waarop de taalleeraar de taal onderwijst. Sommige respondenten hadden ervaring met een leerkracht die enkel Nederlands wilde spreken en geen verdere toelichting wilde geven in een contacttaal of in de moedertaal van de respondent. Een leerkracht die ook toelichting kan en wil geven in de contacttaal appreciëren deze respondenten duidelijk meer. Zoals reeds gezegd, is er ook bij de "afhakers" en "niet-starters" een grote eensgezindheid over het belang van het leren van het Nederlands.

R26: ...quand tu entres là-bas dans une classe la première fois, je comprends ils te mettent tout de suite dans la sauce. C'est-à-dire elles ne te parlent pas français. Alors elles t'expliquent en flamand. Toi tu comprends rien. Je ne peux pas apprendre une langue, un mot, une phrase où je ne comprends pas la signification. Il faut comprendre pour apprendre je pense. (...) Je me présente là. Le premier jour et la deuxième jour elle me dit: "ici il faut parler flamand.". Et elle avait même un t-shirt rouge où il avait écrit: "Spreek Nederlands". C'est-à-dire tu poses une question pour vraiment savoir qu'est-ce que veut dire ça, elle te

répond en flamand et elle ne te répond pas parce que tu parles français. Le troisième jour elle vient chez moi, à la table et elle me dit: "Je ne vais pas faire un faveur pour toi."

Sommige respondenten vonden het tempo niet goed aangepast: ofwel was er een keuze voor een heel trage cursus of wel een cursus met een hoog tempo.

R26: Le système au CVO, où bien ce sont des cours vraiment très accélérés ou bien ce sont des cours vraiment très lents.

Eén respondent bekritiseerde de samenstelling van de klas. De klasgroep bestond uit mensen met een verschillend niveau. Sommige klasgenoten konden niet lezen of schrijven en anderen, zoals hij, hadden op zijn minst hogere studies aangevat.

R29: Mon seul problème, c'est d'avoir un classe avec de différents niveaux, de différents niveaux. Pour le prof aussi, c'est un problème d'avoir un qui ne sait quand même pas écrire un "a" et l'autre qui n'a pas de problèmes avec ça.

6.2.5 Verplichting of vrije keuze?

Over een verplichtend karakter van het traject zijn de meningen verdeeld. Sommige vinden een gelijke behandeling een goede zaak. De eigen situatie is doorgaans het referentiepunt om deze vraag te evalueren.

Een Thaise respondent staat achter een verplichting omdat Thaise vrouwen die getrouwd zijn met een Belgische man, soms onderdrukt worden door de partner. Deze cursus zou hen weerbaarder kunnen maken. De cursus maakt hen minder afhankelijk van hun partner. Ze leren de rechten en de plichten kennen. Bovendien leren ze waar ze hulp kunnen zoeken.

I: Do you think it's a good idea to make it obligated?

R3: Yes I think so. You live in a country, then you have to know a lot about the people, the culture, the country everything. I think it's a nice decision. It's a good idea, because the people are living here.

I: Do you think it would be a good idea to obligate the Thai people who come to Belgium to follow to program?

R7: Yes I think. You get really useful information. You become more independent.

Andere zijn minder overtuigd van het verplicht maken van een inburgeringscursus. Sommige uiten hun bezorgdheid met betrekking tot werk. Zouden nieuwkomers als ze verplicht zijn ook zonder gevolgen kunnen afhaken als ze werk hebben? Indien dit niet het geval zou zijn, dan vinden deze respondenten dat er een financiële compensatie tegenover moet staan. Financiële zekerheid is een cruciale factor voor hen.

R24: *Dat is hetzelfde probleem want iemand moet gaan werken en naar school. Het moet kunnen gecombineerd worden. Of anders moeten ze een bepaalde toelage daarvoor geven. Je moet dat praktisch mogelijk maken want dat is erg moeilijk.*

Enkele respondenten verzetten zich tegen een verplichting op zich. Ze willen zelf de keuze kunnen maken. Deze personen geven ook aan dat ze, indien ze verplicht zouden worden, zich minder gemotiveerd zouden voelen.

R2: *I don't know. I don't like obligations. I would probably find it strange if they obligate me. If you can come by choice, it is better. I think they should leave me the choice to come here. I went to the Dutch courses and I came here because I wanted to be integrated, but some people probably don't want to. (...) Yeah in my case I would be less motivated.*

Deze respondente drukt echter ook haar begrip uit voor een mogelijke verplichting. Niet iedereen wil zich integreren en daarom kan ze het standpunt van de overheid wel begrijpen.

R2: *I noticed a lot of foreigners here are not integrated. I think it is good for Belgium because they have so many foreigners who don't integrate. I think it's good for them, because they need foreigners to integrate.*

7. Taal

7.1 Motivatie om Nederlands te leren

Op enkele uitzonderingen na erkennen de respondenten het belang van de Nederlandse taal. Ze vinden het belangrijk om de taal te leren en zich te kunnen behelpen in het Nederlands. Door Nederlands te leren kunnen ze de eigen situatie verbeteren.

I: *Do you think learning the language is important?*

R7: *Yes I think that is the main thing. You can speak English with your husband, but not to the neighbours.... You have to know the local language to be adapted.*

R16: *We willen de taal leren. Het is onmogelijk voor jonge mensen om hier zonder talenkennis te wonen. We leven hier alsof we in de oceaan geworpen zijn.*

Het goed onder de knie krijgen van de taal is voor sommige respondenten een belangrijk doel. De respondenten zijn zich ervan bewust dat het een belangrijk hulpmiddel is om de situatie op langere termijn te verbeteren.

R36: *Het gaat om de taal. Als ik de taal goed zou kennen, dan zou ik wel mogelijkheden hebben om een job te vinden. Die mogelijkheden krijg ik dan wel.*

De motivatie om Nederlands te leren blijkt eveneens uit andere antwoorden. Sommige respondenten hebben zich kort na aankomst in België reed ingeschreven voor een opleiding NT2. Sommige kiezen er bewust voor om eerst Nederlands te leren en later werk te zoeken. Het zijn allen vrouwelijke respondenten met een werkende partner die meer financiële ruimte hebben. Bijgevolg lijken deze vrouwen in vergelijking met andere respondenten over meer keuzevrijheid te beschikken. Deze keuze kwam enkel naar voor bij vrouwelijke respondenten die zelf reeds een hoge of een middelbare opleiding gevolgd hebben en (nog) geen kinderen hebben. Ze stellen zich niet tevreden met een laaggeschoolde job.

R19: The only job I can get right now are cleaning jobs and things like that. But I don't want to do things like that. Therefore I first like to learn the language and then I will choose something I like more. Maybe next year I will start looking after I will have finished the next year. I've heard about an Indian company who will fly on Brussels. Maybe I will see if I can work there.

De motivatie om de taal te leren betekent niet dat iedereen instapt in het inburgeringsprogramma. Enkele respondenten die niet participeerden in het programma, volgden wel een opleiding NT2. Eén respondent volgde eerst privé-les. Een andere respondent leerde reeds Nederlandse woorden alvorens naar België te komen.

R17: Ik ben ook in Turkije begonnen met leren. Mijn vrouw had een schriftje gekocht en daarin schreven we al Nederlandse woordjes en vergeleken met Turkse woordjes. Dus ik was eigenlijk al in Turkije begonnen.

Nog een andere respondent probeert via zelfstudie en een taalprogramma op de computer Nederlands te studeren. Het is niet omdat mensen afhaken of niet deel nemen aan lessen Nederlands, dat ze niet gemotiveerd zijn. Integendeel uit de interviews blijkt dat verschillende respondenten alternatieven zoeken om Nederlands te leren.

R38: I'm learning Dutch on the computer. I bought a programme with a disc and a workbook. So I'm doing it on my own.

R41: Ik ging naar private lessen en later heb ik gewoon geen tijd: werk, de kinderen en thuis... (...) Ik wilde eerste de taal nog gewoon worden en later de cursussen volgen.

Slechts enkele respondenten toonden zich weinig gemotiveerd om Nederlands te leren. Eén zette zich er hard af tegen de verplichting om Nederlands te leren. Nog een andere respondente vond het voor haar het leren van één vreemde taal al voldoende. Bovendien werkte ze in een internationale context en is Engels de contacttaal zowel op haar werk en als in haar sociaal netwerk.

R13: I'm not learning Dutch. I'm dyslectic so one foreign language is enough for me. Besides we live in a globalised world and I'm always speaking English at work.

7.2 Taalkennis als hinderpaal

De meeste problemen die de respondenten ervaren in het opbouwen van een nieuw leven, zijn in vele gevallen te verbinden met een gebrekkige of onbestaande kennis van het Nederlands. Zowel op het vlak van sociale relaties als op het vlak van arbeid als in contacten met officiële instanties stoten velen op problemen omdat ze het Nederlands niet goed beheersen.

7.2.1 Taal & Arbeid

Vele respondenten ervaren dat het moeilijk is om werk te vinden als ze geen Nederlands verstaan en praten.

R14: Yeah, I'd like to work here, but I don't think I can get a lot. Because every time they ask for the language. If you can't speak the language, you can't get the job.

R17: Vanwege de taal, het kennen van de taal is het heel moeilijk om werk te vinden.

Doorgaans is de werkplek voor veel respondenten de enige plek waar ze er echt toe komen om Nederlands te praten en te oefenen.

R17: Ik werk bij een Turkse bakker. (...) Ik probeer op mijn werkoloer Nederlands te praten. Ik vraag alles aan mijn baas, want mijn baas spreekt goed Nederlands. Ik heb geen Belgische vrienden. Ik spreek geen Nederlands.

De aanwezigheid van andere personen van allochtone afkomst die Nederlands beheersen, betekent vaak een grote hulp. Ze kunnen begrippen vertalen en zo kan de respondent beetje bij beetje de taal leren. Eén respondent steunde veel op zo'n collega als hij iets niet verstond.

R34: Er zijn mensen die de (Nederlandse) taal wel spreken, als ik iets moet vertellen, dan neem ik één van de mensen mee als tolk. (...) Ik heb ook niet echt contact met Belgische mensen.

7.2.2 Taal & sociale contacten

Andere respondenten ervaren vooral problemen met Nederlands in het opbouwen van sociale contacten. Het zijn hoofdzakelijk respondenten die gehuwd zijn met een autochtone Belg die taalproblemen ervaren op dit vlak. Ze bevinden zich in een situatie waarbij ze hoofdzakelijk in een Nederlandstalige omgeving vertoeven. Vaak gaan ze deel uitmaken van het (overwegend Nederlandstalige) sociale netwerk van de partner.

R19: *In the beginning I felt very lonely. I didn't know anyone. I had a language problem. I could not speak "Nederlands". I once went with my husband to his family but I couldn't communicate. They were all talking Dutch at the table. I could not understand anything. ... You see my mother in law could not speak English, only Dutch and French. So we talked like this (gestures) and we tried to communicate, but we could not talk.*

De communicatie met de partner verloopt hierdoor voor sommigen ook moeilijk.

R34: *It's a pity that we can't do very deep conversations, just normal things, daily life things is alright, but very deep conversation is not so easy.*

Respondenten met een allochtone partner of een partner van allochtone afkomst praten doorgaans in de eigen moedertaal met elkaar. Soms wordt er thuis een beetje Nederlands gesproken met de partner of de kinderen om zo Nederlands te oefenen.

R17 (vrouw respondent): *Soms oefent hij ook woordjes met mijn zoon. Ik praat er Nederlands tegen en zo pikt hij ook woordjes op.*

R41: *Thuis alleen Pools, en alleen Poolse televisie ook. En praten Nederlands een beetje thuis met de kinderen en in werk.*

De meeste respondenten hebben weinig contact met Vlamingen. Het sociale netwerk van de respondenten omvat weinig Nederlandstaligen. Bovendien wonen veel respondenten in een omgeving met een (relatief) groot aantal allochtonen of personen van allochtone afkomst. Contacten op straat of in de buurt spelen zich bijgevolg ook minder in het Nederlands af. In het dagelijkse sociale leven onder vinden deze respondenten minder druk om Nederlands te leren. In de woon- en leefomgeving kunnen ze zich vaak behelpen in hun moedertaal of in een contacttaal.

I: *En hebt u wel de kans om Nederlands te oefenen?*

R24 (vrouw van respondent): *Ja ik praat wel met hem vaak in het Nederlands.*

I: *en met andere mensen?*

R24: *Ja op mijn werk.*

I: *En hebben jullie veel Belgische vrienden?*

R24 (vrouw): *We hebben niet echt Belgische vrienden.*

Verschuillende respondenten vertellen dat ze weinig kansen krijgen om Nederlands te praten. Als Vlamingen merken dat een nieuwkomer nog niet zo goed Nederlands beheerst, schakelen ze vaak snel over naar het Engels. Sommige respondenten ervaren dit als frustrerend omdat ze net de moeite doen om in het Nederlands te communiceren.

I: *je mag gerust in het Russisch antwoorden hoor. Er is speciaal een tolk om het voor jou gemakkelijk te maken.*

R6: *Ja oké. Ik probeer deze gelegenheid te gebruiken om met jou Nederlands te praten. Ik heb niet zo veel contacten.*

I: *Dus je hebt niet veel kans om Nederlands te praten?*

R6: *Ja, ik zit thuis en nu heb ik drie maanden een cursus Nederlands bij de VDAB gevolgd, dat is een cursus voor algemene bediende, laatste niveau ja, maar euh nu is het vakantie bij de VDAB en ik zit een maand zonder Nederlands. Dat is een probleem. (...) Ja ik probeer een contact te maken in het Nederlands. Maar ze zijn studenten of onderzoekers en ze spreken vaker, vaker Engels dan Nederlands. Dat is een probleem.*

R31: *...and that is very difficult because I'm trying to learn the language and speak Dutch as much as I can. Maybe I make mistakes. I'm sure I make mistakes, but every time I'm with people, they start to speak in English, because they are hearing the accent.*

7.2.3 Taalproblemen in contact met overheidsinstanties

Enkele respondenten beklagen zich ook over het feit dat ze niet in de eigen taal of een contacttaal werden geholpen bij verschillende overheidsdiensten (zoals gemeente, VDAB, OCMW, ...). In enkele interviews, vertellen de respondenten hoe ze het deksel op de neus kregen omdat ze onvoldoende Nederlands konden weigerde de lokale ambtenaren om hen verder te helpen.

I: *Heb je ooit problemen ondervonden omdat je de taal niet kent?*

R37: *Nooit op het werk maar vooral in instituties zoals politie, gemeente, of ministeries in Brussels of zo. (...) Ze willen niet met je praten als je de taal niet kent.*

R10: *The VDAB never give me a thing. They told me: "You can't speak Flemish so we can't help you.*

De "Belgische situatie" kan niet bij iedereen op evenveel begrip rekenen. Vooral Franstalige nieuwkomers begrijpen niet waarom de ambtenaren hen niet in het Frans kunnen verder helpen zolang ze het Nederlands onvoldoende beheersen. Ook aan het vele vertalingwerk voor de erkenning van documenten ergeren zich sommige respondenten. De delicate taalwetgevingen zorgen voor ontevredenheid bij sommige anderstalige nieuwkomers.

R11: *Je ne comprends pas la situation belge, mais je veux pas être victime de cette situation. Pour moi la Belgique c'est un pays bi langue, alors pourquoi il refuse d'aider?*

R31: *First of all the papers they ask. You are supposed to know and the language also. I'm supposed to know all languages to get my papers, because for my papers I have to go to Vlaamse overheid in Brussels. They are speaking French or Dutch, not English. If you're coming here and you don't speak Dutch, you're supposed to speak French, which is not always so good. But anyway when you're coming here they are speaking another language so it's difficult for us. I'm supposed to speak all languages before I can get my papers otherwise I can't. It's something strange, it's one country, why do you speak all languages?*

7.3 Nederlands leren: niet willen of niet kunnen?

Het voornaamste probleem met betrekking tot het leren van de taal schuilt niet in een gebrek aan motivatie. Verschillende respondenten voelen zich gekneld tussen willen en kunnen. Enerzijds willen ze wel Nederlands leren en beseffen ze het belang van het leren van de taal. Anderzijds ervaren ze een financiële druk en een sociale druk om zo snel mogelijk werk te zoeken. Het gaat zowel om een financiële als om een sociale druk. Vooral mannelijke respondenten lijken meer gevoelig voor deze sociale druk. Ze verwijzen naar hun verantwoordelijkheden als man om voor hun gezin te zorgen. Deze respondenten hebben ook een lagere opleidingsniveau of werken onder een statuut van zelfstandige.

R40 (vrouw van respondent antwoordt): Hij wil in Pina beginnen, maar, dat is het juist. Met zijn werk is dat dan zeer moeilijk. En wij hebben dat inkomen echt nodig want ik wel werk vast als verkoopster maar mijn maandloon is niet echt breed. Wij huren en moeten elektriciteit betalen, en wij willen misschien ook op vakantie gaan.

R 42: Ik heb een gezin. Er moet brood op de plank komen.

Bovendien is Nederlands geen gemakkelijke taal en vergt het leren van een taal een langdurige tijdsinvestering. Voor de meeste respondenten is het een moeilijke opgave.

R5: Goed, mijn voornaamste probleem is de taal. Het is echt heel moeilijk om die te leren.

Verschillende respondenten mispakken zich aan het taalaspect. Een aantal van hen heeft niet eens stilgestaan bij de mogelijke (taal)problemen. Anderen verwachten met de kennis van één van de Belgische landstalen of van het Engels over voldoende mogelijkheden te beschikken. Dit is voor verschillende respondenten een punt van ontgoocheling.

R11: Moi je parle français. La Belgique est bi-langue pourquoi on refuse de m'aider en Français?

8. Focus op mogelijke "risicogroepen"

Bij de uiteenzetting over de selectiecriteria, verwijzen we naar enkele risicogroepen. Deze groepen zouden significant minder deelnemen aan het inburgeringstraject. De trajectbegeleiders slagen er vaak al niet in om, ondanks de inspanningen, deze nieuwkomers te bereiken. Op basis van gesprekken met de sleutelfiguren identificeren we volgende mogelijke "risicogroepen": vrouwelijke huwelijksmigranten, analfabeten en nieuwkomers in de Brusselse rand en de omgeving van de taalgrens, Tsjetsjeense vluchtelingen, huisknechten en de Joods-orthodoxe gemeenschap. In deze paragraaf lichten we kort deze "risicogroepen" even toe. In

de groep van vrouwelijke huwelijksmigranten focussen we even op de situatie van een bepaald onthaalbureau X.¹⁸ Voor mensen die zich verder willen verdiepen in het thema van vrouwelijke migratie en huwelijksmigratie verwijzen we naar eerder gepubliceerde rapporten bij OASeS/CeMIS, HIVA en het Steunpunt voor Gelijke Kansen.¹⁹

8.1 Vrouwelijke huwelijksmigranten

Vooraleer deze korte toelichting aan te vatten, willen we eerst opmerken dat deze zogehete risicogroep erg heterogeen is. We lichten zoals gezegd kort even de situatie X toe. Vervolgens verwijzen we even naar informatie van trajectbegeleiders in Antwerpen met betrekking tot de Marokkaanse en Turkse vrouwelijke huwelijksmigranten. Tenslotte richten we onze aandacht op de situatie van Oosterse vrouwen die trouwen met een Belgische man.

8.1.1 Situatie X

De volgende informatie is gebaseerd op interviews met twee trajectbegeleidsters en van de voorzitter van een vrouwengroep.

Het OB van stad X stelt vast dat ze een bepaalde groep nieuwkomers moeilijk kan bereiken en motiveren om aan het traject deel te nemen. In deze stad woont een grote gemeenschap van mensen die afkomstig zijn uit het Rifgebergte. Ondanks de verschillende inspanningen om deze groep te bereiken is de responsgraad erg klein.

Volgens de geïnterviewde trajectbegeleidsters is deze gemeenschap een erg gesloten gemeenschap met weinig openheid naar andere culturen of personen. Ook in het land van herkomst, Marokko, blijkt deze gemeenschap erg gesloten en stelt ze zich wantrouwig op ten opzicht van de Marokkaanse overheid.

Volgens de trajectbegeleiders liggen cultuurverschillen aan de basis van de moeilijke relatie met deze gemeenschap.

RX2: Dat is de groep waarbij het moeilijk gaat. De moeilijkheid zit vooral in de cultuur. Het is een sterk aanwezig cultuurverschil.(...) Ik kan daar geen ommezwaai in maken.

Een eerste probleem betreft de positie van de vrouwen binnen de gemeenschap. Zij lijken weinig autonome beslissingen te kunnen nemen. De mannen hebben een centrale plaats in de contacten buitenshuis. Volgens de trajectbegeleiders beslist de man over alles met betrekking tot de vrouw.

---

¹⁸ Op vraag van de sleutelfiguren worden de namen en plaatsgegevens niet bekend gemaakt.

¹⁹ Een kort niet-exhaustief overzicht van enkele publicaties: zie bijlage

RX1: Bij de Rifs die "neen" zeggen, zal het altijd "neen" blijven. Het is altijd de man die beslist. Zo heb ik maandag een geval gehad. Ik dacht met de vrouw te gaan praten, maar ze stuurde me zonder commentaar toch terug naar de man. In zo'n geval is het de moeite niet meer om te proberen. De man beslist dan alles. De man weet alles wat zijn vrouw moet hebben en nodig heeft. RX2: Als de man werkt heeft, gaat het zeker niet. Ze moeten op de kinderen letten, ze moeten hen op school afhalen... Heeft de man geen werk, dan lukt het soms nog niet. Er is geen enkele openheid naar integratie daar zit het probleem.

De mannen wensen niet dat hun vrouwen in contact kunnen komen met andere mannen.

RX1: De echtgenoot zal niet accepteren dat een andere man iets met zijn vrouw zal doen.

Toch lossen cursussen met enkel vrouwelijke deelnemers het probleem slechts gedeeltelijk op. Het is slechts één drempel die men verlaagt. Voor het vervoer van en naar de cursussen zijn de vrouwen afhankelijk van hun partner. Bovendien spelen er ook financiële elementen mee. Doorgaans zijn het families die niet veel financiële ademruimte hebben.

Volgens de trajectbegeleiders spelen ook andere aspecten ook mee zoals het grote wantrouwen ten opzichte van de overheid en de overheidsinstanties (want zij vertegenwoordigen de overheid). Binnen deze gemeenschap leeft de vrees voor het verlies van de eigen culturele identiteit. Deze etnische minderheidsgroep wenst evenmin een inmenging van de overheid in hun cultuur. Volgens de trajectbegeleiders vrezen de echtgenoten enerzijds dat hun vrouwen, door het volgen van het inburgeringstraject meer gaat weten dan de man, waardoor hun posities onder druk komt te staan. Anderzijds lijkt het alsof de deelname van vrouwen uit de gemeenschap aan het inburgeringstraject op zich reeds een "culturele revolutie" is.

I: Dus zelfs als je praktische oplossingen voorstelt, dan blijft het moeilijk?

RX2: Ja die worden afgeketst. Als trajectbegeleider doen wij echt moeite om het inburgeringsprogramma te verkopen. We steken er dus echt tijd en energie in om oplossingen te vinden. (...) We moeten nadenken over hoe we compromissen kunnen sluiten bijvoorbeeld in die groep vrouwen met strikte echtgenoten afzonderlijke groepen voor enkel vrouwen. We denken na over een manier om die vrouwen toch te laten komen. ...Dat is allemaal gebeurd, uitgetest. Je kan pogingen doen, maar het lukt niet altijd. Het is twee jaar zo geweest, het derde jaar is het niet meer gelukt omdat we toen met andere contactpersonen zaten. Het waren toen andere contactpersonen, zeer jonge echtgenotes van zeer jonge mannen en die strikt de lijn volgden, nog erger dan de ouderen.

RX1: Er was toen ook propaganda tegen inburgering.

RX2: Ja er was toen echt actie tegen. We zijn er toen natuurlijk niet meer in geslaagd.

I: Actie tegen?

RX2: Tegen het mengen van de overheid in hun leven en cultuur.

RX1: En ze hadden het idee dat we dat via de "zwakkeren" deden, namelijk de vrouwen.

De meeste mannen hebben doorgaans zelf geen kansen gehad om een inburgeringstraject te volgen of hebben het aanbod geweigerd omdat ze willen werken.

I: Dus als hun vrouw het programma zou volgen, zou zij meer te weten kunnen komen dan dat de man weet?

RX1: Dat is dan ook hun grote vrees.

RX2: Dat is dé vrees.

RX1: De vrouw wordt sterker, gaat meer weten dan haar man. Ze dreigen hun eigenheid te verliezen.

De problemen met betrekking tot het inburgeringstraject kunnen dus niet losgekoppeld van de socio-culturele genderpatronen. De trajectbegeleiders moeten niet enkel de echtgenotes overtuigen. Vaak ervaren ze dat de vrouwelijke nieuwkomers evenmin erg gemotiveerd zijn. Ze migreren om te trouwen en de rol van moeder op te nemen. De rol van de vrouwen situeert zich in deze gemeenschap binnenshuis. De zorg voor en het opvoeden van de kinderen staat centraal voor bij de vrouwen uit deze gemeenschap. Kinderopvang is ook een zéér grote stap voor de vrouwen uit deze gemeenschap. Het daagt op zich reeds de eigen culturele gewoontes, waarden en normen uit.

RX2: Nog iets anders dat voor problemen kan zorgen: het idee van kinderopvang. Het zit niet echt in hun cultuur om kinderen naar kinderopvang te brengen. Daar maakt het inburgeringsdecreet een fout. Wij zijn opgevoed met ouders die beiden gaan werken en dan de kinderen naar een crèche doen. Bij hen is dat totaal iets nieuws.

RX1: De kinderen blijven thuis bij de ouders tot ze naar school moeten.

RX2: Zo zit dat in hun cultuur. Het is hier zo voorgeschreven dat de vrouw Nederlandse les moet volgen en het kind naar de crèche moet brengen. Zo worden de mensen toch wel gedwongen om iets te doen wat hen niet eigen is.

De vrouwen in deze gemeenschap zijn doorgaans erg laag geschoold. Sommigen zijn zelfs analfabeet. Ze zijn totaal niet vertrouwd met zaken zoals "vorming" en "taallessen". De drempel om toch Nederlands te volgen is voor hen vaak extra groot. Volgens de voorzitter van de vrouwenorganisatie hebben veel van deze vrouwen bang van het onbekende.

De angst voor het onbekende staat in contrast met de veiligheid van het gekende. Migratie is doorgaans een belangrijke gebeurtenis in iemands leven. Voor sommige komen voor het eerst in een totaal andere wereld terecht. Dit geldt ook voor de meeste van de vrouwen uit deze gemeenschap. Het vasthouden aan de eigen tradities, waarden en normen, lijkt deze vrouwen ook een soort veiligheid en zekerheid te geven. In die zin kunnen we de vraag stellen of het voor deze groep

vrouwen niet beter zou zijn om het traject flexibeler in te richten en ze eerst een aanpassingsfase te gunnen?

De trajectbegeleidster stellen vast dat de vrouwen zelf deze situatie ook mee in stand houden.

RX2: Ze hebben andere prioriteiten dan wij.

I: En welke prioriteiten dan?

RX1: Mooie kleding, sieraden, lekker eten,.... Dat is voor hen geluk. Binnen de gemeenschap zijn zij zeer sociaal.(...) Die mensen zijn gelukkig met zulke cultuur, maar soms kan dat toch botsen. Als de vrouw nu toch een keer buiten moet, zal ze toch moeten kunnen communiceren. Dan wordt het pas moeilijk.

RX2: Als vrouwen niet mogen instappen in het programma omwille van de gemengde groepen, verbaast het mij steeds dat de vrouwen het ook niet willen. Ze zijn dat niet gewoon. Ze hebben dat nooit gedaan. Het is voor hen iets dat in hun hoofd niet kan.

RY: Meestal komt de Marokkaanse vrouw hierheen om te trouwen met een Marokkaanse man. Dat is hun voornaamste reden. Het gaat dus om een andere motivatie dan wanneer mensen naar hier komen om te studeren en te werken. Veel Marokkaanse vrouwen²⁰ zijn tevreden met hun situatie en willen die niet veranderen. Ze vinden ontmoetingen belangrijk, maar ze willen geen vorming of studie.

Zowel bij de vrouwen als mannen in deze gemeenschap leeft als het ware de angst om een stuk van de eigen culturele identiteit te verliezen indien ze de cursus volgen. Het volgen van het inburgeringstraject voor deze vrouwen daagt hun culturele gewoontes, gegevenheden, waarden en normen heel sterk uit.

RX1: Van sommige ervaringen krijg ik echt kippenvel. Na een aantal gesprekken zeiden een aantal mannen dat hun vrouw mocht komen. Maar de vrouw gaat dan elke dag buitenshuis en dat wordt een soort bedreiging voor de man. Sommigen kunnen daar niet mee leven. Normaal mogen vrouwen niet dagelijks buiten gaan. Nu moesten ze plots elke dag naar de les en dat zorgde voor confrontatie. Daartoe waren ze niet bereid.

We hebben de indruk dat het deelnemen van vrouwelijke nieuwkomers in die gemeenschap aan het inburgeringsprogramma, een ware revolutie op zich zou zijn, zowel voor de gemeenschap als voor de vrouw. Misschien is de combinatie van een migratie gekoppeld aan een inburgeringsbeleid voor de meerderheid van de vrouwelijke nieuwkomers in deze gemeenschap een symbolische "bridge too far". Het impliceert immers dat deze vrouwen 2 grote stappen in het onbekende moeten zetten. In de eerste plaats komen ze in een nieuwe omgeving en/of gemeenschap terecht. Tegelijkertijd participeren aan zoiets onbekend als een inburgeringstraject, waarbij ze dan nog eens direct uit de "veiligheid" van de

²⁰ De geïnterviewde verwijst hier in hoofdzaak naar Marokkaanse vrouwen van de gemeenschap uit het Rifgebergte in stad X.

gemeenschap treden. Ook het feit dat niet op de nodige steun kunnen rekenen zal deze stap extra bemoeilijken.

De vrouwenorganisatie heeft een deel van de vrouwen in de gemeenschap kunnen bereiken, al verliep het proces heel moeilijk. In die groep zijn geen nieuwkomers aanwezig. De vrouwen organiseren af en toe een activiteit (binnen de schooluren) waarbij ze met elkaar praten over bepaalde onderwerpen. De praatgroepen zijn in het Nederlands.

Een oplossing voor deze specifieke gemeenschap lijkt niet voorhanden. De geïnterviewden benadrukken dat de gemeenschap, zowel de mannen als de vrouwen, beiden het voordeel en het belang van het traject moeten inzien. Langs de kant van het inburgeringstraject zowel de trajectbegeleidsters als de voorzitter van de vrouwenorganisatie dat het traject op sommige punten rekening kan houden met de enkele belangrijke socioculturele elementen in de gemeenschap (zoals bijvoorbeeld gescheiden klassen). De trajectbegeleidsters denken dat mogelijke boetes de echtgenoten eventueel wel zou kunnen overtuigen. Al is deze optie evenmin sluitend. Sommigen betalen liever.

RX1: Al wij echt resultaten willen krijgen met het inburgeringstraject zal het met verplichtingen en boetes zijn. Geld is heel belangrijk voor hen.

I: Dus in die zin zou de het verplicht volgen van het inburgeringstraject voor deze doelgroep een goede zaak zijn?

RX1: Ik denk dat, als we met die doelgroep resultaten willen bereiken, we het moeten proberen. Soms merken we bereidheid. Ze vragen zelf hoe hoog die boete is.

RX2: Ja dat is soms de eerste vraag die we krijgen als ze binnenkomen. Ze willen het gewoon betalen om er vanaf te zijn.

De geïnterviewden benadrukken eveneens het belang van de gemeenschap. Het is belangrijk dat de partners zich in het programma van het inburgeringstraject kunnen vinden en dat zij hun echtgenotes steunen. Dit is enkel mogelijk indien de gemeenschap in het geheel de waarde van het inburgeringstraject erkent en mee promoot onder de nieuwkomers in de gemeenschap.

RY: Als je de mannen daarvan kan overtuigen, zit je een stap verder. Je moet eigenlijk steeds het probleem oplossen via de man, niet via de vrouw. Het is geen eenvoudig proces.(...) Ik denk dat hier een functie voor de moskee is weggelegd. (...)Ik denk dat personen uit de moskee moeten wijzen op het belang van het onthaalbureau.

8.1.2 Situatie met betrekking tot Antwerpen

In Antwerpen leeft er ook een grote Marokkaanse gemeenschap. Enkele trajectbegeleidsters beschouwen de groep van Marokkaanse vrouwen ook als een risicogroep. De situatie is niet dezelfde als in stad X. Eén trajectbegeleidsters zegt dat haar cliënten vaak wel geïnteresseerd zijn in het programma maar dat de partner

geen toestemming geeft. De trajectbegeleidster oppert dat mogelijk een angst voor of een wantrouwen ten opzichte van het inburgeringstraject bij de partner aan de basis ligt van dit gedrag. Volgens de trajectbegeleidster hebben verschillende partners bang dat hun pas aangekomen vrouw meer te weten zou komen dan zij zelf. Nog voor hij goed en wel zijn sociale positie kan innemen dreigt ze alweer te vervallen. Vaak wantrouwt hij ook op basis van eigen ervaringen de overheidsinstanties. Volgens de trajectbegeleidster heersen er verschillende foutieve opvattingen over het inburgeringsbeleid, zoals bijvoorbeeld ze leren de vrouwen hoe te scheiden, de vrouwen moeten Westerse vrouwen worden, ... In de ogen van deze partners is het inburgeringsbeleid eerder een verdoken assimilatiepolitiek. Deze misopvattingen zijn terug te brengen op een angst om de eigen socio-culturele identiteit en de eigen sociale positie te verliezen.

Een belangrijke factor met betrekking tot het al dan niet volgen van een inburgeringscursus is volgens een coördinator van de Marokkaanse verenigingen de scholingsgraad van de vrouw. Van een hoog geschoolde vrouw zou een deelname aan het inburgeringsbeleid meer aanvaard worden dan dat van een laaggeschoolde vrouw. Een hoog geschoolde vrouw is vertrouwd met het inwinnen van informatie; met leren. De gemeenschap heeft meer vertrouwen in haar. Een laaggeschoolde vrouw zal eerder door de schoonfamilie opgevangen worden. De schoonfamilie moet deze vrouw beschermen en wegwijs maken. Vanuit een bezorgdheid zal de familie een laaggeschoolde vrouw meer beschermen.

Anderzijds stellen veel partners zich wel open voor het inburgeringsbeleid en ondersteunen hun echtgenote in deze keuze. Anderen gaan akkoord nadat ze wat toelichting hebben gekregen van een trajectbegeleidster. De situatie is zeker niet zo extreem als de gemeenschap in stad X. De trajectbegeleiders kunnen geen exact cijfers geven, maar schatten dat het toch om een significante groep gaat onder de vrouwelijke nieuwkomers.

8.2 Huisknechten

Deze groep nieuwkomers werkt in België voor een rijke landgenoot. Via een trajectbegeleider was één van hen bereid om mee te werken. Deze respondent getuigde over de slechte arbeidsomstandigheden waarin zij moeten werken. Het zijn voor een groot deel mensen uit arme dorpen in India. De rekrutering vindt plaats in India. Volgens de respondent liegen de werkgevers over de werkomstandigheden. Ze beloven veel aan de mensen in India, maar uiteindelijk zijn het loze beloftes. Eens in België aangekomen moeten ze zeer hard werken. De respondent had slechts één vrije dag en een moest de andere dagen van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat werken. Bovendien hebben ze weinig vrijheden en mogen sommigen, zoals deze respondent amper het huis verlaten. De respondent vertelt dat hij weinig sociale contacten had. De huisknechten leren elkaar na verloop van tijd

blijkbaar wel kennen. Ze wonen bij de werkgever in. De trajectbegeleider omschrijft hun situatie als slavernij.

In de meeste gevallen verbieden de werkgevers hun huisknechten om deel te nemen aan het inburgeringsprogramma. De meeste onder hen weten volgens de respondent nog niet eens van het bestaan van het traject af. Hij denkt dat de "bazen" schrik hebben dat het huispersoneel teveel leert en gaat weten (oa over de Belgische arbeidsomstandigheden etc). In dit geval zou de werkgever het volgen van het traject niet nuttig achten. Bovendien is het in hun ogen tijdverlies voor deze mensen. Tenslotte vertelt de respondent dat hij en zijn lotgenoten veel schrik hebben van hun "bazen". Ze durven weinig tegen de werkgevers in te brengen.

Het verhaal van deze man bevestigt eerdere informatie die we verkregen via informele contacten met een trajectbegeleider. De trajectbegeleider in kwestie wenste niet deel te nemen aan een interview. Hij slaagt er zelden in om deze mensen te bereiken. Op enkele uitzonderingen na, reageren de huisknechten niet op de wervingsacties en oproepingsbrieven van onthaalbureau. Als hij ze tracht te telefoneren, neemt een familielid van of de werkgever zelf de telefoon op. Soms reageren de werkgevers van de huisknechten kwaad op dergelijke wervingsacties en bedreigen ze zelf de trajectbegeleider.

Het is moeilijk om een exact cijfer te geven van de grootte van deze groep. We veronderstellen dat het uiteindelijk om een eerder kleine groep van mensen gaat, die omwille van deze redenen niet kunnen starten met het programma. De voornaamste factor is het verbod van de werkgever. Bovendien zijn de huisknechten zelf niet op hoogte van het bestaan van het inburgeringstraject.

8.3 Tsjetsjeense vluchtelingen

Enkele trajectbegeleiders vertellen dat ze Tsjetsjeense vluchtelingen eveneens moeilijk kunnen bereiken. Ze stellen echter vast dat de Tsjetsjeense nieuwkomers erg goed op de hoogte van het sociale zekerheidssysteem in België. Volgens deze trajectbegeleiders hebben de Tsjetsjeense vluchtelingen informele netwerken uitgebouwd waarbij ze elkaar informeren. Een Tsjetsjeense toeleider in Antwerpen erkent dat veel mensen geen traject volgen of afhaken. Hij vertelde dat zijn landgenoten doorgaans hulp zoeken bij elkaar. Ze hebben een groot wantrouwen ten opzichte van allerlei instanties.

RY: Voor de Tsjetsjenen is het belangrijkste probleem het wantrouwen in de officiële instanties. Ze hebben de oorlog meegemaakt en er was onzekerheid voor gedurende twaalf jaar. Dit heeft invloed op hen als ze naar hier komen en werk zoek. Na een periode van een aantal maanden beseffen ze dat ze zonder officiële instanties niets kunnen bereiken. Dan begint voor hen de heroriëntatie.(...) Zo is de mentaliteit bij de Tsjetsjenen dikwijls. Ze willen zichzelf beschermen en verdedigen.

De oorlogservaringen spelen bij de nieuwkomers ook een belangrijke rol. De meesten onder hen dragen traumatische ervaringen met zich mee. Niet iedereen heeft zijn of haar eigen ervaring al kunnen verwerken. Volgens de toeleider zijn sommige vluchtelingen in een eerste periode na hun aankomst in België vooral bezig met het verwerken van hun trauma. Soms heeft dit tot gevolg dat ze het zoeken naar werk eerst uitstellen.

RY: Het hangt van de persoonlijkheid en de taalbeheersing af. Soms hebben ze verschrikkelijke dingen meegemaakt en zijn ze nog niet toe aan een job.

Het migreren naar Europa is voor de meeste een hachelijke onderneming. Officieel maakt Tsjetsjenië deel uit van Rusland. Dit betekent dat het zelfs heel moeilijk is om via officiële kanalen een geldig visum te verkrijgen. De overgrote meerderheid van deze vluchtelingen is op eigen kracht of met behulp van mensenhandelaars naar België gemigreerd.

RY: Ik heb vele verschrikkelijke verhalen gehoord. Ze komen hierheen via Poolse rivieren, bossen en bergen. Ze worden dikwijls opgepakt door Poolse, Duitse of Slowaakse politie, die hen dan weer terugstuurt. Ze doen verschillende pogingen tot het lukt. De Tsjetsjenen zitten in een heel zwakke situatie. Ze proberen op alle mogelijke manieren aan tickets te geraken en de weg te vinden. Al hun geld wordt eraan besteed.

Eén respondent legde uit dat de meeste jongeren in Tsjetsjenië nu vaker laaggeschoold zijn. Door de oorlog is het onderwijssysteem in elkaar gezakt. Deze jongeren maken een grote groep uit van de nieuwkomers binnen deze gemeenschap.

De meeste vluchtelingen hopen snel werk te vinden. Dit is vaak niet zo eenvoudig als ze verwacht hadden. De meeste vluchtelingen vinden via een informeel netwerk binnen de gemeenschap toch werk. Verschillende personen combineren een uitkering van het OCMW met wat bijklussen in het zwart. De oorzaak hiervoor legt hij bij de slechte financiële positie. De mannen zijn niet graag afhankelijk van het OCMW. Ze willen immers zelf instaan voor hun gezin.

RY: Vele jongens willen helemaal niet leven van de OCMW-steun, omdat het niet in hun traditie ligt om iets te vragen. Ze voelen zich dan niet mannelijk. Ze willen zelf voor hun gezin instaan (...) Vooral de jongeren hebben moeilijkheden. Ze krijgen ongeveer 600 euro. Ze moeten een waarborg van 50 euro aan het OCMW terugbetalen, de huur de elektriciteit, ... Uiteindelijk blijft er voor sommigen nog maar 350 euro per maand over wat niet genoeg is om van te leven. Na een tijdje zullen ze dan via kennissen of familieleden tijdelijk werk zoeken. Dikwijls denken ze dat zwart werk niet wordt gecontroleerd, maar dat is niet waar.

8.4 Joods-orthodoxe gemeenschap

In het kader van het onderzoek, bleek één van de gecontacteerde niet-starters een lid van een orthodoxe gemeenschap in Antwerpen. Het betreft een groep binnen de Joods gemeenschap in Antwerpen. We spreken ons niet uit over de Joodse gemeenschap in zijn geheel.

De belangrijkste hinderpalen voor deze respondent waren socio-cultureel van aard. Deze respondent kon niet deelnemen omdat het programma onverenigbaar was met zijn studie van de Thora. Hij keurde het inburgeringsbeleid niet af, maar hij zag niet in wanneer hij de tijd zou hebben om daaraan deel te nemen. Deelnemen aan het inburgeringstraject betekent dat hij zijn eigen studieschema moet aanpassen. Dit is echter voor deze respondent onmogelijk. Louter de organisatorische aspecten (tijdstip van de lessen en duur van de lessen) blijken te veel veranderingen van het studieschema te vragen. Een andere hinderpaal betreft de gemengde klassen. Voor mensen uit zijn (orthodoxe) gemeenschap is het uitgesloten dat mannen en vrouwen in dezelfde klas zitten. Het blijkt ook heel moeilijk om het inburgeringstraject aan te passen aan zijn situatie. De ruimte is erg klein en de aanpassingen zullen van één kant komen. Voor deze respondent sloot de trajectbegeleider het dossier af met de vermelding: "geen traject op maat gevonden".

Leden van deze specifieke gemeenschap zullen echter zelden een traject op maat vinden. We verwachten op basis van ons onderzoek dat leden van deze gemeenschap doorgaans niet eens zullen starten met het inburgeringstraject.

8.5 Analfabeten

Onder de respondenten van het kwalitatief onderzoek bevonden zich geen analfabeten. Verschillende trajectbegeleiders signaleren dit wel als een risicofactor. De nieuwkomers die analfabeet zijn, moeten een heel grote stap zetten. Ze kunnen niet eens lezen en schrijven in de moedertaal, maar in België verwacht het inburgeringstraject dat ze toch een andere taal leren. Met leren bedoelen we niet enkel leren praten, maar ook leren lezen etc. Voor mensen die nooit enige vorm van opleiding hebben genoten, is het inburgeringstraject vaak een hele grote stap om te zetten. Dit kunnen angsten en gevoelens van onzekerheid oproepen, waardoor het nog moeilijker wordt voor deze personen om deel te nemen.

9. Bevindingen uit kwalitatief onderzoek

Voor een overzicht van de interviewfragmenten met betrekking tot de gezinssituatie, sociale netwerken, behuizing, arbeidsmarkt, scholingsgraad, taal, migratiegeschiedenissen en toekomstperspectief verwijzen we u naar de bijlage.

Welke betekenissen komen meermaals terug en wat leert het ons over het inburgeringsbeleid? Tot op welke hoogte geeft het een antwoord op de initiële onderzoeksvragen? In een eerste deel van deze paragraaf vatten we de belangrijkste bevindingen even samen. Vervolgens interpreteren we de gegevens in functie van het theoretische kader.

9.1 Reden van afhaken of niet starten

In vergelijking met eerder onderzoek en de werkingsverslagen van de onthaalbureau's komen in onze interviews dezelfde redenen naar voor om af te haken of niet te starten. De aangehaalde redenen liggen in de lijn van de verwachtingen, door ons samengevat onder de noemers: persoonsgebonden redenen (geen interesse, reeds gestart uit eigen initiatief met NT2, persoonlijke gezondheidsproblemen, in Nederland al een traject gevolgd, volgen van een alternatief traject), gezin & familiale redenen (zwangerschap, kinderen, intrafamiliaal geweld, gezondheidsproblemen partner of kinderen, verbod van echtgenoot, gebrekkige sociale steun), socio-economische redenen (arbeid, verbod van werkgever, traject moeilijk te combineren met arbeid), cursus- en trajectgebonden redenen (bereikbaarheid, kosten verbonden aan traject, verplicht tot afhaken wegens te laag niveau Nederlands, Onthaalbureau niet gekend, onvoldoende geïnformeerd en gemotiveerd door trajectbegeleider, verplichtende karakter).

Het volgen van een inburgeringstraject is vaak moeilijk te combineren met andere taken en verwachtingen van respondenten zoals werken, zorgen voor het gezin of verzorgen van zieke of hulpbehoevende familieleden. Na verloop van tijd ervaren verschillende respondenten dat de impact van het volgen van het traject op het dagelijkse leven als te belastend.

Een belangrijk breekpunt voor de respondenten is een verandering in de levenssituatie zoals het vinden van werk of krijgen van kinderen. Zulke gebeurtenissen hebben tot gevolg dat de respondent meer moet doen in minder tijd. Die momenten die ze voorheen aan het volgen van de lessen besteden, worden nu ingenomen door een andere activiteit. Als de tijdsdruk te zeer vergroot, haken veel respondenten af.

Het valt op dat geen van de respondenten afhaakt uit ontgoocheling met de invulling van het traject. Niemand haakt af omwille van de lesinhoud en kwaliteit van de lessen. De perceptie van de betrokken respondenten over welke (meer)waarde het traject voor hen biedt, loopt sterk uiteen. Sommige respondenten stelden dat het traject geen meerwaarde kan bieden in hun situatie, andere een beperkte. Enkel zijn wel overtuigd van de meerwaarde van het traject. Voor sommigen is de beperkte (gepercipieerde) meerwaarde op zich voldoende om niet (meer) deel te nemen, bij anderen lijkt dit een factor te zijn die de kans op afhaken lijkt te verhogen.

9.1 Mogelijke risicofactoren: Persoonsgebonden factoren

9.1.1 Gezondheidsproblemen

Sommigen haken af of kunnen niet starten omwille van gezondheidsproblemen (zowel lichamelijk als geestelijk). Geestelijke gezondheidsproblemen treffen twee respondenten die hun geboorteland moesten ontvluchten en daarbij vrienden en familie (waaronder vrouw en kinderen) moesten achterlaten. De onzekerheid over hun familie die op hen weegt, leidt tot ernstige psychische problemen. Bovendien kunnen ze niet rekenen de steun van een sociaal netwerk. Een andere respondent leidt aan een oorlogstrauma.

9.1.2 Karaktereigenschappen

Respondenten verschillen ook in de mate waarin ze zelf initiatief nemen. Er zijn er die kort na de aankomst zelf op zoek gaan naar een opleiding NT2. Hoewel de meeste respondenten zich bewust zijn van het belang van een andere taal, verschillen ze toch in de mate waarin ze al dan niet actie ondernemen om de taal te leren. Voor verschillenden onder hen is een expliciet aanbod erg belangrijk. Sommige respondenten zijn uit zichzelf gemotiveerd om de taal te leren. Ze vinden dat normaal. Een verplichting beleven deze respondenten als een koude douche die tot leidt tot een daling van hun motivatie. Deze respondenten zijn individueel ingesteld en erg zelfstandig. Ze geven blijk van een soort wantrouwen ten opzichte van de overheidsinstanties en zijn erg op hun vrijheid gesteld.

Een groot aantal respondenten gaan uit eigen beweging naar de VDAB. Ze verwachten dat de VDAB hen kan helpen met het vinden van werk. Hoewel de VDAB het best gekend is onder de nieuwkomers uit verschillende respondenten hun teleurstelling over de werking van deze instantie. De meeste respondenten willen zo snel mogelijk werken. In plaats van werk krijgen ze bij de VDAB vaak het antwoord dat deze instantie hen (voorlopig) niet kan helpen.

De motivatie en de veerkracht waarover iemand beschikt, zijn ook belangrijke concepten in dit kader.

9.1.3 Scholingsgraad

De scholingsgraad en de capaciteiten van de respondent zijn belangrijk voor de nieuwkomer zelf. Toch kunnen we op basis van ons kwalitatief onderzoek geen éénduidige verband vaststellen.

Uit de casus X blijkt evenwel dat verschillende vrouwelijke nieuwkomers in die gemeenschap laag tot niet geschoold zijn. Ze zijn niet vertrouwd met zaken zoals het volgen van opleidingen, cursussen en studeren. Ze hebben nooit een andere

taal geleerd en vele onder hen zijn analfabeet. Voor deze vrouwen is het een grote stap om deel te nemen aan het inburgeringstraject. Vertrouwdheid met het (Westerse) schoolse model van leren, kan een mediërende factor zijn.

Sommige respondenten met een hoog opleidingsniveau storen zich dan weer aan het trage tempo. Ze stellen zich doorgaans kritischer op. Op bepaalde punten lijken ze een voordeel te hebben, zoals bij het leren van de taal. Ze zijn ook meer vertrouwd met het Westerse schoolse model van leren. Anderzijds uiten ze vaak hun frustraties omwille van problemen die ze ondervinden in het erkennen en valoriseren van hun diploma's en competenties. Hoewel ze over de nodige diploma's beschikken, worden deze niet altijd erkend. Deze frustraties kunnen dan weer de motivatie om zich in te burgeren hypothekeren. We hebben de indruk dat hun verwachtingen doorgaans hoger liggen in vergelijking met laaggeschoolde respondenten, zeker op het vlak van arbeidsperspectief. De kans dat ze deze verwachtingen niet kunnen invullen, ligt echter erg hoog. Als de verwachtingen realistisch gesteld worden, dan biedt een hogere scholingsgraad volgens ons betere (overlevings)kansen, maar niet noodzakelijk meer garantie op een volgehouden traject.

Op basis van het kwalitatief onderzoek kunnen we de scholingsgraad niet éénzijdig linken met het al dan niet volgehouden volgen van het inburgeringstraject. We vermoeden dat voor analfabete nieuwkomers de stap naar het traject heel groot is, vooral omwille van een onbekendheid met een dergelijk leerproces. Bij de hoger opgeleide respondenten spelen ervaringen van ontgoocheling en frustraties een belangrijke rol.

Verschillende respondenten met een lage scholingsgraad, beschikken wel over voldoende praktische vaardigheden en capaciteiten om in te stappen in de arbeidsmarkt. Doorgaans hebben ze verschillende jaren werkervaring in het land van herkomst en hebben ze hun scholing op het werkterrein gekregen. Ze hebben echter geen diploma om hun vaardigheden aan te tonen. Voor deze respondenten is het moeilijk om in hun competenties erkend te worden. Ook hoger opgeleiden zouden een praktijktest waarderen.

9.1.4 Migratiegeschiedenis

De beweegredenen om te migreren verschillen. De meeste respondenten hopen op "een beter leven", "meer kansen" en "betere levensomstandigheden". De mannelijke respondenten migreren voornamelijk vanuit een arbeidsperspectief, vrouwelijke respondenten zowel vanuit een arbeids-, zorg- als volgperspectief.

Niet iedereen heeft dezelfde beslissingsruimte om te kiezen voor migratie. Sommige koppels komen door een samenloop van omstandigheden terug naar België. Sommige, voornamelijk vrouwelijke, respondenten hebben weinig keuze. Ze moe-

ten de partner volgen. Uit hun getuigenissen blijkt meestal een groot gemis van de eigen thuisomgeving. Vooral het sociaal "isolement" valt hen zwaar. Enkele respondenten moesten uit het geboorteland vluchten.

De meeste andere respondenten namen ook geen noemenswaardige voorbereidingen. Het lijkt erop dat het voor de meeste een logische stap was die ze eens zouden zetten. Vaak leven ze in een maatschappij waarin migratie als het ware een natuurlijk fenomeen is of zijn ze getrouwd met een Belgische partner die op een bepaald moment terug naar België keert. Enkele respondenten zetten als eerste in hun omgeving de stap om te migreren. De motieven om te migreren kleuren de verwachtingen van de verschillende respondenten.

Zoals reeds aangehaald, stellen we vast dat de meerderheid van de respondenten zich weinig op de migratie heeft voorbereid. Ze weten doorgaans niet wat hun te wachten staat, hetgeen voor sommigen tot een ontgoocheling leidt. De meeste respondenten hadden een aantal zaken rooskleuriger ingeschat, zoals bijvoorbeeld: zoeken van werk, huisvesting, taal, ... Sommige respondenten geven hier ook uiting van en vertellen dat ze deze stap niet meer opnieuw zouden zetten. Anderen projecteren hun hoop op de toekomst. Nog anderen evalueren hun migratie positief, ondanks de moeilijkheden die ze ondervinden. Zij die weinig verwachtingen stelden zijn doorgaans meer tevreden dan zij die hoge verwachtingen hebben die niet ingelost geraken. In de interviews stellen we vast dat hoog opgeleide respondenten doorgaans hogere verwachtingen hebben met betrekking tot de arbeidssituatie in België.

9.2 Mogelijke risicofactoren:Leef-omgevingsgebonden factoren

9.2.1 Sociaal netwerk

Het sociaal netwerk is ook een belangrijke factor. Lang niet iedereen kan op evenveel ondersteuning rekenen van de partner, familie en/of andere personen in de omgeving. In verschillende interviews stellen we vast dat de partner en/of de omgeving weinig belang hechten aan het traject en de respondent op deze manier niet motiveerden om deel te nemen. Enkele respondenten getuigden hoe hun partner hen verbood om te gaan. Vrienden en familieleden kunnen nieuwkomers ondersteunen in het motiveren voor het traject. Ze kunnen ook een oplossing bieden voor sommige praktische problemen (zoals kinderopvang, bereikbaarheid, ...). Enkele respondenten nemen niet deel of haakten af omwille van weinig ondersteunende randvoorwaarden. Enkele onder hen geraken niet aan het ont-haalbureau zonder praktische ondersteuning (vervoer, kinderopvang).

Een andere opvallende bevinding heeft betrekking op de sociale netwerken. Veel respondenten refereren in het interview naar een verlies van sociale contacten

(meestal familie, maar vaak ook van vrienden). De meeste mensen moeten in België een nieuw netwerk opbouwen. Dit betekent ook dat deze respondenten minder steun ervaren uit de omgeving. Verscheidene respondenten geven toe dat ze nog niet veel of zelfs geen "echte" vrienden hebben. Deze bevindingen liggen in de lijn van de gegevens uit de analyse van de gezondheidsenquêtes.²¹ Deze analyses tonen duidelijk aan dat de groep van Marokkaanse en Turkse allochtonen significant minder affectieve en emotionele steun ervaren in de sociale omgeving.

9.2.2 Socio-economische situatie

De meeste respondenten bevinden zich in een ongunstige socio-economische situatie. Ze huren een studio of een klein appartementje. Sommigen wonen in bij de schoonfamilie of krijgen een onderkomen toegewezen via het OCMW. Geen van de respondenten beschikt over een huis of appartement in eigendom. Diegene die getrouwd zijn of samenwonen met een autochtone Belgische partner wonen meestal bij in het huis van deze partner. De tewerkstellingsgraad onder de respondenten ligt niet erg hoog. Voor meer informatie omtrent de situatie van huwelijksmigranten verwijzen we naar een onderzoek dat hierover verricht is. Onze bevindingen illustreren verschillende vaststellingen binnen dit onderzoek.²²

De meeste respondenten verrichten laaggeschoolde arbeid onder slechte arbeidsomstandigheden of werken in het zwart. De situatie voor personen die onder een zelfstandig statuut werken is anders. Zij werken echter lang niet altijd onder gunstige omstandigheden. Bovendien vertellen de partners dat ze gedurende een zekere periode geen arbeidsvergunning krijgen. Over het inkomen van de respondenten kunnen we geen harde conclusies trekken. We veronderstellen dat het gezinsinkomen van de respondenten doorgaans eerder tot de laagste inkomenscategorieën behoren. De respondenten met een autochtone Belgische partner of die met een arbeidscontract migreerden zijn doorgaans beter af in vergelijking met de respondenten uit Subsahara Afrika, de Maghreb-landen en Turkije. Opnieuw liggen deze gegevens in de lijn van recent uitgevoerde analyses naar allochtonen in het kader van de gezondheidsenquêtes. Hieruit blijkt dat vooral allochtonen uit Marokko en Turkije significant meer vertegenwoordigd zijn in de lagere inkomenscategorieën.²³ Ook op andere socio-economische indicatoren (zoals huiseigendom en arbeidssituatie) scoort deze groep niet goed in de uitgevoerde analyse.

---

²¹ Levecque K.; Lodewyckx I.; Van den Eede S. & Timmerman C. (2006), *Gezondheid en gezondheidszorg bij allochtonen in Vlaanderen*, Steunpunt Gelijkekansenbeleid (Consortium: Universiteit Antwerpen - Universiteit Hasselt), Antwerpen.

²² Voor overzicht zie bijlage

²³ Levecque K.; Lodewyckx I.; Van den Eede S. & Timmerman C. (2006), *Gezondheid en gezondheidszorg bij allochtonen in Vlaanderen*, Steunpunt Gelijkekansenbeleid (Consortium: Universiteit Antwerpen - Universiteit Hasselt), Antwerpen.

Meestal vonden de respondenten werk via informele contacten; enkelen met behulp van een interim-kantoor maar niemand met behulp van de VDAB. Enkele respondenten kwamen met een arbeidscontract werken voor een Belgische firma. Hun situatie is doorgaans beter. Ze hebben betere arbeidsvoorwaarden en een beter loon, maar lijken in het algemeen niet deel te nemen aan het traject. Vaak hebben ze een relatief kort verblijfsperspectief (maximum enkele jaren). Bovendien zorgt de personeelsdienst van de bedrijven voor de nodige ondersteuning en oriëntatie.

9.2.3 Taalproblemen

Op enkele uitzonderingen na, ervaren de meeste respondenten veel taalproblemen. Verschillenden onder hen wisten voor hun komst naar België niet eens dat Nederlands de voertaal is in het Vlaamse landsgedeelte. Anderen verwachten dan weer voldoende geholpen te kunnen worden in een contacttaal zoals Engels of Frans. Wat het vinden van werk betreft, hadden verschillende respondenten het belang van het Nederlands in eerste instantie onderschat. Zeker hoogopgeleide respondenten verwachtten dat Engels of Frans zou volstaan om werk te vinden. Voor verschillende respondenten is de taalsituatie in België moeilijk te begrijpen en leidt ze tot veel frustraties, zeker in het geval van Franstalige respondenten.

Nederlands blijkt een moeilijke taal te zijn voor de meeste respondenten. Het vergt veel tijd, inspanningen en oefening om Nederlands te leren. Verscheidene respondenten hebben geen of weinig ervaring met het studeren van een vreemde taal. Bovendien blijken de meeste respondenten het Nederlands slechts in een beperkte context te gebruiken. De contacten met autochtone Nederlandstalige personen zijn hoofdzakelijk formeel van aard, hetzij via de officiële instanties hetzij op het werk. Vaak kunnen de respondenten zich in een contacttaal of in de eigen taal behelpen binnen de leefomgeving. De meeste respondenten wonen ook in een buurt met een hogere concentratie aan nieuwkomers. De meeste respondenten zijn echter wel van mening dat het belangrijk is om deze taal te leren omwille van de betere kansen op werk en op het volgen van een opleiding. Omwille van een gebrekkige talenkennis lopen de respondenten vaak de ondersteuning mis van de VDAB.

9.2.4 Socio-culturele achtergrond

De eigen culturele achtergrond speelt bij sommige groepen nieuwkomers in grote mate mee. Soms maken deze achtergronden het erg moeilijk om deel te nemen aan het traject. De praktische organisatie van de lessen kan sommige cliënten in conflict brengen met bepaald socio-culturele waarden en regels of zelfs met bepaalde taboes. Gemengde klassen zijn voor sommige vrouwen en mannen met een bepaalde etnisch-culturele achtergrond niet aanvaardbaar. Het betreft hier niet

enkel een deel van de vrouwelijke nieuwkomers afkomstig uit de Maghreb-landen, maar ook Joodsorthodoxe nieuwkomers.

Het inburgeringstraject is in de ogen van de respondenten en sleutelfiguren niet altijd even sensitief voor de socio-culturele achtergronden van de nieuwkomers. Vooral de wijze waarop het traject concreet georganiseerd wordt, kunnen sommige nieuwkomers voor een moeilijke keuze stellen. Een voorbeeld hiervan is het al dan niet inrichten van klassen enkel voor vrouwelijke nieuwkomers. Voor sommigen is dit een absolute voorwaarde, andere nieuwkomers hebben geen problemen met een gemengde klas. Om de instapdrempel zoveel mogelijk te verlagen, bieden verschillende de mogelijkheid voor kinderopvang. Dit is echter voor respondenten uit verschillende socio-culturele achtergronden niet mogelijk vanuit de eigen waarden, normen en visie op opvoeden.

In de interviews stellen we vast dat er bij sommige gemeenschappen van etnische minderheden en respondenten verschillende misopvattingen bestaan over het traject. Deze houden verband met een angst bij deze respondenten en/of personen uit hun (leef-)omgeving om de eigen culturele identiteit te verliezen. In hun beleving lijkt het traject een soort assimilatiestrategie die de "eigen" culturele identiteit wil wijzigen, modificeren. Voor de trajectbegeleiders en coördinatoren is het ook niet altijd gemakkelijk om een goed evenwicht te vinden tussen de mogelijkheden waarover ze beschikken en het voldoende rekening houden met enkele culturele elementen. Het duidt echter wel op het belang van een goede interculturele communicatie, niet enkele met de nieuwkomer, maar ook met diens directe sociale omgeving en de gemeenschap waarin die zich bevindt. Uit de interviews leiden we af dat respect voor de socio-culturele achtergrond van de nieuwkomers een belangrijke thema is. Een sleutelfiguur drukte het wijselijk als volgt uit: *"Een boom zonder wortels valt om, eender waar je hem plant."*

Sommige respondenten hadden zich reeds ingeschreven in een NT2-opleiding vooraleer ze de uitnodigingsbrief van het onthaalbureau hebben ontvangen. Doorgaans zijn deze personen ook individueel ingesteld. De vraag is of dit samenhangt met het opleidingsniveau, de persoonlijkheid of de socio-culturele en historische achtergrond van de respondenten. In welke mate speelt het al af niet afkomstige zijn van een groepsgerichte cultuur of een individueel ingestelde cultuur hier een rol? In hoeverre beïnvloeden historische culturele achtergronden bepaalde houdingen en gedragingen? Deze vragen blijven voorlopig onbeantwoord.

9.3 Mogelijke risicofactoren: Trajectgebonden factoren

Enkele respondenten nemen niet deel of haakten af omwille van weinig ondersteunende randvoorwaarden, zoals vervoersonkosten, geen kinderopvang. Enkele onder hen geraken niet aan het onthaalbureau zonder praktische ondersteuning

(vervoer, kinderopvang). De factoren spelen een rol in combinatie met andere factoren. De respondenten die naar de randvoorwaarden verwezen, haalden ook andere factoren mee aan.

Op organisatorisch vlak blijkt uit de antwoorden dat de tijdsspanne tussen de aankomst in Vlaanderen en de brief van het onthaalbureau best zo kort mogelijk is. Voor enkele respondenten kwam de brief te laat. Ze waren reeds met een opleiding gestart. Ook de tijdstippen van waarop de instanties de verschillende cursussen organiseren is van belang, al verschilt dit er naargelang de concrete situatie van de nieuwkomer. Verschillende respondenten ervaren een te zware belasting van het traject op het dagelijkse leven. Dit komt vooral voor in situaties waarbij de respondent werkt of moet instaan voor de zorg van een gezin of hulp-behoevend familielid.

In sommige interviews vertellen respondenten dat de trajectbegeleid(st)er hen te weinig motiveerde en/of onvoldoende informeerde. Soms ging de trajectbegeleid(st)er er van uit dat de het traject weinig interessant was voor de respondent. Bij respondenten met een autochtone Belgische partner, verloopt de communicatie ook vaak via de partner. De trajectbegeleid(st)er legt het traject uit in het Nederlands aan de partner in plaats zich tot de respondent te richten.

9.4 Inburgeringstraject een prioriteit?

Als we de informatie uit de interviews overlopen, stellen we vast dat de meeste respondenten in eerste instantie bezig zijn met de uitbouw van een nieuw leven. Hoewel de meeste respondenten zich positief uitlaten over het inburgeringstraject, blijkt dat het traject voor de meeste geïnterviewde "afhakers" en "niet-starters" niet echt een belangrijke plaats toegewezen krijgt. Het betekent niet dat de respondenten geen oog hebben voor de positieve kanten van het inburgeringstraject. Integendeel de meeste respondenten erkennen het mogelijke nut van het traject. De evaluatie van het inburgeringstraject vanuit het standpunt van de "afhakers" en "niet-starters" kunnen we beter begrijpen in termen van "gepercipieerde prioriteiten" dan in termen van "goed" of "slecht". Het gaat niet om een goed of een slecht traject. Wat van tel is, is de mate waarin het traject in de ogen van de nieuwkomer en zijn/haar (leef-)omgeving tegemoet komt aan bepaalde noden, behoeftes of verwachtingen. Dit impliceert dat het inburgeringstraject in concurrentie staat met andere belangrijke zaken zoals werk, gezinsleven, sociaal leven, ... Als andere belangrijke zaken zich aandienen, leidt dit vaak tot een stopzetting van het traject, bijvoorbeeld als ze de kans krijgen om te gaan werken. Anderzijds kan het volgen van het traject een te grote belasting betekenen waardoor andere prioriteiten onder druk kunnen komen te staan. Dit verhoogt eveneens het risico op "afhaken" of "niet-starten". Het is onze indruk dat vele respondenten het traject

volgen zolang ze geen andere belangrijkere prioriteiten hebben of de eigen prioriteiten en dagelijks taken niet te veel onder druk komen te staan.

Inburgering is een moeilijk vatbaar concept voor de respondenten. We stellen vast dat we op de vraag: “Wat betekent inburgering” zelden een antwoord kregen. Het is in de eerste plaats een onbekend en abstract concept waaraan de meeste respondenten slechts moeilijk een invulling kunnen geven. Hun perspectief is op de eigen situatie gericht. Ze zijn in eerste instantie bezorgd om de eigen noden en behoeften. Hoe kunnen ze hier een goed leven opbouwen? Waar vinden ze werk? Welke mogelijkheden hebben ze? Door deze noden in te vullen, komen ze al tegemoet aan belangrijke aspecten van het concept “inburgering”. Indien we de vraag vertalen naar wat ze nodig hebben of wat belangrijk is om in België hun verwachtingen te bereiken dan hebben de respondenten het minder moeilijk om een antwoord te geven.

10. Interpretatie in een breder betekenis kader

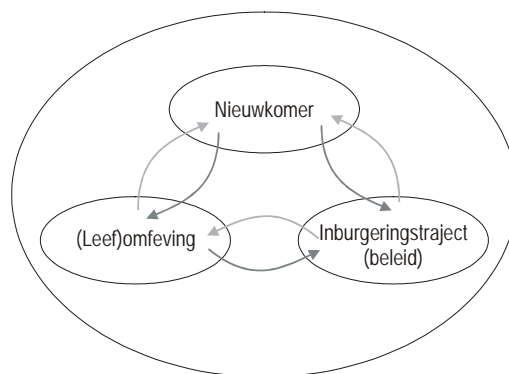
In welke mate vergroot dit onderzoek ons inzicht over “afhakers” en “niet-starters”? Welke factoren beïnvloeden het beslissingsproces van nieuwkomers? Wat maakt het verschil maken tussen enerzijds het volgen van het traject en anderzijds afhaken of niet-starten? In onze interpretatie vertrekken we van Epsteins model (1987) over de “overlapping spheres of influence” en een model uit de motivatiepsychologie.

We spreken niet over “het perspectief” van de “afhaker” of “niet-starter” omdat we dan geen recht doen aan de diversiteit van perspectieven. Bovendien is het slechts één deelaspect dat van belang is naast het perspectief (of de perspectieven) van de (leef-)omgeving en dat van het inburgeringstraject. Het model laat toe om verschillende factoren te identificeren die al dan niet het risico verhogen op een vervroegde uitval of op een niet instappen. Het biedt tevens de mogelijkheid om enkele sterke en zwakke punten van het traject toe in kaart te brengen. Het model benadrukt de relatie tussen de drie perspectieven en vooral in welke mate er een goede afstemming is tussen de drie.

10.1 Interpretatiemodel

De verzamelde informatie, zowel uit literatuur als uit de interviews, kunnen we eenvoudig voorstellen in de onderstaande figuur. Zoals reeds uiteengezet, opteren we voor een eenvoudig model met drie sferen of cirkels: met name de nieuwkomer, de (leef-)omgeving en de sfeer van het inburgeringstraject of het beleid. De cirkel “nieuwkomer” duidt op de individuele persoon met zijn eigen specifieke achtergronden, motivaties en verwachtingen.

Het betreft de nieuwkomer als persoon, maar dit is slechts één deel in het geheel. Een persoon leeft in een context die we voorstellen aan de hand van de twee andere cirkels. De (leef-)omgeving is een verzameling voor alle contextuele factoren. Het is een overkoepeling van zeer verschillende socio-economische factoren: familie, gezin, arbeidssituatie, buurt waarin de nieuwkomer woont, sociale contacten, ... De derde sfeer verwijst naar het inburgeringsbeleid en de instanties die haar vertegenwoordigen, zoals de onthaalbureaus, de NT2-opleidingen, de werknemers, ... De drie cirkels weerspiegelen drie sferen die met elkaar in relatie staan in een onderling spanningsveld. Ze oefenen een invloed uit op elkaar, hetzij positief of hetzij negatief. Ze kunnen zich op verschillende wijze tot elkaar verhouden: conflictueus, harmonisch, coöperatief, ... Deze drie sferen zijn ingebed in een bredere cirkel die de bredere maatschappelijke context symboliseert waarin deze sferen geworteld zijn.

Figuur .1

10.2 Afhaken en niet starten volgens ons model

We veronderstellen dat naarmate de congruentie tussen de drie sferen stijgt, het aantal volgehouden trajecten ook verhoogt. Analoog veronderstellen we dat naarmate het Inburgeringsbeleid minder congruentie vertoont met de andere sferen, de kans op “niet-starten” of afhaken stijgt.

Door zijn of haar migratie treedt de nieuwkomer een volkomen nieuw en erg dynamisch spanningsveld binnen. Hij of zij staat voor de opdracht zijn of haar nieuw leven op te bouwen in het gastland en de eigen dromen waar te maken. Een nieuwkomer verhoudt zich niet enkel tot zijn directe omgeving maar ook tegenover een breder maatschappelijk veld en de officiële instanties van het gastland. De nieuwkomer richt zich tot de andere cirkels in de mate waarin ze hem onder-

steuning kunnen bieden met betrekking tot zijn of haar noden, verwachtingen en doelen.

Anderzijds stellen de andere sferen ook eisen en verwachtingen waaraan de nieuwkomer moet (trachten) te voldoen. Sommige eisen of verwachtingen zullen de nieuwkomer voor een keuze stellen. Hij of zij zal een bepaalde keuze moeten maken. Het tegenovergestelde waarbij bepaalde eisen of verwachtingen de nieuwkomer geen keuze laten, is ook mogelijk.

De mate van succes of de kans op slagen op een geslaagd traject, hangt volgens ons af van de mate waarin het traject tegemoet kan komen aan de belangrijkste noden, en/of verwachtingen van de nieuwkomer en zijn of haar omgeving.

In welke mate kan het inburgeringstraject een perspectief bieden aan nieuwkomer? Bovendien moet het traject ook rekening houden met de reële mogelijkheden van de nieuwkomer en mag ze geen andere alternatieven voor de nieuwkomer uitsluiten. De keerzijde van deze medaille betreft de mate waarin de cliënt het nut en het voordeel van het inburgeringstraject kan percipiëren, in welke mate de cliënt ook daadwerkelijk de mogelijkheden ervaart om te kunnen deelnemen en in hoeverre de cliënt zelf gemotiveerd is. Zowel de perceptie (van eigen mogelijkheden en nut van traject) als de motivatie zijn van cruciaal belang.

Een goede partnerschap met de (leef-)omgeving is van essentieel belang. De (leef)omgeving beïnvloed zowel de perceptie, de mogelijkheden als de motivatie van de nieuwkomer. Een positieve attitude van mensen in de dagelijkse leefomgeving ten opzicht van of een vertrouwdheid met het inburgeringstraject, kan een positieve invloed uitoefenen. De omgeving kan mogelijkheden scheppen of net extra hinderpalen opwerpen. Een nieuwkomer ziet zich ook geconfronteerd met verwachtingen die uit zijn of haar leefwereld op hem of haar afkomen. Deze verwachtingen kunnen een volgehouden deelname aan het traject bemoeilijken of ondersteunen. Voor het welslagen van het traject is het belangrijk dat het "Inburgeringstraject" en de "leefomgeving" aan hetzelfde zeel trekken en elkaar bij wijze van spreken ondersteunen. Een conflictueuze verhouding tussen beide sferen legt een ernstige hypotheek op het proces.

10.3 Niet starten, afhaken of volhouden: enkele belangrijke aspecten

In welke mate speelt het traject in op de twee andere sferen? Hoe kan het deze beïnvloeden of mist haar invloed net doel? We halen kort enkele belangrijke factoren aan die in de loop van het onderzoek naar boven zijn gekomen.

10.3.1 Inburgeringstraject ~ bestaanszekerheid

De noden, verwachtingen en doelen van een nieuwkomer kunnen van persoon tot persoon verschillen. Een belangrijk thema dat bij een groot deel van de respondenten in de interviews op de voorgrond komt draait rond overleven en bestaanszekerheid. De situatie van de meerderheid van de respondenten kenmerkte zich in eerste instantie door onvoldoende bestaanszekerheid. Verschillende respondenten waren gedurende een eerste periode afhankelijk van een derde persoon of personen (hetzij partner en/of schoonfamilie). Op enkele respondenten na, weten de meeste personen weinig af van de plaats waar ze terecht gaan komen en hebben ze weinig voorkennis van het nieuwe gastland. Uit de getuigenissen blijkt dat de meeste respondenten zich weinig hebben voorbereid op hun migratie. Doorgaans beschikken de respondenten niet over een inkomen en evenmin een job. De meesten hebben weinig financiële zekerheid. Over een eerste periode na hun aankomst vertellen verschillende respondenten dat ze naast het zoeken van werk ook intensief bezig zijn met het zoeken van een woning. Op sociaal vlak beginnen staan velen voor de opdracht om een nieuw sociaal netwerk op te bouwen. In een eerste periode bestaat de voornaamste "opdracht" voor deze respondenten in het opbouwen van voldoende bestaanszekerheid in het nieuwe gastland zowel op sociaal als op economisch vlak. Dit vertaalt zich in het vinden van werk en financiële zekerheid, een onderkomen, het opbouwen van een sociaal netwerk, ... Anders uitgedrukt staat deze periode in het teken van zelfbehoud. Verzekerd zijn van het "zelfbehoud" biedt veiligheid en schept ruimte voor de verdere ontwikkeling.

De startpositie is verschillend naargelang de situatie van de nieuwkomer. Sommige personen staan er helemaal alleen voor en moeten het op zichzelf zien te roeien. Andere hebben op het sociale en/of economische vlak reeds enige ondersteuning. Sommigen hebben steun van een partner en of de schoonfamilie. Een speciale groep vormen de nieuwkomers die met een arbeidscontract in een Belgische firma komen werken. De personeelsdienst van de betrokken firma's bieden haar personeelsleden vaak de nodige ondersteuning. Deze nieuwkomers ondervinden minder problemen met taal omdat ze vaker binnen een internationale context werken waarin het Engels de voertaal is. Sommige partners van nieuwkomers vinden voldoende financiële en materiële zekerheid. Enkele respondenten beschikten dus reeds over voldoende "bestaanszekerheid". Voor hen zullen andere noden en verwachtingen op de voorgrond komen.

Het inburgeringstraject biedt de nieuwkomer de kans om Nederlands te leren, te leren over de gebruiken en gewoonten, rechten en plichten in Vlaanderen en een arbeidsperspectief. Dit zijn ongetwijfeld belangrijke zaken die bijdragen tot de "bestaanszekerheid". Het leren van de taal is een belangrijk hulpmiddel om de eigen kansen te vergroten, net zoals het leren van bepaalde gebruiken en gewoonten. De verschillende respondenten erkennen het belang van deze zaken

voor het verbeteren van de eigen situatie. In die zin lijkt het traject tegemoet te komen aan deze belangrijke behoefte. Toch was de voor onze respondenten niet zo het geval. Een groot nadeel op dit punt betreft de tijdsduur van het traject. De nood naar zekerheid is erg groot en meestal wensen de respondenten een veel snellere invulling van deze nood. Het traject geeft geen antwoord op de nood in het heden, maar stelt een perspectief voorop in de nabije toekomst.

De keuze om al dan niet te werken in het zwart/of onder slechte arbeidscondities, kan vanuit dit standpunt gemakkelijk begrepen worden. Het biedt immers een onmiddellijke behoeftebevrediging en komt tegemoet aan een acute nood. Bovendien neemt arbeid een centrale plaats in bij de mannelijke nieuwkomers. De beleefde waarde van "het kunnen werken", ook als is het onder slechte arbeidsomstandigheden, is zeer groot. Ongewild draagt de houding van VDAB ook bij tot deze keuze. De vereiste omtrent het niveau van het Nederlands ontmoedigde verschillende respondenten. Ze ervaren weinig hulpbereidheid bij de VDAB en zochten op eigen kracht naar werk. Hierdoor stijgt het risico op illegale arbeid of op werken onder slechte arbeidsomstandigheden.

Sommige respondenten met voldoende bestaanszekerheid, zijn enkel geïnteresseerd in een deelaspect van het traject of wensen het traject op een eigen tempo te doorlopen. Voor enkele respondenten heeft het traject weinig te bieden. Verschillende grote bedrijven, in het bijzonder diegene die werken met (meestal) hooggeschoolde buitenlandse arbeiders, voorzien zelf in een verkort traject dat echter losstaat van het werk van de onthaalbureaus. Kleine en middelgrote ondernemingen hebben minder middelen en zij stellen vaker laaggeschoolde arbeiders te werk. Zij hebben niet de mogelijkheden van grote bedrijven. KMO's kunnen wel beroep doen op de steun van enkele werkgeversorganisaties (VOCAP, UNIZO) bij het organiseren van lessen Nederlands op de werkvloer. Deze initiatieven staan echter los van het inburgeringsbeleid zoals het georganiseerd wordt door het onthaalbureau.

Andere respondenten zijn van mening dat het traject weinig te bieden heeft voor hen. Vaak is dit onterecht. Vooral nieuwkomers met een autochtone Belgische partner lijken deze mening vooral toegedaan te zijn.

10.3.2 Inburgeringstraject ~ (leef-)omgeving

De leefomgeving van de respondenten, zowel familie en vrienden als de werkgever, zijn vaak zelf niet eens op de hoogte van de inhoud van het inburgeringstraject en/of het bestaan van het onthaalbureau.. Al bij al lijkt het inburgeringsbeleid nog redelijk onbekend. In het kader van het onderzoek contacteerden we ook verschillende organisaties. Doorgaans waren de gecontacteerde vertegenwoordigers wel op de hoogte van het bestaan het traject, maar er niet vertrouwd mee.

De invloed van de (leef-)omgeving is erg groot. Het is in het belang zowel de nieuwkomer als het inburgeringsbeleid dat de omgeving van de nieuwkomer ook overtuigd is van het belang van het traject. Een goede sensibilisatie binnen de gemeenschappen en organisatie van etnische minderheden zou misschien een goede zaak zijn. In verschillende interviews stellen we vast dat onder de gemeenschappen van etnisch-culturele minderheden een aantal misopvattingen bestaan met betrekking tot het inburgeringstraject en het onthaalbureau. Essentieel lijkt een onderliggende angst om de eigen culturele identiteit te verliezen. Het concept "inburgering" is een beladen concept dat eerder geassocieerd wordt met "assimilatie" dan met "het bieden van kansen".

Rekening houden met de omgeving, betekent ook gevoelig zijn voor de socio-culturele eigenheid van de nieuwkomer. De praktische organisatie van de lessen kan sommige cliënten in conflict brengen met bepaald socio-culturele waarden en regels of zelfs met bepaalde taboes. Gemengde klassen zijn voor sommige vrouwen en mannen niet aanvaardbaar. Het betreft hier niet enkel een deel van de vrouwelijke nieuwkomers afkomstig uit de Maghreblanden, maar ook voor Joods-orthodoxe personen geldt dit. We gaan even verder in op het genderaspect omdat de invulling van sociale rollen zowel cultureel als gelschatsgebonden is.

10.3.3 Inburgeringstraject ~ gendersensitief?

In ons kwalitatief onderzoek, stellen we vast dat er een differentiële invloed is van het geslacht naargelang de socio-culturele achtergrond van de respondenten. De sociale rolinvullingen van mannen en vrouwen verschillen naargelang de socio-culturele achtergrond van de nieuwkomer. Deze rollen en rolverwachtingen kleuren mede de redenen van en de verwachtingen omtrent de migratie van de nieuwkomer. Voor een deel van de vrouwelijke respondenten staat de zorg voor het gezin centraal. In die zin kunnen we de vraag opwerpen in welke mate het inburgeringstraject inspeelt en tegemoet komt aan de noden en verwachtingen van de vrouwen die migreren vanuit een traditioneel vrouwelijk zorgperspectief? In welke mate is het voldoende sensitief voor dit aspect? Volgens verschillende sleutelfiguren is het huidige traject te éézijdig gericht op arbeid. Misschien is er een diversiteit aan trajecten nodig?

Vrouwelijke migranten migreren niet louter omwille van de zorg van het gezin of omwille van relationele redenen. Verschillende vrouwelijke respondenten hopen in België te kunnen verder studeren of werk te vinden. Het arbeidsperspectief is zeker ook belangrijk voor hen. Naargelang de socio-culturele achtergrond tekenen er zich toch verschillen. Ze lijken onder de vrouwelijke respondenten uit Oost-Europa en de voormalige Sovjetunie het arbeidsperspectief belangrijker dan voor

de vrouwelijke respondenten uit Turkije en Marokko. Voor verdere informatie verwijzen we naar onderzoek met betrekking tot huwelijksmigratie.²⁴

10.3.4 Inburgeringstraject ~ motivatie

De deelname van een nieuwkomer hangt ook af van zijn of haar motivatie. Eenvoudig gesteld, is de motivatie van een persoon een functie van enerzijds de (gepercipieerde) kans op "succes" en de waarde van dat resultaat ten opzichte van de te leveren inspanning en de tijdsduur van deze inspanningen. De waarde van het resultaat is een subjectieve waarde in functie van de eigen waarden, noden en verwachtingen. In welke mate ervaart de nieuwkomer het resultaat ook als daadwerkelijk van belang voor de eigen situatie? Het tijdsaspect speelt in combinatie met de te leveren inspanningen een zeer belangrijke rol: onmiddellijke "behoeftebevrediging" staat vaak in conflict met een uitgestelde bevrediging op langere termijn. Onderzoek toont aan dat het motiverende effect daalt naarmate de tijd toeneemt. M.a.w. een beloning verliest haar waarde naarmate er meer tijd overgaat eer ze wordt toegekend. Bij een keuze tussen twee gelijkwaardige "beloningen", zullen de meeste mensen de beloning kiezen die in de tijd het dichtste staat bij hen. Wil de keuze op langere termijn meer kans maken om gekozen te worden, dan moet de beloning zelf in waarde toenemen. Soms is ook de nood zo hoog dat er geen uitstel mogelijk is. Deze verschillende parameters verhouden zich bij de verschillende cliënten op een verschillende manier tot elkaar.

De mate waarin de nieuwkomer denkt dat het volgen van een inburgeringstraject zijn of haar situatie zal verbeteren is een eerste belangrijk element. Welke voordelen percipieert de nieuwkomer zelf? Wat levert het traject voor hem of haar op? Het reikt in eerste instantie vaardigheden aan die de nieuwkomer zelf moet zien verder te valoriseren. De waarde van het vinden van werk, het kunnen beginnen van een opleiding is wel erg hoog, maar het volgen van een inburgeringstraject geeft echter geen zekerheid op werk of op een betere arbeidssituatie, ... Het biedt ook geen financiële zekerheid. Het contract dat een nieuwkomer ondertekent, kan hij of zij op dit moment nog niet valideren. Ook verschillende sleutelfiguren merken op dat het "diploma" of het "certificaat" dat de nieuwkomer op het einde van het traject ontvangt, geen meerwaarde biedt. Bijgevolg is de waarde van het "inburgeringscertificaat" niet erg hoog. In de ogen van verschillende respondenten en personen uit de (leef-)omgeving lijkt het inburgeringstraject te weinig concrete en op de eigen situatie afgestemde voordelen op te leveren.

Tenslotte is de motivatie ook afhankelijk van een tijdsperspectief en een inschatting van een te leveren inspanning (die in verhouding moet staan tot de waarde van het positieve resultaat). Het inburgeringstraject vergt de nodige inspanningen

---

²⁴ Voor overzicht zie bijlagen

en "commitment" van de nieuwkomers. Het leren van een nieuwe taal vergt voor de meeste nieuwkomers een grote inspanning. Bovendien is het resultaat niet onmiddellijk merkbaar, maar ligt het verder weg in de toekomst.

Om het heel concreet te maken geven we volgend voorbeeld. Stel een nieuwkomer neemt deel aan het primair traject. Hij heeft echter moeilijkheden om financieel rond te komen. Op een bepaald ogenblik krijgt hij de kans om te gaan werken als afwasser in een horecazaak. De arbeidsomstandigheden zijn erg slecht en het loon ligt erg laag. Hij staat nu voor een keuze: of hij kiest om verder het traject volgen ofwel kiest hij voor het aanbod om te gaan afwassen. Het eerste alternatief houdt in dat hij kiest voor een uitkomst waar hij niet zeker van is, dat hij nog veel inspanningen moet leveren, dat hij zijn "positief resultaat" nog een redelijke tijd moet uitstellen. De andere optie betekent dat hij zeker kan gaan werken, hoewel het niet meteen de droomjob is die hij voor ogen had. Hij verdient zijn eigen loon (= onmiddellijk beloning). Bovendien wordt een belangrijke nood op deze manier ingevuld. Als hij deze job aanvaardt, heeft hij een financiële zekerheid. Deze elementen samen, maken dat deze nieuwkomer waarschijnlijk zal kiezen om uit het traject te stappen en de minder gunstige tewerkstelling zal aanvaarden.

Dit is echter niet het hele verhaal. Binnen de motivatiepsychologie maakt men een onderscheid tussen intrinsieke en extrinsieke motivatie. De meeste respondenten vertonen niet echt een hoge intrinsieke motivatie voor het inburgeringstraject. Enkele respondenten vertelden wel dat ze graag uit zichzelf talen leren. Op basis van motivationele theorieën is dit een logische vaststelling. Immers doorgaans houden personen met een intrinsieke motivatie langer vol en halen ze ook betere resultaten. Bijgevolg is de kans kleiner dat zij afhaken.

Extrinsieke motivatie houdt verband de mate waarin van buiten de persoon zelf een bepaald gedrag aangemoedigd wordt. Vaak vertaalt zich dit in een toegekende beloning of straf. De meeste personen stappen omwille van externe factoren zoals een verplichting. Zoals eerder gezegd levert het "inburgeringscertificaat" niet een meerwaarde "an sich" op. Een mogelijke nieuwe maatregel is het aansporen van nieuwkomers door het installeren van een sanctie door middel van geldboete. De vraag is of deze maatregel ertoe zal leiden dat de deelnemers gemotiveerder aan de lessen zullen deelnemen? In de interviews met enkele verplichte afgehaakte respondenten kunnen we vaststellen hoe de dreiging van een geldboete eerder een demotiverend effect had op de betrokken respondenten. In onze ogen is het ontbreken van een van een duidelijke positieve "incentive" toch een belangrijk gebrek.

De leefomgeving van de nieuwkomer kan eveneens een invloed uitoefenen op de (extrinsieke) motivatie van de nieuwkomer. Hierbij zullen niet enkel de houdingen, de betekenissen met betrekking tot het inburgeringsbeleid een rol spelen, maar ook de eisen en verwachtingen die men aan de nieuwkomer stelt.

10.3.5 Inburgeringsbeleid ~ andere noden of behoeften

Het model verklaart ook waarom respondenten met voldoende bestaanszekerheid niet deel nemen als ze niet gemotiveerd zijn. Het traject biedt hen immers onvoldoende meerwaarde.. Opnieuw zal de kans op een geslaagde deelname afhangen van de mate waarin het traject zich kan afstemmen op de noden en verwachtingen van deze personen. Ze kunnen wel gemotiveerd zijn voor bepaalde modules van het traject. In die zin stelt zich de vraag in welke mate gedeeltelijke trajecten mogelijk zijn?

11. Evaluatie van de hypothese

11.1 Lagere intrinsieke motivatie nieuwkomer

In de interviews verwijzen weinig respondenten naar een eigen interesse om het traject te volgen. De meeste volgen het omwille van bepaalde voordelen of omdat ze verplicht zijn. Het kwalitatief luik van het onderzoek biedt voorlopig voldoende informatie om deze hypothese te behouden in functie van verder onderzoek, maar beschikken we over onvoldoende gegevens om de hypothese te bevestigen.

11.2 Het inburgeringstraject kan onvoldoende bijdragen tot belangrijke noden of verwachtingen in de perceptie van de nieuwkomer en/of (leef-)omgeving

Uit de interviews blijkt dat dit een belangrijk aspect is. Het inburgeringstraject is vaak onvoldoende afgestemd op de situatie van de nieuwkomer. Het houdt te weinig rekening met bepaalde basisnoden en behoeften. Het lijkt ons geen strategische keuze om een nieuwkomer te verplichten tot het volgen van een traject zolang er geen bestaanszekerheid geboden wordt.

11.3 Het traject biedt onvoldoende meerwaarde in de perceptie van de nieuwkomer en/of (leef-)omgeving

Een groot deel van de respondenten ervaart maar een beperkte (of zelfs geen) meerwaarde van het inburgeringstraject. Het volgen van het inburgeringstraject biedt volgens deze respondenten te weinig garanties op het invullen van hun verwachtingen en noden zeker in verhouding met de te leveren inspanningen en tijdinvestering. De waarde van een inburgeringscontract en -diploma is onbestaande. Het biedt geen voordeel op de arbeids- en/of woningmarkt.

11.4 Alternatieven verhogen de kans op afhaken en niet-starten

In de interviews vinden we veel informatie die deze hypothese ondersteunen. Vaak haken respondenten af omwille van alternatieve keuzes die ze kunnen maken zoals werken, alternatief traject of kinderen, ... De zorg voor kinderen is voor verschillen vrouwelijke respondenten een keerpunt of een "zorgalternatief". Het gaat telkens om alternatieven die concreter aansluiten bij noden en/of verwachtingen van de respondenten.

11.5 Een combinatie van bovenvermelde hypothesen

In het onderzoek stellen we vast dat de vermelde vaak complemtair zijn. Als het traject onvoldoende inspeelt op de noden en de verwachtingen van de respondenten dan zagen deze respondenten vaak ook niet de meerwaarde in van dat traject. Vaak haken de respondenten af of weigerden ze deel te nemen omdat ze andere alternatieven hebben waarbij ze wel een meerwaarde ervaren en/of die wel tegemoet komt aan bepaalde noden of verwachtingen. De vraag die zich stelt, maar die we op dit moment onvoldoende kunnen beantwoorden, is in hoeverre het ook al dan niet samenhangt met een intrinsieke motivatie van de nieuwkomer?

ALGEMEEN BESLUIT EN BIJLAGEN

ALGEMEEN BESLUIT

Uit de **gebruikers-survey** blijkt bovenal dat de respondenten ‘tevreden’ tot ‘zeer tevreden’ zijn over alle aspecten van het inburgeringstraject. We kunnen stellen dat heel het inburgeringstraject doorlopen op 12 maanden niet evident is. Gemiddeld verblijven onze respondenten 17 maanden in België bij het beëindigen van het inburgeringstraject (MO + NT2 + LO) en gemiddeld 8 maanden na de intake (let wel: we noteren een hoge non-respons op intake-datum). Er is meer variatie in de doorlooptijd (vanaf aankomst in België) van volgmigranten dan in de doorlooptijd van asielzoekers. De asielzoekers maken op het einde van het inburgeringstraject de initiële achterstand (door het doorlopen van de ontvankelijkheidsfase) goed.

In wat volgt maken we uit een uitdieping van de bevindingen per inburgeringsonderdeel (TB, MO, NT2 en LO) met het steeds wederkerend onderscheid tussen persoons- en organisatiegebonden factoren.

De respondenten zijn in het algemeen ‘tevreden’ tot ‘zeer tevreden’ over trajectbegeleiding. Er bestaat een sterk verband tussen relatief ‘véél’ en ‘goed’ contact met de trajectbegeleider. Respondenten die relatief vaak contact hebben met de trajectbegeleider zijn hier uitgesproken het meest positief over trajectbegeleiding. De concentratie van de contactmomenten met de trajectbegeleider situeert zich in het begin van het traject (rond de MO-cursus) maar niet uitsluitend. Respondenten die LO volgden onderhielden nog contact met de trajectbegeleider. Er zijn indicaties, bevestigd op basis van bevindingen uit het kwalitatief onderzoek, dat dit veel minder het geval is bij respondenten die het traject niet afmaken. De verstedelijkingsgraad heeft invloed op het aantal contacten. Niet toevallig zijn het respondenten uit intergemeentelijke gebieden (bv. Limburg) die minder contact hebben met de trajectbegeleider.

De respondenten zijn tevreden tot zeer tevreden over de cursus MO. De tevredenheid is iets groter voor de inhoudelijk, dan wel de organisatorische aspecten van de MO-cursus. Er is een zeer grote diversiteit in het aantal lessen per week en in het totaal aantal lessen. Deze diversiteit stemt niet noodzakelijk overeen met de behoefte van de nieuwkomers. Een beperkt aantal lessen draagt er toe bij dat er wellicht meer nood is aan een individuele probleemoplossende begeleiding

door de trajectbegeleider dan bij een uitgebreid MO-lessenpakket. Op organisatorisch vlak moet er met andere woorden worden gezocht naar een evenwicht tussen het aanbod MO-uren en de mate dat de trajectbegeleider tijd kan/moet maken om individueel probleemoplossend te werken. Zo moet idealiter een beperkt MO-pakket gecompenseerd worden door een grotere beschikbaarheid van de trajectbegeleider. We zien echter geen compensatie bij een beperkt aantal MO-uren door een uitgebreid pakket aan persoonlijke consultaties met de trajectbegeleider. Algemeen gesproken zijn respondenten het meest tevreden over een gemiddelde van 58 lessen in het totaal en een minimum van 10 lessen per week. Voornamelijk in intergemeentelijk gebied (vooral provincie Vlaams-brabant) wordt MO in een 'contacttaal' gegeven. Limburg is de uitzondering op de regel omwille van het relatief homogeen samengesteld nieuwkomersprofiel. Volgens de respondenten levert MO-les in 'contacttaal' geen noemenswaardige problemen op naar verstaanbaarheid. Er kunnen hierdoor wel problemen voordoen naar het instroomprofiel. Zo zijn de bevraagde MO-respondenten uit Vlaams-Brabant zeer significant hoger geschoold en hebben ze zeer significant een betere zelfgerapporteerde kennis van het Frans en het Engels.

De als belangrijk gelabelde MO-thema's komen in het algemeen 'voldoende' aan bod. Afhankelijk van het profiel (geslacht, leeftijd, verblijfstatuut en scholingsgraad) is er behoefte aan uitdieping van specifieke thema's (bv. jongeren & internet; asielzoekers & verblijfstatuut, laaggeschoolden & mobiliteit, volgmigranten & opvoeding, familiale en relationele aspecten). Bepaalde nieuwkomers rapporteren meer afwezig te zijn dan anderen. Het betreft voornamelijk hooggeschoolden en nieuwkomers die reeds langer dan gemiddeld in België verblijven. Mogelijk onaangepastheden van het tempo en/of lesthema's voor deze groep worden noch bevestigd noch ontkend door het datamateriaal.

De verstedelijkingsgraad blijkt, tegen de verwachtingen in, geen grote invloed te hebben op de in- en doorstroomtermijn. Het snelst zijn de respondenten uit grootsteden, maar respondenten uit intergemeentelijke gebieden hebben relatief sneller het MO-traject afgerond dan respondenten uit centrumsteden. Op basis van enerzijds de weliswaar beperkte informatie die we hebben over de 'intakedatum' en de einddatum van MO is er geen onderscheid naargelang het verblijfstatuut. Met andere woorden blijken de verplichten (asielzoekers) en de grotendeels rechthebbenden (volgmigranten) niet sneller in te stromen ná intake. Uit een combinatie van factoren (namelijk relatief meer asielzoekers in LO, de relatief snellere doorstroom van asielzoekers doorheen gans het traject) kunnen wijzen op enerzijds een verschillende motivatie of anderzijds specifieke drempels bij volgmigranten (werkaspiraties omwille van financiële noden, kinderopvang enz.)

De respondenten uit Brussel zijn het meest tevreden over MO in vergelijking met de andere inburgeringsregio's. Brussel combineert een reeks van objectieve en subjectieve succesfactoren nl. een beperkte wachttijd, het aantal lessen per week, allemaal rechthebbend, goede bereikbaarheid, beste appreciatie van de 'bruikbaarheid' van de cursus enz.

De redenen om Nederlands te volgen (werk, sociale contacten, studies) blijken te verschillen naargelang de plaats, het taalinstituut, het geslacht enz. Het merendeel van de NT2-respondenten zijn 'tevreden' tot 'zeer tevreden'. Er bestaat een zeer sterk verband tussen het volgen van lessen NT2 en contacten met Nederlandstaligen. De intensiteit van contacten met Nederlandstaligen neemt voornamelijk sterk toe bij respondenten die minstens 2 jaar in België verblijven. Respondenten die meerdere cursussen NT2 hebben gevolgd zijn eerder vrouwelijk dan mannelijk, eerder cursisten uit de universitaire talencentra dan cursisten uit het CVO. Respondenten uit het CBE zijn oververtegenwoordigd in de groep van respondenten met een beperkt NT2-traject (niveau 1.1.) en mannelijke volgmigranten zonder diploma zijn oververtegenwoordigd in de groep zonder NT2-traject.

De tevredenheid is iets groter voor de inhoudelijke, dan wel de organisatorische aspecten van de NT2-cursus. Jongeren zijn in het algemeen iets kritischer over de NT2-cursus en laaggeschoolden rapporteren vaker problemen met 'verstaanbaarheid'. In Limburg vinden we de relatief (!) minst tevreden respondenten en dit zowel op 'inhoudelijk' als op 'organisatorisch' vlak.

In het algemeen komen 'spreekoefeningen', die als het belangrijkste worden beschouwd, ook 'te weinig' aan bod.

In de universitaire talencentra vinden we het minst aantal zelfgerapporteerde afwezigheden. Het cursusmoment (bv. avond) draagt op zich niet bij tot een grotere tevredenheid wél indien de respondent zelf het cursusmoment heeft kunnen kiezen. De cursisten die gemiddeld 11 lesuren krijgen zijn hier het meest tevreden over. Vooral jongeren en laaggeschoolden wensen meer lesuren per week. Het lestempo wordt minder goed bevonden bij respondenten met een 'ander verblijfstatuut' (die ook gemiddeld langer in België verblijven) en cursisten uit het CVO. De respondenten uit het CVO vinden voornamelijk dat het lestempo 'te snel' is. Dit weerspiegelt zich ook in de appreciatie van het 'niveau' van de CVO-cursus waar de tevredenheid lager ligt dan bij de andere taalinstututen (CBE of universitaire talencentrum). In intergemeentelijke gebieden is de wachttijd langer dan in stedelijke gebieden. In Brussel is de wachttijd het kortst in vergelijking met de andere inburgeringsregio's.

In het algemeen zijn de respondenten relatief (!) iets minder tevreden over de cursus LO in vergelijking tot trajectbegeleiding of de cursus MO of NT2. De meeste respondenten formuleren een reeks van zeer hoge verwachtingen. De LO-cursisten verwachten zelfs meer 'hulp bij het zoeken naar een job' dan louter 'informatie over de diverse beroepsopleidingen', wat eigenlijk de voornaamste bedoeling is van de LO-cursus. De meeste 'zeer tevreden' cursisten vinden we bij de respondenten die in plaats van een volledige groepscursus LO een aantal persoonlijk gesprekken hebben gehad met de consulent. Het minst 'zeer tevreden' zijn de respondenten die slechts één gesprek met de consulent hebben gehad

Het **kwalitatief gebruikersluik** van het onderzoek sluit aan bij bevindingen van voorafgaandelijk onderzoek (Timmerman et al., 2000; Verstraete et al., 2000; VIONA, 2006) en bij de bevindingen uit het kwantitatief onderzoeksluik. De cursisten zijn met andere woorden tevreden tot zeer tevreden.

Vooreerst stellen we vast (ook op basis van het kwantitatief onderzoeksluik) dat niet alle respondenten weten of ze al of niet verplicht zijn een inburgeringsprogramma te volgen en dat een behoorlijk aandeel van de volmigranten denken 'verplicht' te zijn niettegenstaande dit niet het geval is.

Een relatief groot aantal respondenten zijn, naar onze mening, niet goed geïnformeerd over de taak en de functie van een trajectbegeleider. We kunnen stellen dat een minderheid van de slecht geïnformeerden zelfs niet weten dat ze een trajectbegeleider hebben. De meerderheid van de slecht geïnformeerden hebben een 'enge taakopvatting' van een trajectbegeleider. Deze enge taakinvulling bestaat dan uit enerzijds het afnemen van een intakegesprek en anderzijds instaan voor de trajectopvolging.

De rechthebbende inburgeraars moet worden gemotiveerd en overtuigd (en bijgevolg omstandig worden geïnformeerd) om het inburgeringstraject aan te vatten. Bij de 'rechthebbende' nieuwkomers kan elke mogelijke drempel er één te veel zijn. We denken bijvoorbeeld aan een uitgesproken arbeidswens omwille van financiële redenen, een onwillige echtgenoot, problemen met kinderopvang, problemen met bereikbaarheid, persoonlijke appreciatie van het contact met de trajectbegeleider, de aantrekkingskracht van de locatie enz. Voor de trajectbegeleider vormt de groep van rechthebbende enerzijds een uitdaging naar werving toe, anderzijds ligt er bij deze groep, wellicht nog meer dan bij de verplichte groep, de mogelijkheid voor de trajectbegeleider om eerder een 'vertrouwenspersoon' te zijn dan een 'regisseur' of 'controleur'.

De verwachtingen ten aanzien van een trajectbegeleider zijn hooggespannen. Soms verwacht men dat deze de problemen geheel in handen neemt en hiervoor een pasklare oplossing kan aanbieden. Niettegenstaande is doorverwijzen naar gepaste en gespecialiseerde instanties de meest vernoemde en wellicht de belangrijkste taak van een trajectbegeleider. Op basis van het beperkt aantal interviews stellen we vast dat de hulpvraag van de inburgeraar groter is dan de geboden hulp door de trajectbegeleider.

Een trajectbegeleider moet ook voldoende mogelijkheden hebben om individuele begeleiding te bieden en mogelijke lacunes van de MO-cursus te ondervangen. We zagen echter geen compensatie bij een beperkt aantal MO-uren door een uitgebreid pakket aan persoonlijke consultaties met de trajectbegeleider.

We merken bij een aantal respondenten (en bevestigd door de survey) dat het zwaartepunt van de consultaties voornamelijk tijdens de MO-lessen valt. Begeleiding op maat vraagt een goed opvolging van de cliënt door regelmatig (en quasi pro-actief) contact op te nemen. We merken, weliswaar op basis van een beperkt aantal diepte-interviews, dat dit slechts in aantal gevallen ook effectief gebeurt. Naast bereikbaarheid hebben de drempels betrekking op de beschikbaarheid en

bijgevolg met de caseload van een trajectbegeleider voor de inburgeringsclient. Een andere drempel heeft betrekking op communicatieproblemen door de afwezigheid van een gemeenschappelijke moeder- of contacttaal.

Er bestaat inherent aan de aard, hoeveelheid en intensiteit van de contacten met de MO-docente ten aanzien van de trajectbegeleider een kans dat de MO-docent een 'vertrouwenspersoon' en de trajectbegeleider een 'controleur' wordt. Het is immers de trajectbegeleider die de inburgeringscontracten afsluit en de opvolging (lees controle) hierop doet. Indien de trajectbegeleider signalen geeft naar de client dat hij het te druk heeft om individueel en op maat te helpen, dan wordt de kans groter dat er een taakverschuiving plaatsvindt van de trajectbegeleider naar de MO-docent om deze individuele begeleiding te bieden, in het beste geval voor of na de MO-les, maar ook tijdens de lessen.

Hier zijn ontegensprekelijk een aantal positieve neveneffecten aan verbonden: voor de cursist wordt de bruikbaarheid van de cursus getoetst aan zijn/haar probleem. De MO-leerkracht kan échte concrete voorbeelden aanreiken in de cursus en weet beter welke klemtonen te leggen binnen het MO-pakket enzovoort.

Dit wordt echter problematischer naarmate het aantal voorziene MO-uren afneemt.

Het belang van de MO-cursus voor de bevraagde nieuwkomers situeert zich op verschillende domeinen: het verwerven van feitelijke kennis, het aanleren van vaardigheden, het ontwikkelen van een sociaal netwerk enz..

Er zijn nog mogelijkheden om de aantrekkingskracht en bruikbaarheid van het cursusmateriaal te verhogen. (cf. zie ook bevindingen in het kwantitatief onderzoeksluik van de 'gebruikers'). Het MO-handboek wordt door de meeste ex-cursisten nog gretig gebruikt. Het handboek is niet alleen een back-up, maar ook een multiplicator van kennis door de toegankelijkheid ervan voor niet-cursisten.

Dit houdt in dat het handboek aan hoge kwaliteitseisen moet voldoen. Dit manifesteert zich in de actualiteit van vorm (bijvoorbeeld mooie lay-out, gebruik van CD-rom als tekst- en beelddrager) en inhoud (die up-to-date is); de beschikbaarheid in de meest courante talen, de bruikbaarheid (bijvoorbeeld een inhoudstafel en index voorzien, goed evenwicht tussen het algemene en lokale); begrijpbaarheid door eenvoudig taalgebruik en maatwerk door rekening te houden met het profiel en de behoefte van de nieuwkomer.

Cursisten moeten het boek ook leren gebruiken als een leerinstrument in plaats van feitelijke kennis vergaren die gemakkelijk vervaagt. Een heleboel respondenten vertellen ook dat ze al veel vergeten zijn, niet in het minst omdat veel verschillende onderwerpen op een korte tijd worden besproken.

De uiteenlopende achtergronden en interesses van de cursisten die in éénzelfde MO-klas zitten maakt het voor de docent niet altijd makkelijk (als dit al gebeurd) om een gebalanceerde keuze à la carte te maken uit het aanbod van thema's die in meerdere of mindere mate kunnen besproken worden. Immers, een volgmigrant die direct bij de partner gaat inwonen heeft andere interesses dan een alleenstaande asielzoeker. Volgmigranten hebben in vergelijking met asielzoekers of

arbeidsmigranten meer behoefte aan informatie over zwangerschap, kinderopvang, onderwijs en opvoeding, rechten en plichten verbonden aan het huwelijk, de verschillende instanties die men kan raadplegen bij echtelijke problemen of intra-familiaal geweld (van relatietherapeut tot vluchthuis). Terwijl asielzoekers de asielprocedure en arbeidsmigranten eerder geïnteresseerd zijn in arbeidswetgeving, vakbondorganisaties enzovoort. (cf. zie ook bevindingen in het kwantitatief onderzoeksluik van de 'gebruikers')

En nog specifieker, uit het contact met een Poolse groep MO-cursisten die reeds langere tijd in België verbleven, blijkt dat ze al heel veel wisten van de MO-cursus (enerzijds door de verblijfstijd maar ook door een uitgebreid netwerk van zelforganisaties) maar heel specifiek informatie wensten over het zelfstandigenstatuut (beroepskaarten, bedrijfsplan, boekhouding, belasting, ...) wat niet voorzien is in de cursus.

Een cursus moet met andere woorden ook op 'maat' zijn geschreven van de nieuwkomer. Alvorens de MO-lessen effectief van start gaan moet er mogelijkheid zijn voor 'fine-tuning' in functie van de interesses van de groep en tijdens de MO-cursus moet er eveneens mogelijkheid zijn om vragen te stellen en bepaalde onderwerpen uit te diepen.

Er bestaat met andere woorden een spanningsrelatie tussen de beschikbare les-tijd, de onderwerpen die van algemeen, groepsgebonden of particulier belang zijn, de inhoudelijke en de sociale doelstelling van de cursus, de functie van de docent MO (collectief) en de trajectbegeleider (individueel). Al deze elementen moeten onderling afgestemd zijn om te kunnen spreken van een 'inburgeringscursus op maat' van de nieuwkomer zoals de decreetgever vooropstelt. Dit brengt ons onrechtstreeks op de zin en onzin om de functie van docent en trajectbegeleider samen te voegen. In een aantal MO-klassen viel omwille van organisatorische redenen de functie van docent en trajectbegeleider samen. In het kader van dit onderzoek hebben we evenwel niet de tijd om de positieve en negatieve gevolgen hiervan van naderbij te bekijken.

In zekere zin hebben potentiële cursisten die niet ingaan op het inburgeringsaanbod omwille van kinderopvang, werk ea ook een probleem met 'bereikbaarheid' in functie van het tijdstip dat de cursus wordt gegeven. De oplossing hiervoor kan liggen in het creëren van een avondaanbod of een weekend aanbod.

Een oplossing kan eruit bestaan dat er een MO-pakket wordt ontwikkeld dat veel ruimte biedt voor zelfstudie en doe-opdrachten waarop de docent meer een begeleider wordt dan onderwijzer (zie ook Verstraete et al., 2000). Anderzijds biedt zelfstudiepakketten ook perspectief aan de talloze cursisten die behoeften hebben aan een meer exhaustieve cursus en een intensiever inburgeringsprogramma.

Er zijn reeds impliciet een aantal organisatorische elementen besproken (zoals het aantal lessen, aantal cursisten, afstemming MO-docent en trajectbegeleider enz.) We beperken ons tot het bespreken van bereikbaarheid, intensiviteit van de

MO-cursus, de ervaringen van 'tolkengroepen' en de afstemming met andere cursussen.

De MO-cursus wordt veelal verspreid over een aantal maanden. Zeker als er geen combinatie mogelijk is met bijvoorbeeld de cursus NT2 vinden de bevroegde respondenten dat het op deze manier te lang duurt. Voornamelijk de respondenten met hoge arbeidsaspiraties en/of alleenstaanden wensten een intensiever traject. Een aantal cursisten, voornamelijk uit andere inburgeringsregio's, maken melding van problemen in het aansluiten van de verschillende inburgeringscursussen. Dit varieerde van een volledige overlap tot een aantal lessen die overlappen. Hierdoor moesten de respondenten de keuze maken tussen één of meerdere lessen missen van NT2 ten voordele van MO of omgekeerd.

De meeste respondenten hebben een uitgesproken voorkeur voor meer aandacht voor het oefenen van spreekvaardigheid. (cf. zie ook bevindingen in het kwantitatief onderzoeksluik van de 'gebruikers'). Dit geldt zeker bij de Brusselse respondenten die niet in een Nederlandse omgeving vertoeven. De Brusselse respondenten zijn echter niet op de hoogte van het bestaan van Bru-taal.²⁵ Dit is namelijk, één van de weinige 'praatklassen' die er bestaan om de spreekvaardigheid aan te scherpen.

Geen enkele respondent vond het leerniveau te traag. Het tegendeel kwam wel regelmatig voor. Een relatief vaak vermeld probleem van onze respondenten, niettegenstaande de oriënteringsproef (Covaar-test) die de respondenten aflegden in het Huis van het Nederlands, betreft de oriëntatie van de cursist in een talenschool met aangepast leerniveau. Het gevolg hiervan is dat een aantal cursisten hetzelfde niveau moesten overdoen om al dan niet achteraf georiënteerd te worden naar een lager niveau. Op persoonlijk vlak kan men gefrustreerd geraken doordat men paradoxaal door de overload aan informatie en nieuwe gegevens in verhouding zeer weinig bijleert. Voor het klasfunctioneren zijn studenten die al of niet verplicht zijn om een cursus Nederlands te volgen en verkeerd georiënteerd zijn ongemotiveerde en ongeïnteresseerde studenten. Zo maken een aantal respondenten melding dat er problemen zijn met discipline in de NT2-klas. Er wordt melding gemaakt van onregelmatige aanwezigheden en luidruchtige cursisten die, door de homogene klassamenstelling, onderling hun moedertaal praten. Zulke problemen met betrekking tot discipline werden niet gemeld voor de MO- of LO-cursus. Een ander mogelijk effect van een foutieve oriëntatie en/of klassamenstelling is dat de leerkracht zijn/haar aandacht richt op de 'goede' studenten waar men resultaten of progressie mee boekt. Voor de leerkracht is een 'slechte' student ook een zekere aanfluiting voor zijn/haar pedagogische kwaliteiten. Een objectieve test heeft immers geoordeeld dat de cursist op zijn plaats zit met

---

²⁵ Desondanks het bestaan van het Huis van het Nederlands.

betrekking tot de vereiste capaciteiten. Hierdoor gaat men wellicht sneller twijfel aan de motivatie van de cursist om Nederlands te leren.

De verschillende getuigenissen onthullen op een flagrante wijze dat er geen detectiemechanisme bestaat om een respondent te heroriënteren naar een lager niveau door bijvoorbeeld de leerkracht aan de trajectbegeleider (wat een verlies betekent van een student voor een school). Het is steeds de respondent zelf die het initiatief neemt om via de trajectbegeleider geherorienteerd te worden. Hierdoor gaat wellicht nodeloos veel tijd verloren doordat zulke signalen niet automatisch bij de trajectbegeleider terechtkomen. Want niet alle nieuwkomers beschikken immers over een omkadering door familie en vrienden die toeziet op functioneren van de nieuwkomer in het inburgeringstraject.

We bespreken kort twee cruciale aspecten van loopbaanoriëntatie. Ten eerste stellen we ons de vraag of de LO-cursus op het juiste ogenblik wordt aangeboden; ten tweede vragen we ons af wanneer er wordt besloten om individuele oriëntatiegesprekken aan te bieden, dan wel de nieuwkomers naar de LO-cursus wordt toegeleid.

De meeste cursisten wensen zo snel als mogelijk voldoende Nederlands te kennen. Zeker deze cursisten met arbeidsaspiraties die zo snel als mogelijk wensen door te stromen naar Loopbaanoriëntatie. Als een traject niet snel genoeg vooruitgaat dan dreigen voornamelijk de rechthebbende bepaalde inburgeringsetappes over te slaan en te by-passen. Enerzijds is er druk om snel door te stromen naar de arbeidsmarkt. Anderzijds kwam de cursus LO-cursus, die integraal in het Nederlands wordt gegeven, veelal te vroeg. De vereiste Nederlandse talenkennis van niveau 1.1 voldoet niet om de cursus helemaal te begrijpen. Er bestaat met andere woorden een spanningsrelatie tussen ongewenste effecten van het te vroeg aanbieden van de LO-cursus (niet begrijpen) en de ongewenste effecten van een LO-cursus te laat aan te bieden (afhakkers).

Het is niet altijd even duidelijk wie in aanmerking komt (bv. hooggeschoolden, nieuwkomers met bepaalde beroepservaringen) in welke omstandigheden (bv. volle LO-klassen) om recht te hebben op de individuele oriëntatiegesprekken.

Een aantal hooggeschoolde respondenten hebben in plaats van de LO-cursus, die afhankelijk van de korte of lange versie tussen de 2 en de 4-weken duurt, een aantal individuele gesprekken gehad met de trajectbegeleider wat het traject aanzienlijk kan verkorten. De respondenten bleken hier dan ook uiterst tevreden over.

Het **kwalitatief luik** van het onderzoek toont aan we de groep **afhakkers en niet-starters** niet onder één noemer kunnen vatten. De groep is erg heterogeen. Onze bevindingen uit het kwalitatief onderzoek liggen in de lijn van eerder onderzoek en rapporten van de onthaalbureaus zelf.

Het is niet eenvoudig om éénduidige factoren te identificeren die deze groep onderscheiden van diegenen die wel het traject beëindigen. We veronderstellen dat mogelijke problemen waarmee de "groep" afhakkers en niet-starters gecon-

fronteerd worden in hun dagelijkse leven vergelijkbaar zijn met deze van die nieuwkomers die het traject beëindigen. De vraag die we ons stellen betreft wat nu het verschil (mee) maakt? Er zijn verschillende factoren in het spel die onder te brengen zijn in drie grote "overlapping spheres of influence". Deze sferen staan in een soort spanningsveld ten opzichte van elkaar. Het is een samenspel van multiple factoren wiens invloed ook nog eens van persoon tot persoon en omgeving tot omgeving kunnen verschillen. Belangrijke factoren die in de context van het onderzoek naar voor komen zijn ondermeer: sociale omgeving, socio-economische situatie, socio-culturele achtergrond, bestaansonzekerheid, scholingsgraad, gezondheid, gezinssituatie, taalproblemen, migratiegeschiedenis, verwachtingen en toekomstbeeld en karaktereigenschappen van de nieuwkomer.

De motivatie van de deelnemers is een centrale factor. Met de motivatie wijzen we zowel op de intrinsieke motivatie van een persoon om iets te leren als de extrinsieke motivatie. Deze extrinsieke motivatie is afhankelijk van verschillende factoren waaronder de kans op succes, de waarde van het resultaat ten opzichte van de geleverde inspanningen over een bepaalde tijd. Het inburgeringstraject heeft het moeilijk om de concurrentie te weerstaan met andere alternatieven uit de (leef-)omgeving die een meer direct en concreter antwoord geven op noden, behoeften en/of verwachtingen van zowel de nieuwkomer als diens omgeving.

Met ons model willen we aantonen dat de nieuwkomer vaak een beperkte of zelfs geen keuzevrijheid heeft. Sommige mogen niet deelnemen, anderen kunnen niet deelnemen. Bepaalde factoren bepalen mee de percepties en de waarde van de alternatieven. Langs die weg oefenen ze ook een grote invloed uit te oefenen op de nieuwkomer.

Niet deelnemen aan of afhaken tijdens het inburgeringstraject mogen we niet als "synoniem" opvatten voor "niet-ingeburgerd zijn"! Op basis van de interviews kunnen we in geen geval stellen dat de meerderheid van de respondenten die afgehaakt hebben of niet deelgenomen hebben aan het inburgeringstraject ook ingeburgerd zijn of geraken. Het afhaken of niet van start gaan met het traject heeft in de eerste plaats niet te maken met een weigering om zich in te burgeren.

Het traject kan meer op maat georganiseerd worden. In de eerste plaats pleiten we voor meer diversiteit: m.a.w. niet enkel oog hebben voor een arbeidsperspectief maar ook een zorgperspectief. We staan dan ook achter een verhoogde gendersensitiviteit van het inburgeringstraject.

Wat betreft praktische organisatie en planning willen we ook een lans breken voor meer mogelijkheden. Sommige nieuwkomers verkiezen een kort intensief traject boven een traject verspreid over een langere periode. Anderen willen een spreiding van de lessen. Sommige hopen op flexibele trajecten met de mogelijkheid om later terug in te stappen en als dusdanig een 2de kans te krijgen. Vooral bepaalde

groepen vrouwelijke nieuwkomers kunnen uit een dergelijke flexibilisering voordeel halen (bijvoorbeeld na zwangerschap opnieuw de draad opnemen).

Het traject kan inspelen op de motivatie van de nieuwkomers door een concreet voordeel te bieden indien met het hele traject volgt. Een belangrijke hinderpaal voor vele respondenten betreft de nood aan financiële zekerheid. Dit is een belangrijke factor die de kans op afhaken en niet starten met het traject significant verhoogt. Het tegemoet komen aan deze nood kan, bijvoorbeeld via een inburgeringsbeurs (verbonden aan aanwezigheden en resultaat) zal deze hinderpaal significant kunnen uitschakelen. Financiële zekerheid schept ruimte om andere stappen te zetten. De inburgeringsbeurs speelt in op de basisnood aan bestaanszekerheid. Een andere complementaire aanbeveling betreft het opwaarderen van het "inburgeringsdiploma" waardoor het traject een concrete meerwaarde biedt in de perceptie van de nieuwkomer. Het kan gaan om een bepaald voordeel of een goede aansluiting op de arbeidsmarkt voor de cliënten met een inburgeringsdiploma. De relatie tussen het inburgeringstraject en het migratieperspectief van de nieuwkomer is hier zeker van groot belang. Vandaar de plaats moet het resultaat van het traject tegemoet komen aan de verwachtingen en/noden van de nieuwkomer.

Het is duidelijk dat de intake in een belangrijk moment is. De trajectbegeleid(st)er heeft de moeilijke opdracht om in te schatten wat de voornaamste noden en verwachtingen zijn van de nieuwkomer. Daarop moeten hij of zij inspelen met een concreet inburgeringsaanbod. Tijdens de intake heeft de trajectbegeleid(st)er de kans om de perceptie van de nieuwkomer ten opzichte van het inburgeringstraject mee vorm te geven. Het is van belang dat de nieuwkomer kan inzien dat het traject tegemoet komt aan bepaalde eigen noden, behoeften en/of verwachtingen én dat het een concrete meerwaarde biedt. Deze meerwaarde dient hoger te zijn dan bepaalde alternatieven. Uit de interviews blijkt bovendien dat lang niet alle respondenten evengoed geïnformeerd zijn door de trajectbegeleid(st)er. Het spreekt voor zich dat dit erg belangrijk is.

Een andere belangrijk aspect betreft het sensibiliseren van gemeenschappen van etnische minderheden op lokaal niveau. Het lijkt ons een goed idee dat een ont-haalbureau goede contacten onderhoud met lokale gemeenschappen en zelforganisaties van etnische minderheden. Met betrekking tot een aantal "risicogroepen" kan een sensibilisatie van de gemeenschap ook positieve effecten hebben. Zich gesteund voelen (en ook daadwerkelijk worden) is belangrijk voor de nieuwkomer. Ook de leefomgeving moet de waarde van het inburgeringstraject erkennen. De steun van bepaalde sleutelfiguren in de gemeenschap (zoals bijvoorbeeld een iman) kan hiertoe bijdragen. Het onderzoek toont immers aan dat er in sommige gemeenschappen een aantal misopvattingen de ronde. Dialoog en sensibilisatie gericht op de opbouw van een soort partnerschap, kan deze misopvattingen doorbreken en de steun voor het inburgeringstraject doen toenemen. Het inburge-

ringstraject moet niet enkel als een goed product gepromoot worden ten opzichte van de nieuwkomer maar ook ten opzichte van de gemeenschap. Een belangrijk thema hierbij vormt ongetwijfeld het respect voor socio-culturele achtergronden van de nieuwkomers. We zijn ons ervan bewust dat dit een erg beladen spanningsveld is. Toch lijkt het ons niet onmogelijk om vanuit de organisatie van het inburgeringstraject flexibeler te kunnen inspelen op belangrijke socioculturele aspecten van de nieuwkomer zoals bijvoorbeeld het inrichten van cursussen waarin mannen en vrouwen gescheiden les volgen.

Sensibiliseren en opbouwen van samenwerkingsverbanden met werkgevers en werkgeversorganisaties kan het inburgeringsproces ook bevorderen. Vele respondenten willen zo snel mogelijk werken. Een (te) snelle intrede op de arbeidsmarkt hypothekeert de inburgeringskansen van de nieuwkomer. Vooral de communicatie (de taalkennis) vormt een probleem. Een mogelijkheid om dit te ondervangen is het uitbouwen van een alternatief traject op de werkvloer (in overleg met de werkgevers). Dit kan voor beide partijen een win-win situatie opleveren.

Hooggeschoolde nieuwkomers zijn vaak ontgoocheld omwille van de beperkte valorisatiemogelijkheden van hun diploma. Ze hopen op meer flexibiliteit. Vanuit hun perspectief kunnen we de vraag stellen of een diploma ook erkend kan worden op basis van werkervaringen en/of een soort praktijktest. Ook voor lager opgeleide nieuwkomers kunnen op deze manier bepaalde competenties al dan niet aantonen.

BIJLAGEN

Bijlage 1/ Synthesetabel gebruikerssurvey naar inburgeringsregio

Tabel b1.1 Synthesetabel gebruikerssurvey naar inburgeringsregio

PROFIEL							
Verblijfsstatuut	Antwerpen (stad)	West-Vlaanderen	Limburg	Vlaams-Brabant	Brussel	Antwerpen (provincie)	Totaal
Volgmigranten	55	47	81	49	57	70	
Asielzoekers/Erkende VI	35	28	13	45	41	19	
Anderen	10	24	6	6	2	11	
TRAJECTBEGELEIDING							
Inburgeringsregio % (#)	Antwerpen (stad)	West-Vlaanderen	Limburg	Vlaams-Brabant	Brussel	Antwerpen (provincie)	Totaal
<i>Algemeen</i>							
% Gebruik van TB	56	41	52	<u>33</u>	54	56	50 (230)
Persoonlijke contacten met TB >= 4	53	32	37	40	<u>14</u>	45	41 (151)
Praten met TB over persoonlijke en praktische problemen	70	<u>27</u>	63	45	76	39	63 (222)
1 jaar voldoende	55	73	59	66	<u>51</u>	75	61 (215)
<i>Evaluatie TB*</i>							
Contacten TB	1,59 52	1,54 60	<u>1,72 40</u>	1,71 61	1,62 44	1,64 43	1,62 (341) 50 (170)
Aantal gesprekken	1,95 35	1,80 39	<u>2,17 22</u>	2,12 42	1,87 28	1,81 27	1,96 (311) 32 (100)
Geboden hulp	1,68 52	1,80 44	<u>1,84 37</u>	1,78 59	1,78 <u>25</u>	1,76 36	1,75 (309) 44 (137)
Duurtijd begeleiding	2,32 27	2,05 35	1,91 40	1,91 44	<u>2,52 19</u>	2,42 <u>8</u>	<u>2,20(293)</u> <u>29 (86)</u>

* Schaalgemiddelden (1= zeer tevreden - 5 = zeer ontevreden) % zeer tevreden (#)

MAATSCHAPPELIJKE ORIENTATIE							
Inburgeringsregio % (#)	Antwerpen (stad)	West-Vlaanderen	Limburg	Vlaams-Brabant	Brussel	Antwerpen (provincie)	Totaal
<i>Algemeen</i>							
Inpraak onderwerpen	49	50	57	<u>23</u>	54	82	51 (196)
Nooit afwezig	46	49	39	<u>36</u>	45	56	45 (187)
Moedertaal	59	46	80	<u>13</u>	37	55	53 (218)
Onderwerpen duidelijk	82	92	83	<u>78</u>	90	85	85 (422)
Tempo 'voldoende'	77	90	75	<u>74</u>	83	82	80 (338)
∑ 17 MO-onderwerpen 'voldoende' aan bod	74	75	72	<u>64</u>	66	73	72 (4034)
Internet	52	46	<u>49</u>	<u>49</u>	52	54	50 (152)
Solliciteren & CV	63	62	64	<u>50</u>	73	62	62 (192)
Racisme & discriminatie	69	66	55	<u>50</u>	64	52	62 (195)
Verenigingsleven	68	67	55	<u>53</u>	63	79	64 (197)
Cultuur & vrije tijd	<u>60</u>	67	61	76	68	64	64 (207)
Politie	76	67	65	<u>55</u>	56	68	67 (218)
Stadswandeling	<u>64</u>	77	66	68	65	65	67 (225)
Bank, post & verzekeringen	73	76	80	63	<u>53</u>	89	73 (241)
Verblijfsprocedure	82	66	83	<u>46</u>	66	72	73 (247)
Werk	81	77	75	<u>55</u>	62	66	73 (247)
VDAB	79	87	75	<u>66</u>	67	72	76 (256)
Mobiliteit	77	89	80	73	<u>61</u>	90	79(255)
Onderwijs & opvoeding	80	85	86	71	<u>66</u>	83	79 (259)
Huisvesting	86	81	75	<u>58</u>	82	82	79 (264)
Sociale zekerheid	84	89	80	<u>68</u>	74	81	81 (280)
Gezondheidszorg	85	89	76	84	<u>69</u>	84	82 (285)
Inleiding België	<u>82</u>	83	86	93	84	86	85 (314)
<i>Gemiddeld</i>							
Aankomst - einde MO Volgmigranten	11	13	11	12	7	<u>14</u>	11 (255)
Aankomst - einde MO Asielzoekers/Erkend Vlucht.	<u>15</u>	14	20	14	9	12	14 (133)
Aantal cursisten	15	14	10	9	19	11	14 (498)
Aantal lesuren per week	8	16	6	8	12	6	9 (476)
Totaal aantal lesuren	60	53	55	53	80	<u>48</u>	58 (491)

Inburgeringsregio (Schaalgemidd. (1= zeer tevreden - 5 = zeer ontevreden) % zeer tevreden (#))	Antwerpen (stad)	West-Vlaanderen	Limburg	Vlaams-Brabant	Brussel	Antwerpen (provincie)	Totaal
<i>Evaluatie MO</i>							
Algemeen	1,48 54	<u>1,61 49</u>	1,51 51	1,51 56	1,33 67	1,48 52	1,50 (400) 54 (216)
<i>Inhoudelijk</i>							
Inhoud	1,58 48	<u>1,74 32</u>	1,54 48	1,65 45	1,56 44	1,39 61	1,59 (389) 46 (177)
Niveau	1,67 41	<u>1,72 33</u>	1,59 47	1,71 42	1,61 42	1,60 40	1,66 (380) 41 (155)
Begrijpbaarheid	1,59 45	1,51 51	1,49 54	1,61 51	1,50 50	<u>1,68 42</u>	1,56 (386) 48 (187)
Volledigheid	1,69 40	1,78 30	1,84 37	<u>1,98 33</u>	1,75 38	1,60 40	1,76 (363) <u>36 (132)</u>
Bruikbaarheid	1,54 55	1,59 47	<u>1,69 43</u>	1,44 59	1,27 76	1,35 65	1,53 (376) 55 (205)
Cursusmateriaal	1,65 44	1,78 38	<u>1,89 35</u>	1,48 60	1,58 53	1,69 <u>38</u>	<u>1,69 (368)</u> 44 (160)
<i>Organisatorisch</i>							
Combineerbaarheid	<u>1,99 34</u>	1,94 36	1,89 38	1,82 37	1,90 31	1,86 <u>24</u>	1,93 (352) 34 (120)
Aansluiting	2,06 <u>28</u>	2,00 30	<u>2,14 29</u>	1,82 42	1,92 39	1,90 <u>28</u>	2,01 (334) 31 (103)
Wachttijd	2,16 20	<u>2,34 16</u>	2,07 29	2,15 28	<u>2,29 16</u>	2,12 27	<u>2,19 (344)</u> <u>22 (75)</u>
Bereikbaarheid	1,74 37	1,66 49	1,68 40	1,54 54	1,69 44	<u>2,07 25</u>	1,71 (371) 41 (153)
Cursusmoment	1,68 41	<u>1,93 31</u>	1,65 43	1,70 45	1,76 53	1,90 <u>23</u>	1,74 (380) 40 (151)
Aantal lesuren per week	<u>1,95 29</u>	<u>1,95 23</u>	1,78 39	1,90 33	1,59 41	1,79 32	1,87 (371) 31 (116)
Totaal aantal lesuren	1,99 26	2,00 23	1,78 37	1,97 29	<u>2,11 26</u>	1,97 31	1,96 (376) 44 (160)

LOOPBAANORIENTATIE								
Inburgeringsregio	Schaalgemidd. (1= zeer tevreden - 5 = zeer ontevreden) % zeer tevreden (#)	Antwerpen (stad)	West-Vlaanderen	Limburg	Vlaams-Brabant	Brussel	Antwerpen (provincie)	Totaal
<i>Evaluatie LO</i>								
Algemeen		1,96 <u>35</u>	1,70 44	<u>2,06</u> 38	1,31 69	1,93 53	2,00 43	1,85 (132) 43 (57)
NEDERLANDS VOOR ANDERSTALIGEN % (#)								
Matig tot zeer veel contact m. Nederlandstaligen	43	58	44	25	-	52	44 (175)	
NT2 gevolgd <= 1 jaar	69	70	89	79	-	82	71 (218)	
NT2 gevolgd > 1 jaar	89	86	100	67	-	62	84 (159)	
Niveau 1.1 gevolgd <= 1 jaar	66	67	85	76	-	79	67 (184)	
Niveau 1.1 gevolgd > 1 jaar	87	79	100	62	-	62	80 (120)	
> Niveau 1.1.	52	<u>38</u>	51	54	-	42	49 (150)	
> niveau 1.1. <= 1 jaar	48	<u>13</u>	45	50	-	47	62 (62)	
Nooit afwezig	43	37	<u>33</u>	40	-	48	40 (152)	
Voldoende aantal cursisten	83	79	69	88	-	82	79 (289)	
Voldoende aantal lessen/week	71	76	<u>60</u>	87	-	74	72 (258)	
Helemaal tevreden cursusmoment	68	65	<u>56</u>	71	-	79	66 (247)	
Combineerbaar andere cursussen	71	<u>56</u>	73	82	-	83	71 (175)	
Tempo voldoende	79	75	<u>60</u>	90	-	66	75 (276)	
Inspraak onderwerpen	21	26	<u>20</u>	29	-	33	24 (83)	
Voldoende luisteroefeningen	63	75	<u>55</u>	65	-	77	65 (207)	
Voldoende leesoefeningen	73	66	<u>59</u>	79	-	71	69 (214)	
Voldoende spreekoefeningen	62	67	<u>48</u>	61	-	83	62 (190)	
Voldoende schrijfoefeningen	70	74	63	91	-	80	72 (216)	
<i>Gemiddeld</i>								
Aantal dagen aankomst-begin NT2 (niveau 1.1)	216	196	154	218	-	154	198 (265)	
Aantal maanden niveau 1.1	16	15	13	11	-	10	14 (304)	
Wachttijd	<u>55</u>	41	44	22	-	37	44 (358)	
Aantal cursisten	17	17	13	14	-	15	16 (345)	

Evaluatie Nederlands voor Anderstaligen Schaal- gemiddelden (1= zeer tevreden - 5 = zeer onte- vreden) % zeer tevreden (#)	Antwerpen (stad)	West-Vlaanderen	Limburg	Vlaams-Brabant	Brussel	Antwerpen (provincie)	Totaal
Algemeen	1,60 44	1,63 45	<u>1,89 33</u>	1,49 56	1,64 - *	1,85 37	1,67 (344) 43 (147)
<i>Inhoudelijk</i>							
Inhoud	1,69 41	1,74 35	<u>2,12 20</u>	1,56 49	1,57 -	1,68 39	1,77 (327) 37 (120)
Niveau	1,74 41	1,70 47	<u>2,08 24</u>	1,69 44	1,60 -	1,75 39	1,79 (333) 39 (131)
Begrijpbaarheid	1,80 36	1,78 34	<u>2,25 19</u>	1,67 41	1,56 -	1,75 39	1,86 (334) 34 (112)
Volledigheid	1,84 36	1,88 29	<u>2,24 21</u>	1,76 35	1,60 -	1,71 43	<u>1,90 (321)</u> <u>32 (104)</u>
Bruikbaarheid	1,86 40	1,79 36	<u>1,95 34</u>	1,46 54	1,43 -	1,79 43	1,80 (322) 40 (130)
Cursusmateriaal	1,71 48	1,78 38	<u>1,84 34</u>	1,71 45	1,75 -	1,70 37	1,75 (325) 42 (137)
<i>Organisatorisch</i>							
Combineerbaarheid	2,02 28	<u>2,28 16</u>	2,10 18	1,90 31	2,29 -	2,07 21	2,07 (304) 23 (71)
Aansluiting	2,00 24	<u>2,24 16</u>	<u>2,29 16</u>	1,83 39	1,63 -	2,11 22	2,08 (295) 23 (69)
Wachttijd	2,28 20	<u>2,44 14</u>	2,13 22	1,88 32	2,00 -	2,07 19	<u>2,21 (308)</u> <u>21 (64)</u>
Bereikbaarheid	1,83 37	1,68 37	<u>2,05 27</u>	1,68 41	1,63 -	2,00 23	1,84 (316) 35 (109)
<i>Inburgeringsregio</i>							
Cursusmoment	1,70 44	1,75 35	1,71 <u>33</u>	1,66 45	1,57 -	<u>1,82 39</u>	1,71 (325) 41 (132)
Aantal lessen per week	1,95 35	2,00 <u>26</u>	<u>2,23 28</u>	1,59 41	1,29 -	1,89 37	1,95 (318) 34 (107)

Verbeteringen NT2	Antwerpen	West-Vlaanderen	Limburg	Vlaams-Brabant	Brussel	Antwerpen	Totaal	
	(stad) % Ja	% Ja	% Ja	% Ja	% Ja	(provincie) % Ja	Ja % (n)	Neen % (n)
<i>Inhoudelijk</i>								
Manier lesgeven	28	33	31	23	-	20	29 (67)	71 (165)
Inhoud	20	19	13	18	-	30	19 (44)	81 (188)
Cursusboek	13	16	22	27	-	10	<u>17 (40)</u>	83 (192)
<i>Organisatorisch</i>								
Aantal lesuren	31	28	28	4	-	25	26 (61)	74 (171)
Groepssamenstelling	17	21	18	14	-	10	18 (41)	82 (191)
Kostprijs	20	0	18	9	-	25	15 (35)	85 (197)
Groeps grootte	20	7	9	23	-	5	14 (32)	86 (200)
Locatie	9	5	15	9	-	5	9 (21)	91 (211)
Cursusmoment	4	9	11	14	-	20	9 (22)	91 (210)

Bijlage 2/ Vragenlijsten: wie, wat, wanneer, hoeveel?

Stad Antwerpen

Instantie	Provincie	Locatie	Groep	Datum	Aantal uitgedeeld	Aantal ontvangen
PINA	Antwerpen	Stad	Russisch	08/03	11	7
PINA	Antwerpen	Stad	Arabisch	08/03	17	8
PINA	Antwerpen	Stad	Frans	10/03	16	9
PINA	Antwerpen	Stad	Turks	14/03	15	13
PINA	Antwerpen	Stad	Russisch	14/03	8	5
PINA	Antwerpen	Stad	Arabisch (analfabeet)	14/03	4	4
PINA	Antwerpen	Stad	Tibetaans	14/03	5	4
PINA	Antwerpen	Stad	Turks	14/03	11	9
PINA	Antwerpen	Stad	Spaans	15/03	8	8
PINA	Antwerpen	Stad	Frans	21/03	14	11
PINA	Antwerpen	Stad	Frans	23/03	16	12
PINA	Antwerpen	Stad	Arabisch	23/03	18	15
PINA	Antwerpen	Stad	Engels	23/03	11	8
PINA	Antwerpen	Stad	Arabisch	23/03	17	12
PINA	Antwerpen	Stad	Farsi	24/03	9	3
PINA	Antwerpen	Stad	Chinees	24/03	14	14
PINA	Antwerpen	Stad	Engels	27/03	11	7
PINA	Antwerpen	Stad	Thai	28/03	6	4
PINA	Antwerpen	Stad	Urdu/Hindi	31/03	5	5
VDAB	Antwerpen	Stad	Kiezen (lang)	11/04	14	12
VDAB	Antwerpen	Stad	Kiezen (lang)	11/04	14	11
VDAB	Antwerpen	Stad	Kiezen (lang)	11/04	15	12
VDAB	Antwerpen	Stad	Kiezen (lang)	11/04	10	8
VDAB	Antwerpen	Stad	Kiezen (kort)	05/05	12	12
VDAB	Antwerpen	Stad	Kiezen (kort)	11/05	12	6
PINA	Antwerpen	Stad	Servo-Kroatisch	23/05	8	5
PINA	Antwerpen	Stad	Pools	02/06	7	5
Totaal					308	229

Provincie Antwerpen

Instantie	Provincie	Locatie	Groep	Datum	Aantal uitgedeeld	Aantal ontvangen
Prisma	Antwerpen	Mechelen	Russisch	08/05	12	3
Prisma	Antwerpen	Mechelen	Arabisch	08/05	8	5
Prisma	Antwerpen	Mechelen	Frans	11/05	6	3
Prisma	Antwerpen	Stad	Spaans	12/05	6	5
Prisma	Antwerpen	Stad	Engels	11/05	6	6
Prisma	Antwerpen	Turnhout	Thai + Chinees	12/05	14	13
Prisma	Antwerpen	Mechelen	Berbers (analf)	01/06	4	4
Totaal					56	39

Provincie Vlaams-Brabant

Instantie	Provincie	Locatie	Groep	Datum	Aantal uitgedeeld	Aantal ontvangen
OB	VI-Brabant	Vilvoorde	Russisch + Servo-kroatisch	16/02	3	2
OB	VI-Brabant	Leuven	Engels + Nepali	21/02	10	3
OB	VI-Brabant	Leuven	Russisch + Thai	23/02	4	4
OB	VI-Brabant	Tienen	Russisch	24/02	1	0
OB	VI-Brabant	Leuven	Frans + Arabisch + Engels	10/03	5	0
OB	VI-Brabant	Diest	Engels + Servo-kroatisch + Hindi	08/06	2	0
OB	VI-Brabant	Diest	Russisch + Frans + Arabisch	08/06	6	3
OB	VI-Brabant	Halle	Nederlands	09/06	11	11
OB	VI-Brabant	Halle	Frans	13/06	11	10
VDAB	VI-Brabant	Halle	Kiezen	23/06	12	11
OB	VI-Brabant	Leuven	Somali + Nepali + Turks	23/06	1	1
OB	VI-Brabant	Leuven	Frans + Russisch	23/06	5	4
OB	VI-Brabant	Vilvoorde	Engels	23/06	9	9
OB	VI-Brabant	Leuven	Engels + Frans + Spaans	30/06	6	1
VDAB	VI-Brabant	Haasrode	Kiezen	07/07	3	0
Totaal					89	59

Brussel

Instantie	Provincie	Locatie	Groep	Datum	Aantal uitgedeeld	Aantal ontvangen
BON	-	Molenbeek	Arabisch	21/02	16	14
BON	-	Molenbeek	Engels	21/02	19	11
BON	-	Sint-Joost	Frans	22/02	10	5
BON	-	Molenbeek	Arabisch	22/02	9	0
BON	-	Molenbeek	Frans	22/02	22	14
VDAB	-	Anderlecht	Kiezen (kort)	20/06	5	2
Totaal					81	46

Limburg

Instantie	Provincie	Locatie	Groep	Datum	Aantal uitgedeeld	Aantal Ontvangen
OB	Limburg	Hasselt	Engels	10/02	5	4
OB	Limburg	Maasmechelen	Pools	02/03	2	2
OB	Limburg	Maaseik	Russisch	15/03	7	4
OB	Limburg	Houthalen	Spaans	20/03	1	0
OB	Limburg	Genk	Arabisch	22/03	9	8
OB	Limburg	Beringen	Turks	31/03	9	1
OB	Limburg	Beringen	Turks	20/04	10	1
OB	Limburg	Heusden-Zolder	Turks	20/04	8	0
OB	Limburg	Hasselt	Arabisch	25/04	9	8
OB	Limburg	Maasmechelen	Arabisch	02/05	10	9
OB	Limburg	Genk	Turks	03/05	11	11
OB	Limburg	Genk	Turks	11/05	9	9
OB	Limburg	Maasmechelen	Turks	15/05	7	5
OB	Limburg	Genk	Arabisch	17/05	8	3
OB	Limburg	Heusden-Zolder	Turks	17/05	7	7
VDAB	Limburg	Hasselt	Kiezen	06/06	9	4
VDAB	Limburg	Genk	Kiezen	06/07	11	11
Totaal					132	87

West-Vlaanderen

Instantie	Provincie	Locatie	Groep	Datum	Aantal uitgedeeld	Aantal Ontvangen
OB	W-Vlaand	Roeselare	Russisch	10/03	8	7
OB	W-Vlaand	Roeselare	Engels + Farsi	10/03	16	8
OB	W-Vlaand	Roeselare	Frans	10/03	6	5
OB	W-Vlaand	Oostende	Russisch	24/03	16	8
OB	W-Vlaand	Knokke	Urdu / Hindi	29/03	3	3
OB	W-Vlaand	Oostende	Arabisch	29/03	7	6
OB	W-Vlaand	Oostende	Farsi + Urdu	12/04	12	8
OB	W-Vlaand	De Panne	Frans + Spaans	12/04	11	8
OB	W-Vlaand	Menen	Frans	12/04	16	12
OB	W-Vlaand	Oostende	Engels + Thai	18/05	14	11
VDAB	W-Vlaand	Brugge	Kiezen (lang)	04/09	3	3
VDAB	W-Vlaand	Kortrijk	Kiezen (lang)	04/09	8	8
VDAB	W-Vlaand	Roeselare	Kiezen (lang)	04/09	11	11
VDAB	W-Vlaand	Oostende	Kiezen (lang)	04/09	9	3
Totaal					140	101

Bijlage 3/ Overzicht bevraagde respondenten

Tabel b3.1 Gebruikers: aantal gerealiseerde opvolgingsgesprekken en kenmerken van de

N°	Sexe	Leeftijd	Nationaliteit	Scholing	Verblijfs- statuut	Datum aankomst	Instantie	Plaats
27	M	27	Marokkaan	hoog	VM	12/2005	OB	Brussel
33	M	26	Marokkaan	midden	VM	09/2005	OB	Brussel
37	V	26	Marokkaanse	midden	VM	04/2005	OB	Brussel
94	M	26	Turk	laag	OVA	05/2002	OB	Antw.
109	M	23	Turk	laag	VM	11/2005	OB	Limburg
115	V	35	Turkse	laag	VM	11/2005	OB	Limburg
118	V	23	Turkse	laag	VM	12/2004	OB	Limburg
129	M	27	Indisch	laag	Arb. B	06/2005	OB	Antw.
143	V	20	Pakistaans	midden	GH	12/2003	OB	Antw.
144	V	35	Roemeense	hoog		/2005	VDAB	Antw.
153	V	21	Nigeriaans	midden	VM	01/2005	OB	W-Vl.
156	M	23	Turk	hoog	VM		OB	W-Vl.
159	M	29	Turk	midden	VM	10/2005	OB	Brussel
163	M	36	Ghanees	midden	VM	04/2005	OB	Brussel
169	V	29	Oekraïense	hoog	GH	12/2004	OB	W-Vl.
189	V	38	Chinese	hoog	VM		OB	Antw.
203	V	27	Nigeriaanse	midden	SMH	03/2004	OB	Antw.
216	M	42	Iraniër		OVA	01/2004	OB	W-Vl.
217	M	45	Afghaans	laag	OVA	09/2001	OB	W-Vl.
238	M	47	Ecuadoraan	laag	VM	03/2005	OB	Antw.
251	M	38	Congolees	hoog	OVA	08/2005	OB	Brussel
279	M	41	Congolees	laag	EV	10/2005	OB	VI-Br.
305	V	26	Thaise	midden	VM	11/2005	OB	Antw.
326	V	27	Marokkaanse	laag	VM	10/2005	OB	Brussel
339	M	24	Marokkaan	laag	VM	08/2004	OB	Antw.
345	V		Afghaanse	laag	OVA		OB	Antw.
347	M	32	Marokkaan	midden	GH	07/2005	VDAB	Antw.
367	M	22	Afghaan	laag	OVA	06/2005	VDAB	Limburg
376	V	28	Libanese	hoog	Arb. B	05/2006	OB	VI-Br.
377	V	31	Indische	hoog	Arb. B	09/2005	OB	VI-Br.
413	V	27	Indische	hoog	VM	07/2005	OB	Antw.
425	V	27	Tibetaanse	laag	OVA	05/2005	OB	Antw.
431	M	52	Iraniër		OVA	05/2005	VDAB	Limburg
447	M	33	Marokkaan	midden	REG	08/2005	VDAB	Limburg
450	M	35	Turk	midden	VM	11/2005	VDAB	Limburg
568	V	29	Togolese		VM	09/2005	VDAB	VL.-Br.
576	V	28	Indonesische	midden	VM	12/2005	VDAB	VL.-Br.

Bijlage 4/ Overzicht bevroagde respondenten afhakers en niet starters

Tabel b4.1 Overzicht bevraagde respondenten afhakers en niet starters

Respondent	Geslacht	Leeftijd	Burgelijke staat	Land van herkomst	Verblijfsstatuut	Traject			
						Aangemeld	MO	NT2	LO
R1	M	20j	Gehuwd	VS	Volgmigrant (huwelijks-migrant)	J	N	N	N
R2	V	32j	Samenwonend	Roemenië	Volgmigrant	J	N	N	N
R3	V	22j	Ongehuwd	Nigeria	Volgmigrant (gezins- hereniging)	J	J	J	J
R4	V	39j	Feitelijk gescheiden	Ghana	Volgmigrant (gezins- hereniging)	J	N	N	N
R5	M		Gehuwd	Dominicaanse Republiek	Volgmigrant (gezins-hereniging)	J	N	J	N
R6	V	26j	Gehuwd	Oekraïne	Volgmigrant (gezins-hereniging)	J	N	N	N
R7	V	38j	Gehuwd	Thailand	Volgmigrant	J	N	N	N
R8	M	27j	Ongehuwd	Indië	Arbeids-migrant	N	N	N	N
R9	V	34j	Gescheiden	Turkije	Volgmigrant	N	N	N	N
R10	V	33j	Gescheiden	Ghana	Volgmigrant	J	J	N	N
R11	M	27j	Ongehuwd	Congo	Ontvankelijk verklaarde asielzoeker	J	N	J	N
R12	V	29j	Gescheiden	Marokko	Volgmigrant	J	N	J	N
R13	V	34j	Ongehuwd	Polen	Arbeids- Migrant	J	N	N	N
R14	V	20j	Gehuwd	Nepal	Volgmigrant	N	N	N	N
R15	V	25j	Gehuwd	India	Volgmigrant	J	N	N	N
R16	M	26j	Ongehuwd	Tsjetsjenië	Erkend vluchteling	N	N	N	N
R17	M	27j	Gehuwd	Turkije	Volgmigrant	J	N	J	N
JR18	M	29j	Gehuwd	Turkije	Volgmigrant	J	J	N	N
R19	V	32j	Samenwonend	India	Volgmigrant	J	N	N	N
R20	M	54j	Gehuwd	Ecuador	Volgmigrant	J	N	N	N
R21	V	28j	Ongehuwd	Tibet	Ontvankelijk verklaard asielzoeker	J	N	J	N
R22	V	33j	Gehuwd	Congo	Volgmigrant	J	J	N	N
R23	V	46j	Getrouwd	Cuba	Volgmigrant	J	N	N	N
R24	M	27j	Getrouwd	Marokko	Volgmigrant	J	N	J	J
R25	M	26j	Getrouwd	Ivoorkust	Erkend Vluchteling	J	N	J	N
R26	V	24j	Ongehuwd	Duitsland	/	J	N	N	N
R27	M	37j	Gescheiden	Algerije	Erkend Vluchteling	J	N	J	N
R28	V	20j	Getrouwd	Marokko	Volgmigrant	J	N	N	N
R29	M	24j	Getrouwd	Marokko	Volgmigrant	J	N	J	N
R30	V	33j	Ongehuwd	Irak	Ontvankelijk verklaarde asielzoeker	N	N	N	N
R31	V	27j	Gehuwd	Roemenië	Volgmigrant	J	N	N	N

Respondent	Geslacht	Leeftijd	Burgelijke staat	Land van herkomst	Verblijfsstatuut	Traject			
						Aangemeld	MO	NT2	LO
R32	V	37j	Ongehuwd	Irak	Ontvankelijk verklaarde asielzoeker	N	N	N	N
R33	V	37j	Gehuwd	Thailand	Volgmigrant	J	J	N	N
R34	V	49j	Gehuwd	China	Volgmigrant	N	N	N	N
R35	M	20j	Gehuwd	Colombia	Volgmigrant	N	N	N	N
R36	M	44j	Gehuwd	Turkije	Volgmigrant	J	J	N	N
R37	M	29j	Gehuwd	Pool	Volgmigrant	J	J	J	N
R38	M	31j	Gehuwd	Roemeen	Arbeids- migrant	N	N	N	N
R39	V	26j	Gehuwd	Turkije	Volgmigrant	J	J	N	N
R40	M	24j	Gehuwd	Marokko	Volgmigrant	J	N	N	N
R41	V	37j	Gehuwd	Polen	Volgmigrant	N	N	N	N
R42	M	29j	Gehuwd	Egypte	Volgmigrant	J	J	N	N

BIBLIOGRAFIE

- Berben M. (2003), *Uitval: Waarom? Een analyse van omvang en oorzaken*, Steunpunt NT2, Leuven.
- Biezeveld R. & Entzinger, H. (2003), *Benchmarking in Immigrant Integration*, Report for the European Commission, Rotterdam.
- Brink M, Hello E. & A. Odé (2004), *Traject- en maatschappelijke begeleiding in de inburgering De huidige situatie en mogelijkheden voor de toekomst*, FORUM/ Regio-plan, Utrecht/ Amsterdam, 56 p.
- Bultynck K. (2005), *Sneuvelttekst Maatwerk NT en Inburgering*, Steunpunt NT2, Leuven, p. 24.
- Burgers J. & Engbersen G. (1996), 'Globalisation, Migration, and Undocumented Immigrants,' *New Community*, 22 (4), p. 619-635.
- Creusens J & Visser W. (2002), *Begeleiding in de inburgering: tevredenheid over en behoeften aan trajectbegeleiding en maatschappelijke begeleiding onder nieuwkomers en oudkomers*, Bureau ICE, Amersfoort.
- Dagevos J. (2001), *Perspectief op integratie*, Wetenschappelijke raad voor het overheidsbeleid, Den Haag.
- de Graaf D., Kok L. & Berkhout P. (2004), *Is het mogelijk integratie te meten?*, Onderzoek in opdracht van het ministerie van Justitie, SEO, Amsterdam.
- Deschamps L. (2003), *Volwassen anderstalige nieuwkomers in het Vlaamse Gewest: aantallen profielen, beleidsaandachtspunten*, *Stativaria 29*, Administratie Planning en Statistiek.
- Drijkoningen J. (2002), *Eindrapport 'Taalbeleid concreet'. Zes inschakelingsacties maken hun taalbeleid*, CTM, Leuven.
- Fedasil (2004), *Jaarverslag 2004*, (<http://www.fedasil.be/home/attachment/i/3842>).

- Geets J., Pauwels F., Wets J., Lamberts M. & Timmerman C. (2006), *Nieuwe migranten en de arbeidsmarkt*, OASeS/HIVA, UA/KUL, Antwerpen/Leuven, 434 p.
- Heyse P., Pauwels F., Wets J., Timmerman C. & Perrin N. (2007), *Liefde kent geen grenzen: een kwantitatieve en kwalitatieve analyse van huwelijksmigratie uit Marokko, Turkije, Oost-Europa en Zuid-Oost Azië*, HIVA/Onderzoeksgroep Armoede en sociale Uitsluiting, Katholieke Universiteit Leuven/Universiteit Antwerpen, Leuven/Antwerpen.
- Jasso G., Rosenzweig M.R. (?), 'Do immigrants screened for skills do better than family reunification immigrants?', *International Migration Review*, 29/1, p. 85-111.
- Lodewyckx I., Geets J. & Timmerman C. (2006), *Aspecten van Marokkaanse huwelijksmigratie en Marokkaans familierecht*, Steunpunt Gelijkekansenbeleid, UA/Uhasselt, Antwerpen.
- Loobuyck P. (2001), *Vreemdelingen over de (werk)vloer: het debat over arbeidsmigratie en de migratiestop in kaart*, vzs Stichting Gerrit Kreveld, Academia Press.
- Martens A., Ouali N. et al. (2005), *Etnische discriminatie op de arbeidsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*, onderzoek in het kader van het Sociaal Pact voor de werkgelegenheid van de Brusselaars.
- Meireman K., Meuleman B., Billiet J., De Witte H. & Wets J. (2004), *Tussen aanvaarding en weerstand. Een sociologisch onderzoek naar houdingen tegenover asiel, opvang en migratie*. Federaal Wetenschapsbeleid, Academia Press, Gent, 189 p.
- Ministerie van Justitie, departement auditdienst (2004), *Rapport bij achtste voortgangsrapportage bij groot project inburgering oudkomers*, Ministerie van Justitie, Den Haag.
- Notos S., Kraus S & Jansen A. (2003), *Vrouwen in de inburgering: cijfers, feiten en beleidsopties*, E-quality, Den Haag.
- Pauwels F., Heyse P., Wets J. & Timmerman C. (2007), *Gezinshereniging: kwantitatieve en kwalitatieve analyse van tendensen en praktijken*, Federaal Wetenschapsbeleid, Centrum voor Gelijke Kansen en Racismebestrijding, p. 283.
- Plichart I., (2003). *Eindrapport onderzoek trajecten alfabetisering*, NT2, CTM, Leuven.
- Ravestijn J. & Egberts R. (2001), *Trajectbegeleiding bij inburgering: een functioneel model*.
- Taskforce Inburgering (2002), *Klantmanagement en inburgeringsonderzoek, sleutel tot inburgering*, n° 10, Elsevier, Den Haag.

- Van de Kreeke J (2004), *Nieuwe Gorcummers*, Centrum voor Integratiebevordering.
- Vrielink J., Foblets M-C & Billiet J., *Multiculturalisme ontleed: een staalkaart van onderzoek aan de KU Leuven*, Universitaire Pers Leuven, Leuven.
- Yalçın H., Lodewyckx I., Marynissen R. & Van Caudenberg R. (2006), *Verliefd verloofd gemigreerd. Een onderzoek naar Turkse huwelijksmigratie in Vlaanderen*, Steunpunt Gelijkekansenbeleid, UA/Uhasselt, Antwerpen.

Werkingsverslagen

- De Cuyper P. & Struyven L. (2004), *De trajectbegeleiding van werklozen in Vlaanderen: de kloof tussen beleid en uitvoering onderzocht: deel 3 Survey bij werkzoekenden*, VIONA.
- Geets J., Pauwels F., Wets J., Lamberts M. & Timmerman C. (2006). *Nieuwe Migranten op de Arbeidsmarkt*, VIONA, HIVA/Onderzoeksgroep Armoede en sociale Uitsluiting, Katholieke Universiteit Leuven/Universiteit Antwerpen, Leuven/Antwerpen.
- Heyse P., Pauwels F, Wets J., Timmerman C. & Perrin N. (2007). *Liefde kent geen grenzen: een kwantitatieve en kwalitatieve analyse van huwelijksmigratie uit Marokko, Turkije, Oost-Europa en Zuid-Oost Azië*, POD, HIVA/Onderzoeksgroep Armoede en sociale Uitsluiting, Katholieke Universiteit Leuven/Universiteit Antwerpen, Leuven/Antwerpen.
- Lodewyckx I., Geets J. & Timmerman C. (2006), *Aspecten van Marokkaanse huwelijksmigratie en Marokkaans familierecht*, Steunpunt Gelijkekansenbeleid, UA/Uhasselt, Antwerpen.
- Onthaalbureau Kompas (2006), *Werkingsverslag Inburgeringssubsidies 2005*, Kompas Gent.
- Onthaalbureau Limburg (2006), *Werkingsverslag Inburgeringssubsidies 2005*, Onthaalbureau Limburg, Hasselt.
- Onthaalbureau ONOV (2006), *Werkingsverslag Inburgeringssubsidies 2005*, ONOV Gent.
- Onthaalbureau Pina (2006), *Werkingsverslag van het werkjaar 2005-2006*, Pina, Antwerpen.
- Onthaalbureau Prisma (2006), *Werkingsverslag Inburgeringssubsidies 2005*, Prisma, Mechelen.

Onthaalbureau West-Vlaanderen (2006), *Werkingsverslag Inburgeringssubsidies 2005*, Provinciaal Integratiecentrum West-Vlaanderen, Rumbeke-Roeselare.

Yalçin H., Lodewyckx I., Marynissen R. & Van Caudenberg R. (2006), *Verliefd verloofd gemigreerd. Een onderzoek naar Turkse huwelijksmigratie in Vlaanderen*, Steunpunt Gelijkekansenbeleid, UA/Uhasselt, SGK Antwerpen.